

**T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAMİ BİLİMLER ANABİLİM DALI
HADİS BİLİM DALI**

**YASİN SÛRESİYLE İLGİLİ RİVAYETLER
VE DEĞERLENDİRİLMESİ**

Yüksek Lisans Tezi

MAHMUT KARAKIŞ

İstanbul, 2012

**T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAMİ BİLİMLER ANABİLİM DALI
HADİS BİLİM DALI**

**YASİN SÛRESİYLE İLGİLİ RİVAYETLER
VE DEĞERLENDİRİLMESİ**

Yüksek Lisans Tezi

MAHMUT KARAKIŞ

Danışman
PROF. DR. RAMAZAN AYVALLI

İstanbul, 2012

Marmara Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Tez Onay Belgesi

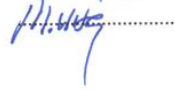
İLAHİYAT Anabilim Dalı HADİS Bilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisi
MAHMUT KARAKIŞ'ın YASİN SURESİYLE İLGİLİ RİVAYETLER VE
DEĞERLENDİRİLMESİ adlı tez çalışması, Enstitümüz Yönetim Kurulunun 30.05.2012
tarih ve 2012/15-11 sayılı kararıyla oluşturulan jüri tarafından ~~ayrılık~~oyçokluğu ile
Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Öğretim Üyesi Adı Soyadı

İmzası

Tez Savunma Tarihi : 25.06.2012
1) Tez Danışmanı : PROF. DR. RAMAZAN AYVALLI
2) Jüri Üyesi : PROF. DR. AHMET YÜCEL
3) Jüri Üyesi : PROF. DR. MUSTAFA USTA

.....

.....

.....

ÖZET

Yasin sûresiyle ilgili yaptığımız bu araştırmada iki amaç gözetilmiştir. Yasin sûresi, halk arasında çeşitli sebeplerle en fazla okunan sûrelerden biridir. Bu geleneğin bir dayanağı olup olmadığını araştırmak bu amaçlardan biridir. Kur'an ve Sünnet birbirinden ayrılmaz, İslam dininin beslendiği iki temel kaynaktır. Bu bütünlüğü bir kez daha ortaya koymak araştırmanın ikinci amacı olmuştur.

Araştırma, giriş, iki bölüm ve sonuç bölümlerinden meydana gelmiştir. Giriş bölümünde; Sûre kavramı ve Yasin sûresi, Hz. Peygamber'in ve Sahabe'nin Kur'an'ı tefsiri incelenmiştir. Birinci bölümde; Yasin sûresinin ve onu okumanın faziletiyle ilgili rivayetler, sened ve metin yönünden incelenmiştir. İkinci bölümde; Sûrenin belli başlı ayetleriyle ilgili rivayetler sened ve metin yönünden incelemeye tâbi tutulmuştur. Sonuç bölümünde ise; yapılan inceleme sonucu elde edilen bulgular ve hadislerin hükmü açısından varılan sonuçlar kaydedilmiştir.

Bu mütevazı çalışmanın bu türden çalışmalara katkı sağlamasını tüm kalbimizle arzu ederiz.

Anahtar kelimeler: Yasin Sûresi, Kur'an, Tefsir, Hadis

ABSTRACT

This research about Surah al-Yasin has pursued two goals: Surah al-Yasin, for various reasons, is one of the most read surahs among the people. This is the one of the goals of this research whether there is a basis of this tradition or not. The Quran and the Sunnah are inseparable, two main sources of Islam is nourished. The second objective of this research is to demonstrate this integrity once again.

The research consists of introduction, two chapters and conclusion parts. In the introduction; the concept of surah and Surah Al-Yasin, and the Prophet's and His Companions' commentaries on the Quran were researched. In the first chapter; the reports/narrations about virtues of Surah Al-Yasin and merits of reading it were researched according to their sanads, literally 'support' and texts. In the second chapter; the reports/narrations about the major verses of Surah Al-Yasin were researched according to their sanads and texts. In the conclusion; findings of the research and conclusions according to conditions of hadiths were recorded.

With this modest study I expect to contribute to this kind of studies with all my heart.

Keywords: Al-Qur'an, Tafsir (Quranic Commentary), Hadith, Surah al-Yasin

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER.....	i
ÖNSÖZ.....	iv
KISALTMALAR.....	v

GİRİŞ KAVRAM

A. SÛRE KAVRAMI.....	1
1. Sûre Kavramının Tanımı.....	1
2. Sûrelerin İsimlendirilmesi.....	1
3. Sûrelerin Sıralanması.....	1
4. Sûrelerin Mekkî ve Medenî Olarak Tasnifi.....	2
B. YASİN SÛRESİ	
1. Sûrenin İsimlendirilmesi.....	2
2. Sûrenin Ayet Sayısı ve Sıralamadaki Yeri.....	2
3. Sûre'nin Önceki ve Sonraki Sûrelerle İlişkisi.....	3
4. Sûrenin Konusu.....	3
C. HADİSLERİN KUR'AN TEFSİRİNDEKİ YERİ.....	4
1. Bir Müfessir Olarak Hz. Peygamber.....	6
2. Sahabenin Hadisler Işığında Kur'an Tefsiri.....	9

BİRİNCİ BÖLÜM

YASİN SÛRESİ İLE İLGİLİ RİVAYETLER VE DEĞERLENDİRME

A. SÛRENİN FAZİLETİ İLE İLGİLİ RİVAYETLER	
1. Birinci Hadis.....	13
2. İkinci Hadis.....	18
3. Üçüncü Hadis.....	24
4. Dördüncü Hadis.....	32
5. Beşinci Hadis.....	35
6. Altıncı Hadis.....	40
7. Yedinci Hadis.....	44
8. Sekizinci Hadis.....	46
9. Dokuzuncu Hadis.....	50
10. Onuncu Hadis.....	54
11. On Birinci Hadis.....	57
12. On İkinci Hadis.....	58

13. On Üçüncü Hadis.....	60
14. On Dördüncü Hadis.....	62
15. On Beşinci Hadis.....	64
16. On Altıncı Hadis.....	66
17. On Yedinci Hadis.....	69
18. On Sekizinci Hadis.....	72
19. On Dokuzuncu Hadis.....	76
20. Yirminci Hadis.....	79
B. DEĞERLENDİRME.....	83

İKİNCİ BÖLÜM

SÛRENİN BELLİ AYETLERİYLE İLGİLİ RİVAYETLER VE DEĞERLENDİRME

A. RİVAYETLERE KONU TEŞKİL EDEN YASİN SÛRESİ AYETLERİ	85
B. BELLİ BAZI AYETLERLE İLGİLİ RİVAYETLER	
1. 12. Ayetle İlgili Rivayetler	
a. Birinci Hadis.....	85
b. İkinci Hadis.....	88
c. Üçüncü Hadis.....	92
d. Dördüncü Hadis.....	95
e. Beşinci Hadis.....	99
f. Altıncı Hadis.....	101
g. Yedinci Hadis.....	103
h. Sekizinci Hadis.....	105
i. Dokuzuncu Hadis.....	108
j. Onuncu Hadis.....	110
k. On Birinci Hadis.....	113
2. 25. Ayetle İlgili Rivayet.....	116
3. 38. Ayetle İlgili Rivayetler	
a. Birinci Hadis.....	122
b. İkinci Hadis.....	125
c. Üçüncü Hadis.....	128
d. Dördüncü Hadis.....	130
e. Beşinci Hadis.....	135
f. Altıncı Hadis.....	138
g. Yedinci Hadis.....	140
h. Sekizinci Hadis.....	142
4. 58. Ayetle İlgili Rivayet.....	145
5. 65. Ayetle İlgili Rivayetler	
a. Birinci Hadis.....	149

b. İkinci Hadis.....	153
c. Üçüncü Hadis.....	156
d. Dördüncü Hadis.....	161
e. Beşinci Hadis.....	164
f. Altıncı Hadis.....	168
6. 69. Ayetle İlgili Rivayetler	
a. Birinci Hadis.....	172
b. İkinci Hadis.....	176
c. Üçüncü Hadis.....	180
d. Dördüncü Hadis.....	183
e. Beşinci Hadis.....	185
f. Altıncı Hadis.....	187
g. Yedinci Hadis.....	189
h. Sekizinci Hadis.....	192
7. 77. Ayetle İlgili Rivayetler	
a. Birinci Hadis.....	195
b. İkinci Hadis.....	199
C. DEĞERLENDİRME.....	203
SONUÇ.....	206
BİBLİYOGRAFYA.....	208

ÖNSÖZ

Toplumumuz gelenek ve görenekleriyle İslami çizgiler taşımaktadır. Toplumda süregelen kimi adetler incelendiğinde onların İslamdan izler taşıdığını görürüz. Bu durum millet olarak, asırlardır İslamla tanışık ve barışık olmamızdan kaynaklanmaktadır. İnsanlarımızın Yasin suresiyle olan münasebetinin de böyle bir sebebi olduğunu düşünmek mümkündür. Bu çalışma, söz konusu münasebetin varlığını araştırarak ortaya koymak için yapılmıştır.

Araştırmamız bir giriş, iki bölüm ve sonuç bölümünden meydana gelmektedir. Giriş bölümünde sûre kavramı, Yasin sûresi ve Hz. Peygamber ile sahabenin Kur'an tefsirindeki yeri incelenmiştir. Birinci bölümde; Yasin sûresinin fazileti, okunmasının tavsiye edildiği yerlerle ilgili rivayetler sened ve metin açısından incelenmiştir. İkinci bölümde; sûrenin belli bazı ayetleriyle ilgili rivayetler sened ve metin yönünden incelemeye tabi tutulmuştur. Sonuç bölümünde, çalışma boyunca yapılan inceleme sonucu elde edilen bulgular ve hadislerle ilgili hükümler zikredilmiştir.

Araştırmanın hazırlanması safhasında yol gösterici tavsiyeleriyle bana ufuk açan değerli danışmanım Prof. Dr. Ramazan Ayvallı beye ve değerli hocam Prof. Dr. İsmail Lütfi Çakan beye, araştırmanın olgunlaşmasında katkılarını esirgemeyen Prof. Dr. Ahmet Yücel hocama, tezin başlangıcından son okumasına kadar bana destek veren kadirşinas ağabeyim ve hocam Mecit Karakış'a derin saygılarımı ve sonsuz şükranlarımı arz ederim.

Araştırmanın kusurları bize, güzellikleri ise bilgilerimizi kendisine borçlu olduğumuz âlemlerin efendisine aittir.

KISALTMALAR

- a.g.e.* : Adı gecen eser
a.mlf. : Aynı müellif
b. : İbn
bkz. : Bakınız
Çev. : Çeviren
DİA : Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
DİB : Diyanet İşleri Başkanlığı
h. : Hicri
Haz. : Hazırlayan
Hz. : Hazreti
m. : Miladi
md. : Madde
MÜİFAV: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı
Neşr. : Neşreden
nr. : Numara
ö. : Ölümü
r.a. : Radıyallahu anh
s. : Sayfa
s.a. : Sallallahu aleyhi ve sellem
Tah. : Tahric
Thk. : Tahkik
Tsh. : Tashih
T.D.V. : Türkiye Diyanet Vakfı
Terc. : Tercüme
ts. : Tarihsiz

GİRİŞ

KAVRAM VE YÖNTEM

I. KAVRAM

A. SÛRE KAVRAMI

1. Sûre Kavramının Tanımı

Sûre sözlükte, yüksek makam, üstün derece, şan, şeref, binanın katları anlamına gelmektedir.¹ İstilahta ise, “ayetlerden meydana gelen, başı ve sonu bulunan müstakil Kur’an bölümü” demektir.²

Kur’an’da 114 sûre bulunmaktadır. Bunlardan en kısa olanı 3 ayetli Kevser sûresi, en uzun olanı da 286 ayetli Bakara sûresidir.

2. Sûrelerin İsimlendirilmesi

Sûreler isimlerini, sûre içinde geçen kıssalardan³, sûrede konu edinilen topluluklardan⁴ bazen de sûrenin başındaki kelimeden⁵ almaktadır. Her sûrenin bir ismi vardır. Bazı sûrelerin birden fazla ismi bulunmaktadır.⁶

Kur’an’ın sûrelerine verilen isimlerin hem tevkîfî hem de ictihâdî olduğunu ifade eden beyanlara rastlamak mümkündür.⁷ Ancak tevkîfî olduğunu söylemek daha isabetli olsa gerektir. Zira birinci görüşü kabul etmek, sûrelere isim verilmesinin günümüzde de mümkün olabileceğini kabul etmek olur.⁸

3. Sûrelerin Sıralanması

İslam alimleri sûrelerin Kur’an’daki sıralanışı konusunda görüş farklılıkları içindedirler. Bu konuda ileri sürülen görüşleri üç grupta değerlendirmek mümkündür.

a. Sûrelerin Sıralanışı İctihâdîdir.

Bu görüşteki alimlerin hemen hepsi sûrelerin sıralanışının sahabe tarafından yapıldığını belirtmişlerdir. Sahabenin ellerinde farklı sıralama yapılmış mushafların

¹ İbn Manzûr, *Lisânu’l-Arab*, IV, 384, svr md.; Cerrahoğlu, *Tefsir Usûlü*, 57

² Yıldırım, *Kur’an İlimlerine Giriş*, 52

³ Bakara sûresi, Mâide sûresi, Hucurât sûresi gibi

⁴ Şuarâ sûresi, Sebe’ sûresi, Munâfikûn sûresi gibi

⁵ Tâhâ sûresi, Yasin sûresi, Abese sûresi gibi

⁶ Mesela Fatiha sûresi için; Seb’u’l-Mesânî, Ümmü’l-Kitâb, el-Kâfiye, el-Esâs, ed-Dua gibi isimler zikredilmiştir. (Cerrahoğlu, *Tefsir Usûlü*, 59)

⁷ Yıldırım, *Kur’an İlimlerine Giriş*, 53

⁸ Demirci, *Tefsir Usûlü*, 115

bulunuşu da buna delil gösterilmiştir. Bu görüşteki alimler arasında; İmam Mâlik, Bakıllânî, Ebu'l-Huseyin Ahmed b. Fâris gibi isimler bulunmaktadır.⁹

b. Sûrelerin Sıralanışı Tevkîfidir.

Sıralamayı Allah'dan aldığı bilgiye dayanarak Resûlullah (s.a.) yaptırmıştır. Ayet ve sûreler, olayların meydana gelmesine göre ya da bir soruya cevap olarak inmiştir. İnən bu ayet ve sûrelerin yerleri Cebrâil tarafından bildirilmiş, Hz. Peygamber de vahiy kâtiplerine yazdırdığı ayet ve sûrelerin nereye dahil edileceğini söylemiştir. Bu görüşte olan alimlerden bazıları; İbnu'l-Enbârî, Nehhâs, Kirmânî ve Âlusî'dir.¹⁰

c. Kısmen İctihadî Kısmen Tevkîfidir.

Kur'an'daki Hâ mîm ile başlayanlar ile bir kısım sûrelerin tertibi bizzat Hz. Peygamber tarafından yapılmış, bir kısmı da ümmete bırakılmıştır.¹¹ İbn Hacer de, sûrelerin bir kısmının tevkîfî bir kısmının icthadî olduğu ihtimaline sıcak bakmaktadır.¹²

4. Sûrelerin Mekkî ve Medenî Olarak Tasnifi

Sûreler Mekkî ve Medenî diye iki kısma ayrılır. Bu ayırım konusunda İslam alimlerinden bir kısmı, mekanı, bir kısmı, zamanı/hicreti diğer bir kısmı da muhatabı esas almışlardır. Ancak daha çok tercih edilen görüş, zamanı/hicreti esas alanların görüşüdür. Buna göre hicretten önce nazil olan sûreler Mekkî, hicretten sonra nazil olanlar ise Medenî olarak kabul edilmiştir.¹³

B. YASİN SÛRESİ

1. Sûrenin İsimlendirilmesi

Yasin sûresinin isimlendirilmesi bizzat Hz. Peygamber tarafından yapılmıştır. Araştırmamızın ilerleyen bölümlerinde rivayetlerini inceleyeceğimiz sûrenin faziletiyle ilgili hadislerde sûrenin ismi, Resûlullah (s.a.) tarafından Yasin olarak zikredilmiştir.¹⁴ Bu sûreye el-Azîme, el-Mu'imme, Mudâfia, Kâdiye, Kalbu'l-Kur'ân gibi isimler de verilmiştir.¹⁵

2. Sûrenin Ayet Sayısı ve Sıralamadaki Yeri

⁹ Zerkeşî, *el-Burhân*, I, 257

¹⁰ Zerkeşî, *a.g.e.*, I, 258-260; Suyutî, *el-İtkân*, I, 82-83

¹¹ Zerkeşî, *a.g.e.*, I, 257; Suyutî, *a.g.e.*, I, 83

¹² İbn Hacer, *Fethu'l-bârî*, IX, 42

¹³ Mennâu'l-Kattân, *Mebâhis*, 57-58

¹⁴ bkz. İkinci bölüm Sûrenin fazileti ile ilgili ilk hadisler

¹⁵ Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili*, VI, 4002

Yasin sûresi, Kûfelilere göre seksen iki, diğerlerine göre seksen üç ayettir. Sûre yedi yüz yirmi yedi kelime, üç bin harften meydana gelmiştir. Fâsılası ve harfleridir.¹⁶

Mushaftaki sıralamaya göre otuz altıncı, iniş sırasına göre kırk birinci sûredir. Yasin sûresi, Cin sûresinden sonra, Furkan sûresinden önce Mekke’de inmiştir.¹⁷ Rivayetlerini inceleyeceğimiz Seleme oğullarıyla alakalı yaşanan bir olayla ilişkilendirilerek on ikinci ayetin Medine’de indiğini söyleyenler olmuşsa da bu görüş doğru bulunmamıştır. Ayrıca, kırk beşinci ayetin Medine’de indiğine dair İbn Abbas (r.a.) ve Katâde’den aktarılan bir görüş de bulunmaktadır.¹⁸

3. Sûre’nin Önceki ve Sonraki Sûrelerle İlişkisi

Fâtır - Yâsin sûresi ilişkisi: Fâtır sûresinin son ayetinde vurgu yapılan “*Allah kullarını görmektedir*”¹⁹ ifadesi Yâsin sûresinde hayat bulmuş, tekrar dirilişin, hesabın en ince ayrıntıları verilerek bu gerçeğe dikkat çekilmiştir.

Yâsin - Sâffât sûresi ilişkisi: Yâsin sûresinin son ayetlerinde Allah Teâlâ’nın hakimiyetine dikkat çekilmiş,²⁰ Sâffât sûresinde ise bu bilgiler ilk ayetlerden itibaren tafsilatı ile anlatılmıştır.²¹

4. Sûrenin Konusu

Sûre; inanç esasları, uluhiyyet ve vahdâniyet ile yeniden dirilişe ait konuları içermektedir.

Sûrenin konusu hakkında *Kur’an Yolu* adlı tefsirde şunlar zikredilmiştir:

Hiz. Muhammed’in (s.a.) hak peygamber olduğu ona indirilen Kur’an deliliyle desteklenerek açıklanır; başka peygamberlerin tevhid mücadelelerinden bir kesit verilerek bu uğurda büyük sıkıntılara katlanan Resûl-i Ekrem ve ona tâbi olanlar teselli edilir. Allah Teâlâ’nın birlik ve kudret delillerine ve evrendeki yaratılış sırlarına dikkat çekilerek öldükten sonra dirilme gerçeği ve bunun sonuçları üzerinde durulur. Râzî’nin belirttiği üzere bu sûrenin, İslam inançlarının üç temel umdesinin (Allah’ın birliği, peygamberlik ve ahret) en güçlü delillerle işlenmesine hasredildiği söylenebilir. Şöyle ki: 3. Ayette - devamındaki delillerle teyit edilerek- peygamberlik müessesesi üzerinde durulmuş; müteakip ayetlerde Allah’ın birliği ve eşsiz gücü, öldükten sonra dirilmenin ve ilahî huzurda yargılanmanın kaçınılmazlığı ortaya konmuş, son ayette de yine bu iki nokta (vahdâniyet ve haşir) özetlenmiştir. Kur’an’dan bu ölçüde de olsa nasibini alan kimse artık

¹⁶ Elmalılı M. Hamdi Yazır, a.g.e., VI, 4002

¹⁷ Heyet, *Kur’an Yolu*, IV, 473

¹⁸ İbnu’l-Cevzî, *Zâdu’l-mesîr*, IV,3

¹⁹ Fâtır 35/45

²⁰ Yâsin 36/83

²¹ Burhanuddîn el-Bukâî, *Nazmu’d-Dürer fî Tenâsubi’l-Âyâtî ve’s-Süver*, Dârü’l kutubu’l ilmiye, Beyrut, 1995, Tahkîk Abdurrezzak Ğâlib el-Mehdî, VI, 81; es-Sekafî, *el-Burhan fî tenâsubi Süveri’l-Kur’an*, 153; Yalçın, *Elmalılı’nın “Hak Dini Kur’ân Dili” İsimli Tefsirinde Sûreler Arası Tenâsüb ve İnsicam*, Y.L. Tezi, İstanbul 2009.

kalbinin payı olan imânı elde etmiş demektir ki bunun tezahürleri de diline ve davranışlarına yansıyacaktır (XXVI, 113).²²

C. HADİSLERİN KUR’AN TEFSİRİNDEKİ YERİ

İslam dininin iki kaynağı bulunmaktadır. Bunlar Kur’an-ı Kerim ve Hadislerdir. Bunlar birbirinden ayrılmayan kaynaklardır. Kur’an-ı Kerim, Allah Teâlâ tarafından Cebrail aracılığıyla Hz. Peygamber’e gönderilen ilahî hitabın adıdır. Hadisler ise, bu ilahî kaynağın, Allah Teâlâ tarafından görevlendirilmiş olan peygamberi tarafından izahı ve yorumudur. Ayrıca Hz. Peygamber, tebliğ, teybin ve tezkiye olmak üzere üç temel görevi yerine getirmiştir. İşte hadisler bu üç temel görevin gerçekleştirildiği bilgi kaynağını teşkil etmektedir.

1. Tebliğ: Peygamberlerin aslî görevi, Allah’tan aldıkları vahyi insanlara ulaştırmaktır. Bunu yaparken hiçbir peygamberin vahye kendinden bir şey eklemesi veya ondan bir şey eksiltmesi söz konusu değildir.²³ Hz. Peygamber’in bu görevine Kur’an-ı Kerim’de şöyle işaret edilmiştir: **“Ey Peygamber! Rabbinden sana indirileni insanlara tebliğ et. Eğer bunu yapmazsan O’nun elçiliğini yerine getirmemiş olursun.”**²⁴

Ancak Peygamberin yegâne görevinin bundan ibaret olduğu anlamına gelmemektedir. O (s.a.), fertleri ve toplumları Allah’tan getirdiği dine hikmetle ve güzel öğütle davet etmekte²⁵, gönderildiği topluma mesajını öğretmekte, onları her türlü kötülükten arındırmaya çalışmaktadır.²⁶

2. Tebyin: Açıklama anlamına gelen teybin, Hz. Peygamber’in kendisine indirilen kitabı ümmetine açıklaması, onları ihtilaf ettikleri konuda aydınlatmasıdır. Bu görevin Hz. Peygamber’e verildiği Kur’an-ı Kerim’de belirtilmiştir. **“İnsanlara, kendilerine indirileni açıklamak ve onların da (üzerinde) düşünmeleri için sana bu Kur’an’ı indirdik.”**²⁷ **“Sana kitabı, ancak ayrılığa düştükleri şeyleri onlara açıklamak için ve imân eden bir topluma doğru yolu gösterici ve rahmet olarak indirdik.”**²⁸

Bu ayetler, Hz. Peygamber’in tebliğ görevi yanında kendisine indirilen vahyi açıklama görevinin de bulunduğunu ortaya koymaktadır.²⁹

²² Heyet, *Kur’an Yolu*, IV, 473-474

²³ Hâkka, 69/44-47

²⁴ Mâide, 5/67; Ayrıca bkz. Mâide, 5/92, 99; Âl-i İmrân, 3/20

²⁵ Nahl, 16/125

²⁶ Yücel, *Hadis Usûlü*, 89

²⁷ Nahl, 16/44

²⁸ Nahl, 16/64

²⁹ Yücel, *a.g.e.*, 90

Kur'an-ı Kerim'de herkes tarafından kolayca anlaşılabilir ayetler bulunduğu gibi Hz. Peygamber tarafından açıklanmadıkça doğru anlaşılamayacak ayetler de yer almaktadır.³⁰ Kur'an'da bazı konular kısaca verilmekte detaya inilmemektedir. Bu tür ayetleri Hz. Peygamber'in açıklaması olmadan anlamak mümkün görülmemektedir. Hz. Peygamber bu tür ayetleri sözleriyle açıklamış, fiilleriyle onların nasıl uygulanacağını göstermiştir.³¹ Namazın ne zaman, kaç rekât ve ne şekilde kılınacağı, onun farzları, onu bozan şeyler vs. Kur'an'da anlatılmamıştır. Allah Teâlâ **“Namazı kılın!”** buyururak bu ibadetin kullar tarafından muntazam şekilde yerine getirilmesini istemiştir. Bu emrin yerine getirilmesinin ne şekilde olacağını ise Resûlullah (s.a.) uygulamalı olarak öğretmiştir. O (s.a.), şöyle buyurmuştur: “Benim, namazı nasıl kıldığımı görüyorsanız siz de öyle kılın.”³²

Yine Kur'an'da Allah Teâlâ, **“...Yoluna gücü yetenlerin o evi haccetmesi, Allah'ın insanlar üzerinde bir hakkıdır...”**³³ buyurmuştur. Bu, şartlarını taşıyan her müslümanın hacca gitmesi emridir. Ancak Kur'an'da hacın yapılışına dair detay verilmemiştir. Bu ibadetin ne şekilde yerine getirileceği Hz. Peygamber tarafından uygulamalı olarak öğretilmiş ve bir hadiste şöyle buyurulmuştur: “Hacda yapacağınız ibadetleri benden öğreniniz.”³⁴

Hz. Peygamber ayetlerde geçen bazı kelimelerin ne anlama geldiğini açıklamıştır. Bakara sûresinde geçen, **“Namazlara (özellikle) orta namaza devam edin...”**³⁵ ayetinde geçen () orta namaz'ın, ancak Hz. Peygamber'in açıklamasıyla ikinci namazı olduğu bilinebilmektedir.³⁶

3. Tezkiye: Allah Teâlâ tarafından Kur'an'ın gönderilmesi ve Hz. Peygamber'in onu insanlara tebliğ edip açıklamasının gerçek amacı insanları şirk ve günah kirlerinden temizleyip Allah'a kul olma derecesine yüceltmektir. Temel hadis kaynaklarımızın *“Kitâbu'l-Edeb”* ve *“Kitâbu'z-Zühd”* bölümleri veya bu isimlerle telif edilmiş müstakil eserler, Hz. Peygamber'in kötü arzu ve eğilimlerden uzaklaşmanın yollarını gösteren, ahlaki erdemleri teşvik eden hadislerle doludur.³⁷

Hz. Peygamber, insanların en üstün ahlaklısıydı.³⁸ O (s.a.) kulluk bakımından en zirvede duran bir beşerdi. Peygamber olarak gönderildiği insanlığı her türlü kirden temizleme görevi de bizzat ona verilmiştir. Kur'an-ı Kerim ona verilen bu görevden şöyle bahsetmiştir:

³⁰ Yücel, a.g.e., 90

³¹ Yücel, a.g.e., 91

³² Buharî, Ezan, 18

³³ Al-i İmrân, 3/97

³⁴ Müslim, Hac, 310

³⁵ Bakara, 2/238

³⁶ Tirmizî, Tefsir, 3

³⁷ Yücel, a.g.e., 97

³⁸ Kalem, 68/4

*“O (Allah), ümmîlere, içlerinden, kendilerine ayetlerini okuyan, onları temizleyen, onlara kitabı ve hikmeti öğreten bir peygamber gönderendir. Halbuki onlar, bundan önce apaçık bir sapıklık içinde idiler.”*³⁹

*“Andolsun, Allah, mü’minlere kendi içlerinden; onlara âyetlerini okuyan, onları arıtıp tertemiz yapan, onlara kitab ve hikmeti öğreten bir peygamber göndermekle büyük bir lütufta bulunmuştur. Oysa onlar, daha önce apaçık bir sapıklık içinde idiler.”*⁴⁰

*“Nitekim kendi aranızdan, size âyetlerimizi okuyan, sizi her kötülükten arındıran, size kitap ve hikmeti öğreten, ayrıca bilmediklerinizi de öğreten bir Peygamber gönderdik.”*⁴¹

Ayetlerden anlaşıldığı gibi, Allah Teâlâ elçisine Kur’an’la birlikte hikmet diye isimlendirdiği bir bilgi daha vermiştir. Hz. Peygamber de Kur’an’ın insanlar tarafından anlaşılamayacak noktalarını bu bilgiye dayanarak açıklamıştır. Bu durum Kur’an’ın bir kısım ayetlerinin ancak Hz. Peygamber’in açıklamalarıyla anlaşılabilceğini göstermektedir.⁴²

1. Bir Müfessir Olarak Hz. Peygamber

Kur’an-ı Kerim, insanların onu anlaması ve hayatlarına tatbik etmeleri için gönderilmiştir. Kur’an’ın ayetlerinin açıklanmasına tefsir denilmektedir.

Kur’an-ı Kerim’in bir Peygamber aracılığıyla gönderilmesi anlamlıdır. Bu sayede, Allah Teâlâ’nın neyi kastedtiğini, O’nun emirlerinin insanlar tarafından ne şekilde uygulanacağını anlatan ve örnek yaşantısıyla öğreten, kendisi de bir beşer olan Hz. Peygamber’den öğrenilmektedir. Allah Resûlü’nün inananlar⁴³ ve hatta tüm mahlukât⁴⁴ için ne büyük bir lütuf olduğu Kur’an’da haber verilmiştir.

Kur’an-ı Kerim’i açıklama görevi, onu tebliğ etme göreviyle birlikte Hz. Peygamber’e verilmiştir. Kur’an’da bu görev şu ayetlerle açıklanmaktadır: *“Ey Resûl sana indirileni tebliğ et”*⁴⁵. *“İnsanlara, kendilerine indirileni açıklaman ve onların da (üzerinde) düşünmeleri için sana bu Kur’an’ı indirdik.”*⁴⁶ Kur’an’ı açıklamada en büyük sorumluluk ve yeterliliğin Hz. Peygamber’e verildiği bu ayetlerden anlaşılmaktadır.

³⁹ Cuma, 62/2

⁴⁰ Al-i İmrân, 3/164

⁴¹ Bakara, 2/151

⁴² Yücel, a.g.e., 99

⁴³ Al-i İmrân, 3/164

⁴⁴ Enbiyâ, 21/107

⁴⁵ Mâide, 5/67

⁴⁶ Nahl, 16/44

Hız. Peygamber'den rivayet edilen bir hadis de bu görevi vurgular mahiyettedir. Ebu Davud'un *Sünen*'inde geçen Mikdâm b. Ma'dikerib'in rivayet ettiği bir hadiste Resûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur: “Şunu iyi biliniz ki, bana kitap ve onun bir benzeri daha verilmiştir.”⁴⁷

Muhaddisler bu hadisi açıklarken; “kitab'ı”, Kur'an-ı Kerim, “onun benzerini” ise, vahyin açıklaması ve yorumu olan hadisler olduğunu söylemişlerdir.⁴⁸ Beyhakî ise “bu hadis, zahir ve metlûv olan vahyin Hız. Peygamber'e verildiği gibi, bâtinî olan ğayri mevlûv vahyin de ona verildiğine işaretir” demiştir. Buna göre Resûlullah (s.a.), Kur'an ayetlerinden özet olanları açıklayacak, genel olan konuların sınırlarına işaret edecek, Kur'an'da olmayan hükümleri bildirecektir.⁴⁹

Mekhûl'e göre “Kur'an'ın sünnete olan ihtiyacı, sünnetin Kur'an'a olan ihtiyacından daha fazladır.”⁵⁰ Burada kastedilen ihtiyaç şüphesiz ayetlerin anlaşılması yönünden insanların sünnete ihtiyaç duymasıdır.

Evzaî Hassan İbn Atiyye'nin şöyle dediğini nakleder: “Cibril Kur'an'ı getirdiği gibi, sünneti de tefsir etmesi için Hız. Peygamber'e getiriyordu.”⁵¹

Hız. Peygamber'in ayetleri açıklamasına ve uygulamasına birçok örnek verilebilir. Namaz vakitleri, rekâtları, kılınışı, zekat'a ait konular bunlardan birkaçıdır. Sahabeden İmrân b. Husayn'ın (r.a.) bulunduğu bir mecliste bir zatın: “Bize Kur'an'da olanlardan bahsedin, onun dışındakileri bırakın” demesi üzerine İmrân: “Sen ahmaksın. Allah'ın kitabında öğle namazının dört rekât olduğu geçiyor mu? Öğle namazında sesli okunmaz. Namaz, zekât ve benzeri şeylerin şekli Kur'an'da açıklanmamıştır. Allah'ın kitabı bunları müphem bırakmıştır. Bunları Hız. Peygamber'in sünneti açıklar.” demiştir.⁵²

Kur'an'ın inzali esnasında sahabenin anlayamadıkları ayetleri gelip Resûlullah'a (s.a.) sordukları bilinmektedir. Bazen de Hız. Peygamber, herhangi bir soru sorulmadan ayetleri açıkladığı görülmektedir. Konuyla ilgili rivayetler şöyledir:

En`âm sûresindeki “İman edip de imanlarına zulmü (şirki) bulaştırmayanlar var ya; işte güven onların hakkıdır. Doğru yolu bulmuş olanlar da onlardır.”⁵³ ayeti nazil olunca sahabe: “Ey Allah'ın Resûlü! Hangimiz nefesine zulmetmez ki...?” diye sormuşlar, Hız. Peygamber bu ayetteki zulümle ilgili: “Bu ayetteki zulüm sizin sandığınız gibi değildir. O zulüm, şirk demektir. Lokman'ın oğluna nasihat ederken,

⁴⁷ Ebu Davud, Sünne, 5; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, IV, 130; Ali el-Muttakî, *Kenzu'l-ummâl*, I, 174

⁴⁸ Azimâbâdî, *Avnu'l-ma'bûd*, XII, 355

⁴⁹ Azimâbâdî, a.g.e., aynı yer

⁵⁰ İbn Abdilberr, *Câmi'u beyâni'l-ilm*, II, 1194, (2352)

⁵¹ İbn Abdilberr, a.g.e., II, 1193, (2350)

⁵² İbn Abdilberr, a.g.e., II, 1192, (2348)

⁵³ En`âm, 6/82

“Yavrum, Allah’a şirk koşma. Zira şirk en büyük zulümdür dediğini işitmediniz mi?”⁵⁴ şeklinde açıklama yapmıştır.⁵⁵

Ebu Zer dedi ki: Nebi (s.a.)’e «Güneş de kendi yörüngesinde akıp gitmektedir...»⁵⁶ ayetini sordum, “Onun yörüngesi arşın altındadır” buyurdu.⁵⁷

Hız. Peygamber Kur’an ayetlerinin tümünü tefsir etmiş değildir. Onun tefsir edip açıkladığı ayetlerin sayısı sınırlıdır. Nitekim Hız. Âişe’den (r.anha) rivayet edilen şu rivayet bu söylediğimizi desteklemektedir.

“Resûlullah (s.a.), Cebrail’in kendisine öğrettiği, sayılabilecek kadar sınırlı ayet haricinde, Kur’an’dan bir şey tefsir etmezdi.”⁵⁸ Nitekim araştırmamızın ilerleyen safhalarında da görüleceği gibi, 83 ayetlik Yasin sûresinin sadece 7 ayetiyle ilgili rivayet varid olmuştur. Geri kalan ayetlerden bir kısmının açıklaması, Allah’ın Resûlune bildirmediği, bildirmiş olsa bile Hız. Peygamber’in o konuda herhangi bir açıklama yapmadığı bölümlerdir.⁵⁹ Diğer bir kısmı da açıklamaya ihtiyaç olmadan muhatabın anlayabileceği türden ayetlerdir.

Hız. Peygamber’in tefsirine dair el-Vahidî tarafından “*Tefsiru’n-Nebi*” adlı müstakil bir eser telif edildiğini kaynaklardan öğrenmekteyiz.⁶⁰ Rivayet Tefsiri olarak bilinen ve ayetlerin tefsirinde rivayetleri esas alan: Taberî’nin *Camîu’l-Beyân*’ı, İbn Ebi Hâtim’in *Tefsiru’l-Kur’ani’l-Azim*’i, İbn Kesir’in *Tefsiru’l-Kur’ani’l-Azim*’i ve Suyûtî’nin *ed-Dürri’l-Mensûr*’u da Hız. Peygamber’in Kur’an’ı tefsirindeki hadisleri içeren önemli eserlerdir. Ayrıca *Camî* türü hadis kitaplarının Kitabu’t-Tefsir bölümlerinde de bu tür hadisler bulunmaktadır.

2. Sahabenin Hadisler Işığında Kur’an Tefsiri

Hız. Peygamber hayattayken gerekli olan yerleri ashabına açıklıyor, anlaşılmadığından dolayı kendisine sorulan yerleri izah ediyordu. Hız. Peygamber’in aralarında bulunduğu zamanlarda sahabe Kur’an’ın tefsirine yönelmiyordu. Fakat Resûlullah (s.a.) ahirete irtihal edince bu imkandan mahrum kaldılar. Bir yandan

⁵⁴ Lokman, 31/13

⁵⁵ Buharî, Tefsir, 1

⁵⁶ Yasin 36/38

⁵⁷ Buharî, Tefsir, 36; Tevhid, 22; Müslim, İmân, 72; Ahmet b. Hanbel, *Müsned*, V, 177

⁵⁸ Taberî Tefsiri, I, 84; Hadisin Değerlendirmesi için bkz.: Yıldırım, *Peygamberimizin Kur’an’ı Tefsiri*, I, 35-37

⁵⁹ Mesela Yasin sûresinin 1. ayeti

⁶⁰ Yıldırım, *a.g.e.*, I, 51

İslam'ın yeni coğrafyalara yayılmasından dolayı yeni meseleler ortaya çıkıyordu. Diğer yandan yeni unsurların İslam dinine girişiyle kendi kültürlerini de beraber bu dine taşıyorlardı. Dolayısıyla Hz. Peygamber'in rahle-i tedrisinde yetişmiş sahabenin sahih din bilgisine ve Kur'an tefsirine ihtiyaç hissediliyordu.

Hz. Peygamber bu ümmete iki önemli şey bırakmıştı. Bunlar: Allah'ın kitabı Kur'an-ı Kerim ve Resûlullah'ın (s.a.) sünneti.⁶¹ Sahabe bir ayetin tefsirini öğrenmek için öncelikle Kur'an'a bakıyorlar, bir başka ayetle onu anlamaya çalışıyorlardı. Kur'an'da bulamazlarsa hadislerle bakıyorlar, şayet hadiste de bulamazlarsa ayeti açıklamak üzere kendi görüşlerini bildiriyorlardı.

Kur'an'ın iyi bir şekilde anlaşılması için sebebi nuzûlün büyük önemi vardır. Sahabe inen ayet ve sûrelerin nuzûl sebeplerini biliyordu. Aynı zamanda sahabenin içinde kendini ilme vermiş zatlar da bulunmaktaydı. Hz. Ömer, Hz. Ali, Abdullah b. Mesud, Hz. Âişe, Übey b. Ka'b (radiyallahu anhum) gibi isimler bunların arasında bulunmaktadır. Hz. Peygamber'in özel duasına mazhar olmuş,⁶² ilim sevdalısı bir sahabî olan Abdullah b. Abbas bunların önde gelenlerindendir. *Tercümânü'l-Kur'an* lakabıyla meşhur bu sahabînin Kur'an'ı tefsirine bazı örnekler vereceğiz.

İbrahim sûresinde geçen ()
“Allah'ın nimetine nankörlükle karşılık veren ve sonunda kavimlerini helâk yurduna sürükleyenleri görmedin mi?”⁶³ ayetini İbn Abbas, “Onlar Mekkeli kafirlerdir” şeklinde açıklamıştır.⁶⁴

Hicr sûresinde geçen () “Onlar ki Kuran'ı parçalara ayırdılar.”⁶⁵ ayetini İbn Abbas, “Onlar, Kur'an'ı ikiye bölüp bir kısmına inanan bir kısmına inanmayan ehli kitaptır” şeklinde tefsir etmiştir.⁶⁶

İsra sûresinde geçen () “...Sana gösterdiğimiz o görüntüleri ve Kur'an'da lânetlenen ağacı, ancak insanları sınamak için meydana getirdik...”⁶⁷ ayetindeki Hz. Peygamber'e gösterildiği bildirilen görüntüleri İbn Abbas, “İsra gecesi gösterilenler”, Kur'an'da lanetlenen ağacı ise “zakkum ağacı” olarak tefsir etmiştir.⁶⁸

⁶¹ Mâlik, *el-Muvatta'*, Kader, 1

⁶² Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 214, 269, 314

⁶³ İbrahim 14/28

⁶⁴ Buharî, Tefsir, İbrahim, 3

⁶⁵ Hicr, 15/91

⁶⁶ Buharî, Tefsir, Hicr, 4

⁶⁷ İsra, 17/60

⁶⁸ Buharî, Tefsir, Beni İsrâil, 9; Tirmizî, Tefsir, 18

Kur'an'ın ayetlerinden anlaşılmayan yerleri bir başkasına sorarak anlamaya çalışma meselesi sahabede de görülen bir durumdur.

Hiz. Ebubekir'e (r.a.), Nisa sûresinin 176. ayetinde geçen () kelimesinin anlamı soruldu. O da, "bu konuda kendi görüşümle cevap vereceğim. Eğer görüşüm isabetliyse bu Allah'tandır, yanılırsam nefsimden ve şeytandandır. () baba ve çocuğun dışında bir şeydir." şekilde tefsir etmiştir.⁶⁹

Hiz. Ömer (r.a.) Nahl sûresinin 47. ayetindeki () kelimesinin anlamını sormuş, Hüzeyl kabilesinden biri ayağa kalkarak () bizim dilimizde () manasındadır demiş ve Hiz. Ömer bunu o kişiden öğrenmiştir.⁷⁰ Yine Hiz. Ömer (r.a.) bir defasında Tekvir sûresindeki () ayetinin anlamını halka sormuş, kimse bir şey söylemeyince bu ayeti kendisi tefsir etmiştir.⁷¹

Hiz. Ali (r.a.) Kûfe'de minberden "Kitabullah'dan herhangi bir ayet hakkında soru sormak isteyen varsa sorsun" diye ilan etmiş, sonra da sorulan ayetleri (Zâriyât, 1-4 ayetleri) tefsir etmiştir.⁷²

Netice itibariyle; sahabe, açıklanacak ayetle ilgili Hiz. Peygamber'den varid olan bir hadis varsa onu araştırıp zikretmiş, yoksa kendi anladıkları şekilde onu tefsir etmişlerdir.

II. YÖNTEM

Araştırma Yöntemi

Bu çalışmamızda Hiz. Peygamber'den ve kısmen de sahabeden, Yasin sûresiyle alakalı nakledilen rivayetleri incelemeye tabi tuttuk.

Çalışmamıza başlamadan önce belli başlı tefsir kitaplarının Yasin sûresiyle alakalı bölümlerini inceleyerek, konuyu açıklamak üzere müellifleri tarafından zikredilen hadisleri tesbit ettik. Ayrıca gerek yurdumuzdaki ilayihay fakültelerinde, gerek arap dünyasında yapılan çalışmaları gözden geçirerek Yasin sûresiyle ilgili böyle bir çalışma olup olmadığına araştırdık. Halka yönelik yapılmış birkaç eserden başka, akademik anlamda yapılmış böyle bir çalışmaya rastlayamadık.

Konuyla ilgili rivayetleri incelerken aşağıdaki yöntemleri kullandık.

⁶⁹ Abdussettâr Hamid, "Sahabe Tefsiri Üzerine", (Çev. Ömer Dumlu) Dokuz Eylül Üni. İlahiyat Fak. Dergisi, VII, İzmir, 1992, s. 359-374

⁷⁰ Kasimî, *Mehasinu't-te'vil*, I, 101

⁷¹ İbn Kesir, VI, 413-414; İbn Hacer, *Fethu'l-barî*, X, 322

⁷² İbn Kesir, VI, 413-414

Eğer aynı konuyla ilgili farklı rivayetler varsa aralarındaki farklılıklara ve manaya etkisine işaret etmeye çalıştık.

Bir konu başlığı altındaki rivayetleri sıralarken; -varsa- *Kütüb-i Sitte*'de geçen rivayetleri, sonra diğer kaynakları dikkate aldık. Bir hadis aynı lafızlarla veya küçük farklılıklarla birkaç eserde geçiyorsa bunlardan birini araştırmaya ekledik, diğerlerine dipnotta işaret ettik.

Hadislerin değerlendirilmesinde isnadda geçen ravilerin durumlarını bilmek önemlidir. Bu sebeple her hadisin ravilerini belli başlı rical kitaplarından tesbit ederek onların isim, künye, tabaka bilgileriyle⁷³ o ravi hakkındaki değerlendirmeleri zikrettik. Yine ravinin tanınması açısından önemli bilgilerden olan hadis aldığı hocalarını ve kendisinden rivayette bulunan talebelerinden belli başlılarını zikrettik. Ayrıca tesbit edebildiklerimizin vefat tarihini kaydettik.

İsnadda geçen eda sığalarından () “haddesena” ve () “ahberena” lafızları ittisale delalet ettiğinden biz değerlendirmemizi özellikle isnadın () “an” ve () “enne” lafızlarıyla sevk edilen bölümlerinde yoğunlaştırdık. Böylece söz konusu isnadın ittisal ve inkita’ına işaret etmiş olduk.

Ravilerin zikredildikleri eserlerde şahıslar numaralandırılmışsa, kolayca bulunması açısından, biz de o şahsın numarasını dipnotta sayfa numarasından sonra kaydettik.

Ravileri incelerken, ilim adamları tarafından temel kaynak kabul edilen; Buharî'nin *et-Tarihu'l-kebîr*'i, İbn Ebi Hâtim'in *el-Cerh ve't-ta'dil*'i, İbn Hibban'ın *es-Sikât* ve *el-Mecrûhîn*'i, Mizzî'nin *Tehzibu'l-kemâl*'i, Zehebi'nin *Mîzanü'l-i'tidal*, Siyeru a'lâmi'n-nübelâ ve *Tezkiretu'l-huffâz*'ı, İbn Hacer'in *el-İsâbe*, *Tehzibu't-tehzib* ve *Takrib*'i gibi rical ve tabakat kitaplarından istifade ettik.

İsnadda geçen ravileri kolayca gözden geçirebilmek için her hadisin ardına o isnadın şemasını ekledik. Bu sayede araştırmacıların hadis hakkında birçok bilgiye pratik bir şekilde ulaşacakları kanaatindeyiz.

⁷³ Ravilerin tabaka bilgileri İbn Hacer'in *Takrib* adlı eserinde zikrettiği bilgilerdir.

BİRİNCİ BÖLÜM
YASİN SÛRESİ İLE İLGİLİ RİVAYETLER VE DEĞERLENDİRME

A - SÛRENİN FAZİLETİ İLE İLGİLİ RİVAYETLER

1. Birinci Hadis

a. Hadisin Metni

" : "

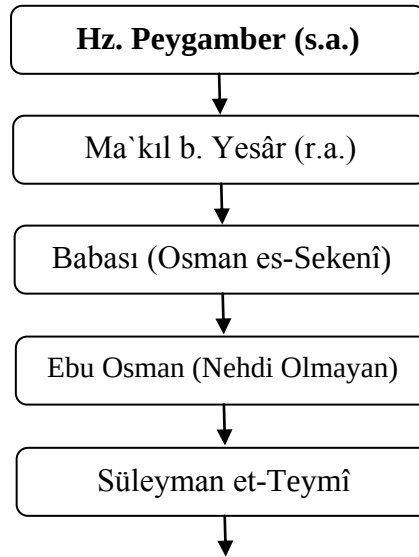
b. Hadisin Tercümesi

(Ebu Davud dedi ki:) Bize Muhammed b. el-Alâ' ve Muhammed b. Mekkî el-Mervezî aynı manaya gelecek şekilde rivayet ettiler. (Dediler ki:) Bize Abdullah İbnü'l-Mübârek Süleyman et-Teymî'den, o Ebu Osman'dan (en-Nehdî değil), o Babası'ndan (Osman es-Sekenî), o da Ma`kıl b. Yesâr'dan (r.a.) rivayet ederek bildirdiğine göre Peygamber (s.a.) şöyle buyurdu:

“Ölülerinize Yasin okuyun”¹

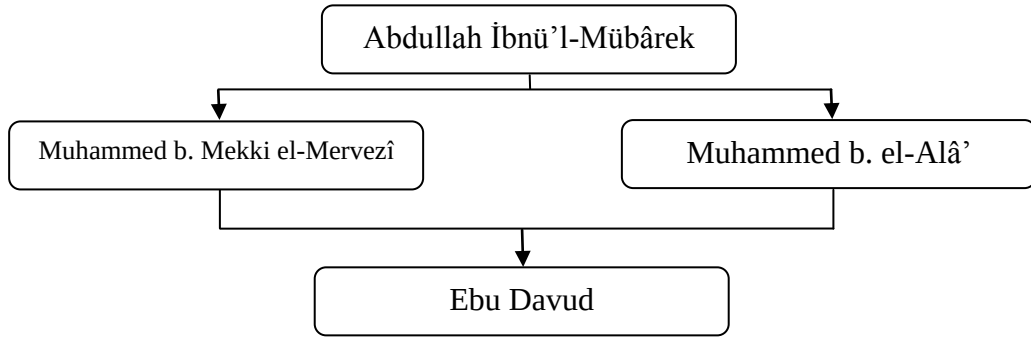
Bu lafız, İbnü'l-Alâ'ya aittir.²

c. İsnad Şeması

¹ Ebu Davud, Cenâiz, 20; Tayalisî, *Müsned*, II, 244, 973; Şevkânî, *Neylu'l-evtâr*, IV, Cenâiz, 2; Tehânevî, *İ'lâu's-sünen*, VI, 107, 2194

² Hadisin bu lafızlarla rivayeti, Ebu Davud'un hocalarından olan İbnü'l-Alâ'ya aittir.

d. Ravilerin değerlendirilmesi

Muhammed b. el-Alâ' (ö.247/861)

Muhammed b. el-Alâ' b. Küreyb el-Hemdânî. Künyesi Ebu Küreyb el-Kûfî'dir. 161 yılında doğmuş olup, onuncu tabakadan sika³ ve hafız bir ravidir. İbn Hibban onu *es-Sikât*'ında zikretmiştir. İbn Ebi Hatim demiştir ki; "Babama onu sordum, sadûk'tur, dedi". Musa b. İshâk el-Ensârî onun için, "Ebu Küreyb'den yüz bin hadis dinledim" demiş, Nesaî onun hakkında, "İa be'se bih" bir defasında da "sika" değerlendirmesi yapmıştır. İbrahim b. Ebi Tâlib, "Muhammed b. Yahya'ya; Irak'ta Ahmed b. Hanbel'den sonra Ebu Küreyb'den daha çok hadis bilen görmediğimi söyledim" demiştir. Müslim b. Kasım, "Kûfeli (Ebu Küreyb) sikadır" demiştir.

Hocaları; Abdullah b. İdris, Hafs b. Ğiyâs, Ebubekir b. Ayyâş, Mu'temir, Yahya b. Zekeriya, Abdurrahîm İbn Süleyman, Yunus b. Bükeyr, Abdullah İbü'l-Mübârek'tir.

Kendisinden; *Kütüb-i Sitte* müellifleri, Nesaî Ebubekir b. Ali el-Mervezî aracılığıyla, Hüseyin b. Muhammed el-Kabbânî, Ahmed b. Cafer b. Nasr el-Cemmâl, Ebu Abdullah Muhammed b. Ali el-Cürcânî, Muhammed b. Ebân el-Esbahânî, Ebubekir b. Ebu Davud gibi muhaddisler rivayette bulunmuşlardır. 247 yılında seksen yedi yaşında vefat etmiştir.⁴

Muhammed b. Mekki el-Mervezî (ö.?)

Muhammed b. Mekki b. İsa el-Mervezî'dir. Künyesi Ebu Abdullah'dır. İbn Hacer, onun onuncu tabakadan makbul⁵ bir ravi olduğunu söylemiştir. Kaynaklarda bu ravi hakkında geniş bilgi bulunmamaktadır. İbn Hibbân onu *es-Sikât*'ında zikretmiştir.

³ Sika: Adalet ve Zabıt niteliklerini tam olarak taşıyan, hadis rivayetinde güvenilir ravi için kullanılan bir hadis ıstılahı. (Aydın, *Hadis İstılahları Sözlüğü*, 281)

⁴ Buhârî, *et-Tarihü'l-kebir*, I, 205, 644; İbn Ebi Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, VIII, 62, 13546; İbn Hibbân, *es-Sikât*, IX, 105; Mizzî, *Tehzibu'l-kemal*, XXVI, 243, 5529; Zehebî, *Siyer*, IX, 325, 1882; İbn Hacer, *Tehzibu't-tehzib*, V, 781, 7339; a.mlf., *Takrîb*, 6204

⁵ Makbul: Adalet ve Zabıt sıfatlarını tam olarak taşıyan ravi için kullanılan bir hadis ıstılahı. (Aydın, *Hadis İstılahları Sözlüğü*, 176)

Amr b. Harûn el-Belhî, Abdullah İbnü'l-Mübârek, en-Nadr b. Muhammed el-Mervezî rivayette bulunduğu hocalarından bazılarıdır.

Kendisinden; Ahmed b. Seyyâr, Yakub b. Şeybe, Muhammed b. Ahmed b. Enes el-Kureşî, Ebu Davud, Nesaî gibi muhaddisler hadis rivayet etmiştir.⁶

İbnü'l-Mübârek (ö.181/797)

Abdullah İbnü'l-Mübârek el-Mervezî. Künyesi Ebu Abdurrahman'dır. Benî Hanzala'nın azatlı kölesidir. Babası bir tüccarın azatlısıdır ve Türktür. Ahmed b. Hanbel ve birçokları onun 118 yılında doğduğunu söylemişlerdir. Sika, sebt,⁷ fakîh, âlim, cömert ve mücahid gibi birçok güzel özellikleri kendinde barındırmaktadır. Şu'be, "onun gibisi gelmemiştir" demiş, Ebu İshâk el-Fezârî, "İbnü'l-Mübârek, imamü'l-müslimîn'dir" demiştir. İsmail b. Ayyâş onun için, "Yeryüzünde İbnü'l-Mübârek gibisi yoktur. Allah Teâlâ, yarattığı bütün güzel hasletleri mutlaka ona da vermiştir" demiştir.

el-A'meş, İsmail b. Ebi Halid, İbn Cüreyc, Ma'mer b. Râşid, Yunus b. Yezîd, Süleyman et-Teymî, Âsım el-Ahval, Rebî' b. Enes gibi zatlardan rivayette bulunmuştur.

Kendisinden; Süfyân b. Uyeyne, Ebu İshâk el-Fezârî, Mu'temir b. Süleyman, Bakiyye b. el-Velîd, Yahya b. Adem, İbn Mehdî, İbn Maîn, İbn Arafе ve birçokları rivayette bulunmuşlardır. Hicri 181 yılının Ramazan ayında vefat etmiştir.⁸

Süleyman et-Teymî (ö.143/760)

Süleyman b. Tarhân et-Teymî. Künyesi, Ebu'l-Mu'temir el-Basrî'dir. Teym'e yerleştiğinden dolayı oraya nisbet edilmiştir. Türk asıllı⁹, dördüncü tabakadan sika ve âbid bir ravidir. Abdullah, babası Ahmed b. Hanbel'den, onun sika olduğunu nakletmiştir. İbn Maîn ve Nesaî onun için "sika" demişlerdir. İclî ise, "Tabîi ve sika bir ravidir. Basralıların en seçkinidir" değerlendirmesini yapmıştır. Süfyân es-Sevrî de, Basra'nın hafızları üç tanedir, demiş ve Süleyman et-Teymî'yi onların arasında saymıştır. İbn Ebi Hatim şöyle demiş, "Babama, Ebu Osman'ın hadisleri konusunda Süleyman mı daha iyi Âsım mı? diye sordum. Süleyman, dedi". İbn Hibbân es-Sikât'ında, "(Süleyman et-Teymî) Basra'nın en âbidi aynı zamanda sika, mutkin, hıfz ve sünnete uyma bakımından en iyisidir" değerlendirmesinde bulunmuştur. Yahya b. Maîn

⁶ İbn Hibbân, *es-Sikât*, IX, 78; Mizzî, *Tehzibu'l-kemal*, XXVI, 495, 5628; İbn Hacer, *Tehzibu't-tehzib*, VI, 70, 7468; a.mlf., *Takrîb*, 6323

⁷ Sebt: Sika ile aynı anlamda kullanılan bir hadis ıstılahı. (age, 277)

⁸ Buharî, *et-Tarihu'l-kebîr*, V, 212, 679; İbn Ebi Hâtım, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, V, 222, 8172; İbn Hibbân, *es-Sikât*, VII, 7; Mizzî, *Tehzibu'l-kemal*, XVI, 5, 3520; Zehebî, *Siyer*, VII, 365, 1283; İbn Hacer, *Tehzibu't-tehzib*, III, 628, 4143; a.mlf., *Takrîb*, 3570

⁹ bkz. Çakan, *Anahatlarıyla Hadis*, 158

onun tedliste¹⁰ bulunduğunu söylemiştir. Buhârî'nin *et-Tarih*'inde Yahya b. Sa'd'dan naklen, "el-Hasan el-Basrî'den ve İbn Sîrîn'den hadis dinlememiştir. Eğer () "semi'tü" ya da () "haddesena" demişse salih (muttasıl)'dır." demiştir. İbn Ebi Hatim *Merâsil* adlı eserde Ebu Zûr'a'dan, (Süleyman et-Teymî'nin) İkrime'den hadis dinlemediğini nakletmiş ve şöyle devam etmiştir, "Babam, onun Saîd b. el-Müseyyeb'den hadis dinlemediğini söyledi". Ebu Ğassân en-Nehdî ise, onun Nâfî'den de Atâ'dan da hadis dinlemediğini söylemiştir.

Hocaları; Enes b. Mâlik, Tâvus, İbn İshâk es-Sebî'î, Ebu Nadra el-Abdî, el-Hasan el-Basrî, Katâde Ebu Osman (en-Nehdî olmayan) ve Ebu Osman en-Nehdî'dir.

Kendisinden; Oğlu Mu'temir b. Süleyman, Ebu Âsım, Süfyân es-Sevrî, Şu'be b. Haccâc, Abdullah İbnü'l-Mübârek, Yezîd ve birçok kişi rivayette bulunmuştur. 143 yılında 97 yaşında vefat etmiştir.¹¹

Ebu Osman (en-Nehdî olmayan)¹²

İsminin Sa'd olduğu rivayet edilmiştir. Âcurrî, Ebu Davud'dan naklen bu kişinin Ebu Osman es-Sellî olduğunu söylemiştir. Dördüncü tabakadan makbul bir ravidir. İbn Hibbân onu *es-Sikât*'ında zikretmiştir. Ali b. el-Medîni'ye göre ondan Süleyman et-Teymî'den başka rivayette bulunan olmamıştır ve mechul¹³ biridir. Münzirî'ye göre Ebu Osman ve babası meşhur değildir.¹⁴

Ma'kıl b. Yesâr, Enes b. Mâlik, Enes b. Cendel'den (radiyallahu anhum) ve babasından hadis rivayet etmiştir.

Kendisinden de Süleyman et-Teymî rivayette bulunmuştur. Ebu Davud ve İbn Mâce'de rivayetleri bulunmaktadır.¹⁵

Babası (ö.?)

Osman es-Sekenî¹⁶

¹⁰ Tedlis: Bir kusuru veya ekseriya hoş görülmeleyen bir özelliği bulunan bir hadisi, bunun bulunmadığını zannettirecek şekilde rivayet etmekle ilgili bir hadis ıstılahı. (Aydınlı, *Hadis Istılahları Sözlüğü*, 315)

¹¹ Buhârî, *et-Tarihü'l-kebîr*, IV, 20, 1828; İbn Ebi Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, IV, 121, 5658; İbn Hibbân, *es-Sikât*, IV, 300; Mizzî, *Tehzibu'l-kemal*, XII, 5, 2531; Zehebî, *Mizân*, II, 198, 3319; İbn Hacer, *Tehzibu't-tehzîb*, III, 37, 3014; a.mlf., *Takrîb*, 2575

¹² Bu notla kendisinden sadece Süleyman et-Teymî'nin rivayette bulunduğu Ebu Osman kastedilmektedir. Böylece ismi Abdurrahman b. Mul b. Amr olup künyesi Ebu Osman olan, Efendimiz zamanında iman etmekle beraber onunla görüşmemiş olan kişi olmadığına dikkat çekilmek istenmiştir.

¹³ Mechul: Hadis öğrenimiyle meşhur olmamış ve kendisinden sadece bir ravînin hadis rivayet etmiş olduğu kimseyle alakalı bir hadis ıstılahı. (Aydınlı, *Hadis Istılahları Sözlüğü*, 180)

¹⁴ Hattabî, *Meâlimü's-Sünen*, III, 320; Sübkî, *el-Menhel*, VIII, 257

¹⁵ İbn Hibbân, *es-Sikât*, VII, 664; Mizzî, *Tehzibu'l-kemal*, XXXIV, 74, 7506; Zehebî, *Mizân*, V, 265, 9724; İbn Hacer, *Tehzibu't-tehzîb*, VII, 429, 10046; a.mlf., *Takrîb*, 8240;

Ma`kıl b. Yesâr (ö.59/679)

Ma`kıl b. Yesâr b. Abdullah b. Mu`abbir b. Hirâk b. Ubeyy b. Kâ'b el-Muzenî'dir. Künyesi Ebu Ali ya da Ebu Abdullah veya Ebu Yesâr'dır. Hudeybiye anlaşmasından önce Müslüman olmuş, Bey'atu'r-Rıdvan'da bulunmuştur. Daha sonra Basra'ya yerleşmiş, Muâviye'nin hilafeti zamanında 59 yılında Basra'da vefat etmiştir. Yezid'in hilafeti zamanında vefat ettiği rivayeti de bulunmaktadır.

Hiz. Peygamber'den ve Nu'man b. Mukarrin'den rivayetleri vardır. Hiz. Peygamber'den 34 hadis rivayet ettiği tesbit edilmiştir.

Kendisinden; İmran b. Husayn, Amr b. Meymûn el-Evdî, Ebu Osman en-Nehdî, el-Hasan el-Basrî ve başkaları rivayette bulunmuşlardır. Rivayetleri Buharî, Müslim, Ebu Davud, Tirmizî, Nesâî, İbn Mâce ve Ahmed b. Hanbel'de yer almıştır.¹⁷

e. Sened ve Metin yönünden değerlendirilmesi

Hadis muttasıl bir isnadla rivayet edilmiştir. Ali b. el-Medînî ve daha başka hadis alimleri, seneddeki Ebu Osman'ın mechul olduğunu zikretmişlerdir. Ayrıca Ebu Osman'ın babası hakkında da kaynaklarda hiçbir bilgi bulunmamaktadır. Senedde iki mechul ravinin bulunması nedeniyle bu hadisin zayıf olduğuna hükmedilmiştir.¹⁸

Bu hadis, bazen aynı metin farklı senedle¹⁹, bazen de metinde bulunan farklılıklarla²⁰ değişik hadis kitaplarında zikri geçmektedir. Biz bunlardan bir kısmını tezin ilerleyen sayfalarında etraflıca inceleyeceğiz.

Metinde geçen "mevtâkûm = ölümlerin" kelimesinden kasıt, ölmek üzere bulunan hastalardır, denilmiştir. Çünkü bu sûrede geçen ayetler ölmek üzere olan kişiye, ölüm ve ahiret hallerine hazırlıkta yardımcı olacaktır. İmanı sağlam kişinin imânını daha bir pekiştirecek, imânı zayıf kişiye de uyaracaktır.

Ulemadan bazıları da "mevtâkûm" kelimesinden kastedilenin zahiri manasına uygun olarak ölümlerin arkasından Yasin sûresinin okunmasıdır, demişlerdir.²¹ Ölümlerin arkasından yapılan duanın ve verilen sadakanın ölüye faydasının dokunacağı yönünde alimlerin görüşleri vardır. İmam-ı Azam Ebu Hanife ve Ahmed b. Hanbel'in aralarında bulunduğu Ehl-i sünnet ulemâsının görüşüne göre, kişinin, yaptığı amellerin sevabını - diri olsun ölü olsun- başkasına bağışlaması caizdir. Bu ameller; namaz, oruç, hac, sadaka, Kur'an-ı Kerim tilaveti gibi ibadetler olabilir. Yapılan bu ibadetlerin sevabı

¹⁶ Hakkında hiçbir bilgiye ulaşamadık.

¹⁷ İbnu'l-Esîr, *Üsdü'l-ğâbe*, V, 224, 5038; İbn Hacer, *el-İsâbe*, VI, 146, 8160

¹⁸ bkz. es-Sübkî, *el-Menhel*, VIII, 262

¹⁹ bkz. birinci ve beşinci hadisler

²⁰ bkz. iki, üç, dört, altı, sekiz, dokuz ve onuncu hadisler

²¹ Şevkânî, *Neylû'l-evtâr*, IV, Cenaiz, 2

ölüye bağışlandığı taktirde ölü bundan istifade edeceği gibi, bu ameli işleyenin sevabından da bir eksilme olmayacaktır. Ebu Hüreyre'den rivayet edilen bir hadiste, bir adam Peygamber efendimize, babam öldü, herhangi bir vasiyette de bulunmadı. Onun adına sadaka verirsem ona faydası olur mu? diye sormuş, Peygamberimiz (s.a.), “evet”, diye cevap vermiştir.²²

Bazı son dönem ulemâsı hadisın zahirine göre yorum yaparak ölümden sonra, definden önce okunması gerektiğini söylemişlerdir. Bazıları da definden sonra okunabileceğine hükmetmişlerdir. Bu konuya Hz. Peygamber'in şu hadisini delil göstermişlerdir: “*Kim anne-babasının ya da bunlardan birinin kabrini Cuma günü ziyaret eder de orada Yasin sûresini okursa, onlar affedilir*”.²³

2. İkinci Hadis

a. Hadisin Metni

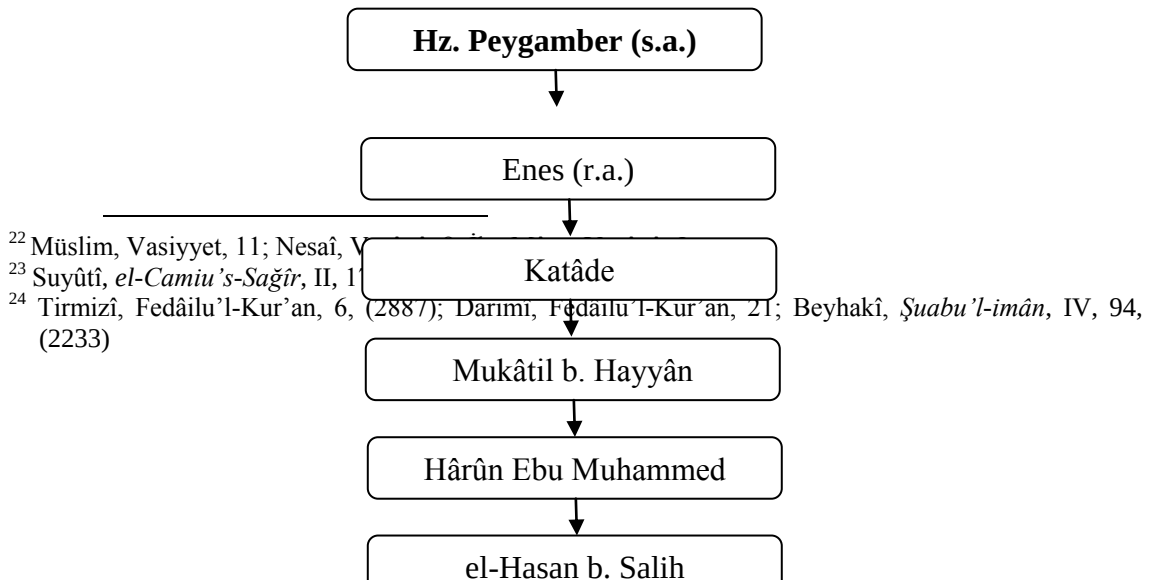
” : :

b. Hadisin Tercümesi

(Tirmizî dedi ki:) Bize Kuteybe ve Süfyân b. Veki` rivayet ettiler. (Dediler ki:) Bize Humeyd b. Abdurrahman er-Ruâsî, el-Hasan b. Salih'den, o Hârûn Ebu Muhammed'den, o Mukâtîl b. Hayyân'dan, o Katâde'den, o da Enes'den rivayet etti ki, o (Enes) şöyle dedi: Nebi (s.a.) şöyle buyurdu:

“Her şeyin bir kalbi vardır. Kur'an'ın kalbi de Yasîn'dir. Kim Yasin'i okursa Allah Teâlâ, onun bu Yasin okumasına karşılık, Kur'an'ı on kere okumuş gibi sevab yazar.”²⁴

c. İsnad Şeması

d. Ravilerin değ erlendirilmesi

Kuteybe ( .240/854)

Kuteybe b. Saîd b. Cemil b. Tarîf es-Sekafî. Künyesi Ebu Recâ el-Ba l n 'dir.  bn Adiy, isminin Yahya, lakabının Kuteybe olduğunu söylemiş,  bn Mende ise isminin Ali olduğunu   ylemi tir. 150 yılında doğmuştur. Onuncu tabakadan sika ve sebt bir ravidir.  bn Hibbân onu *es-Sikât*'ında zikretmiştir.  bn Maîn ve Ebu Hâtim onun için "sika" demiş, Nesaî ise "sika ve sad k" demiştir. Ferhiy n  de Kuteybe için, "Sadık bir ravidir. Irak'taki alimlerin ileri gelenleri mutlaka ondan hadis almışlardır" demiştir. Hakim onunla ilgili "sika ve me'mun" değerlendirmesi yapmıştır. Ahmed b. Seyyâr el-Mervezî de, "o rivayette sebt'tir" demiştir. Müslim b. Kasım, "Horasanlı sika bir ravidir" demiş,  bnu'l-Kattân el-F s  de, "Onun tedlis yapt ı bilinmiyor" demiştir.

Hocaları; Mâlik b. Enes, Leys b. Saîd, Halef b. Halîfe, el-Mufaddal b. Fad le, Abdulvaris b. Saîd, Hammad b. Zeyd, Abdulaziz ed-Deraverd , Hafs b.  ıy s,  er k,  sma  b. Uleyye, Mervan b. Muâviye, Veki  b. Cerrâh'dır.

Kendisinden; Buharî, Müslim, Ebu Davud, Tirmizî, Nesaî, Ahmed b. Hanbel, Ebubekir b. Ebi Şeybe, Muhammed b. Yahya ez-Zühlî, Ali b. el-Medînî, Ebubekir el-Humeydî, Yahya b. Maîn, el-Hasan b. Araf , Abbas el- Anber , Ebu Hâtim er-Raz ,

Cafer b. Muhammed el-Firyâbî, Ali b. Tayfur el-Bistâmî gibi muhaddisler rivayette bulunmuşlardır. 240 yılı Şaban ayında vefat etmiştir.²⁵

Süfyân b. Vekî` (ö.247/861)

Süfyân b. Vekî` b. el-Cerrâh er-Ruâsî'dir. Künyesi Ebu Muhammed el-Kufî'dir. Onuncu tabakadan sadûk bir ravidir. Buharî onun için, "telkine açık olmasıyla itham ediliyor" demiştir. Ebu Hâtim er-Râzî, babasının Süfyân hakkında, "leyyin"²⁶, dediğini zikretmektedir. Nesaî onun için, "leyse bi sika" bir başka yerde "leyse bişey" demiştir. İbn Hibbân "sadûk" değerlendirmesi yapmış, Ebu Davud ondan hadis almaktan uzak durmuştur. İbn Adiy onun hakkında, "Onun zaafî, telkine açık olmasıdır" demiştir. Kaynaklarda Süfyân b. Vekî` ile alakalı şu değerlendirme yapılmıştır: "Onun bir verrâk'ı²⁷ vardı, ona telkinde bulunuyor, mevkuf hadisi merfu, mürsel hadisi mevsul yapıyor, bazen de isnadları değiştiriyordu"

Hocaları; Babası Vekî` b. el-Cerrâh, İbn Nümeir, Yahya b. Saîd el-Kattân, Ebubekir b. Ayyaş, Cerîr b. Abdulhamîd, İbn Uyeyne, Abdulhamîd el-Himmânî, İbn Uleyye, Humeyd b. Abdurrahman er-Ruâsî'dir.

Kendisinden; Tirmizî, İbn Mâce, Bakî b. Mahled, oğlu Abdurrahman b. Süfyân, Zekerîyya es-Sâcî, Ebubekir b. Ali el-Mervezî, Ebu Arûbe, Ebu Cafer b. Cerîr et-Taberî, Ebu Muhammed b. Saîd gibi muhaddisler rivayette bulunmuşlardır. 247 yılının Rabiulevvel ayında vefat etmiştir.²⁸

Humeyd b. Abdurrahman (ö.192/807)

Humeyd b. Abdurrahman b. Humeyd b. Abdurrahman er-Ruâsî el-Kûfî. Künyesi Ebu Avf'tır. Sekizinci tabakadan sika bir ravidir. İbn Hibbân onu *es-Sikât*'ında zikretmiştir. İbn Maîn onun için, "sika" demiş, İbn Ebi Hayseme, Ebubekir b. Ebi Şeybe'den naklen, "Onun gibisini az gördüm" demiştir. İbn Sa'd onun hakkında, "Sika bir raviydi, çok hadis bilirdi, insanlar onun her hadisini yazmazdı" demiştir. İcî ise, "sika ve sebt bir ravidir" şeklinde değerlendirmiştir.

²⁵ Buharî, *et-Tarihü'l-kebir*, VII, 195, 870; İbn Ebi Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, VII, 188, 12328; İbn Hibbân, *es-Sikât*, IX, 20; Mizzî, *Tehzibu'l-kemal*, XXIII, 523, 4852; İbn Hacer, *Tehzibu't-tehzib*, V, 332, 6506; a.mlf., *Takrib*, 5522

²⁶ Leyyin: "Hadiste gevşektir" manasına cerh lafızlarındandır. Cerhin birinci mertebesine ve en hafifine delalet eder. Bu ve benzeri cerhin en hafifine delalaet eden lafızlarla cerhedilen ravinin hadisleri terk edilme. İtibar için yazılır. (Uğur, *Hadis Terimleri Sözlüğü*, 202)

²⁷ Verrak: Yazarların müsvedde eserlerini temize çekmekle veya temize çekilmiş eserlerini bakarak yazıp çoğaltmakla uğraşan kimse. (Aydın, *Hadis Istılahları Sözlüğü*, 331)

²⁸ İbn Ebi Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, IV, 217, 6110; Mizzî, *Tehzibu'l-kemal*, XI, 200, 2418; İbn Hibbân, *el-Mecruhîn*, I, 455, 466; Zehebî, *Siyer*, IX, 512, 2017; a.mlf., *Mizan*, II, 163, 3185; İbn Hacer, *Tehzibu't-tehzib*, II, 724, 2883; a.mlf., *Takrib*, 2456

Hocaları; Babası Abdurrahman, İsmail b. Ebu Halid, el-A`meş, Hişam b. Urve, el-Hasan b. Salih, Züheyr, Ebu'l-Ahvas'tır.

Kendisinden; Ahmed b. Hanbel, Ebu Hayseme, Kuteybe, İbn Numeyr, Yahya b. Yahya gibi muhaddisler rivayette bulunmuşlardır. Ebubekir b. Ebi Şeybe'den naklen İbn Ebi Hayseme şöyle demiştir; "Onun gibisini az gördüm". 192 yılının sonunda vefat etmiştir.²⁹

el-Hasan b. Salih (ö.169/785)

el-Hasan b. Salih b. Salih b. Hayy b. Şüfeyy el-Hemdânî. Hicri 100'de doğmuş, yedinci tabakadan sika, fakih ve âbid bir ravidir. Ancak teşeyyü³⁰ ile itham edilmiştir. Yahya b. Saîd el-Kattân, "Süfyân es-Sevrî onun hakkında olumsuz şeyler söylerdi" demiştir. Ahmed b. Yunus onun hakkında şunları söylemiştir; "Onunla yirmi sene beraber oldum bir defa kafasını göğsüne kaldırdığını, dünyadan bahsettiğini görmedim. Hiç doğmasaymış daha iyiymiş, çünkü Cuma namazını terk eder ve halka zulmeden yöneticilere karşı başkaldırmak gerektiğini savunurdu". Ali b. el-Ca'd şunu anlatmıştır: "el-Hasan'dan duğduğum bir hadisi Zâide'ye rivayet ettiğimde kızdı ve bana dedi ki, sana bir daha asla hadis okumayacağım". Ebu Musa onun için, "Yahya ve Abdurrahman'ın, el-Hasan b. Salih'den herhangi bir şey rivayet ettiğini görmedim" demiştir.

Ahmed b. Hanbel, "Hasan sika bir ravidir, kardeşi de sika'dır" demiştir. İbrahim b. el-Necîd, Yahya b. Maîn'den "(el-Hasan) sika ve me'mun bir ravidir" dediğini nakletmiştir. Ebu Hâtim onun için "sika, hafız ve mutkin bir ravidir" demiştir. Nesaî ise onun hakkında, "sika bir ravidir" değerlendirmesi yapmıştır.

Hocaları; Babası Salih b. Salih, Ebu İshâk, Amr b. Dinar, Asım el-Ahvel, İsmail es-Süddî, Muhammed b. Amr b. Alkame, Leys b. Ebi Selîm, Süheyl b. Ebi Salih, Saîd b. Ebi Arûbe'dir.

Kendisinden; Abdullah İbnu'l-Mübârek, Humeyd b. Abdurrahman er-Ruâsî, Vekî` b. el-Cerrâh, Yahya b. Adem, Abdullah b. Davud el-Harîbî, Ubeydullah b. Musa, Ebu Nuaym, Kabîsa b. Akabe ve Ahmed b. Yunus gibi muhaddisler rivayette bulunmuşlardır. 169 yılında vefat etmiştir.³¹

²⁹ Buharî, *et-Tarihu'l-kebîr*, II, 346, 2698; İbn Ebi Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, III, 243, 3284; İbn Hibbân, *es-Sikât*, VI, 194; Mizzî, *Tehzibu'l-kemal*, VII, 375, 1531; Zehebî, *Tezkiretu'l-huffâz*, I, 288, 268; İbn Hacer, *Tehzibu't-tehzîb*, II, 226, 1834; a.mlf., *Takrîb*, 1551

³⁰ Şia görüşlü olmak demektir.

³¹ Buharî, *et-Tarihu'l-kebîr*, II, 295, 2521; İbn Ebi Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, III, 20, 2361; İbn Hibbân, *es-Sikât*, VI, 164; Mizzî, *Tehzibu'l-kemal*, VI, 177, 1238; Zehebî, *Mîzan*, I, 454, 1786; a.mlf., *Tezkiretu'l-huffâz*, I, 216, 203; a.mlf., *Siyer*, VII, 52, 1135; İbn Hacer, *Tehzibu't-tehzîb*, II, 41, 1480; a.mlf., *Takrîb*, 1250

Hârun Ebu Muhammed (ö.?)

Hârun. Künyesi Ebu Muhammed'dir. Yedinci tabakadan mechul bir ravidir.

Hocaları; Mukâtil b. Hayyân'dır.

Kendisinden; el-Hasan b. Salih b. Hayy bu hadisi rivayet etmiştir. Tirmizî bu ravi için mechul tesbitinde bulunmuştur.³²

Mukâtil b. Hayyân (ö.150/767)

Mukâtil b. Hayyân en-Nebetî. Künyesi Ebu Bistâm el-Belhî'dir. Altıncı tabakadan sika bir ravidir. İbn Hibbân onu *es-Sikât*'ında zikretmiştir. Nesaî onunla ilgili, "leyse bihi be's", Darekutnî, "sâlih" değerlendirmesi yapmıştır. İbn Huzeyme, "onunla ihticac olunmaz" demiştir. Ebu'l-Feth el-Ezdî, İbn Maîn'in onu, zayıf bir ravi olarak değerlendirdiğini aktarmıştır.

Hocaları; Amcası Amra, Saîd b. el-Müseyyeb, Ebu Bürde b. Ebî Musa, İkrime, Salim b. Abdullah b. Ömer, Şehr b. Havşeb, Katâde, Dahhâk b. Muzâhim, Ömer b. Abdulaziz'dir.

Kendisinden; Kardeşi Mus'ab b. Hayyân, Alkame b. Mersed, Abdullah İbnü'l-Mübârek, Bekr b. Ma'rûf, İbrahim b. Edhem, Halid b. Ziyâd et-Tirmizî, Hârun Ebu Muhammed ve Abdurrahman b. Muhammed el-Muhâribî gibi muhaddisler rivayette bulunmuşlardır. Yaklaşık 150 yılından önce Kâbil'de vefat etmiştir.³³

Katâde (ö.117/735)

Katâde b. Diâme b. Katâde es-Sedûsî el-Basrî. Künyesi Ebu'l-Hattab'dır. Dördüncü tabakanın önde gelenlerinden sika ve sebt bir ravidir. 61 yılında doğmuştur. Doğuştan âmâdır. Kısa süreliğine Saîd b. el-Müseyyeb'in yanında kalarak ondan hadis dinlemiştir. Saîd, kendisine, "Allah'ın senin gibisini yarattığını zannetmiyorum" demiştir. İbn Hibbân onu *es-Sikât*'ında zikretmiştir. Saîd b. el-Müseyyeb, "İraklılar arasında Katâde'den daha iyisiyle karşılaşmadım" demiştir. İbn Sîrîn onun hakkında, "Katâde insanların en zekisidir" demiştir. Ebu Davud et-Tayâlisî, Şu'be'nin "Katâde bir rivayeti bizzat dinlemişse () "haddesena", dinlememiş, başka bir yolla almışsa (

) "kale fûlan" şeklinde aktarırdı" dediğini aktarmıştır. Ma'mer şöyle demiştir: "Zührî'ye, sence Katâde mi daha bilgili Mekhûl mu? diye sordum, Katâde, diye cevap

³² İbn Ebi Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, III, 20, 2361; Mizzî, *Tehzibu'l-kemal*, XXX, 121, 6533; Zehebî, *Mîzan*, V, 47, 8666; İbn Hacer, *Tehzibu't-tehzib*, VI, 617, 8516; a.mlf., *Takrîb*, 7249

³³ Buhârî, *et-Tarihu'l-kebîr*, VIII, 13, 1972; İbn Ebi Hatim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, III, 20, 2361; İbn Hibbân, *es-Sikât*, VII, 508; Mizzî, *Tehzibu'l-kemal*, XXVIII, 430, 6160; Zehebî, *Mîzan*, IV, 374, 8244; a.mlf., *Tezkiretu'l-huffâz*, I, 174, 168; İbn Hacer, *Tehzibu't-tehzib*, VI, 394, 8096; a.mlf., *Takrîb*, 6867

verdi". Hâkim, Ulûmu'l-Hadis adlı eserinde, Katâde'nin Enes b. Mâlik'den başka herhangi bir sahabîden hadis dinlemediğini nakletmiştir.

İbn Sa'd, Katâde için, "sika ve me'mun bir ravidir. Hadiste hüccettir. Ancak Kader konusuyla ilgili ileri-geri konuşmaktadır" demiştir. İbn Hacer *Tehzîb*'inde şunları nakleder: İsmail el-Kâdî *Ahkâmu'l-Kur'an* adlı eserinde şöyle demiştir: Ali b. el-Medînî, Katâde'nin Saîd b. el-Müseyyeb'den rivayet ettiği hadislerin şiddetle zayıf olduğunu söyler ve şöyle derdi, "Öyle sanıyorum ki, Katâde ile Saîd b. el-Müseyyeb arasında bir kişi daha var". Ancak yukarıda aktardığımız gibi, Katâde Saîd b. el-Müseyyeb'in yanında kısa da olsa kalmış ve onu bıktıracak kadar soru sorup bilgi/hadis almıştır. Dolayısıyla Ali b. el-Medînî'nin bu endişesi haklı görünmemektedir.

Enes b. Mâlik, Abdullah b. Sercis³⁴, Ebu't-Tufeyl, Safiye bnt. Şeybe, Ebu Saîd el-Hudrî, İmran b. Husayn (radiyallahu anhüm) gibi sahabîlerden; Ayrıca, Saîd b. el-Müseyyeb, İkrime, Humeyd b. Abdurrahman b. Avf, el-Hasanu'l-Basrî, Muhammed b. Sîrîn, Zûrâre b. Evfâ, Atâ b. Ebi Rebâh, Ebu Osman en-Nehdî gibi muhaddislerden hadis rivayet etmiştir.

Kendisinden; Eyyüb es-Sahtiyânî, Süleyman et-Teymî, Cerîr b. Hâzim, Şu'be, Ebu Hilal er-Râsibî, Hişâm ed-Düstuvâî, Ma'mer b. Râşid, Saîd b. Ebi Arûbe, Hammad b. Seleme ve Evzâî gibi muhaddisler rivayette bulunmuşlardır. 117 veya 118 yılında Vâsit'ta vefat etmiştir.³⁵

Enes b. Mâlik (ö.93/711)

Medineli olan Enes daha on yaşında bir çocukken Resûl-i Ekrem bu şehre hicret etmişti. Annesi **Ümmü Süleym**, onu elinden tutarak Resûlullah'a getirip onun hizmetine vemişti. Enes akşama kadar Peygamber Efendimiz'in yanında bulunur, akşam olunca da Kuba'daki evlerine giderdi. Hz. Peygamber'in yanında pekçok savaşa katılmıştır.

Hiz. Peygamber'den duyup öğrendiği, mükerrerleriyle birlikte 2286 rivayetle müksirûnun üçüncüsüdür. Okuma yazması olduğu için duyduğu hadisleri yazmıştır. Bu rivayetleri Medine'de ve daha sonra yerleştiği Basra'da yüzlerce talebesine öğretmiştir.

Hicretin 93. yılında, 103 yaşında Basra'da vefât etmiştir. Allah ondan razı olsun.³⁶

³⁴ Zabtı için bkz. İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV, 92, 4723

³⁵ Buharî, *et-Tarihu'l-kebîr*, VII, 185, 827; İbn Ebi Hatim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, VII, 179, 12300; İbn Hibbân, *es-Sikât*, V, 321; Mizzî, *Tehzibu'l-kemal*, XXIII, 498, 4848; Zehebî, *Mîzan*, III, 383, 6485; a.mlf., *Tezkiretu'l-huffâz*, I, 122, 107; a.mlf., *Siyer*, VI, 27, 747; İbn Hacer, *Tehzibu't-tehzîb*, V, 326, 6502; a.mlf., *Takrîb*, 5518

³⁶ İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 275, 277; *Riyâzu's-sâlihîn*, I, 106

e. Sened ve Metin yönünden değerlendirilmesi

Tirmizî bu hadis için “garîb” değerlendirmesi yapmış, “bu hadisin Humeyd b. Abdurrahman tarikinden başka bir tarikle geldiğini bilmiyoruz” demiştir. Ayrıca Harun Ebu Muhammed’in mechul olduğunu söylemiştir. Tirmizî, “Basra’da Katâde’nin Enes’den (r.a.) başka herhangi bir sahabîden hadis rivayet ettiği bilinmemektedir” notunu bu hadisin bitimine eklemiştir.

Hadisin isnadında bulunan: Süfyân b. Veki` telkine açık leyin bir ravi, el-Hasan b. Salih teşeyyu` ile itham edilmiş bir ravi, Harun Ebu Muhammed mechul bir ravi, Mukâtil b. Hayyân ise zayıf bir ravi olduğu yukarıda tesbit edilmiş oldu. Bu bilgiler ışığında yukarıya aldığımız hadis zayıf hükmünü almıştır.

Hadiste, diğerlerinden farklı olarak () “alâ” yerine () “`inde” lafzı kullanılmıştır. Bu lafzın kullanımı, bir de üçüncü hadiste Ârim’in rivayetiyle onuncu hadiste kullanılmıştır.

Hadis metin yönünden muttasıl ve merfu bir hadistir.

3. Üçüncü Hadis

a. Hadisin Metni

" :

"

"

- {

}

-

”

”

”

b. Hadisin Tercümesi

(Tirmizî dedi ki:) Bize Ahmed b. el-Hasan rivayet etti. (Dedi ki:) Bize Süleyman b. Abdurrahman ed-Dimeşkî rivayet etti. (Dedi ki:) Bize el-Velîd b. Müslim rivayet etti. (Dedi ki:) Bize İbn Cüreyc, Atâ b. Ebi Rabâh ve İbn Abbas'ın azadlısı İkrime'den, onlar da İbn Abbas'dan (r.a.) rivayet etti ki, o (İbn Abbas) şöyle dedi: Resûlullah'ın (s.a.) yanında otururken Ali b. Ebi Talib (r.a.) geldi, şöyle dedi: “Anam babam sana feda olsun Ey Allah'ın Resûlü, Kur'anı unutuveriyorum, bir türlü aklımda tutamıyorum”. Resûlullah (s.a.) ona şöyle buyurdu:

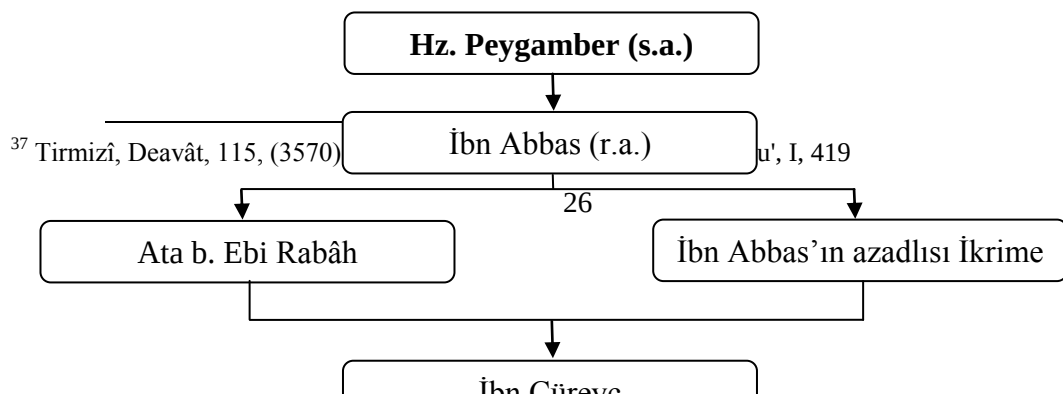
“Ey Ebû'l Hasan! Sana bazı kelimeler öğreteyim mi ki Allah bu kelimelerle seni faydalandırsın, sendeki o şeyler de başkalarını faydalandırsın ve öğrendiğin şeyi de kalbine yerleştirsin? Ali: “Evet, ey Allah'ın Rasûlü öğret bana” dedi. Rasûlullah (s.a.) şöyle buyurdu: “Cuma gecesi, gecenin son üçte birinde kalkmaya gücün yeterse bu saat meleklerin hazır bulundukları bir saattir bu saatte duâ kabul edilir. Kardeşim Yakup Peygamber de çocuklarına: “Rabbimden sizin için bağışlanma dileyeğim” (Yusuf sûresi: 98) demişti ki, bu Cuma gecesine

gelince demektir. Eğer buna gücün yetmezse gecenin yarısında kalk, şayet buna da gücün yetmezse gecenin başlangıcında kalkıp dört rekât namaz kıl. Birinci rekâtta Fatiha ile birlikte Yasin sûresini oku. İkinci rekâtta, Hâ mim Duhan sûresini oku. Üçüncü rekâtta ise Fatiha ve Elif lam mim Secde sûresini oku. Dördüncü rekâtta ise Fatiha ile birlikte Tebâreke sûresini oku. Teşehhüdü bitirdiğin vakit Allah’a hamdeyle, Allah’a en güzel şekilde senada bulun, bana da salevatı güzel bir şekilde getir. Sonra tüm Peygamberlere de salevat getir. Sonra tüm mü’min erkekler ve kadınların bağışlanması talebinde bulun ve senden önce gelip geçen tüm imânlı kardeşlerin için bağışlanma isteğinde bulun. Bunlardan sonra şöyle söyle: Allah’ım hayatta bıraktığın sûrece beni kötülöklere bulaştırma, bana acı. Beni ilgilendirmeyen şeylere özenmekten beni esirge. Rızı olduğun şeylere eğilmeyi bana nasib et. Allah’ım! Ey gökleri ve yeri eşsiz benzersiz yaratan, ey Celal ve ikram sahibi! Ey Allah’ım! Erişilmez güç sahibi Sensin. Ey Rahman olan Allah’ım, Ey Allah’ım senin celalin için isterim. Yüzünün nuru için öğrettiğin şekilde Kur’ânı bana ezberletmeni isterim. Benden rızı olacağın şekilde O kitabı okumayı bana nasib et. Göklerin ve yerin eşsiz ve benzersiz yaratıcısı Allah’ım, celal, ikram ve izzet sahibi Allah’ım! Senin gücüne hiçbir güç erişemez. Ey Allah’ım, Ey Rahman olan! Senin celalinle yüzünün nuru ile ve senin kitabınla gözümü aydınlatmanı isterim. Dilimi onunla söyletmeni, kalbimdeki sıkıntıyı onunla gidermeni, gönlümü onunla açmanı, bedenimi onunla tamir etmeni isterim. Nitekim hak uğrunda bana senden başkası yardım etmez ve hakkı sadece sen verirsin. Senden başka güç kuvvet yoktur, ancak sen varsın. Sen büyüksün ve ulusun. Ey Ebü’l Hasen bunu üç veya beş veya yedi Cuma yapacak olursan Allah’ın izniyle duân mutlaka kabul edilecektir. Beni hak ile gönderen Allah’a yemin ederim ki, bu duâ mü’minden hiçbir zaman şaşmamıştır.”

Abdullah b. Abbas dedi ki: Vallahi Ali beş veya yedi Cuma geçtikten sonra bir toplantıda Resûlullah’ın (s.a.) yanına geldi ve “Ey Allah’ın Resûlü bundan önce ancak dört ayet kadar ezberlemekte idim, ondan fazlasını unutturdum. Bugün kırk ayet kadar ezberliyor ve bunları okurken sanki kitap gözlerimin önündeymiş gibi geliyor. Nitekim bir hadis dinlerdim onu başkasına aktaracağım zaman unutturdum. Bugün ise hadisler işitiyorum ve onları bir başkasına aktardığım zaman bir harf bile eksiltmeden anlatabiliyorum” dedi. Bunun üzerine Resûlullah (s.a.) şöyle buyurdu:

“Ey Ebu’l Hasan Kâbe’nin Rabbine andolsun ki sen gerçek bir mü’minsin.”³⁷

c. İsnad Şeması

d. Ravilerin değ erlendirilmesi

Ahmed b. el-Hasan (  ?)

Ahmed b. el-Hasan b. C neydib et-Tirmizî. Künyesi Ebu'l-Hasan el-Hafız'dır. Ahmed b. Hanbel'in ders arkadaşıdır. On birinci tabakadan sika ve hafız bir ravidir.  bn Hibbân onu *es-Sikât* 'ında zikretmiştir.  bn Huzeyme onun için, "Hadis deposu bir zattır" demiştir. Abdurrahman b. Ebi Hâtim babasına bu zatı sormuş, babası da onun "sad k" bir ravi olduğunu söylemiştir.

Hocaları; Ahmed b. Hanbel, Haccâc b. Nusayr, el-Ka`neb , Ebu Âsım, Abdullah b. Nâfi, Süleyman b. Abdurrahman ed-Dimeşkî ve başka zatlardır.

Kendisinden; Buharî, Tirmizî,  bn Huzeyme, Ebu Hâtim, Ebu Z r'a,  bn Cerîr gibi muhaddisler rivayette bulunmuşlardır. Zehebî, 250 yılından önce vefat ettiğini kaydetmiştir.³⁸

Süleyman b. Abdurrahman ed-Dimeşkî ( .223/837)

Süleyman b. Abdurrahman b.  sa b. Meymûn et-Temimî ed-Dimeşkî. Künyesi Ebu Eyy b'd r. Tabi n'den olan muhaddis şurabh l b. Müslim el-Havlânî'nin torunudur. Sekizinci tabakadan sad k, hafız bir ravidir. Ancak zayıf ve me ul

³⁸  bn Ebi Hâtim, *el-Cer  ve't-ta'dîl*, II, 9, 33;  bn Hibbân, *es-Sikât*, VIII, 27; Mizzî, *Tehzibu'l-kemal*, I, 290, 25; Zehebî, *Siyer*, IX, 515, 2019; a.mlf., *Tezkiretu'l-huffâz*, II, 536, 553;  bn Hacer, *Tehzibu't-tehzîb*, I, 27, 31; a.mlf., *Takrîb*, 25

ravilerden bazı rivayetleri bulunduğu kaynaklarda zikredilmektedir. Ebu Hâtim onun için, “sadûk, mustakîmu’l-hadis bir ravidir. Ancak zayıf ve mechul olan ravilerden rivayette bulunurdu” demiştir. Ebu Davud da, “O Hişâm b. Ammâr’dan daha iyidir” demiştir. Âcurrî demiştir ki: “Ebu Davud’a Süleyman’ı sordum, sikadır ancak insanları yanıltıyor, dedi. Peki, hüccet midir? diye sordum, hüccet Ahmed b. Hanbel’dir, dedi”. İbn Maîn, “Durumu bilinen ravilerden rivayet ettiği zaman sika’dır” değerlendirmesi yapmıştır. Salih b. Muhammed ise, “La be’s bih ravidir ancak zayıf ravilerden rivayet eder” demiştir. Nesaî, “sadûk’tur” demiş, İbn Hibbân *es-Sikât*’ında, “Meşhur ve sika ravilerden rivayet ettiği hadislerle itibar edilir, mechul ravilerden yaptığı rivayetlerde ise münker hadisler bulunmaktadır” demiştir. Hâkim, “Darekutni’ye Süleyman b. Abdurrahman’ı sordum, sika bir ravidir, dedi. Peki, münker rivayetleri yok mu? diye sordum, zayıf ravilerden yaptığı rivayetlerde vardır, ancak kendisi sika’dır, dedi”.

Hocaları; İsmail b. Ayyâş, Yahya b. Hamza, Halid b. Yezîd b. Ebi Mâlik, Süfyân b. Uyeyne, İsa b. Yunus, el-Velîd b. Müslim’dir.

Kendisinden; Buhârî, Ebu Davud, Mahmud b. Halid, Cafer el-Firyâbî, Ebu Zûr’a gibi muhaddisler rivayette bulunmuşlardır. 223 yılının Safer ayında vefat etmiştir.³⁹

el-Velîd b. Müslim (ö.195/810)

el-Velîd b. Müslim el-Kureşî ed-Dimeşkî. Künyesi Ebu’l-Abbas’tır. Sekizinci tabakadan sika bir ravidir. Ancak kaynaklarda çokça tedlis yaptığı zikredilmektedir. İbn Sa’d onun için “sika bir ravidir” demiştir. Abdullah, babası Ahmed b. Hanbel’den, “ondan daha akıllısını görmedim” dediğini rivayet etmiştir. Mervân, “Velîd, Evzaî’nin hadislerini en iyi bilen kişiydi” demiş, Ebu Müshir de, “Velîd b. Müslim sika bir ravidir” demiştir. İclî ve Yakub b. Şeybe, “Velîd b. Müslim sika bir ravidir” değerlendirmesi yapmışlardır. Muhammed b. İbrahim, “Ebu Hâtim’e sordum, Velîd b. Müslim hakkında ne dersin? O salihu’l-hadis bir ravidir, dedi” demiştir.

Ebu Müshir, “Velîd, Evzaî’nin hadislerini Ebu’s-Sefer’den alanlardandır. Ebu’s-Sefer ise yalancının tekidir” demiştir. Müemmil b. İhâb, Ebu Müshir’in, “Velîd b. Müslim, Evzaî’nin hadislerini yalancı kişilerden dinler sonra o kişileri senetten düşürerek tedlis yapardı” dediğini aktarmıştır.

Hocaları; el-Evzâî, Harîz b. Osman, Savfan b. Amr, İbn Cüreyc, İbn ‘Aclân, Saîd b. Abdulaziz, Süfyân es-Sevrî, Hanzala b. Ebu Süfyân, İsmail b. Râfî’, Şeybân en-Nahvî’dir.

³⁹ Buhârî, *et-Tarihu’l-kebîr*, IV, 24, 1838; İbn Ebi Hâtim, *el-Cerh ve’t-ta’dîl*, IV, 124, 5678; İbn Hibbân, *es-Sikât*, VIII, 278; Mizzî, *Tehzibu’l-kemal*, XII, 26, 2544; Zehebî, *Siyer*, IX, 164, 1845; a.mlf., *Mîzan*, II, 199, 3325; a.mlf., *Tezkiretu’l-huffâz*, II, 438, 444; İbn Hacer, *Tehzibu’t-tehzîb*, III, 43, 3027; a.mlf., *Takrib*, 2588

Kendisinden; Leys b. Sa`d, Humeydî, Süleyman b. Abdurrahman, Ahmed b. Hanbel, İshâk b. Rahûye, Ali b. el-Medînî, İbrahim b. el-Münzir gibi muhaddisler rivayette bulunmuşlardır. 195 yılında hac dönüşü yolda vefat etmiştir.⁴⁰

İbn Cüreyc (ö.150/767)

Ebu Halid Abdulmelik b. Abdulaziz b. Cüreyc el-Emevî el-Mekkî. Altıncı tabakadan sika, fakîh, fazıl bir ravidir. Rical kaynaklarında zaman zaman tedlis ve irsal⁴¹ yaptığı zikredilmektedir. Ahmed b. Hanbel'in oğlu Abdullah, "Babama, ilk kitap yazan kimdir? diye sordum, İbn Cüreyc ve İbn Ebi Arûbe'dir dedi" demiştir. Abdurrezzak'ın kardeşi Abdulvehhâb b. Hemmâm, İbn Cüreyc'in "17 sene Atâ b. Rebah ile birlikte oldum" dediğini nakletmiştir. Ahmed b. Hanbel, "Atâ'nın hadisleri konusunda insanların en güvenilirini İbn Cüreyc'dir" demiştir. Esrem, Ahmed b. Hanbel'den şunu nakletmiştir: "İbn Cüreyc () "kale fûlan" ve () "uhbirtu" dediğinde o münker bir hadistir, () ahberenî ve () semi'tu dediğinde bu (ipucu/bilgi) sana yeter". İbn Cüreyc şu açıklamayı yapmıştır: "() kale Atâ dediğimde o hadisi Atâ'dan dinlemişim demektir. () semi'tü demesen de bu böyledir".

İbn Hirâş, onun sadûk bir ravi olduğunu söylemiş, İclî, "Mekkeli (İbn Cüreyc) sika bir ravidir" demiştir.

Hocaları; Mücâhid, Atâ b. Ebi Rebah, Tâvus b. Keysân, İbn Ebi Müleyke'dir.

Kendisinden; Süfyân es-Sevrî, Hammâd b. Seleme, Abdullah İbnü'l-Mübârek, Yahya b. Saîd el-Kattân, Leys b. Sa`d, İbn Uleyye, Ravh ve Haccac el-A`ver gibi muhaddisler rivayette bulunmuştur. 150 yılında vefat etmiştir.⁴²

Atâ b. Ebi Rebah (ö.115/733)

Atâ b. Ebi Rebah el-Kureyşî el-Mekkî. Künyesi Ebu Muhammed'dir. Hz. Osman'ın hilafeti zamanında doğmuştur. Üçüncü tabakadan sika, imam, şeyhu'l-islam, huccet bir ravidir. Ancak irsal yaptığı konusunda bazı kaynaklarda bilgi bulunmaktadır. İbn Sa`d, onun sika olduğunu söylemiştir. Hâlid bin Ebî Nevf: Atâ'dan şunları nakletmiştir: "Sahabe'den iki yüz tanesine yetiştim. İbn Abbas (r.a.): 'Ey Mekkeliler! Aranızda Atâ varken siz hala benim etrafıma toplanıyorsunuz.' demiştir."

⁴⁰ Buharî, *et-Tarihu'l-kebîr*, VIII, 152, 2532; İbn Ebi Hâtim, *el-Cerh ve't-Ta`dîl*, IX, 21, 15725; İbn Hibbân, *es-Sikât*, IX, 222; Mizzî, *Tehzibu'l-kemal*, XXXI, 86, 6737; Zehebî, *Siyer*, VIII, 5, 1373; a.mlf., *Mîzan*, V, 93, 8882; a.mlf., *Tezkiratu'l-Huffâz*, I, 302, 282; İbn Hacer, *Tehzibu't-tehzib*, VI, 748, 8742; a.mlf., *Takrîb*, 7456

⁴¹ İrsâl: Hadisi, senedinden bir veya birkaç ravisini düşürerek ya da atlayarak rivayet etmek. (Aydın, *Hadis Istılahları Sözlüğü*, 154)

⁴² Buharî, *et-Tarihu'l-kebîr*, V, 422, 1373; İbn Ebi Hâtim, *el-Cerh ve't-Ta`dîl*, V, 420, 9021; İbn Hibbân, *es-Sikât*, VII, 93; Mizzî, *Tehzibu'l-kemal*, XVIII, 338, 3539; Zehebî, *Siyer*, VI, 409, 969; a.mlf., *Mîzan*, II, 574, 4966; a.mlf., *Tezkiretu'l-huffâz*, II, 169, 164; İbn Hacer, *Tehzibu't-tehzib*, IV, 248, 4909; a.mlf., *Takrîb*, 4193

İbn Hacer, İbn Ebi Hâtim'in *Merâsîl*'inde Ahmed b. Hanbel'den şunları naklettiğini söylemiştir: "Atâ, İbn Ömer'den hadis dinlememiştir." Ali el-Medîni ve Ebu Abdullah, "Atâ, İbn Ömer'i görmüş ama hadis dinlememiştir, Ebu Saîd el-Hudrî'yi de Kabe'yi tavaf ederken görmüş ama ondan da hadis dinlememiştir. Zeyd b. Halid, Ümmü Seleme, Ümmü Hânî ve Ümmü Kürz'den de herhangi bir hadis dinlememiştir" demişlerdir. Ebu Zûr'a, "Atâ, Râfî b. Hadîc'den hadis dinlememiştir" demiş, Ebu Hâtim de, "Üsâme'den hadis dinlememiştir" demiştir.

Hiz. Âişe, Ümmü Seleme, Ümmü Hanî, Ebu Hüreyre, İbn Abbas, Hakîm b. Hizâm, Zeyd b. Erkam, Abdullah b. Amr, İbn Ömer ve Ebu Saîd (radiyallahu anhum) gibi sahabîlerden hadis dinlemiştir.

Kendisinden; Ebu İshâk es-Sebî, Ebu'z-Zübeyr, Amr b. Dînar, Zührî, Katâde, Mâlik b. Dînar ve el-A'meş gibi muhaddisler hadis rivayet etmişlerdir. 115 yılında seksen sekiz yaşında vefat etmiştir.⁴³

İkrime Mevlâ İbn Abbas (ö.105/723)

İkrime el-Kureyşî el-Medenî. Künyesi Ebu Abdullah'dır. Aslen Berberî'dir. Büyük sahabî Abdullah b. Abbas'ın azadlı kölesidir. Üçüncü tabakadan sika, sebt bir ravidir. Ancak irsal yaptığı konusunda bazı kaynaklarda bilgi bulunmaktadır. Vüheyb b. Halid, Yahya b. Saîd el-Ensârî'nin İkrime için "yalancıydı" dediğini nakletmiştir. İbrahim b. el-Münzir, Ma'an b. sa ve başkalarından şu bilgiyi nakletmiştir: Mâlik, İkrime'yi sika olarak görmez ve ondan hadis alınmamasını söylerdi." Ebu Abdullah, İkrime için "muzdaribu'l-hadis" demiştir.

el-Mervezî, "Ahmed'e, İkrime'nin hadisiyle ihticac edilir mi? diye sordum, evet edilir, dedi" sözlerini nakletmiştir. Osman ed-Dârimî, İbn Maîn'e "İkrime b. Hâlid mi hadis bakımından daha sağlam yoksa İbn Abbas'ın azadlısı İkrime mi?" diye sormuş, İbn Maîn, "ikisi de sika ravilerdir" dediğini aktarmıştır. İclî, "Mekkeli Tabîi (İkrime) sika bir ravidir" demiş, Buhârî ise, "Arkadaşlarımızın hepsi İkrime ile ihticâc ederlerdi" demiştir. Nesaî, İkrime ile ilgili "sika bir ravidir" değerlendirmesi yapmıştır. İbn Ebi Hâtim, "babama İkrime'yi sordum, sika'dır, dedi. Hadisiyle ihticâc edilir mi? diye sordum, eğer ondan da sika bir ravi aktarmışsa edilir, dedi ve ekledi. Yahya b. Saîd el-Ensârî ve Mâlik'in onu reddetmeleri kendi görüşleridir." demiştir.

Abdullah b. Abbas, Hiz. Âişe, Ebu Hüreyre, İbn Ömer, Abdullah b. Amr, Ukbe b. Âmir, Ali b. Ebi Talib (radiyallahu anhum) gibi sahabîlerden hadis dinlemiştir.

⁴³ Buhârî, *et-Tarihu'l-kebir*, VI, 463, 2999; İbn Ebi Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, VI, 426, 11089; İbn Hibbân, *es-Sikât*, V, 198; Mizzî, *Tehzibu'l-kemal*, XX, 69, 3933; Zehebî, *Siyer*, V, 423, 644; a.mlf., *Mîzan*, III, 77, 5356; a.mlf., *Tezkiretu'l-huffâz*, I, 98, 90; İbn Hacer, *Tehzibu't-tehzib*, IV, 488, 5392; a.mlf., *Takrib*, 4591

Kendisinden; İbrahim en-Nehaî, eş-Şa`bî, Amr b. Dînar, Husayn b. Abdurrahman, Abdullah İbn Kesîr, Katade gibi Tabiîn tabakasından alimler hadis rivayet etmişlerdir. 105 yılında Medine-i Münevvere’de vefat etmiştir.⁴⁴

İbn Abbas (ö.68/687)

Hiz. Peygamber’in amcası Abbas’ın (r.a.) oğludur. Annesi Hiz. Hatice’den hemen sonra müslüman olan Ümmü’l-Fazl Lübâbe’dir.

Hiz. Peygamber ona iki defa dua etmiş, bu dualarından birinde “Allahım! Onu büyük din âlimi (fakîh) yap ve ona Kur’an’ı öğret!” buyurmuştur. Bu sebeple İbn Abbas Kur’ân-ı Kerîm’i en iyi bilen sahâbî olmuş, kendisine *Tercümânü’l-Kur’ân* unvânı verilmiştir. Ümmetin en âlimi anlamında *Hibrü’l-ümme* diye de anılmıştır.

Abdullah İbn Abbas’ı çok seven Hiz. Ömer, onun görüşlerine pek değer verirdi. Hiz. Ali devrinde Basra valiliği yaptı. Bir kısmını bizzat Hiz. Peygamber’den duyduğu mükerrerleriyle birlikte 1660 hadis rivayet etmiştir. Tefsir ve fıkıh ilimlerinde otorite, verdiği fetvâlarla meşhur ve *abâdile* diye anılan dört Abdullah’tan biri olan İbn Abbas, hicretin 68. yılında (687) Tâif’te 71 yaşında vefat etti.⁴⁵

e. Sened ve Metin yönünden değerlendirilmesi

Hadis, muttasıl bir senedle Hiz. Peygamber’e ulaşan merfu bir rivayettir. Senedde adı geçen: İkrime bazı alimler tarafından haricilikle itham edilmişse de, Ebu Hâtim’in de açıkladığı gibi, bu görüş isabetli görülmemiştir. Zehebî’nin bu hadisin sihhatiyle ilgili aşağıya aldığımız değerlendirmesi de bu itham çerçevesinde değerlendirilebilir. Aralarında Buharî, İcîlî gibi isimlerin bulunduğu muhaddisler onu sika bir ravi olarak değerlendirmişlerdir.

Atâ b. Ebi Rebah, sika bir ravidir. Bazı sahabîlerden hadis dinlemediği halde irsal yaptığı nakledilmiştir. Ancak Atâ’nın İbn Abbas’dan hadis dinlemediği bilgisine rastlayamadık.

Süleyman b. Abdurrahman sadûk bir ravi olarak değerlendirilmiş, zayıf kişilerden rivayetler yaptığı söylenmiştir. Bu sebeple, bu zatın bulunduğu senedlerin dikkatle incelenmesi gerekmektedir.

Tirmizî, “Bu hadis hasen garîb olup sadece el-Velîd b. Müslim’in rivâyeti olarak bilmekteyiz” demiştir. Hâkim en-Nisâbü’rî *el-Müstedrek*’inde bu hadis için, “hadis sahihtir ve hem Buharî hem de Müslim’in şartlarına uygundur ancak her ikisi de

⁴⁴ Buharî, *et-Tarihu’l-kebîr*, VII, 49, 218; İbn Ebi Hâtim, *el-Cerh ve’t-ta’dîl*, VII, 10, 11576; İbn Hibbân, *es-Sikât*, V, 229; Mizzî, *Tehzibu’l-kemal*, XX, 264, 4009; Zehebî, *Siyer*, V, 378, 624; a.mlf., *Mîzan*, III, 103, 5425; İbn Hacer, *Tehzibu’t-tehzîb*, IV, 548, 5484; a.mlf., *Takrîb*, 4673

⁴⁵ İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV, 121, 4799; *Riyâzü’s-sâlihîn*, I, 121

kitaplarına almamışlardır” demiştir. Zehebî de bu hadisi, “hadis münker ve şâz’dır hatta mevzu olma ihtimali bile vardır” şeklinde değerlendirmiştir.⁴⁶

Unutkanlık, çağımızın en önemli şikâyetlerindendir. Kişinin bir şeyi ezberleyememesi, ezberlediğini çabucak unutması rahatsız edici bir durumdur. İnsanlık bu soruna devamlı çözümler aramıştır.

Hiz. Ali’nin (r.a.) de böyle bir şikayeti olduğunu ve Hiz. Peygamber’e gelerek şikayetini dile getirdiğini İbn Abbas bize nakletmiştir. Bu duruma Hiz. Peygamber, hadis kaynaklarının isimlendirmesiyle “*hafıza namazı*” tavsiye etmiştir. Hadiste; namazın ne zaman ve nasıl kılınacağı, gerekirse ne kadar tekrarlanacağı da net bir şekilde tarif edilmiştir.

Yukarıya Tirmizî’de geçen rivayeti aldık. Bu rivayette Resûlullah’ın (s.a.) Hiz. Ali’ye; birinci rekâtta fatiha ile birlikte yasin, ikinci rekâtta duhân, üçüncü rekâtta secde ve dördüncü rekâtta tebâreke sûrelerini okumasını tavsiye etmiştir. *el-Müstedrek*’te geçen rivayette farklı olarak; ikinci rekâtta secde, üçüncü rekâtta ise duhan sûrelerini okumasını tavsiye ettiği rivayet edilmektedir. *Tirmizî* ile *el-Müstedrek*’teki rivayetlerde, Secde ile Duhân sûrelerinin yer değiştirdiği görülmektedir.

Hadiste, okunacak dört sûreden üçünün isimlendirilmesi bizzat Peygamber efendimiz tarafından yapıldığı da dikkat çekmektedir.

4. Dördüncü Hadis

a. Hadisin Metni

”

”

b. Hadisin Tercümesi

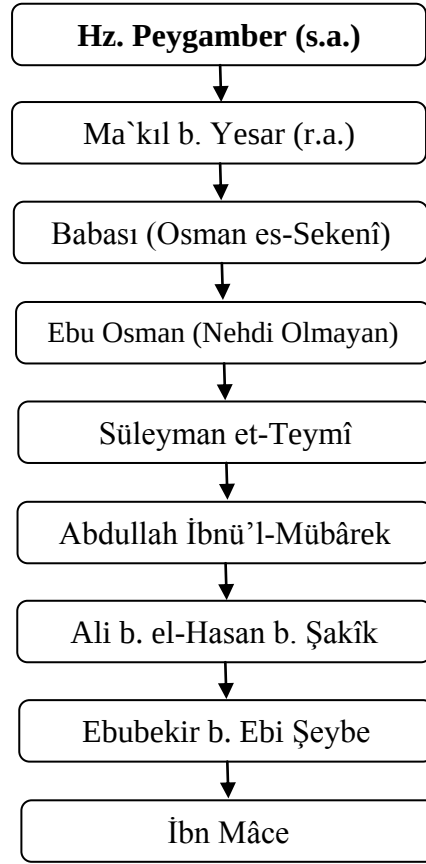
(İbn Mâce dedi ki:) Bize Ebubekir b. Ebi Şeybe rivayet etti. Dedi ki:) Bize Ali b. el-Hasan b. Şakîk, İbnü’l-Mübârek’den, o Süleyman et-Teymî’den, o en-Nehdî olmayan Ebu Osman’dan, o Babası’ndan, o da Ma`kıl b. Yesâr’dan (r.a.) rivayet etti ki, (Ma`kıl) şöyle dedi: Resûlullah (s.a.) şöyle buyurdu:

“Onu (yani Yasin sûresini) ölümlerinizin yanında okuyun”.⁴⁷

⁴⁶ Hâkim, *el-Müstedrek*, I, 421

⁴⁷ İbn Mâce, Cenâiz, 4; İbn Ebi Şeybe, *Musannef*, Cenâiz, 5, IV, 345, 10952

c. İsnad Şeması

d. Ravilerin değerlendirilmesi

Ebubekir b. Ebi Şeybe (ö.235/849)

Abdullah b. Muhammed b. İbrahim b. Ebi Şeybe. Künyesi Ebubekir el-Kûfî'dir. Onuncu tabakadan sika ve hafız bir ravidir. İclî, *Sikât*, Ebu Hâtim *el-Cerh ve't-ta'dil* ve İbn Hirâş *Tarîhu'l-hatîb* adlı eserlerinde onun için sika demişlerdir. İclî onun için, "hadis hafızı, sika bir ravidir" demiştir. Ebu Hâtim ve İbn Hirâş da onun için "sika" değerlendirmesi yapmışlardır. Muhammed b. Ömer b. el-Alâ' el-Cürcanî, "İbn Maîn'e, Ebubekir'in Şerîk'den duyduğu hadislerin değerlendirmesini sordum, Ebubekir bizce sadûk bir ravidir, dedi." demiştir. İbn Hibbân *es-Sikât*'ında Ebubekir b. Ebi Şeybe için "mutkîn, hafız bir ravidir" demiştir. İbn Kâni' ise, "sika ve sebt" değerlendirmesi yapmıştır.

Ahmed b. İshâk el-Hadramî, Şerîk, Ebu'l-Ahvas, Abbâd, Hüseyim, İsmail b. Uleyye, İsmail b. Ayyâş, Hafs b. Gıyâş, Halef b. Halîfe ve birçok kişiden rivayette bulunmuştur.

Kendisinden; Buharî, Müslim, Ebu Davud, İbn Mâce, İbrahim b. İshâk el-Harbî, Vâkıdî'nin kâtibi İbn Sa'd ile Ebu Ömer Yusuf b. Yakub en-Nisâbü'rî ondan rivayette bulunmuşlardır. Bu iki zatın ölüm tarihleri arasında 107 yıl bulunmaktadır. Bu durum hadis ilminin bir dalı olan Sâbık ve Lâhık'a güzel bir örnek teşkil etmektedir. Ebu Şeybe 235 yılı Muharrem ayında vefat etmiştir.⁴⁸

Ali b. el-Hasan b. Şakîk (ö.215/830)

Ali b. Hasan b. Şakîk b. Dînar el-Abdî. Künyesi, Ebu Abdurrahman el-Mervezî'dir. Onuncu tabakanın büyüklerinden, hafız ve sika bir ravidir. Ebu Davud, Ahmed'den, "(Ali b. el-Hasan) la be'se bih bir ravidir. Ancak onun ircâ⁴⁹ görüşünde olduğunu söyleyenler olmuştur. Fakat bu görüşünden dönmüştür" sözlerini nakletmiştir.

İbrahim b. Tahmân, el-Hüseyin b. Vâkıd, Abdullah İbnü'l-Mübârek, Ebu Hamza es-Sükkerî, Ebü'l-Münîb el-Atekî ve el-Hüseyin b. Vâkıd'den hadis rivayet etmiştir.

Kendisinden; Buharî, Ahmed b. Hanbel, Abbas ed-Dûrî, Abdullah b. Muhammed ed-Daîf, Abdullah b. Münîr, Ahmed b. Abde el-Âmulî, Mahmud b. Ğaylân, Ebubekir İbn Ebi Şeybe, Ahmed b. Seyyar ve birçok muhaddis rivayette bulunmuşlardır. 215 yılında vefat etmiştir.⁵⁰

(Abdullah) İbnü'l-Mübârek,⁵¹

Süleyman et-Teymî,⁵²

Ebu Osman (en-Nehdî olmayan),⁵³

Babası (Osman es-Sekenî),

Ma`kul b. Yesâr⁵⁴, hakkında birinci hadis zikredilirken bilgi verilmiştir.

e. Sened ve Metin yönünden değerlendirilmesi

⁴⁸ İbn Ebi Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, V, 196, 8071; İbn Hibbân, *es-Sikât*, VIII, 358; Mizzî, *Tehzibu'l-kemal*, XVI, 34, 3526; Zehebî, *Siyer*, IX, 155, 1839; a.mlf., *Tezkiretu'l-huffâz*, II, 432, 439; a.mlf., *Mizân*, II, 437, 4322; İbn Hacer, *Tehzibu't-tehzîb*, III, 636, 4151; a.mlf., *Takrîb*, 3575

⁴⁹ İrcâ': Büyük günah işleyenin cehennemlik olup olmadığına dair hükmü geriye bırakma, bunu Allah'a havale etme inancı. (Aydınlı, *Hadis Istılahları Sözlüğü*, 153)

⁵⁰ Buharî, *et-Tarihu'l-kebîr*, VI, 268, 2369; İbn Ebi Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, VI, 231, 10234; İbn Hibbân, *es-Sikât*, VIII, 460; Mizzî, *Tehzibu'l-kemal*, XX, 371, 4042; Zehebî, *Siyer*, VIII, 417, 1624; a.mlf., *Tezkiretu'l-huffâz*, I, 370, 365; İbn Hacer, *Tehzibu't-tehzîb*, IV, 577, 5519; a.mlf., *Takrîb*, 4706

⁵¹ bkz., s. 15

⁵² bkz., s. 15

⁵³ bkz., s. 16

⁵⁴ bkz., s. 17

Senedde bulunan Ebu Osman ve babası mechul ravilerdir. Bu bölümün birinci hadisinde bu ravilerle alakalı geniş bilgi zikredilmiştir. Hadis münekkidleri (en-Nukkâd) hadiste bulunan vakı⁵⁵ ve ızdırabdan⁵⁶ dolayı bu hadisin isnadının zayıf, metninin mechul olduğuna hükmetmişlerdir.⁵⁷

Hadisin metninde () “inde” lafzının, benzer diğer hadislerde ise () “alâ” lafzının zikredildiği dikkat çekmektedir. Bu farklılık birinci hadiste “yanında”, diğerlerinde ise “üstüne/ona” manasına gelmektedir.

5. Beşinci Hadis

a. Hadisin Metni

"

":

"

"

b. Hadisin Tercümesi

(Ahmed b. Hanbel dedi ki:) Bize Ebu Tahir el-Fakîh haber verdi. (Dedi ki:) Bana Ebu't-Tayyib Muhammed b. Muhammed b. el-Mübârek el-Hayyât haber verdi. (Dedi ki:) Bize Muhammed b. Abdurrahîm rivayet etti. (Dedi ki:) Bize Abdân rivayet etti.

*Tahvîl*⁵⁸

(Ahmed b. Hanbel dedi ki:) Bize Ebu Abdullah el-Hafız haber verdi. (Dedi ki:) Bize Ebu Abdullah Muhammed b. Abdullah es-Saffâr rivayet etti. (Dedi ki:) Bize el-

⁵⁵ Vakf: Bir hadisi bir sahabîye veya daha sonraki nesilden birine nisbet etmekle ilgili bir hadis ıstılahı. (Aydınlı, *Hadis İstılahları Sözlüğü*, 330)

⁵⁶ Iızdırab: Hadislerin özelliklerinin eşit durumda olması sebebiyle birini diğerine tercih edilemeyecek veya birbirleriyle uzlaştıramayacak şekilde aykırı olmasıyla ilgili bir hadis ıstılahı. (age, 139)

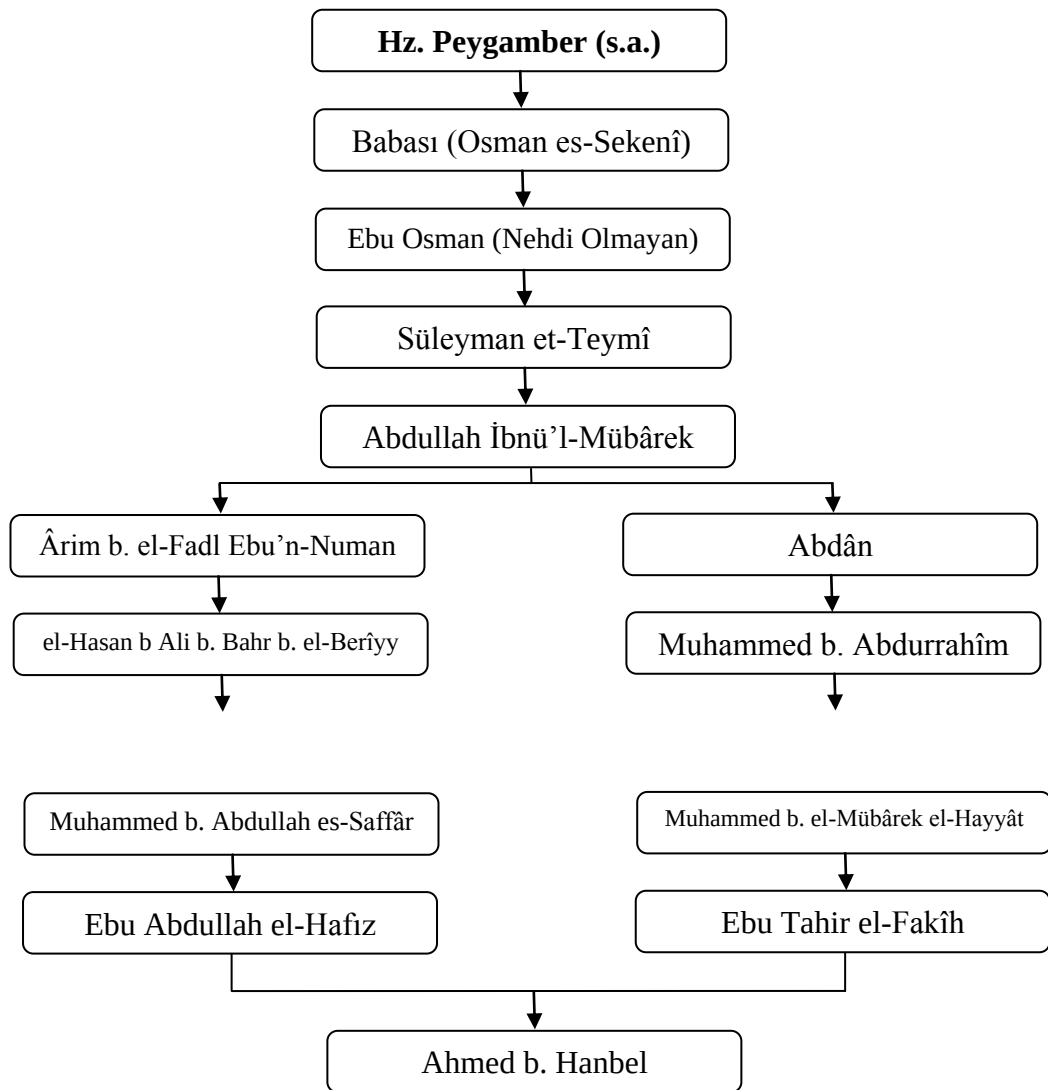
⁵⁷ el-Adevî, *İhdau'd-Dibâce*, II, 193

⁵⁸ Tahvil: Bir hadisin birden fazla rivayeti bir yerde verildiğinde bunların birinden diğerine geçmek. (Aydınlı, *Hadis İstılahları Sözlüğü*, 308)

Hasan b Ali b. Bahr b. el-Berîyy rivayet etti. (Dedi ki:) Bize Ârim b. el-Fadl Ebu'n-Numan rivayet etti. (Dediler ki:) Bize Abdullah İbnü'l-Mübârek Süleyman et-Teymî'den, o en-Nehdî olmayan Ebu Osman'dan, o Babası'ndan (Osman es-Sekenî), o da Ma`kıl b. Yesâr'dan (r.a.) rivayet ettiğine göre, o (Ma`kıl) dedi ki: Resûlullah (s.a.) şöyle buyurdu:

“Yasin sûresini ölülerinizin yanında okuyun” Abdân'ın rivayetinde **“onu ölülerinize (ölülerinizin üzerine) okuyun”** şeklinde geçmektedir.⁵⁹

c. İsnad Şeması

d. Ravilerin değerlendirilmesi

⁵⁹ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, V, 26, 20179; Beyhakî, *Şuabu'l-imân*, IV, 92, 2230

Ebu Tâhir el-Fakîh (ö.250/864)

Ahmed b. Amr b. Abdullah b. Amr b. es-Serh el-Mısırî. Künyesi Ebu Tâhir'dir. Onuncu tabakadan olup sika bir ravidir. Ebu Zür'a ve Ebu Hâtım onun için "la be'se bih" demişlerdir. Ali b. el-Hasan b. Halef b. Kudeyd ise, "sika, sebt ve sâlih bir ravidir" demiştir. İbn Yunus da, "sebt, sâlih ve fakîh bir ravidir" değerlendirmesi yapmıştır. Nesaî de onun hakkında, "sika bir ravidir" demiştir.

Süfyân İbn Uyeyne, Bişr b. Bekr, İbn Vehb, Şâfiî, Velîd b. Müslim ve daha başka zatlardan rivayetleri bulunmaktadır.

Kendisinden; Müslim, Ebu Davud, Nesai, İbn Mâce, Sâcî ve Bakî b. Mahled, Ebu Zür'a, Ebu Hâtım İbn Ebu Davud gibi alimler rivayette bulunmuşlardır. 250 yılının Zilkâde ayında vefat etmiştir.⁶⁰

Ebu't-Tayyib Muhammed b. Muhammed b. el-Mübârek el-Hayyât

Bu raviye ait herhangi bir bilgiye rastlayamadık.

Muhammed b. Abdurrahîm (ö.255/868)

Muhammed b. Abdurrahîm b. Ebi Züheyr el-Adevî. Künyesi Ebu Yahya el-Bağdadî'dir. Aslen Farslıdır. 185 yılında doğmuştur. On birinci tabakadan olup sika ve hafız bir ravidir. İbn Hibban onu es-Sikât'ında zikretmiştir. İbn Ebi Hâtım şöyle demiştir: "Babam, Mekke'de ondan hadis yazmış, soranlara, sadûk bir ravidir, cevabını vermiştir". Abdullah b. Ahmed ve Nesaî onun için, "sika" demişlerdir. Hatîb, onun hakkında "mutkin ve hafız bir ravidir" değerlendirmesi yapmıştır. Darekutnî, "hafız ve sebt bir ravidir" demiştir.

Hocaları arasında; İbrahim b. el-Münzirî el-Hizâmî, Ahmed b. Abdullah b. Yunus, İsmail b. İbrahim el-Hüzelî, Haccâc b. Muhammed el-A`ver, Davud b. Ruşeyd ve Yezid b. Harun zikredilebilir.

Kendisinden; Buharî, Ebu Davud, Tirmizî, Nesaî, Yahya İbn Sâ'id⁶¹ Abdurrahman b. Yusuf b. Hirâş ve el-Hüseyin b. İsmail el-Mehâmîlî gibi alimler hadis rivayet etmişlerdir. Yetmiş yaşlarındayken 255 yılında vefat etmiştir.⁶²

Abdân (ö.221/835)

⁶⁰ İbn Ebi Hâtım, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, II, 22, 115; Mizzî, *Tehzibu'l-kemal*, I, 415, 86; Zehebî, *Siyer*, IX, 461, 1977; a.mlf., *Tezkiretu'l-huffâz*, II, 504, 519; İbn Hacer, *Tehzibu't-tehzib*, I, 63, 112; a.mlf., *Takrib*, 85

⁶¹ bkz. İbn Hacer, *Tehzibu't-tehzib*, I, 63, 112

⁶² İbn Hibbân, *es-Sikât*, IX, 132; Mizzî, *Tehzibu'l-kemal*, XXVI, 5, 5417; Zehebî, *Siyer*, X, 22, 2070; a.mlf., *Tezkiretu'l-huffâz*, II, 553, 575; İbn Hacer, *Tehzibu't-tehzib*, V, 714, 7218; a.mlf., *Takrib*, 6091

Abdullah b. Osman b. Cebele b. Ebi Revvâd el-Ezdî. Künyesi Ebu Abdurrahman el-Mervezî, lakabı Abdân'dır. 140 yılında doğmuştur. Onuncu tabakadan imam, hafız ve sika bir ravidir. Ebu Recâ' Muhammed b. Hamdûye onun için, "sika ve me'mun bir ravidir" demiştir. Hâkim ise, "Yaşadığı memlekette hadis alimlerinin imamı/önderidir" demiştir.

Hocaları arasında; Şube, Ebu Hamza Muhammed b. Meymûn, Mâlik b. Enes, İsa b. Ubeyd ve Abdullah İbnü'l-Mübârek zikredilebilir.

Kendisinden; Buharî, Müslim, Ebu Davud, Tirmizî, Nesaî, Ahmed b. Şebbûye ve Ahmed b. Seyyar gibi isimler hadis rivayet etmişlerdir. Yetmiş altı yaşındayken 221 yılının Şaban ayında vefat etmiştir.⁶³

Ebu Abdullah el-Hâfiz (ö.405/1014)

Muhammed b. Abdullah el-Hâfiz et-Tahmânî en-Nîsâbü'rî. Künyesi Ebu Abdullah'dır. 321 yılında doğmuştur. Kaynaklarda Şia taraftarı olduğu zikredilmektedir.⁶⁴ *el-Müstedrek*, *Marifetu Ulumi'l-Hadis* ve birçok eserin müellifidir. On üçüncü tabakadan imam, hafız, nâkîd, allâme, şeyhu'l-muhaddisîn bir ravidir.

Hocaları; Abdullah b. Muhammed, Muhammed b. Ali b. Ömer, Ebu'l-Abbas el-Asam, Ebu Cafer Muhammed b. Salih b. Hanî, Muhammed b. Abdullah es-Saffâr, Ebu Abdullah İbnü'l-Ehram, el-Hasan b. Yakup el-Buharî'dir.

Kendisinden; Dârekutnî, Ebu'l-Feth b. Ebi'l-Fevâris, Ebu'l-Ala' el-Vâsitî, Ebu Zerr el-Herevî, Ebu Ya'la el-Halîlî, Ebu Bekir el-Beyhakî, Ebu'l-Kasım el-Kuşeyrî gibi muhaddisler rivayette bulunmuşlardır. 405 yılının Safer ayında vefat etmiştir.⁶⁵

Ebu Abdullah Muhammed b. Abdullah es-Saffâr (ö.339/950)

Muhammed b. Abdullah b. Ahmed el-İsbahânî, es-Saffâr. Künyesi Ebu Abdullah'dır. Şeyh, İmam, Muhaddis bir ravidir. Nîsâbü'r'da Abdullah b. Ahmed b. Hanbel'den *Müsned*'i dinlemiştir. Hâkim, onun için "Asrının muhaddisidir" demiştir.

Hocaları; Ahmed b. 'İsâm, Ahmed b. Mehdî, Muhammed b. el-Ferec el-Ezrak, İbn Ebi Usame ve Ali b. Abdulaziz.

⁶³ Buharî, *et-Tarihu'l-kebir*, V, 147, 449; İbn Ebi Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, V, 137, 7852; İbn Hibbân, *es-Sikât*, VIII, 352; Mizzî, *Tehzibu'l-kemal*, XV, 276, 3416; Zehebî, *Siyer*, VIII, 374, 1608; İbn Hacer, *Tehzibu't-tehzib*, III, 565, 4021; a.mlf., *Takrib*, 3465

⁶⁴ Mesela bkz.: Zehebî, *Mizan* ve a.mlf., *Tezkiretu'l-huffaz*

⁶⁵ İbn Ebi Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, VII, 394, 13143; Zehebî, *Siyer*, XII, 570, 3725; a.mlf., *Mizan*, IV, 170, 7360; a.mlf., *Tezkiretü'l-huffâz*, III, 1039, 962

Kendisinden; Ebu Ali el-Hafız, Ebu Abdullah el-Hâkim, Ebu Hüseyin el-Haccâcî, İbn Mende, Ebu Said es-Sayrafi rivayet etmişlerdir. 339 yılında Doksan sekiz yaşında vefat etmiştir.⁶⁶

el-Hasan b. Ali b. Bahr b. Beriyy (ö.?)

Bu raviye ait herhangi bir bilgiye rastlayamadık.

Ârim b. el-Fadl Ebu'n-Nu'mân (ö.224/838)

Muhammed b. el-Fadl es-Sedûsî. Künyesi Ebu'n-Nu'mân el-Basrî, lakabı Ârim'dir. Dokuzuncu tabakanın küçüklerinden olup sika, sebt, imam bir ravidir. 140 yıllarında doğmuştur. İbn Ebi Hâtim, "Babama Ârim'i sordum, sika bir ravidir, dedi ve ekledi: Ârim ömrünün sonuna doğru ihtilât'a uğradı. İhtilât'tan önce ondan hadis dinleyenlerin dinledikleri sahihtir." demiştir. Nesaî ise, "İhtilât'a uğramadan önce sika ravilerden birisiydi" demiştir. Darekutnî de, "Ömrünün sonunda aklı bozuldu, ihtilât'tan sonraki rivayetleri münker'dir. Ârim sika bir ravidir" değerlendirmesini yapmıştır. Zühli onun için, "Yazdığı sahih, kendisi sika bir ravidir" demiş, İclî de, "Basralı (Ârim) sika ve sâlih bir kişidir" demiştir.

Hocaları; Hammâd b. Seleme, Cerîr b. Hâzım, Mehdî b. Meymûn, Ebu Avâne, Ebu Hilal er-Râsibî, Mu'temir b. Süleyman, Saîd b. Zeyd, Abdullah İbnü'l-Mübârek'tir.

Kendisinden; Buharî, ayrıca Buharî ve diğer *kütüb-i sitte* müellifleri Abdullah b. Muhammed el-Müsnedî aracılığıyla, Ahmed b. Hanbel, Abd b. Humeyd ve Yakub b. Fesevî gibi muhaddisler rivayette bulunmuşlardır. Ömrünün son dört veya sekiz yılında ihtilâta⁶⁷ uğramıştır. 224 yılının Safer ayında vefat etmiştir.⁶⁸

Tahvîl devam...

Abdullah İbnü'l-Mübârek,⁶⁹

Süleyman et-Teymî,⁷⁰

Ebu Osman (en-Nehdî olmayan),⁷¹

⁶⁶ Zehebî, Siyer, XII, 44, 3095; Sem'ânî, *el-Ensâb*, VIII, 74

⁶⁷ İhtilât: Yaşlanma, aniden bir felaketle karşılaşma gibi sebeplerle hafıza bozukluğuna uğramak. (Aydınlı, *Hadis İstılahları Sözlüğü*, 146)

⁶⁸ Buharî, *et-Tarihu'l-kebîr*, I, 208, 654; İbn Ebi Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, VIII, 69, 13574; İbn Hibbân, *el-Mecruhîn*, II, 311, 993; Mizzî, *Tehzibu'l-kemal*, XXVI, 287, 5547; Zehebî, Siyer, VIII, 371, 1607; a.mlf., *Mîzân*, IV, 239, 7589; İbn Hacer, *Tehzibu't-tehzîb*, VI, 9, 7362; a.mlf., *Takrîb*, 6226

⁶⁹ bkz., s. 15

⁷⁰ bkz., s. 15

⁷¹ bkz., s. 16

Babası (Osman es-Sekenî),

Ma`kul b. Yesâr⁷² hakkında daha önce bilgi verilmiştir.

e. Sened ve Metin yönünden değerlendirilmesi

Hadis muttasıl bir senedle rivayet edilmiştir. Senedde bulunan Ebu Osman ve babası mechul ravilerdir. Ayrıca el-Hasan b. Ali, Ebu't-Tayyib Muhammed b. Muhammed hakkında elimizde bilgi bulunmamaktadır. Bu sebeple hadisin isnadının zayıf olduğuna hükmedilmiştir.

Hadisin Müsned'deki rivayetinde Abdullah İbnü'l-Mübârek Abdân'dan rivayeten () lafzıyla rivayet etmiş; *Şuabu'l-imân*'da Ârim'den rivayeten, başındaki ekle birlikte () lafzıyla rivayet etmiştir.

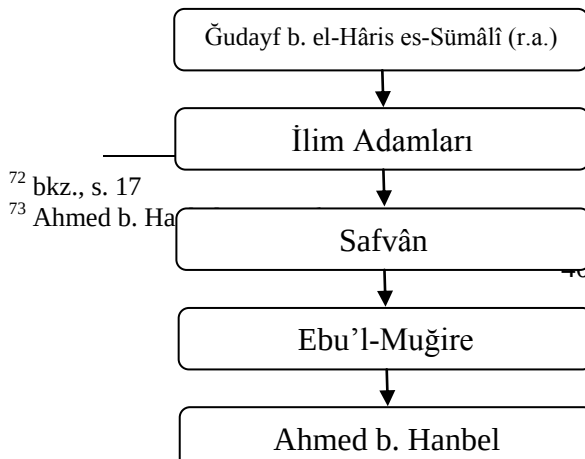
6. Altıncı Hadis

a. Hadisin Metni

b. Hadisin Tercümesi

(Ahmet b. Hanbel dedi ki:) Bize Ebu'l-Muğire rivayet etti. (Dedi ki:) Bize Safvân rivayet etti. (Dedi ki:) Bana Meşheya'nın (ilim adamları) rivayet ettiğine göre, onlar Ğudayf b. el-Hâris es-Sümâlî'nin (r.a.) yanında bulunuyorlardı. Hastalığı ağırlaştığında Ğudayf: "İçinizden Yasin okuyacak biri var mı?" dedi. Salih b. Şureyh es-Sekûnî okumaya başladı. 40. ayete gelince Ğudayf vefat etti. İlim adamları derler ki; "Yasin sûresi ölünün yanında okunduğunda (acıları) hafifletilir." Safvân dedi ki, "İsa b. Mu'temir, İbn Ma'bed'in yanında (yasini) oku(muş)du."⁷³

c. İsnad Şeması

d. Ravilerin değerdendirilmesi

Ebu'l-Muğire (ö.212/827)

Abdulkuddûs b. el-Haccâc el-Havlânî. Künyesi Ebu'l-Muğire el-Hımsî'dir. Dukuzuncu tabakadan sika bir ravidir. İbn Hibbân onu *es-Sikât*'ında zikretmiştir. Ebu Hâtım, onun için "sadûk", İclî ve Darekutnî, "sika", Nesaî ise "la be'se bih" demişlerdir.

Hocaları; Hârîz b Osman, Safvân b. Amr, Ebubekir b. Ebi Meryem, Saîd b. Abdulaziz, Ufeyr b. Ma'bed, Abdullah b. Ali b. Yezîd, el-Evzâî, Utbe b. Damra b. Habîb, el-Velîd b. Süleyman b. Ebi Zeynep, Yezîd b. Ata el-Yeşkurî'dir.

Kendisinden; Buharî, Ahmed b. Hanbel, Muhammed b. Musaffâ, Abdulvehhab b. Necde, Seleme b. Şebîb, ed-Darimî, İsa b. Ebi İsa, Muhammed b. Avf, Muhammed b. Yahya ez-Zühîlî, Yahya b. Saîd b. Kesîr, Yahya b. Maîn, Ebubekir b. Zecûyeh gibi muhaddisler rivayette bulunmuşlardır. 212 yılında vefat etmiştir.⁷⁴

Safvân (ö.155/771)

Safvân b Amr b. Herim es-Seksekî. Künyesi Ebu Amr el-Hımsî'dir. Beşinci tabakadan sika bir ravidir. İbn Hibbân onu *es-Sikât*'ında zikretmiştir. İclî, Dühaym, Ebu Hâtım ve Nesaî, onun için "sika" demişlerdir. Ebu Hâtım ayrıca, "la be'se bih" diye eklemiştir. İbn Sa'd, "sika ve me'mun bir ravidir" demiştir. Ebu Hâtım, Dühaym'dan, "İbnü'l-Mübârek ve diğerleri onun sika olduğunu açıklamışlardır" dediğini nakletmiştir. İbn Hacer, Nesaî'nin *et-Temyîz* adlı eserinde, "Ammar b. Yasir hakkında onun münker bir hadisi vardır" dediğini nakletmiştir.

Hocaları; Abdullah b. Büsr el-Mâzenî, Cübeyr b. Nüfeyr, Râşid b. Sa'd, Selim b. Âmir, Ebu İdris es-Sekûnî, Ubeydullah b. Büsr el-Hımsî, Abdullah b. Büsr el-Hibrânî'dir.

⁷⁴ Buharî, *et-Tarihu'l-kebîr*, VI, 120, 1901; İbn Ebi Hâtım, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, VI, 71, 9549; İbn Hibbân, *es-Sikât*, VIII, 419; Mizzî, *Tehzibu'l-kemal*, XVIII, 237, 3495; Zehebî, *Siyer*, VII, 349, 1595; a.mlf., *Mîzan*, II, 561, 4902; İbn Hacer, *Tehzibu't-tehzîb*, IV, 218, 4858; a.mlf., *Takrîb*, 4145

Kendisinden; Abdullah İbnü'l-Mübârek, Ebu İshâk el-Fezârî, Bakiyye, İsa b. Yunus, İsmail b. Ayyâş, Muâviye b. Salih el-Hadramî, el-Velîd b. Müslim, Ebu'l-Muğîre, `İsâm b. Hâlid, Ebu'l-Yemân gibi muhaddisler rivayette bulunmuşlardır. 155 yılında vefat etmiştir.⁷⁵

Meşyeha

Bu kelime ilim adamları topluluğu manasında kullanılmıştır. Nitekim Ğudayf b. el-Hâris, kendisine Yasin okunmasını isterken, “İçinizden Yasin okuyacak biri var mı?” diye sorması bir topluluğa hitab ettiğini göstermektedir. Ayrıca “*meşyeha*”ya dönen cemi` zamirinden de bu lafzın bir topluluğu işaret ettiği anlaşılmaktadır. Abdullah Aydınlı'nın *Hadis Istılahları Sözlüğü* adlı eserinde “*meşyeha*” maddesinin anlamını verirken; “Şeyh kelimesinin çoğulu olarak da kullanılır.”⁷⁶ demektedir.

Ahmed Muhammed Şakir ve Hamza Ahmed ez-Zeyn'in birlikte tahkikini yaptıkları Ahmed b. Hanbel'in Müsned'inde bu hadis değerlendirilirken, Safvân'ın bu rivayeti hocalarından oluşan bir topluluktan aldığı söylenmiştir. Ayrıca rivayetin isnadının sahih olduğu aynı eserde zikredilmiştir.⁷⁷

Ğudayf b. el-Hâris es-Sümâlî (ö.90/708)

Ğudayf b. el-Hâris es-Sümâlî el-Kindî. Künyesi Ebu Esmâ el-Hımsî'dir. Sahabî olduğu konusunda ihtilaf vardır. Buharî, İbn Ebi Hâtim, Tirmizî, Taberânî gibi alimler onun sahabî olduğunu söylemişlerdir. Şu olay da onun sahabî olduğuna delildir. Kendisi anlatıyor: “Çocukken Ensar'ın hurma ağaçlarına taş atardım. Beni Hz. Peygamber'e götürdüler, başımı okşadı ve bana şöyle dedi: *Yere düşenlerden ye, hurmaları taşılama*”.⁷⁸ Buharî'nin *Tarih*'inde şu rivayet nakledilmektedir. Ğudayf şöyle demiştir: “Bazı şeyleri unuttum ama Peygamber Efendimizin namazda sağ elini sol elinin üzerine koyduğunu hiç unutmadım.”⁷⁹ Daha sonra Şam'a yerleşmiştir. Hadisleri Şamlılar arasında yaygındır.

Bilal-i Habeşî, Ömer İbnü'l-Hattâb, Ebu Zerr el-Ğıfarî, Ebu'd-Derda, Ebu Ubeyde b. el-Cerrâh, Âişe (radiyalluh anhum) gibi sahabeden rivayette bulunmuştur.

Kendisinden; Oğlu `İyâd b. Ğudayf, Ezher b. Saîd el-Harâzî, Süleym b. Âmir el-Habâirî, Şurahbîl b. Müslim el-Havlânî, Abdullah b. Ebi Kays, Ebu Râşid el-Hubrânî,

⁷⁵ Buharî, *et-Tarihu'l-kebîr*, IV, 308, 2935; İbn Ebi Hatim, *el-Cerh ve't-ta`dil*, IV, 387, 6971; İbn Hibbân, *es-Sikât*, VI, 469; Mizzî, *Tehzibu'l-kemal*, XIII, 201, 2888; Zehebî, *Siyer*, VI, 445, 991; İbn Hacer, *Tehzibu't-tehzib*, III, 247, 3424; a.mlf., *Takrîb*, 2938

⁷⁶ Aydınlı, *Hadis Istılahları Sözlüğü*, 186

⁷⁷ A.M. Şakir ve H.Ahmed ez-Zeyn, *Müsned*, XIII, 216, 16906

⁷⁸ el-Muttakî, *Kenzu'l-ummâl*, IX, 275, (25995); *el-İsâbe*, V, 247, 6928; Zehebî, *Siyer*, IV, 450

⁷⁹ Buharî, *et-Tarihu'l-kebîr*, VII, 113

Yunus b. Yusuf, Mekhûl eş-Şâmî gibi muhaddisler rivayette bulunmuşlardır. 90'lı yıllarda vefat etmiştir.⁸⁰

e. Sened ve Metin yönünden değerlendirilmesi

Hadis, senedi açısından muttasıl bir rivayettir. Ebu'l-Muğire hakkında hadis alimleri “sika” ve “la be'se bih” değerlendirmesi yapmışlardır. İbn Hacer bu rivayet için, “isnad yönünden hasendir” demiştir.⁸¹

Ğudayf b. el-Hâris (r.a.) ağırlaştığı sırada, yanında bulunanlardan Yasin sûresini okumalarını istemiştir. Orada bulunanlardan Salih b. Şureyh de bu isteği yerine getirmiştir. Sahabeden olan Ğudayf'ın böyle bir istekte bulunması; buraya kadar kaydettiğimiz, “*Ölülerinize (ölmek üzere olanlara) Yasin okuyun*” hadisini bu zatın da bildiğini akla getirmektedir.

Ayrıca Salih b. Şureyh'in bu isteğini yerine getirmesi, ağırlaşan hastalara Yasin sûresinin okumasının bilinen bir uygulama olduğunu göstermektedir. Nitekim rivayetin sonunda İsa b. Mu'temir'in, İbn Ma'bed'e de Yasin okuduğu bilgisi bu düşüncemizi kuvvetlendirmektedir.

7. Yedinci Hadis

a. Hadisin Metni

" :
{ }
- -
"

b. Hadisin Tercümesi

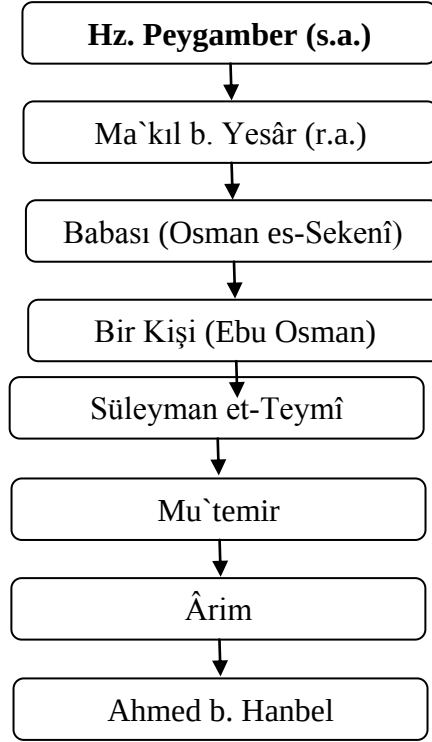
(Ahmed b. Hanbel dedi ki:) Bize Ârim rivayet etti. (Dedi ki:) Bize Mu'temir Babasından (Süleyman et-Teymî), o Bir Kişiden (Ebu Osman), o Babasından (Osman es-Sekenî), o da Ma'kıl b. Yesâr'dan (r.a.) rivayet etti ki, Resûlullah (s.a.) şöyle buyurdu:

⁸⁰ Buharî, *et-Tarihu'l-kebîr*, VII, 112, 499; İbn Ebi Hatim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, VII, 72, 11855; İbn Hibbân, *es-Sikât*, III, 326; Mizzî, *Tehzibu'l-kemal*, XXIII, 112, 4693; Zehebî, *Siyer*, IV, 450, 314; İbn Hacer, *Tehzibu't-tehzib*, V, 229, 6325; a.mlf., *Takrib*, 5361; a.mlf., *el-İsâbe*, V, 247, 6928

⁸¹ İbn Hacer, *el-İsâbe*, V, 249

“Bakara sûresi Kur’an’ın tepesi ve zirvesidir. Onun her ayetiyle birlikte seksen melek inmiştir. Ayete’l-Kürsî arşın altından çıkarılmış ve onunla birleştirilmiş ya da Bakara sûresiyle birleştirilmiştir. Yasin ise Kur’an’ın kalbidir. Bir kişi Allah Tebâreke ve Teâlâ’nın rızasını ve ahiret yurdunu kazanmak için Yasin’i okursa mutlaka bağışlanır. Ölülerinize onu (Yasin’i) okuyun.”⁸²

c. İsnad Şeması

d. Ravilerin değerlendirilmesi

Ârim,⁸³

Mu`temir (ö.187/802)

Mu`temir b. Süleyman Tarhân et-Teymî el-Basrî. Künyesi Ebu Muhammed, lakabı Tufeyl’dir. 100 ya da 106 yılında doğmuştur. Dokuzuncu tabakanın büyüklerinden olup sika, sadûk bir ravidir. İbn Hibbân onu *es-Sikât*’ında zikretmiştir. İshâk b. Mansur, İbn Maîn’den, “sika bir ravidir” dediğini nakletmiştir. Ebu Hâtim, “sika ve sadûk bir ravidir” demiş, İbn Sa’d da onun için, “sika” demiştir. İbn Hacer, İbn Hirâş’ın “sadûk bir ravidir. Ezberden rivayet ettiğinde yanılıyordu, kitaptan rivayet ettiğinde sika’dır” dediğini nakletmiştir. İclî, “Basralı (Mu`temir) sika bir ravidir”

⁸² Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, V, 26; Ayrıca bkz. Taberânî, *el-Mu`cemu’l-kebir*, XX, 230, (541)

⁸³ bkz., s. 36

demiş, Yahya b. Saîd el-Kattân ise, “Mu’temir size bir şey rivayet ettiğinde onu almayın, çünkü hafızası kötüdür” demiştir.

Hocaları; Babası Süleyman et-Teymî, Abdulmelik b. Umeyr, Muhammed b. Amr b. Alkame, Fudayl b. Meysere, Eyyüb es-Sahtiyânî, .kehmes b. el-Hasan, Mansur b. el-Mu’temir, Davud b. Ebi Hind’dır.

Kendisinden; Süfyân es-Sevrî, Abdullah İbnü’l-Mübârek, İbn Mehdî, Abdurrezzak, Ahmed b. Hanbel, Müsedded ve İbn Arefe gibi hadis alimleri hadis rivayet etmişlerdir. 187 yılında seksen yaşın üzerindeyken vefat etmiştir.⁸⁴

Babası (Süleyman et-Teymî), hakkında daha önce bilgi verilmiştir.⁸⁵

Bir Kişi

Aynı konudaki hadislerin benzer isnad zincirlerini incelediğimizde bu mechul kişinin Nehdî olmayan Ebu Osman olduğunu söyleyebiliriz.

Babası (Osman es-Sekenî),

Ma`kıl b. Yesâr⁸⁶ hakkında daha önce bilgi verilmiştir.

e. Sened ve Metin yönünden değerlendirilmesi

Hadis, isnad açısından muttasıl bir rivayettir. Hadisin *Müsned*’de geçen rivayetinde isnadın baş tarafındaki Ârim, Mu’temir’den; Taberanî’nin *Mu`cemu’l-kebir*’inde Muhammed b. Ebibekir el-Makdemî, Mu’temir’den rivayet etmişlerdir. Senedin bundan sonrası her iki kitabta da aynı devam etmektedir.

Seneddeki Mu’temir için, kendisinin sika, hafızasının kötü olduğu söylenmiştir. Ayrıca senedde mechul iki ravi peşpeşe gelmiştir. Diğer hadislerden bu kişilerin kim olduklarını bilsek bile, bunların mechulu’l-hal olması sebebiyle hadis zayıf hükmünü almıştır.

Bu hadis, Yasin sûresiyle ilgili ayrı ayrı hadislerde belirtilen farklı konuları bir araya toplamış gibidir. Yasin’in Kur’anın kalbi olduğu, okuyanın affa mazhar olacağı ve ölümlere okunması tavsiye bir arada bu hadiste zikredilmiştir. Sahabe hadisi Hz. Peygamber’den dinler, sonra bir olay anlatılırken o dinlediği hadisin ilgili bölümünü “Ben Resûlullah’tan (s.a.) şöyle işittim” diyerek orada anlatırdı. Yasin sûresiyle ilgili birbirine benzeyen bu hadisleri böyle anlamak mümkündür.

⁸⁴ Buharî, *et-Tarihu’l-kebir*, VIII, 49, 2110; İbn Ebi Hâtim, *el-Cerh ve’t-ta’dîl*, VIII, 460, 15152; İbn Hibbân, *es-Sikât*, VII, 521; Mizzî, *Tehzibu’l-kemal*, XXVIII, 250, 6080; Zehebî, *Siyer*, VII, 428, 1294; a.mlf., *Mizan*, IV, 353, 8155; İbn Hacer, *Tehzibu’t-tehzib*, VI, 348, 8011; a.mlf., *Takrîb*, 6785

⁸⁵ bkz., s. 15

⁸⁶ bkz., s. 16

8. Sekizinci Hadis

a. Hadisin Metni

"

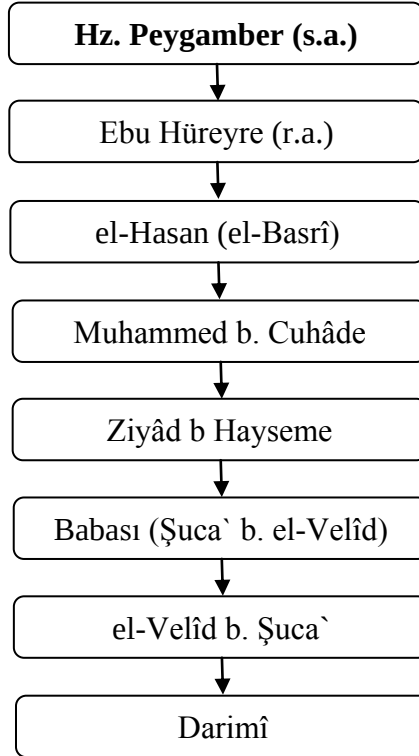
"

b. Hadisin Tercümesi

(Darimî dedi ki:) Bize el-Velîd b. Şuca` rivayet etti. (Dedi ki:) Bana Babam (Şuca` b. el-Velîd) rivayet etti. (Dedi ki:) Bana Ziyâd b Hayseme Muhammed b. Cuhâde'den, o el-Hasan'dan, o Ebu Hüreyre'den (r.a.) rivayet etti ki, o (Ebu Hüreyre) şöyle dedi: Resûlullah (s.a.) şöyle buyurdu:

"Kim Allah'ın rızasını umarak bir gece Yasin'i okursa o gece bağışlanır."⁸⁷

c. İsnad Şeması

d. Ravilerin değerlendirilmesi

⁸⁷ Darimî, *Sünen*, Fezailu'l-Kur'an, 21, I, 852; İbn Hibbân, *Sahih*, Salâh, 23, (2574); Beyhakî, *Şuabu'l-imân*, IV, 96, (2236)

el-Velîd b. Şuca` (ö.243/857)

el-Velîd b. Şuca` b. el-Velîd b. Kays es-Sekûnî el-Kindî. Künyesi Ebu Hemmâm'dır. Onuncu tabakadan sika, Yahya b. Maîn, İclî, Müslim b. Kasım ve Nesaî'ye göre "la be'se bih"⁸⁸ bir ravidir. İbn Hibbân onu *es-Sikât*'ında zikretmiştir. Ebu Hâtim onun için, "Şeyh ve sadûk bir ravidir. Hadisi yazılır ancak ihticâc edilmez" demiştir.

Hocaları; İsmail b. Cafer el-Medenî, İsmail b. Ayyâş, Bakıyye b. Velîd, Süfyân b. Uyeyne, Abdullah İbnü'l-Mübârek'tir.

Kendisinden; Müslim, Ebu Davud, Tirmizî, İbn Mâce, babası Ebu Bedr Şuca` b. Velid, Abbas b. Muhammed ed-Dûrî, Abdullah b. Abdurrahman ed-Dârimî gibi muhaddisler rivayette bulunmuşlardır. 243 yılının Rabiü'l-evvel ayında 90 yaşında vefat etmiştir.⁸⁹

Babası (ö.205/820)

Şuca` b. el-Velîd b. Kays es-Sekûnî. Künyesi Ebu Bedr el-Kûfî'dir. Dokuzuncu tabakadan hakkında bazı evhamlar bulunan sadûk bir ravidir. el-Mervezî, Ahmed'e, o sika mıdır? diye sormuş, Ahmed'in "umarım sadûk bir ravidir" dediğini aktarmıştır. İbn Ebi Hayseme, İbn Maîn'in onun hakkında, "Şuca` b. el-Velîd sika bir ravidir" dediğini söylemiştir. İclî, "leyse bihi be's" değerlendirmesi yapmış, Ebu Hâtim de, "O sağlam olmayan bir şeyhtir, hadisiyle ihticâc edilmez" demiştir. Ebu Zür'a onun için, "la be'se bih" demiştir.

Hocaları; Hişâm b. Urve, el-A'meş, Muğire b. Miksem, Leys b. Ebi Süleym, Abdusselam b. Şeddad, Musa b. Ukbe'dir.

Kendisinden; İbrahim b. Musa er-Râzî, Ahmed b. Muhammed b. Hanbel, İshâk b. Râhûye, Bakıyye b. el-Velîd ve Ali b. el-Medînî gibi muhaddisler rivayette bulunmuşlardır. 205 yılında 90 yaşında vefat etmiştir.⁹⁰

Ziyâd b. Hayseme (ö.?)

⁸⁸ Lâ Be'se Bih: Tâ'dilin, Zehebî ve Irâkî'ye göre 3., Sehâvî'ye göre 5. mertebesinde bulunan bir ravi hakkında kullanılan bir sîga. Böyle bir ravinin rivayet ettiği hadis, başka bir senedinin olup olmadığını araştırmak ve ona göre değerlendirmek üzere yani İ'tibâr için alınır. Yahya b. Maîn ve Zur'a ed-Dimeşkî bu sîgayı *sika* manasında kullanırlar. (Aydınlı, *Hadis Istılahları Sözlüğü*, 170)

⁸⁹ İbn Hibbân, *es-Sikât*, IX, 227; İbn Ebi Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, IX, 9, 15683; Mizzî, *Tehzibu'l-kemal*, XXXI, 22, 6709; Zehebî, *Siyer*, IX, 439, 1967; a.mlf., *Mîzan*, V, 87, 8854; İbn Hacer, *Tehzibu't-tehzib*, VI, 731, 8714; a.mlf., *Takrîb*, 7428

⁹⁰ Buhârî, *et-Tarihu'l-kebîr*, IV, 261, 2742; İbn Hibbân, *es-Sikât*, VI, 451; Mizzî, *Tehzibu'l-kemal*, XII, 382, 2702; Zehebî, *Siyer*, VIII, 94, 1428; a.mlf., *Mîzan*, II, 244, 3494; İbn Hacer, *Tehzibu't-tehzib*, III, 140, 3219; a.mlf., *Takrîb*, 2750

Ziyâd b. Hayseme el-Cu`fî el-Kûfî. Yedinci tabakadan sika bir ravidir. İbn Hibbân onu *es-Sikât*’ında zikretmiştir. İbn Maîn ve Ebu Zûr’a onun için “sika bir ravidir” demişler, Ebu Hâtim ise, “sâlihu’l-hadis” demiştir.

Hocaları arasında; eş-Şa`bî, Mücâhid, Ebu İshâk es-Sebî`î, Nuaym b. Ebi Hind, Esved b. Saîd, Sâbit el-Bunânî bulunmaktadır.

Kendisinden; Hüseyim, Vekî` b Cerrâh, Züheyr b. Muâviye, Şuca` b. Velîd, Ebu Hayseme el-Cu`fî rivayette bulunmuşlardır.⁹¹

Muhammed b. Cuhâde (ö.131/748)

Muhammed b. Cuhâde el-Evdî el-Kûfî. Beşinci tabakadan sika bir ravidir. İbn Hibbân onu *es-Sikât*’ında zikretmiştir. Ebu Tâlib, Ahmed’in, “Muhammed b. Cuhâde sika ravilerdendir” dediğini nakletmiştir. İbn Ebi Hâtim, “Babama onu sordum, sadûk ve sika bir ravidir, dedi” demiştir. Nesaî de onun için, “sika” değerlendirmesi yapmıştır. İbn Hacer’in naklettiğine göre, İclî ve Osman b. Ebi Şeybe, onun için “sika” demişlerdir. Osman b. Ebi Şeybe ayrıca “la be’sse bih” diye eklemiştir.

Hocaları; Enes b. Mâlik⁹², Ata b. Ebi Rebah, Ebu İshâk es-Sebî`î, Hakem b. Uteybe, el-Hasan el-Basrî, Abdurrahman b. Servân’dır.

Kendisinden; Oğlu İsmail, Şu`be, Süfyân es-Sevrî, Şerîk en-Nehaî, Ziyâd b. Hayseme gibi alimler hadis rivayet etmişlerdir. 131 yılında vefat etmiştir.⁹³

el-Hasan (el-Basrî) (ö.110/728)

el-Hasan b. Ebi’l-Hasan el-Basrî. Künyesi Ebu Saîd el-Ensârî, babasının ismi Yesâr’dır. Hz. Ömer’in hilafeti zamanında doğmuştur. Üçüncü tabakadan sika, fakîh ve fâdıl bir ravidir. Ancak kaynaklarda çokça irsal ve tedlîs yaptığı zikredilmektedir. Yüz yirmi sahabe görmüştür. Enes b. Mâlik (r.a.) şöyle demiştir: “Soracaklarınızı el-Hasan’a sorun. Çünkü o ezberledi biz unuttuk”. Birçok münekkid, el-Hasan el-Basrî’nin Ebu Hüreyre’yi (r.a.) görmediğini söylemişlerdir. Bu alimler arasında: Yunus b. Ubeyd, İbn Medînî, Ebu Hâtim, Ebu Zûr’a gibi isimler bulunmaktadır. Onun Ebu Hüreyre’den rivayeti kitaptan yaptığı rivayete dayanmaktadır. İclî, onun için, “Tabîinden olup, sika

⁹¹ Buharî, *et-Tarihu’l-kebîr*, III, 351, 1189; İbn Ebi Hâtim, *el-Cerh ve’t-ta’dîl*, III, 479, 4689; İbn Hibbân, *es-Sikât*, VI, 319; Mizzî, *Tehzibu’l-kemal*, IX, 457, 2039; İbn Hacer, *Tehzibu’t-tehzîb*, II, 509, 2427; a.mlf., *Takrîb*, 2070

⁹² İbn Hibbân *es-Sikât*’ında, Muhammed b. Cuhade’nin Enes b. Mâlik’ten hadis dinlediğini söyleyenlerin yanlışlıkları zikretmektedir.

⁹³ Buharî, *et-Tarihu’l-kebîr*, I, 54, 113; İbn Ebi Hâtim, *el-Cerh ve’t-ta’dîl*, VII, 299, 12770; İbn Hibbân, *es-Sikât*, VII, 404; Mizzî, *Tehzibu’l-kemal*, XXIV, 575, 5114; Zehebî, *Siyer*, VI, 309, 913; a.mlf., *Mîzan*, IV, 73, 6901; İbn Hacer, *Tehzibu’t-tehzîb*, V, 515, 6823; a.mlf., *Takrîb*, 5781

bir ravidir” demiştir. Darekutnî de onun için, “Mürsel rivayetlerinde zayıflık vardır” demiştir.

Ubey b. Ka`b, Sa`d b. Ubâde, Ammâr b. Yâsir, Ebu Hüreyre, Osman b. Ebi'l-As, Ali, Ebu Musa el-Eş`arî, İmrân b. Husayn, İbn Ömer, İbn Abbas, Ma`kıl b. Yesâr (radıyallahu anhum) gibi sahabîlerden hadis dinlemiştir.

Kendisinden; Humeyd et-Tavîl, Yezîd b. Ebi Meryem, Eyyüb es-Sahtiyânî, Cerîr b. Hâzim, Simâk b. Harb, Mübârek b. Fadâle, Yunus b. Ubeyd gibi muhaddisler rivayette bulunmuşlardır. 110 yılında 90 yaşlarına yakın vefat etmiştir.⁹⁴

Ebu Hüreyre (ö.59/678)

Müslüman olmadan önceki adı Abdüşşems'dir. Müslüman olduktan sonra Abdurrahman adını aldı. Birgün elbisesinin içinde bir kedi götürüyordu. Hz. Peygamber ona “**Kedicik babası**” anlamında Ebu Hüreyre! diye takıldı. O günden sonra bu künye ile tanındı ve asıl adı unutuldu.

Ebu Hüreyre hicretin yedinci yılında müslüman oldu. **Ashâb-ı Suffe**'den biriydi. Peygamber Efendimiz'in hayatının son üç senesinde bizzat kendisinden ve diğer büyük sahâbîlerden duyduğu mükerrerleriyle birlikte 5374 hadîs-i şerîf rivayet etmiştir. Böylece ashâb-ı kirâmdan en çok hadis rivayet eden o olmuştur. Rivayetlerinin 609 tanesi hem Buhârî'nin, hem de Müslim'in *Sahih*'lerinde bulunmaktadır. Ebû Hüreyre'den 800'den fazla sahâbî ve tâbiî hadis rivayet etmiştir.

Hicretin 59. yılında Medine'de 78 yaşında iken Allah'ın rahmetine kavuşmuştur. Allah ondan razı olsun.⁹⁵

e. Sened ve Metin yönünden değerlendirilmesi

“el-Hasan el-Basrî Ebu Hüreyre'den hadis dinlememiştir” diyenlerin⁹⁶ görüşüne göre senedde irsal ve tedlis bulunması sebebiyle isnadı munkatı'dır. Ancak yukarıda da işaret edildiği gibi, el-Hasan el-Basrî Ebu Hüreyre'den yaptığı rivayetlerini kendisinde bulunan kitaba dayandırmaktadır. Bir grub alim de el-Hasan el-Basrî'nin Ebu Hüreyre'den hadis dinlediği görüşündedir. Bu bilgiye göre hadisin senedi muttasıl'dır diyebiliriz.

⁹⁴ Buhârî, *et-Tarihu'l-kebîr*, II, 289, 2503; İbn Ebi Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, III, 45, 2470; İbn Hibbân, *es-Sikât*, IV, 122; Mizzî, *Tehzibu'l-kemal*, VI, 95, 1216; Zehebî, *Siyer*, V, 337, 591; a.mlf., *Mizan*, I, 481, 1879; a.mlf., *Tezkiretu'l-huffâz*, I, 71, 66; İbn Hacer, *Tehzibu't-tehzîb*, II, 24, 1452; a.mlf., *Takrîb*, 1227

⁹⁵ İbn Hacer, *el-İsâbe*, VII, 348, 10680; *Riyâzü's-sâlihîn*, I, 117

⁹⁶ İbn Hacer, *Tehzibu't-tehzîb*, II, 26 (el-Hasan el-Basrî'nin tercüme-i halinde)

İbn Hibbân'ın *Sahih*'inde bu hadis aynı lafızlarla geçmektedir. Senedinde ise iki farklılık vardır. el-Hasan el-Basrî Cündüb'den (r.a.) rivayet etmektedir. el-Velid b. Şuca'dan Muhammed b. İshâk b. İbrahim, ondan İbn Hibbân rivayet etmektedir. İsnadın geri kalan kısmı ise yukarıdaki ile aynıdır. İbn Hibbân'ın *Sahih*'inde geçen bu rivayet isnad açısından sahih'tir.

Bu hadiste Yasin sûresinin okunmasıyla ilgili olarak sadece 'gece' ibaresi geçmektedir. Hadiste, Yasin sûresinin okunduğu gece, Allah'ın rızası gözetilmesi şartıyla affa mazhar olunacağı bildirilmiştir. Bu hadis, bu bölümdeki 11. hadis arasında isnad açısından benzerlik bulunmaktadır.

9. Dokuzuncu Hadis

a. Hadisin Metni

" :

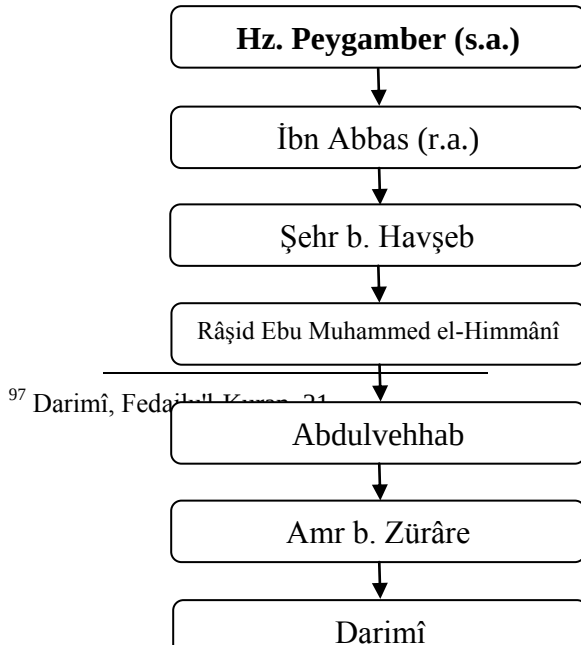
"

b. Hadisin Tercümesi

(Darimî dedi ki:) Bize Amr b. Zûrâre rivayet etti. (Dedi ki:) Bize Abdulvehhab rivayet etti. (Dedi ki:) Bize Râşid Ebu Muhammed el-Himmânî, Şehr b. Havşeb'den rivayet etti. O (Şehr) dedi ki: İbn Abbas (r.a.) şöyle dedi:

“Kim sabahladığında Yasin'i okursa, akşama ulaşınca kadar o kişiye gününün kolaylığı bahşedilir. Kim de onu bir gecenin başlangıcında okursa, sabaha ulaşınca kadar o kişiye gecenin kolaylığı bahşedilir”⁹⁷

c. İsnad Şeması

d. Ravilerin değerdendirilmesi

Amr b. Zûrâre (ö.238/852)

Amr b. Zûrâre b. Vâkıd el-Kilâbî en-Nîsabûrî. Künyesi Ebu Muhammed'dir. Onuncu tabakadan sika ve sebt bir ravidir. Nesaî ve Ebubekir el-Cârûd onun için, "sika bir ravidir" demişlerdir. Ebu Amr el-Müstemlî, Muhammed b. Abdulvehhâb'dan, "Amr b. Zûrâre sika sika bir ravidir" dediğini işittim, demiştir.

Hocaları; Kisâî, Süfyân b. Uyeyne, Hüseyim, Hâtim b. İsmail, Ziyâd b. Abdullah el-Bekkâî, İbn Uleyye'dir.

Kendisinden; Buhârî, Müslim, Nesaî, Ebu Muhammed ed-Dârimî, Cafer et-Türk, es-Serrâc gibi muhaddisler rivayette bulunmuşlardır. 238 yılında altmış yaşındayken vefat etmiştir.⁹⁸

Abdulvehhâb (ö.194/809)

Abdulvehhâb b. Abdulmecid b. es-Salt es-Sekafî. Künyesi Ebu Muhammed el-Basrî'dir. 110 yılında doğmuştur. Sekizinci tabakadan sika bir ravidir. Ancak vefatından üç yıl kadar önce ihtilâta uğramıştır. İbn Hibbân onu *es-Sikât*'ında zikretmiştir. Yahya b. Maîn onun hakkında, "sika" değerdendirmesi yapmış ve "ömrünün sonunda ihtilâta uğradı" diye eklemiştir. Muhammed b. Sa'd, "sika bir ravidir ancak zayıf rivayetleri vardır" demiş, İclî de, "Basralı (Abdulvehhâb) sika bir ravidir" demiştir.

Hocaları; Humeyd et-Tavîl, Eyyüb es-Sahtiyânî, İbn Avn, Davud İbn Ebi Hind, Avf el-A'râbî, Ubeydullah b. Ömer, Yahya b. Saîd el-Ensârî, Cafer b. Muhammed b. Ali, İshâk b. Süveyd, Saîd el-Cerîrî, İbn Cüreyc'dir.

Kendisinden; Şafîî, Ahmed b. Hanbel, Yahya b. Saîd el-Kattân, İshâk b. Rahûye, Ebu Hayseme, Bundâr, Ebu Musa, Müsedded b. Müserhed, İbrahim b.

⁹⁸ Buhârî, *et-Tarihu'l-kebîr*, VI, 332, 2554; İbn Ebi Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, VI, 301, 10543; Mizzî, *Tehzibu'l-kemal*, XXII, 29, 4368; Zehebî, *Siyer*, IX, 334, 1889; İbn Hacer, *Tehzibu't-tehzîb*, V, 31, 5913; a.mlf., *Takrîb*, 5932

Muhammed b. `Ar`ara, Ubeydullah el-Kavârîrî, Muhammed b. Yahya b. Ebi Ömer, Kuteybe b. Saîd gibi muhaddisler rivayette bulunmuşlardır. 194 yılında vefat etmiştir.⁹⁹

Râşid Ebu Muhammed el-Himmânî (ö.?)

Râşid b. Necîh el-Himmânî. Künyesi Ebu Muhammed el-Basrî'dir. Beşinci tabakadan sadûk bir ravidir. Ancak kaynaklarda zaman zaman yanıldığı zikredilmektedir. İbn Hibbân onu *es-Sikât*'ında zikretmiş, bazen yanıldığını eklemiştir. Ebu Hâtim onun için, "salihu'l-hadis" demiş, İbn Hibbân *es-Sikât*'ında "bazen yanıldığını" söylemiştir.

Hocaları; Enes b. Mâlik, Şehr b. Havşeb, Abdullah b. el-Hâris b. Nevfel, Muaze el-Adeviyye'dir.

Kendisinden; Abdullah İbnü'l-Mübârek, Muhammed b. Ebi Adiyy, Abdulvehhab es-Sekafî, Âsım el-Ahvel, Ebu Nuaym ve Hammad b. Zeyd gibi muhaddisler rivayette bulunmuştur.¹⁰⁰

Şehr b. Havşeb (ö.112/730)

Şehr b. Havşeb el-Eş`arî eş-Şâmî. Künyesi Ebu Saîd'dir. Esmâ bint Yezîd es-Seken'in azatlısıdır. Üçüncü tabakadan tabî'nin büyüklerinden sadûk bir ravidir. Ancak kaynaklarda çokça ırsal yaptığı zikredilmektedir. el-Cüzcânî onun hakkında, "Onun rivayet ettiği hadisler alimlerin hadislerine benzemiyor!" demiştir. Musa b. Harun, "zayıf bir ravidir" demiş, Nesaî de, "leyse bi'l-kaviy" demiştir. Ahmed onun için, "leyse bihi be's" değerlendirmesi yapmış, Tirmizî, Buharî'nin "Şehr, hasenü'l-hadis bir ravidir" dediğini nakletmiştir. İclî ise onun için, "sika" demiştir. Beyhakî de, "zayıf" şeklinde değerlendirmiştir.

Esmâ bint Yezîd, Ebu Hüreyre, İbn Abbas, Temime'd-Dârî, Sevbân (radiyallahu anhum) gibi sahabîlerden hadis dinlemiştir.

Kendisinden; Abdulhamid b. Behrâm, Katâde, Leys b. Ebi Selim, Sâbit el-Bunânî, Davud b. Ebi Hind, Abdulcelil b. Atiyye, Ebu Muhammed el-Himmânî gibi muhaddisler hadis rivayet etmişlerdir. el-Kasım b. Sellâm, Halife b. Hayyât ve

⁹⁹ Buharî, *et-Tarihu'l-kebîr*, VI, 97, 1822; İbn Ebi Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, VI, 87, 9611; İbn Hibbân, *es-Sikât*, VII, 132; Mizzî, *Tehzibu'l-kemal*, XVIII, 503, 3604; Zehebî, *Siyer*, VIII, 22, 1380; a.mlf., *Mîzan*, II, 592, 5054; İbn Hacer, *Tehzibu't-tehzîb*, IV, 291, 4988; a.mlf., *Takrîb*, 4261

¹⁰⁰ Buharî, *et-Tarihu'l-kebîr*, III, 294, 1002; İbn Ebi Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, III, 439, 4475; İbn Hibbân, *es-Sikât*, IV, 234; Mizzî, *Tehzibu'l-kemal*, IX, 16, 1829; Zehebî, *Mîzan*, II, 34, 2591; İbn Hacer, *Tehzibu't-tehzîb*, II, 391, 2190; a.mlf., *Takrîb*, 1857

Buharî'nin bildirdiğine göre 100, Yahya b. Bükeyr'in bildirdiğine göre 110, ünlü tarihçi Vâkıdî'nin bildirdiğine göre ise 112 yılında vefat etmiştir.¹⁰¹

İbn Abbas

Bu sahabî hakkında daha önce bilgi verilmiştir.¹⁰²

e. Sened ve Metin yönünden değerlendirilmesi

Hadis, senedi açısından muttasıl'dır. Seneddeki Amr b. Zürrâre, kendisinden *Kütüb-i Sitte* müelliflerinden Buharî, Müslim ve Nesaî gibi alimlerin rivayet aldıkları sika bir ravidir. Abdulvehhâb sika bir ravidir. Bu ravi için Muhammed b. Sa'd'ın yukarıya aldığımız “zayıf rivayetleri vardır” şeklindeki değerlendirmesi ihtilât dönemiyle ilgili olsa gerektir. Râşid el-Himmânî hakkında, “sadûk bir ravi değerlendirmesi yapılmıştır. Şehr b. Havşeb, münekkidlerin bir kısmına göre zayıf bir ravidir. Mütesahil bir münekkid olarak bilinen Beyhakî bile onun için “zayıf” demiştir.

Hadis İbn Abbas (r.a.)'ın sözüdür. Dolayısıyla mevkuf bir hadistir. Bu hadis, isnadında bulunan Şehr b. Havşeb'in durumu sebebiyle zayıf hükmünü almıştır.

10. Onuncu Hadis

a. Hadisin Metni

:

” :

“

b. Hadisin Tercümesi

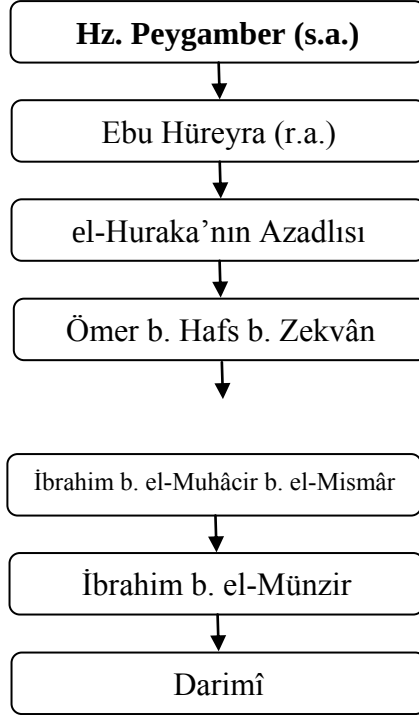
(Darimî dedi ki:) Bize İbrahim b. el-Münzir rivayet etti. (Dedi ki:) Bize İbrahim b. el-Muhâcir b. el-Mismâr, Ömer b. Hafs b. Zekvân'dan, o el-Huraka'nın azadlısından (Abdurrahman b. Yakub), o da Ebu Hüreyre'den (r.a.) rivayet etti ki, o (Ebu Hüreyre) şöyle dedi: Resûlullah (s.a.) şöyle buyurdu:

¹⁰¹ Buharî, *et-Tarihü'l-kebîr*, IV, 258, 2730; İbn Ebi Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, IV, 347, 6787; İbn Hibbân, *el-Mecrûhîn*, I, 458, 470; Mizzî, *Tehzibu'l-kemal*, XII, 578, 2781; Zehebî, *Siyer*, V, 218, 519; a.mlf., *Mizan*, III, 261, 3577; İbn Hacer, *Tehzibu't-tehzîb*, III, 191, 3308; a.mlf., *Takrîb*, 2830

¹⁰² bkz., s. 31

“Şüphesiz zâtında ve sıfatlarında noksanlıklardan uzak ve şanı yüce olan Allah, gökleri ve yeri yaratmadan bin yıl önce Tâhâ ve Yasin'i okumuşdu. O zaman Melekler Kur'anı işittiklerinde şöyle demişler: Bunun kendisine ineceği ümmete ne mutlu! Bunu taşıyacak gönüllere ne mutlu! Bunu konuşacak dillere ne mutlu!”.¹⁰³

c. İsnad Şeması

d. Ravilerin değerlendirilmesi

İbrahim b. el-Münzir (ö.230/844)

İbrahim b. el-Münzir b. Abdullah b. el-Münzir b. el-Muğîre el-Esedî el-Hizâmî. Künyesi Ebu İshâk el-Medenî'dir. Onuncu tabakadan sika, sadûk, imam, hafız bir ravidir. Nesaî onun için, “leyse bihi be's”, Salih b. Muhammed ve Ebu Hâtim, “sadûk bir ravidir” demiştir. Hatîb, onunla alakalı şu tesbitte bulunmuştur: “Münker hadisler rivayet ettiği konusuna gelince, mechul ravilerden rivayetinde az da olsa bu tür hadis bulunmaktadır. Bununla beraber, Yahya b. Maîn ve diğer bazı hafızlar/ilim adamları onu sika olarak zikretmişlerdir.” İbn Hacer'in naklettiğine göre, Darekutnî onun için, “sika bir ravidir” demiş, İbn Vaddâh ise, “Onunla Medine'de karşılaştım, o sika bir ravidir” demiştir.

¹⁰³ Darimî, Fezâilu'l-Kur'an, 20

Hocaları; Abdullah b. Vehb, Süfyân b. Uyeyne, Muhammed b. Talha et-Teymî, el-Velîd b. Müslim, Muhammed b. Felîh'dir.

Kendisinden; Buharî, İbn Mâce, Tirmizî ve Nesaî bir vasıtayla, Bakî b. Mahled, Ebubekir b. Ebi'd-Dünya gibi muhaddisler rivayette bulunmuşlardır. 230 yılının Muharrem ayında vefat etmiştir.¹⁰⁴

İbrahim b. el-Muhâcir b. el-Mismâr (ö.?)

İbrahim b. el-Muhâcir b. el-Mismâr el-Medenî. Sekizinci tabakadan zayıf bir ravidir. Buharî onun için, “münkeru'l-hadis”,¹⁰⁵ Nesâî, “zayıf” demiş, Yahya b. Maîn ise “la be'se bih”¹⁰⁶ değerlendirmesinde bulunmuştur.

Hocaları; Ömer b. Hafs b. Zekvân, Safvân b. Selîm'dir.

Kendisinden; Maan b. İsa, İbrahim b. el-Münzir ve başka muhaddisler rivayette bulunmuşlardır.¹⁰⁷

Ömer b. Hafs b. Zekvân (ö.?)

Ebu Hafs Ömer b. Hafs b. Zekvân el-Abdî. Hadis alimleri onun için, “metrûk”¹⁰⁸ ve “zayıf” bir ravi değerlendirmesi yapmışlardır.

Sâbit b. Bunânî, Davud b. Bekir b. Ebi'l-Furât, Muhammed b. Amr gibi şahıslardan hadis rivayet etmiştir.

Kendisinden; Ali b. Hucr, Abdullah b. Nafi` es-Sâîğ ve İbrahim b. el-Muhacir b. el-Mismâr gibi alimler hadis rivayet etmişlerdir.¹⁰⁹

Mevla el-Huraka (ö.?)

¹⁰⁴ Buharî, *et-Tarihu'l-kebîr*, I, 331, 1043; İbn Ebi Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, II, 85, 450; Mizzî, *Tehzibu'l-kemal*, II, 207, 249; Zehebî, *Siyer*, IX, 76, 1792; a.mlf., *Mizan*, I, 99, 202; İbn Hacer, *Tehzibu't-tehzib*, I, 157, 299; a.mlf., *Takrîb*, 253

¹⁰⁵ Münkeru'l-Hadis: “Hadisleri münkerdir” manasına cerh lafızlarından biridir. Buharî, diğer cerh ve ta'dil imamlarından ayrı olarak münkeru'l-hadis lafzını cerh daha ağır olan beşinci mertebesinde yer alan metrûku'l-hadis lafzı yerine kullanmıştır. (Uğur, *Hadis Terimleri Sözlüğü*, 273)

¹⁰⁶ La be'se bih: “Zararsız, zararı yok” manasına ta'dil lafızlarındandır. Yahya b. Maîn'e göre bu lafız ravinin sika olduğuna delalet eder. Zira bizzat kendisi; “biri hakkında la be'se bihi dersem o sikadır. Da'id dersem bil ki sika değildir. Hadisleri yazılmaz.” Açıklamasını yapmıştır. (Uğur, *Hadis Terimleri Sözlüğü*, 195)

¹⁰⁷ Buharî, *et-Tarihu'l-kebîr*, I, 328, 1033; İbn Ebi Hatim, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, II, 133, 422; Zehebî, *Mizan*, I, 100, 203; İbn Hibbân, *el-Mecrûhîn*, I, 105, 18; İbn Hacer, *Tehzibu't-tehzib*, I, 159, 302; a.mlf., *Takrîb*, 255

¹⁰⁸ Metrûk: Sika olduğu hiç belirtilmediği halde bir cerh sebebiyle tenkide uğramış olan ravi. Böyle ravinin rivayet ettiği hadis hiçbir şekilde alınmaz. (Aydınlı, *Hadis İstılahları Sözlüğü*, 187)

¹⁰⁹ İbn Ebi Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, VI, 125, 9786; İbn Hibbân, *el-Mecrûhîn*, II, 55, 633; İbn Adiy, *el-Kâmil*, VI, 98, 1220; Zehebî, *Mizan*, III, 198, 5760; İbn Cevzî, *ed-Duafa ve'l-metrûkîn*, III, 230, 3902

Abdurrahman b. Yakub el-Cuhenî el-Medenî. Huraka'nın azadlısıdır. Üçüncü tabakadan sika bir ravidir. Nesaî onun için, “leyse bihi be's” demiştir. İbnü'l-Medînî onu, el-A`rac ve başka birkaç kişiyle birlikte Ebu Hüreyre'nin arkadaşları/talebeleri arasında saymıştır. İclî de onu, “sika bir ravi” olarak zikretmiştir.

Babası Yakub el-Cuhenî, Ebu Hüreyre, Ebu Saîd, İbn Abbas, İbn Ömer, Ali'nin azadlısı Hânî' (radıyallahu anhum) gibi sahabîlerden hadis dinlemiştir.

Kendisinden; oğlu Alâ', Salim Ebu'n-Nadr, Muhammed b. İbrahim et-Teymî, Muhammed b. Aclân, Muhammed b. Amr b. Alkame, Ömer b. Hafs b. Zekvân gibi muhaddisler rivayette bulunmuşlardır.¹¹⁰

Ebu Hüreyre

Bu sahabî hakkında daha önce bilgi verilmiştir.¹¹¹

e. Sened ve Metin yönünden değerlendirilmesi

Hadisin isnadı muttasıl'dır. Seneddeki İbrahim b. el-Münzir alimler tarafından ağırlıklı olarak “sika” olarak değerlendirilmiştir. İbrahim b. Muhâcir el-Mismâr ve Ömer b. Hafs, “zayıf” hatta bazı alimler tarafından, “münkerü'l-hadis” olarak değerlendirilmiştir. Hadis, isnadındaki zayıf raviler sebebiyle zayıf hükmünü almıştır.

İbn Hibbân, *el-Mecruhîn* adlı eserinde bu metnin uydurma olduğunu söylemiştir.¹¹²

11. On Birinci Hadis

a. Hadisin Metni

:

“

”

b. Hadisin Tercümesi

(Darimî dedi ki:) Bize el-Velîd b. Şuca` rivayet etti. (Dedi ki:) Bana Babam (Şuca` b. el-Velîd) rivayet etti. (Dedi ki:) Bana Ziyâd b. Hayseme, Muhammed b. Cuhâde'den, o Atâ b. Ebi Rebah'dan rivayet etti. O (Atâ) dedi ki: Bana ulaştığına göre Resûlullah (s.a.) şöyle buyurdu:

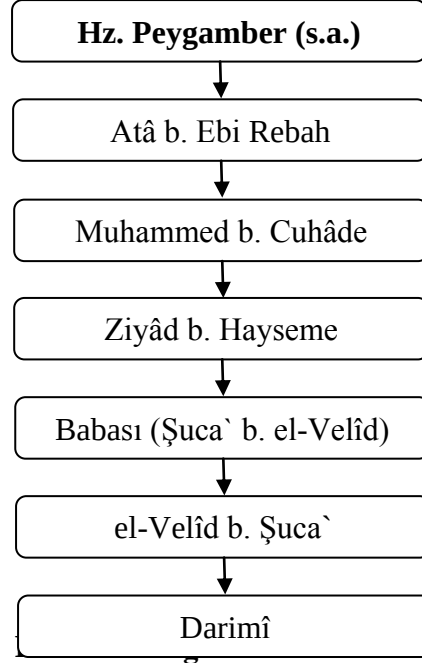
¹¹⁰ Buharî, *et-Tarihu'l-kebîr*, V, 366, 1158; İbn Ebi Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, V, 366, 8762; İbn Hibbân, *es-Sikât*, V, 108; Mizzî, *Tehzibu'l-kemal*, XVIII, 18, 3997; İbn Hacer, *Tehzîbu't-tehzîb*, IV, 157, 4737; a.mlf., *Takrîb*, 4046

¹¹¹ bkz., s. 49

¹¹² İbn Hibbân, *el-Mecruhîn*, I, 105

“Kim gündüzün başlangıcında Yasini okursa, onun ihtiyaçları giderilir.”¹¹³

c. İsnad Şeması

d.

el-Velîd b. Şuca`,¹¹⁴

Babası (Şuca` b. el-Velîd b. Kays es-Sekûnî),¹¹⁵

Ziyâd b. Hayseme,¹¹⁶

Muhammed b. Cuhâde,¹¹⁷

*Atâ b. Ebi Rebah*¹¹⁸ hakkında daha önce bilgi verilmiştir.

e. İsnad ve Metin yönünden değerlendirilmesi

Senedde bulunan raviler, sekizinci hadis işlenirken incelenmiştir. Atâ b. Ebi Rebah, tabîîn'in büyüklerindendir. Bizzat kendisi 200'e yakın sahabe gördüğünü söylemiştir. Ancak Hz. Peygamber'e yetişmemiştir. Dolayısıyla incelediğimiz bu hadisin senedinde Hz. Peygamber'den rivayet etmesi ve hadisi duyduğu kişiyi zikretmemesi ile *irsal* yapmıştır. Her ne kadar “*Resûlullah'tan işittim*” demiyor, “*bana*

¹¹³ Darimî, Fezailu'l-Kur'an, 21, I, 853

¹¹⁴ bkz., s. 47

¹¹⁵ bkz., s. 48

¹¹⁶ bkz., s. 48

¹¹⁷ bkz., s. 48

¹¹⁸ bkz., s. 30

ulaştığına göre Resûlullah şöyle buyurdu” diyorsa da, rivayeti aldığı kişiyi zikretmemesi *irsal*’dir. *İrsal* de rivayeti zayıf seviyesine düşürür.

12. On İkinci Hadis

a. Hadisin Metni

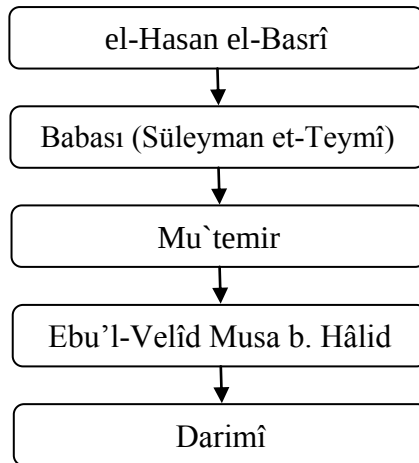
: " " : "

b. Hadisin Tercümesi

(Darimî dedi ki:) Bize Ebu’l-Velîd Musa b. Hâlid, Mu`temir’den, o Babasından (Süleyman et-Teymî) rivayet etti ki, o şöyle dedi: “el-Hasan’dan (el-Basrî) bana ulaştığına göre, o (el-Hasan el-Basrî) şöyle dedi:

“Kim Allah'ın rızasını kazanmak için bir gece Yasin'i okursa, o bağışlanır.” (Mu`temir'in babası Süleyman et-Teymî) şöyle dedi: "Bana ulaştığına göre, o (yani Yasin) tüm Kur'an'a denktir".¹¹⁹

c. İsnad Şeması

d. Ravilerin değerlendirilmesi

Ebu'l-Velîd Musa b. Hâlid (ö.?)

Musa b. Hâlid eş-Şâmî. Künyesi Ebu'l-Velîd el-Halebî'dir. Onuncu tabakadan makbul bir ravidir.

¹¹⁹ Darimî, *Sünen*, Fezâilu'l-Kur'an, 21, I, 852

Ebu İshâk el-Fezârî, İsa b. Yunus, Mu`temir b. Süleyman, Hikl b. Ziyâd ve İbn Uyeyne gibi hocalardan rivayette bulunmuştur.

Kendisinden; Abdullah b. Abdurrahman ed-Dârimî, Muhammed b. Sehl b. Asker ve Abbas b. Abdullah et-Terkafî gibi muhaddisler hadis rivayet etmişlerdir.¹²⁰

Mu`temir,¹²¹

Babası (Süleyman et-Teymî),¹²²

el-Hasan (el-Basrî)¹²³ hakkında daha önce bilgi verilmiştir.

e. Sened ve Metin yönünden değerlendirilmesi

Hadisin senedi muttasıl'dır. Seneddeki Ebu'l-Velîd ile alakalı kaynaklarda fazla bir bilgiye rastlayamadık. Senedde bulunan diğer ravilerle ilgili açıklamalar, birinci ve yedinci hadiste geçmiştir.

el-Hasan el-Basrî tabînin önde gelenlerindendir. Bu hadis, el-Hasan el-Basrî'nin sözü olarak zikredilmiştir. Dolayısıyla hadis ilmi açısından maktu` bir hadistir. Darimî'nin *Sünen*'inde el-Hasan el-Basrî bu hadisi bir başka isnadla, Ebu Hüreyre'den merfu olarak rivayet etmiştir.

Hadisin sonunda Süleyman et-Teymî bir ekleme yapmış ve “Yasin sûresi Kur'an'ın tümüne denktir” demiştir. Süleyman et-Teymî'nin, bu sözü kimden aktardığı bilinmemektedir. Ayrıca az amele çok sevap vadetme konusu, uydurma hadislerin özelliklerinden birisi olarak sayıldığını da burada hatırlamamız gerekmektedir.¹²⁴

13. On Üçüncü Hadis

a. Hadisin Metni

”

”

b. Hadisin Tercümesi

(Yunus b. Habîb dedi ki:) Bize Ebu Davud rivayet etti. (Dedi ki:) Bize Cescr el-Hasan'dan, o da Ebu Hüreyre'den (r.a.) rivayet etti ki, Resûlullah (s.a.) şöyle buyurdu:

¹²⁰ İbn Hibbân, *es-Sikât*, IX, 161; Mizzî, *Tehzibu'l-kemal*, XXIX, 53, 6249; İbn Hacer, *Tehzibu't-tehzib*, VI, 451, 8197; a.mlf., *Takrîb*, 6957

¹²¹ bkz., s. 42

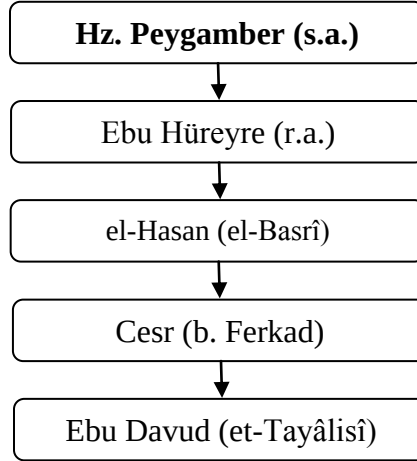
¹²² bkz., s. 15

¹²³ bkz., s. 49

¹²⁴ Kandemir, *Mevzû Hadisler*, 183

“Kim Allah’ın rızasını umarak bir gece Yasin’i okursa o gece bağışlanır.”¹²⁵

c. İsnad Şeması

d. Ravilerin değerlendirilmesi

Ebu Davud (204-819)

Süleyman b. Davud b. el-Cârûd et-Tayâlisî el-Basrî. Künyesi Ebu Davud’dur. Dokuncu tabakadan sika, hafız, sadûk bir ravidir. Ancak kaynaklarda zaman zaman hata yaptığı zikredilmektedir. Kendisine ait *Müsned*’i bulunmaktadır.

Hocaları; Eymen b. Nâbil, Eban b. Yezîd, İbrahim b. Sa’d, Şu’be b. el-Haccâc, Kurre b. Halid, Süfyân es-Sevrî, Cerîr b. Hizâm’dır.

Kendisinden; Ebubekir b. Ebi Şeybe, Cerîr b. Abdulhamid, Ahmed b. Hanbel, Muhammed b. Beşşâr, Abbas ed-Dûrî, Ahmed b. el-Furât ve Harun b. Süleyman gibi muhaddisler hadis rivayet etmişlerdir. 204 yılında vefat etmiştir.¹²⁶

Cesr/Cisr (ö.?)

Cesr b. Ferkad. Künyesi Ebu Cafer el-Basrî’dir. İbn Maîn onun için, “leyse bişey”, Nesaî, “zayıf” değerlendirmesi yapmıştır.

¹²⁵ Tayâlisî, *Müsned*, IV, 212, (2589)

¹²⁶ Buharî, *et-Tarihu’l-Kebîr*, IV, 10, 1788; İbn Ebi Hâtim, *el-Cerh ve’t-Ta’dîl*, IV, 109, 5610; Mizzî, *Tehzibu’l-Kemal*, XI, 401, 2507; Zehebî, *Siyer*, VIII, 110, 1436; a.mlf., *Mîzanu’l-İtidâl*, II, 190, 3293; a.mlf., *Tezkiretu’l-Huffâz*, I, 351, 340; İbn Hacer, *Tehzibu’t-Tehzîb*, III, 20, 2989; a.mlf., *Takrîb*, 2550

Hocaları; el-Hasan el Basrî, Selîb b. Abdullah, Ebu Saîd er-Rakkâşî, Bekir b. Abdullah el-Müzenî'dir.

Kendisinden; Vekî` b. Cerrâh, Abdurrahman b. Mehdî, Saîd b. Âmir, İshâk b. Süleyman, oğlu Cafer, Abdussamet b. Abdulaziz el-Attâr gibi muhaddisler rivayette bulunmuşlardır.¹²⁷

el-Hasan (el-Basrî),¹²⁸

Ebu Hüreyre¹²⁹ hakkında daha önce bilgi verilmiştir.

e. Sened ve Metin yönünden değerlendirilmesi

Hadisin senedi, el-Hasan el-Basrî'nin Ebu Hüreyre'den hadis aldığını söyleyen hadis alimlerinin görüşü dikkate alındığında muttasıldır. Senedde bulunan Cetr için münekkidler tarafından "zayıf" ve "leyse bi şey" değerlendirmesi yapılmıştır. Hadis, Cetr b. Ferkad'ın durumu sebebiyle zayıftır.

Tayâlisî'nin *Müsned*'inden aldığımız yukarıdaki rivayette, diğer rivayetlerden farklı olarak () yerine () lafızları zikredilmiştir.

14. On Dördüncü Hadis

a. Hadisin Metni

"

"

b. Hadisin Tercümesi

(Nesaî dedi ki:) Bana Mahmud b. Hâlid haber verdi. (Dedi ki:) Bize el-Velîd rivayet etti. (Dedi ki:) Bana Abdullah İbnü'l-Mübârek Süleyman et-Teymî'den, o Ebu Osman'dan, o da Ma`kıl b. Yesâr'dan (r.a.) rivayet ettiğine göre, Resûlullah (s.a.) şöyle buyurdu:

"Ölülerinize Yasin okuyun".¹³⁰

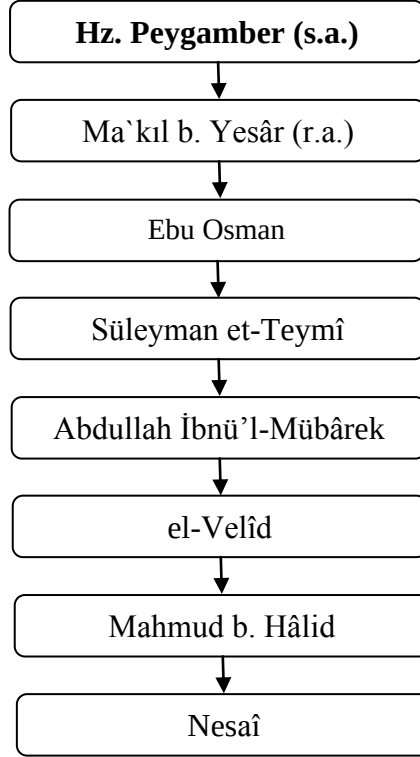
¹²⁷ Buharî, *et-Tarihu'l-kebîr*, II, 246, 2343; İbn Ebi Hatim, *el-Cerh ve't-t`adil*, II, 538, 2238; İbn Hibbân, *Mecrûhîn*, I, 257, 192; Dârekutnî, *Suâlâtü Ebubekir el-Burkânî*, 61; Zehebî, *Mizân*, I, 366, 1412; İbnu'l-Cevzî, *ed-Duafâ*, I, 169, 657

¹²⁸ bkz., s. 49

¹²⁹ bkz., s. 49

¹³⁰ Nesâî, *es-Sünenü'l- kübrâ*, IX, 394, 10846

c. İsnad Şeması

d. Ravilerin değerlendirilmesi

Mahmud b. Hâlid (ö.247/861)

Mahmud b. Hâlid b. Ebi Hâlid. Künyesi Ebu Ali ed-Dimeşkî'dir. Onuncu tabakanın küçüklerinden sika bir ravidir. Ebu Hâtim ve Nesaî onun için, “sika bir ravidir” demişlerdir. İbn Hibbân onu *es-Sikât*'ında zikretmiştir.

Hocaları; babası Halid b. Ebi Halid, el-Velîd b. Müslim, Ömer b. Abdulvâhid, Abdullah b. Kesîr et-Tavîl, Muhammed b. Âiz, Ali b. Ayyâş'tır.

Kendisinden; Ebu Davud, Nesaî, İbn Mâce, Ahmed b. Ebi'l-Havârî, Bakî b. Mahled, Ahmed b. İbrahim b. Fîl, el-Hüseyin b. Ebi Süfyân gibi muhaddisler rivayette bulunmuşlardır. 247 yılında yetmiş üç yaşında vefat etmiştir.¹³¹

el-Velîd,¹³²

Abdullah İbnü'l-Mübârek,¹³³

¹³¹ İbn Ebi Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, VIII, 335, 14649; İbn Hibbân, *es-Sikât*, IX, 202; Mizzî, *Tehzibu'l-kemal*, XXVII, 295, 5813; İbn Hacer, *Tehzibu't-tehzîb*, VI, 192, 7694; a.mlf., *Takrîb* 6510

¹³² bkz., s. 47

¹³³ bkz., s. 15

Süleyman et-Teymî,¹³⁴

Ebu Osman,¹³⁵

*Ma`kıl b. Yesâr*¹³⁶ hakkında daha önce bilgi verilmiştir.

e. Sened ve Metin yönünden değerlendirilmesi

Bu hadisin senedi incelendiğinde, aynı manadaki diğer hadislerden farklı olduğunu görülmüştür. Bu bölümde bulunan birinci hadisin senedi: Süleyman et-Teymî > Ebu Osman (en-Nehdî olmayan) > Babası > Ma`kıl b. Yesâr şeklinde sıralanmıştır. Harf-i cer'in yer değiştirmesi farkı dışında lafızları aynı olan buradaki hadisin senedi ise: Süleyman et-Teymî > Ebu Osman (en-Nehdî olmayan) > Ma`kıl b. Yesâr şeklinde sıralanmıştır. Ebu Osman ile Ma`kıl b. Yesâr'ın arasındaki ravi () düşmüştür. Bu farklılık, aklımıza senedde irsal olma ihtimalini getirmektedir. Bu sebeple hadisin senedinde inkıta olduğuna hükmedilmiştir.

Senedde bulunan Mahmud b. Hâlid, titiz münekkidler tarafından “sika” bir ravi olarak değerlendirilmiştir. Seneddeki diğer ravilerle ilgili birinci ve sekizinci hadis incelenirken değerlendirme yapılmıştır. Hadis, senedde bulunan Ebu Osman'ın mechul bir ravi olması sebebiyle zayıftır.

Hadisin benzer bazı rivayetlerinde “Yasin” lafzı, metinde ravinin açıklaması olarak zikredilirken bu hadiste Peygamberimizin sözü olarak rivayet edilmiştir.

15. On Beşinci Hadis

a. Hadisin Metni

”

”

b. Hadisin Tercümesi

(Nesaî dedi ki:) Bize Muhammed b. Abdul A`lâ haber verdi. (Dedi ki:) Bize Mu`temir Babasından (Süleyman et-Teymî), o Bir Kişiden (Ebu Osman), o Babasından (Osman es-Sekenî), o da Ma`kıl b. Yesâr'dan (r.a.) rivayet etti ki, Resûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur:

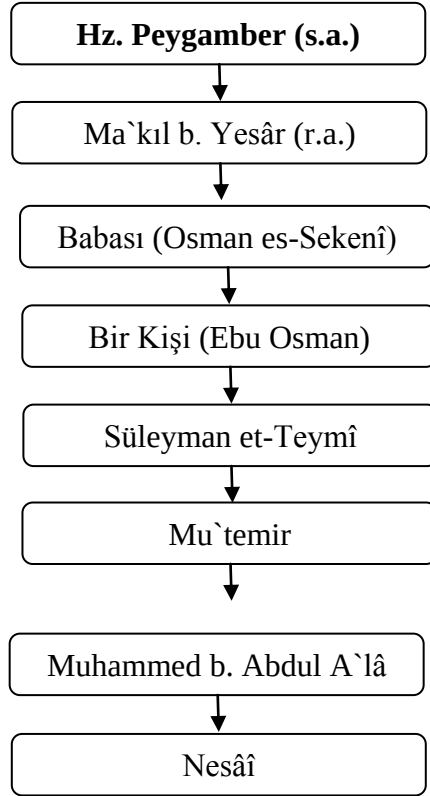
¹³⁴ bkz., s. 15

¹³⁵ bkz., s. 16

¹³⁶ bkz., s. 17

“Yasin Kur’an’ın kalbidir. Onu, Allah’ın rızasını ve ahireti kazanmak için okuyan kişi mutlaka affedilir. Onu, ölülerinize okuyun.”¹³⁷

c. İsnad Şeması

d. Ravilerin değerlendirilmesi

Muhammed b. Abdul A`lâ (ö.245/859)

Muhammed b. Abdul A`lâ es-San`anî. Künyesi Ebu Abdullah el-Basrî'dır. Onuncu tabakadan sika bir ravidir. İbn Hibban onu *es-Sikât*'ında zikretmiştir. Ebu Zür'a ve Ebu Hâtim onun için "sika bir ravidir" değerlendirmesi yapmıştır. Nesaî hocalarını sayarken, "Ondan hadis yazdık" demiş ve onu hayırla yad etmiş, bir başka yerde de onun için "la be'se bih" demiştir.

Hocaları; Mervân b. Muâviye, Hişâm b. Ali el-Âmir, Mu`temir b. Süleyman, Ebubekir b. Ayyâş, Süfyân b. Uyeyne, İsmail b. Uleyye, Abdurrahman b. Mehdî, Abdurrezzak'tır.

¹³⁷ Nesâî, *es-Sünenü'l-kübrâ*, IX, 394, 10847; a.mlf., *Amelu'l-yevm ve'l-leyle*, 581 (1074)

Kendisinden; Müslim, Ebu Davud (*Kader* adlı eserinde), Tirmizî, Nesâî, İbn Mâce, Ebu Zûr'a, Ebu Hâtim, Bakî b. Mahled, İbn Ebu'd-Dünya, Cafer el-Firyâbî gibi muhaddisler rivayette bulunmuşlardır. 245 yılında Basra'da vefat etmiştir.¹³⁸

Mu`temir¹³⁹

Babası (Süleyman et-Teymî),¹⁴⁰

Bir Kişi (Ebu Osman Nehdî olmayan),¹⁴¹

Babası (Osman es-Sekenî),

Ma`kul b. Yesâr¹⁴² hakkında daha önce bilgi verilmiştir.

e. Sened ve Metin yönünden değerlendirilmesi

Hadis, muttasıl bir senedle rivayet edilmiştir. Senedde bulunan Muhammed b. Abdul A`lâ için hadis münekkidleri “sika” değerlendirmesi yapmışlardır. Senedde bulunan diğer ravilerle ilgili değerlendirme birinci ve sekizinci hadiste geçmiştir. Hadis, senedde bulunan mechul raviler sebebiyle zayıftır.

Bu hadiste Yasin sûresi Hz. Peygamber tarafından Kur'an-ı Kerim'in kalbi olarak tanımlanmıştır. Bununla, insanda kalb ne kadar önemli ve değerliyse, Kur'an-ı Kerim'de Yasin sûresi o kadar önemli ve değerli olduğuna işaret edilmiştir. Bu önem, sûrenin içerdiği yüce manadan dolayı olsa gerektir. Belki bizim kavrayamadığımız başka sebepleri de olabilir.

16. On Altıncı Hadis

a. Hadisin Metni

”

”

b. Hadisin Tercümesi

¹³⁸ Buharî, *et-Tarihu'l-kebîr*, I, 174, 524; İbn Ebi Hatim, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, VIII, 21, 13377; İbn Hibbân, *es-Sikât*, IX, 104; Mizzî, *Tehzibu'l-Kemâl*, XXV, 581, 5385; İbn Hacer, *Tehzibu't-tehzîb*, V, 695, 7184; a.mlf., *Takrîb*, 6060

¹³⁹ bkz., s. 42

¹⁴⁰ bkz., s. 15

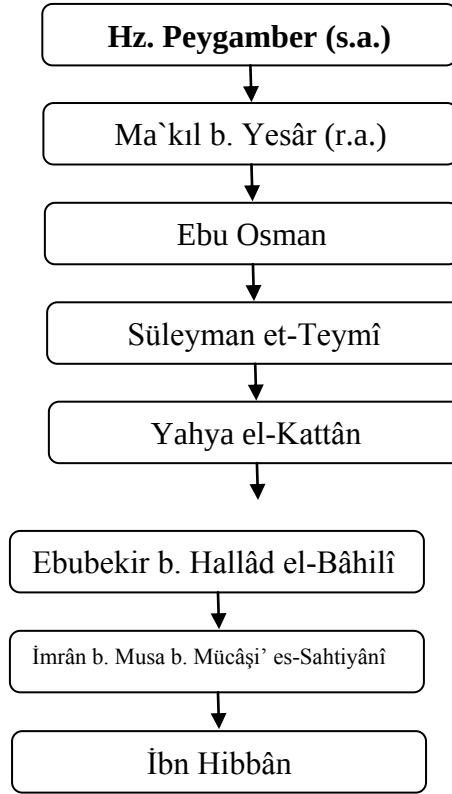
¹⁴¹ bkz., s. 16

¹⁴² bkz., s. 17

(İbn Hibbân dedi ki:) Bize İmrân b. Musa b. Mücâşi` es-Sahtiyânî haber verdi. (Dedi ki:) Bize Ebubekir b. Hallâd el-Bâhilî rivayet etti. (Dedi ki:) Bize Yahya el-Kattân rivayet etti. (Dedi ki:) Bize Süleyman et-Teymî rivayet etti. (Dedi ki:) Bize Ebu Osman Ma`kıl b. Yesâr'dan (r.a.) rivayet etti. O (Ma`kıl) dedi ki: Resûlullah (s.a.) şöyle buyurdu:

“Ölülerinize Yasin okuyun”.¹⁴³

c. İsnad Şeması

d. Ravilerin değerlendirilmesi

İmrân b. Musa b. Mücâşi` es-Sahtiyânî (ö.305/917)

Ebu İshâk İmrân b. Musa b. Mücâşi` el-Cürcânî es-Sahtiyânî. Sebt, makbul, huccet¹⁴⁴, imam bir ravidir. 210 yılında doğmuştur. Hâkim onun için, “sebt ve makbul bir muhaddistir” demiştir.

Hocaları arasında; Hedbe b. Halid, Şeyban b. Ferrûh, İbn Ebi Şeybe, Süveyd b. Saîd bulunmaktadır.

¹⁴³ İbn Hibbân, *Sahih*, Cenâiz, 7, h.no. 3002

¹⁴⁴ Huccet: Üç yüz bin ya da sekiz yüz bin hadisi, ravilerinin durumlarıyla birlikte bilen hadis alimi. (Aydın, *Hadis İstılahları Sözlüğü*, 136)

Kendisinden; İbrahim b. Yusuf el-Hisincânî, Ebu Abdullah b. Ahram, Abu Ali en-Nisâbûrî gibi zatlar hadis rivayet etmişlerdir. 305 yılında Yüz on yaşında Cürcan’da vefat etmiştir.¹⁴⁵

Ebubekir b. Hallâd el-Bâhilî (ö.239/853)

Muhammed b. Hallâd b. Kesîr el-Bâhilî. Künyesi Ebubekir el-Basrî’dir. Onuncu tabakadan sika bir ravidir. İbn Hibban onu *es-Sikât*’ında zikretmiştir. Müsedded onun için, “Ebubekir b. Hallâd sika bir ravidir ancak kendini beğenirdi” demiştir. İbn Hacer, Müslim b. Kâsım’ın onun hakkında “sika bir ravidir” dediğini nakletmiştir.

Hocaları; Yahya b. Saîd el-Kattân, Abdulvehhab es-Sekafî, el-Velîd b. Müslim, İbn Uyeyne, İbn Mehdî’dir.

Kendisinden; Müslim, Ebu Davud, İbn Mâce, Ebu Hâtim er-Râzî ve İbn Naciye gibi muhaddisler rivayette bulunmuşlardır. 239 ya da 240 yılında vefat etmiştir.¹⁴⁶

Yahya el-Kattân (ö.198/813)

Yahya b. Saîd b. Ferrûh el-Kattân et-Temîmî el-Ahvel. Künyesi Ebu Saîd el-Basrî’dir. 120 yılında doğmuştur. Dokuzuncu tabakanın büyüklerinden sika, sebt, mutkîn¹⁴⁷, hafız, imam bir ravidir. Devrin hadis alimlerinin en ileri gelenlerindendir. İbn Hibbân onu *es-Sikât*’ında zikretmiştir. İbn Sa’d onun için, “sika ve me’mun bir ravidir” demiştir. İclî de, “Basralı (Yahya el-Kattân) sika bir ravidir. Sadece sika ravilerden hadis nakleder” demiştir. Ebu Zür’a, Ebu Hâtim ve Nesaî onun için, “sika ve hafız bir ravidir” demişlerdir. el-Halîlî ise onun alakalı şöyle demiştir: “O tartışmasız imamdır. O Basra’da Mâlik’in en değerli arkadaşıdır. Sevrî onun hafızasına hayrandı. Hadis alimlerinin hepsi onunla ihticâc etmişler ve şöyle demişlerdir: - Yahya el-Kattân kimin hadisi terketmişse biz de terkederiz.”

Hocaları arasında; Süleyman et-Teymî, Hişâm b. Urve, Humeyd et-Tavîl, Yahya b. Saîd el-Ensârî, İkrime b. Ammâr, İbn Cüreyc, el-Evzâî, el-Hasan b. Zekvân, Osman b. Ğıyâs, el-A`meş gibi isimler bulunmaktadır.

Kendisinden; Süfyân es-Sevrî, Şu`be, Abdurrahman b. Mehdî, Ali b. el-Medînî, Yahya b. Maîn, Amr b. Ali el-Fellâs, Müsedded, Ebubekir b. Ebi Şeybe, Ebu

¹⁴⁵ İbn Ebi Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, VI, 391, 10946; Zehebî, *Siyer*, XI, 85, 2587

¹⁴⁶ Buharî, *et-Tarihu'l-kebîr*, I, 76, 194; İbn Ebi Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, VII, 328, 12895; İbn Hibbân, *es-Sikât*, IX, 86; Mizzî, *Tehzibu'l-kemal*, XXV, 169, 5199; İbn Hacer, *Tehzibu't-tehzib*, V, 569, 6924; a.mlf., *Takrîb*, 5865

¹⁴⁷ Mutkîn: Hadis öğrenim ve öğretiminde ciddi davranan, işini sağlam tutan, güvenilir ravi, alim. Bu özellikte olan kimseler, ravi isimlerinde ve hadis metinlerinde hata yapmamakla temayüz ederler. (Aydın, *Hadis İstılahları Sözlüğü*, 240)

Hayseme, Bündâr, Ebu Kâmil el-Cahderi, Ubeydullah b. Saîd es-Serahsî gibi muhaddisler hadis rivayet etmişlerdir. 198 yılında yetmiş sekiz yaşında vefat etmiştir.¹⁴⁸

Süleyman et-Teymî,¹⁴⁹

Ebu Osman,¹⁵⁰

*Ma`kıl b. Yesâr*¹⁵¹ hakkında daha önce bilgi verilmiştir.

e. Sened ve Metin yönünden değerlendirilmesi

Ebu Osman ile Ma`kıl b. Yesâr arasında bulunan Ebu Osman'ın babası bu hadisteki senedde zikredilmemiştir. Bu durum isnadda irsal olduğunu akla getirmektedir. Bu sebeple senette inkıta bulunmaktadır. Senedde bulunan, İmrân, Ebubekir b. Hallâd ve Yahya el-Kattân hadis alimleri tarafından “sika” olarak değerlendirilmişlerdir. Seneddeki diğer ravilerle ilgili değerlendirme birinci hadiste geçmiştir. Bu hadiste Ebu Osman'dan rivayet lafzı olarak () yerine () zikredilmiştir. Senedde bulunan Ebu Osman'ın mechul bir ravi olması sebebiyle hadis zayıftır.

İbn Hibban *Sahih*'inde, Ebu Hâtim'den naklen şu açıklamayı yapmaktadır: “Bu hadiste, ölümlerin üzerine Yasin sûresinin okunması tavsiyesi, ölmüş bir kişiye okunması değil, ölmek üzere olan birine okunması tavsiyesidir.”. İbn Hibbân bunu aktardıktan sonra, Peygamber efendimizin “*Ölülerinize La ilahe illallah'ı telkin edin*”¹⁵² tavsiyesi de aynı bunun gibidir, diye eklemiştir.¹⁵³

17. On Yedinci Hadis

a. Hadisin Metni

¹⁴⁸ Buharî, *et-Tarihu'l-kebîr*, VIII, 276, 2983; İbn Ebi Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, IX, 184, 16279; İbn Hibbân, *es-Sikât*, VII, 611; Mizzî, *Tehzibu'l-kemal*, XXXI, 329, 6834; Zehebi, *Siyer*, VII, 578, 1366; a.mlf., *Mizan*, V, 120, 8994; İbn Hacer, *Tehzibu't-tehzib*, VII, 44, 8849; a.mlf., *Takrib*, 7557

¹⁴⁹ bkz., s. 15

¹⁵⁰ bkz., s. 16

¹⁵¹ bkz., s. 17

¹⁵² Müslim, Cenâiz, 1; Ebu Davud, Cenâiz, 15; Tirmizî, Cenâiz, 7

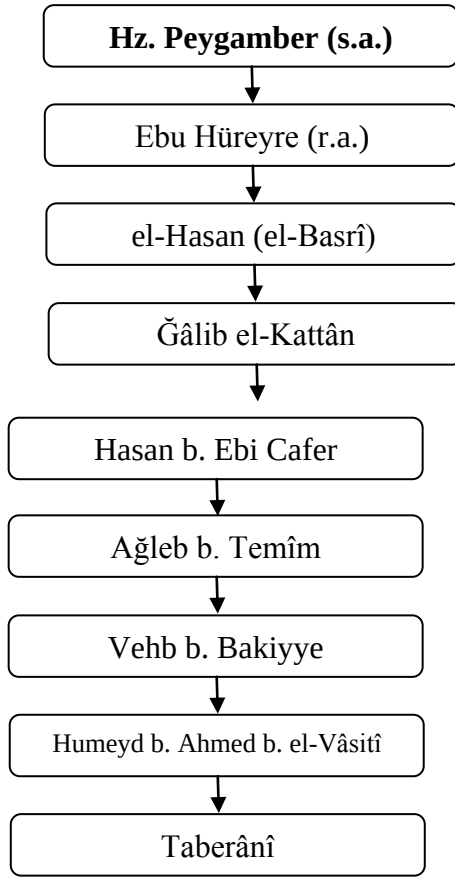
¹⁵³ İbn Hibbân, *Sahih*, aynı yer

b. Hadisin Tercümesi

(Taberânî dedi ki:) Bize Humeyd b. Ahmed b. Abdullah b. Müclid el-Vâsitî rivayet etti. (Dedi ki:) Bize Vehb b. Bakiyye rivayet etti. (Dedi ki:) Bize Ağleb b. Temîm Hasan b. Ebi Cafer'den, o Ğâlib el-Kattân'dan, o el-Hasan'dan, o da Ebu Hüreyre'den (r.a.) rivayet etti ki, o (Ebu Hüreyre) şöyle dedi: Resûlullah (s.a.) şöyle buyurdu:

“Kim Allah’ın rızasını umarak gündüz veya gece Yasin’i okursa günahları bağışlanır.”¹⁵⁴

c. İsnad Şeması

d. Ravilerin değerlendirilmesi

Humeyd b. Ahmed b. Abdullah b. Müclid el-Vâsitî

Bu ravi hakkında herhangi bir bilgiye ulaşamadık.

Vehb b. Bakiyye (ö.239/853)

¹⁵⁴ Taberânî, *el-Mu`cemu`l-evsat*, IV, 21, (3509); a.mlf., *el-Mu`cemu`s-sağır*, I, 149

Vehb b. Bakiyye b. Osman el-Vâsîfî. Künyesi Ebu Muhammed'dir. Onuncu tabakadan sika bir ravidir. İbn Hibbân onu *es-Sikât*'ında zikretmiştir. Haşim b. Mersed, İbn Maîn'in, "Vehb sika bir ravidir ancak hadisleri küçük yaşta dinlemiştir" dediğini nakletmiştir. Hatîb onun için, "sika bir ravidir" demiştir. İbn Hacer, Mesleme'nin Vehb hakkında, "Vâsîfî sika bir ravidir" dediğini söylemiştir.

Hocaları; Hammâd b. Zeyd, Hüseyim, Cafer b. Süleyman ed-Duba'î¹⁵⁵, Halid b. Abdullah, Ömer b. Yunus el-Yemâmî, Ebu Muâviye, Nuh b. Kays, Ebu Davud et-Tayâlisî'dir.

Kendisinden; Müslim, Ebu Davud, Ebu Zûr'a er-Râzî, Bakî b. Mahled, Cafer el-Firyâbî, Ebu Ya'la el-Mevsîlî, Ebu'l-Kasım el-Begavî gibi muhaddisler rivayette bulunmuştur. 239 yılında Vâsîf'ta vefat etmiştir.¹⁵⁶

Ağleb b. Temîm (ö.?)

Ağleb b. Temîm b. en-Nu'mân eş-Şa'vezî el-Kindî. Künyesi Ebu Hafs Basrî'dir. Buharî onun için, "münkeru'l-hadis", Yahya b. Maîn, "leyse bi şey" değerlendirmesinde bulunmuşlardır. Kaynaklarda, sika ravilerden, onlara ait olmayan hadisler rivayet ettiği zikredilmiştir.

Hocaları; Süleyman et-Teymî, Sâbit el-Bunânî, Katâde, Mahled b. Hüzeyl, Ma'lâ b. Ziyâd'dır.

Kendisinden; Zeyd b. el-Habbâb, Muhammed b. el-Vezir el-Vâsîfî, Yahya b. Hammâd, Yezid b. Harun gibi muhaddisler rivayette bulunmuşlardır.¹⁵⁷

Hasan b. Ebî Cafer (ö.161/777)

Hasan b. Ebî Cafer el-Cufî el-Basrî. Künyesi Ebu Saîd el-Ezdî'dir. Yedinci tabakadan zaîfu'l-hadis bir ravidir. Bu zat hakkında Buharî, "münkeru'l-hadis", Nesaî, "zayıf", başka bir yerde de "metrûk" değerlendirmesi yapmıştır. Tirmizî de, "Yahya b. Saîd ve başkaları onun zayıf bir ravi olduğuna hükmetmişlerdir" demiştir. İbn Hacer, es-Sâci'nin Hasan hakkında "münkeru'l-hadis" dediğini, Ali b. el-Medînî'nin, "zayıf zayıf" dediğini, İclî'nin, "hadis bakımından zayıf" dediğini nakletmiştir.

Hocaları; Ebu'z-Zübeyr, Ali b. Zeyd, Muhammed b. Cuhâde, Asım b. Behdele, Eyyüb es-Sahtiyânî, Leys b. Ebi Selim'dir.

¹⁵⁵ bkz. İbn Hacer, *Tehzibu't-tehzib*, VI, 755, 8758

¹⁵⁶ Buharî, *et-Tarihu'l-kebîr*, VIII, 170, 2582; İbn Ebi Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, IX, 37, 15781; İbn Hibbân, *es-Sikât*, IX, 229; Mizzî, *Tehzibu'l-kemal*, XXXI, 115, 6750; Zehebî, *Siyer*, IX, 370, 19; İbn Hacer, *Tehzibu't-tehzib*, VI, 755, 8758; a.mlf., *Takrîb*, 7469

¹⁵⁷ Buharî, *et-Tarihu'l-kebîr*, II, 70, 1720; İbn Ebi Hatim, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, II, 272, 1323; İbn Hibbân, *el-Mecruhîn*, I, 197, 110; Zehebî, *Siyer*, IX, 370, 19; İbn Hacer, *Lisanu'l-mizan*, II, 215, 1313

Kendisinden; Ebu Davud et-Tayâlisî, Abdurrahman b. Mehdî, Musa b. İsmail, Yezid b. Zürey`, Müslim b. İbrahim gibi muhaddisler rivayette bulunmuşlardır. 161 yılı Şaban ayında vefat etmiştir.¹⁵⁸

Ğâlib el-Kattân (ö.?)

Ğâlib b. Hattâf¹⁵⁹ el-Kattân el-Basrî. Künyesi Ebu Süleyman'dır. Altıncı tabakadan sika ve sadûk bir ravidir. Abdullah b. Ahmed, babasının Ğâlib hakkında "sika sika bir ravidir" dediğini söylemiştir. İbn Maîn ve Nesaî de onun için, "sika bir ravidir" demişlerdir. Ebu Hâtim ise, "sadûk ve sâlih bir ravi" değerlendirmesini yapmıştır. İbn Hacer, İbn Sa'd'ın onu, "sika" şeklinde değerlendirdiğini, İbn Adî'nin ise onun hadislerini saydıktan sonra, "Hadislerindeki zayıflık açıkça bellidir" dediğini nakletmiştir.

Hocaları; Muhammed b. Sîrîn, el-Hasan el-Basrî, Bekir b. Abdullah el-Müzenî, Saîd b. Cübeyr, el-A`meş, Amr b. Şuayb, Mâlik b. Dînar'dır.

Kendisinden; Şu`be b. Haccâc, İsmail b. Uleyye, Halid b. Abdurrahman es-Sülemî, Abdullah b. Şevzeb, Bişr b. Mufaddal gibi muhaddisler rivayette bulunmuşlardır. Vefat tarihi bilinmemektedir.¹⁶⁰

el-Hasan (el-Basrî),¹⁶¹

Ebu Hüreyre,¹⁶² hakkında daha önce bilgi verilmiştir.

e. Sened ve Metin yönünden değerlendirilmesi

Hadisin senedi, el-Hasan el-Basrî Ebu Hüreyre'den hadis dinlemiştir, görüşüne göre muttasıldır. Hadis, Taberânî'ye ait olan, *el-Mu`cemul-evsat* ve *el-Mu`cemu'l-sağîr*'de geçmektedir. Senedin başında bulunan ve Taberânî'nin hocalarından olduğu anlaşılan Humeyd b. Ahmed zikredilen kitaplarda, ismi farklı zikredilmiştir. *el-Mu`cemul-evsat*'ta Humeyd b. Ahmed b. Abdullah b. Ebi Mahled el-Vâsîfî el-Bezzâz şeklinde, *el-Mu`cemu'l-sağîr*'de ise Humeyd b. Ahmed b. Abdullah b. Ebi Müclid el-Vâsîfî şeklinde geçmektedir. Bu raviye ait herhangi bir bilgi bulamadığımız için bunların doğruluğunu tesbit edemedik.

¹⁵⁸ Buharî, *et-Tarihu'l-kebîr*, VIII, 288, 2500; İbn Ebi Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, III, 33, 2411; Mizzî, *Tehzibu'l-kemal*, VI, 73, 1211; Zehebî, *Mizan*, I, 442, 1743; İbn Hacer, *Tehzibu't-tehzîb*, II, 20, 1446; a.mlf., *Takrîb*, 1222

¹⁵⁹ İbn Hacer, Ahmed b. Hanbel'in Hattâf şeklinde zabt ettiğini, İbnü'l-Medînî ve İbn Maîn'in ise Huttâf şeklinde zabettiklerini nakletmiştir. (bkz., İbn Hacer, *Tehzibu't-tehzîb*, aynı yer)

¹⁶⁰ Buharî, *et-Tarihu'l-kebîr*, VII, 99, 442; İbn Ebi Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, VII, 64, 11814; İbn Hibbân, *es-Sikât*, VII, 308; Mizzî, *Tehzibu'l-kemal*, XXIII, 84, 4678; Zehebî, *Siyer*, VI, 330, 930; a.mlf., *Mizan*, III, 330, 6279; İbn Hacer, *Tehzibu't-tehzîb*, V, 223, 6310; a.mlf., *Takrîb*, 5346

¹⁶¹ bkz., s. 49

¹⁶² bkz., s. 49

el-Mu`cemu'l-sağîr'de, "el-Hasan el-Basrî ile Cesr b. Ferkad'ın arasına Ğâlib el-Kattân'dan başka kimse girmezdi" şeklinde bir bilgi bulunmaktadır. Bu bilgiden, Ğâlib'den önce isnadda Cesr b. Ferkad bulunması gerekirken bu ravi düşürülmüş olduğunu anlıyoruz.

Senedde bulunan Ağleb b. Temîm ve Hasan b. Ebi Cafer "zayıf" olarak hatta bazı alimler tarafından "metrûk" olarak değerlendirilmişlerdir. Vehb b. Bakiyye ve Ğâlib el-Kattân hadis alimleri tarafından "sika" olarak değerlendirilmiştir. Hadis, senedinde bulunan zayıf ve metrûk raviler bulunması, ayrıca irsal olma şüphesi sebebiyle "zayıf" hükmünü almıştır.

Ebu Hüreyre'nin (r.a.) rivayet ettiği aynı anlamdaki hadislerden farklı olarak bu hadiste sûrenin gündüz veya gece okunması halinde ulaşılabilecek affa işaret edilmiştir. Halbuki incelediğimiz bu türün diğer hadislerinde gündüz ibaresi geçmemektedir.

18. On Sekizinci Hadis

a. Hadisin Metni

"

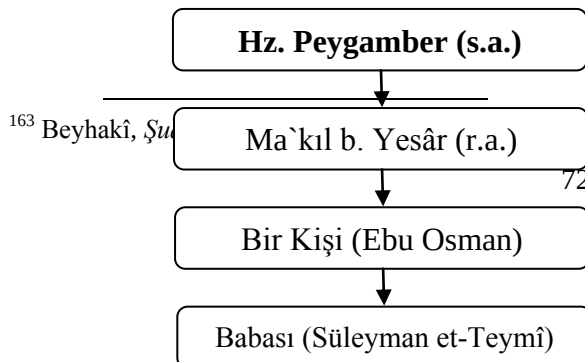
"

b. Hadisin Tercümesi

(Beyhakî dedi ki:) Bize Ali b. Ahmed b. Abdân haber verdi. (Dedi ki:) Bize Ahmed b. Ubeyd es-Saffâr haber verdi. (Dedi ki:) Bize Ebu Müslim İbrahim b. Abdullah rivayet etti. (Dedi ki:) Bize Ebu Ömer ed-Darîr rivayet etti. (Dedi ki:) Bize Mu`temir b. Süleyman Babasından (Süleyman et-Teymî), o Bir Kişiden (Ebu Osman), o da Ma`kıl b. Yesâr el-Müzenî'den (r.a.) rivayet etti ki, Resûlullah (s.a.) şöyle buyurdu:

"Kim Allah azze ve celle'nin rızasını umarak Yasin'i okursa geçmiş günahları bağışlanır. Ölülerinize onu (Yasin'i) okuyun."¹⁶³

c. İsnad Şeması

d. Ravilerin değ erlendirilmesi

Ali b. Ahmed b. Abdân ( .415/1024)

Ali b. Ahmed b. Abdân b. Muhammed b. el-Ferec. Künyesi Ebu'l-Hasan'dır. Sika ve meşhur bir ravidir.

Hocaları; Ahmed b. Ubeyd es-Saffâr, Muhammed b. Ahmed b. Mahmuye el-Ezdî, Ebubekir Muhammed b. Ömer el-Ci  b , Ebu'l-Kasım et-Taberânî'dir.

Kendisinden; Ebubekir el-Beyhakî, Ebu'l-Kasım el-Kuşeyrî, el-Kasım b. el-Fadl es-Sekafî gibi muhaddisler rivayette bulunmuşlardır. 415 yılında Horasan'da vefat etmiştir.¹⁶⁴

Ahmed b. Ubeyd es-Saffâr ( .352/963)

Ebubekir Ahmed b. Ubeyd es-Saffâr.

Hocaları; Ebubekir Ahmed b. Ali el-Mervezî, Muhammed b. Ubeyd el-Kel  'dir.

¹⁶⁴ Zehebî, *Siyer*, XIII, 125, 3886

Kendisinden; İbn Mende, Ebu'l-Abbas b. el-Hâc, Abdu'l-Ganî b. Saîd el-Ezdî gibi muhaddisler rivayette bulunmuşlardır. Kendisine ait bir müsnedi bulunmaktadır.¹⁶⁵ 352 yılında vefat etmiştir.¹⁶⁶

Ebu Müslim İbrahim b. Abdullah (ö.292/904)

İbrahim b. Abdullah b. Müslim İbn Mâiz b. Muhacir el-Basrî el-Keccî. Künyesi Ebu Müslim olup 190'larda doğmuştur. Dokuzuncu tabakadan sika bir ravidir. Kendisine ait *Sünen*'i bulunmaktadır.

Hocaları; Ebu Asım en-Nebîl, Muhammed b. Abdullah el-Ensarî, Abdurrahman b. Hammâd eş-Şuaysî, Saîd b. Sellâm, Ebu Yezid Saîd b. Evs el-Ensarî, Müslim b. İbrahim, Ebu'l-Velîd, Ebu Ömer ed-Darîr, Süleyman b. Davud el-Haşimî'dir.

Kendisinden; Ebubekir en-Neccâd, Faruk el-Hattâbî, Habîb el-Kazzâz, Ebu'l-Kasım et-Taberânî, Ebubekir Ahmed b. Cafer el-Katî'î, Ebubekir el-Âcurrî gibi muhaddisler rivayette bulunmuşlardır. 292 yılının Muharrem ayında Bağdat'ta vefat etmiş, naaşı Basra'ya nakledilerek oraya defnedilmiştir.¹⁶⁷

Ebu Ömer ed-Darîr (ö.220/835)

Hafs b. Ömer el-Basrî. Künyesi Ebu Ömer ed-Darîr'dir. Aynı zaman diliminde yaşamış Ebu Ömer ed-Darîr künyesiyle üç hadis alimi bulunduğundan tercüme-i halini verdiğimiz zat büyük (ekber) Ebu Ömer ed-Darîr olarak bilinmektedir. Onuncu tabakanın büyüklerinden sadûk bir ravidir. Ebu Hâtim onun için, "sadûk ve salihu'l-hadis bir ravidir" demiştir.

Hocaları; Ebu Şeybe İbrahim b. Osman el-Absî, Bişr b. Mufaddal, Cerîr b. Hâzim, Mübârek b. Fadâle, Hammâd b. Seleme'dir.

Kendisinden; Ebu Davud, Ahmed b. Muhammed b. Hanbel, Abdulaziz b. Muâviye el-Kureşî, İbrahim b. Abdullah el-Keccî, Ebu Zür'a gibi muhaddisler rivayette bulunmuşlardır. Doğuştan âmâ olduğundan hadislerin hepsini ezberden rivayet etmiştir. 220 yılının Şaban ayında Basra'da vefat etmiştir.¹⁶⁸

Mu'temir b. Süleyman,¹⁶⁹

Babası (Süleyman et-Teymî),¹⁷⁰

¹⁶⁵ Aynî, *Şerhu Ebi Davud*, I, 379

¹⁶⁶ Zehebî, *Siyer*, XII, 47, 3098 (ayrıca bkz. a.g.e., 3459)

¹⁶⁷ Zehebî, *Siyer*, X, 456, 2425; a.mlf., *Tezkiretu'l-huffâz*, II, 620, 647

¹⁶⁸ İbn Ebi Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, III, 196, 3080; İbn Hibbân, *es-Sikât*, VIII, 199; Mizzî, *Tehzibu'l-kemal*, VII, 45, 1406; Zehebî, *Mizan*, I, 518, 2052; a.mlf., *Tezkiretu'l-huffâz*, I, 406, 410; İbn Hacer, *Tehzibu't-tehzib*, II, 150, 1683; a.mlf., *Takrîb*, 1421

¹⁶⁹ bkz., s. 42

Bir Kişi (Ebu Osman),¹⁷¹

*Ma`kul b. Yesâr el-Mûzenî*¹⁷² hakkında daha önce bilgi verilmiştir.

e. Sened ve Metin yönünden değerlendirilmesi

Bu hadisin isnadında da Ebu Osman'dan sonra babası zikredilmeden direk Ma`kul b. Yesâr zikredilmiştir. Bu durumun irsal olduğu değerlendirilmiş ve senedin munkatı olduğuna hükmedilmiştir.¹⁷³ Senedde bulunan: Ali b. Ahmed b. Abdân, Ahmed b. Ubeydullah es-Saffâr ve Ebu Müslim hakkında kaynaklarda yeterli bilgiye rastlayamadık. Ebu Ömer ed-Darîr ile ilgili Ebu Hâtim, “sadûk ve salihu'l-hadis” değerlendirmesi yapmıştır. Senedde adı geçen diğer raviler birinci ve sekizinci hadis incelenirken değerlendirilmiştir. Hadis, senedde bulunan mechul raviler ve inkıta sebebiyle zayıftır.

İnsanların işledikleri günahlarının affı için hadislerde birçok yol gösterilmiştir. “*Büyük günahlardan kaçınıldığı müddetçe, beş vakit namaz ile iki cuma, aralarında işlenen günahlara keffârettir.*”¹⁷⁴ hadisi buna bir örnektir. Yukarıdaki hadiste de Yasin sûresinin, sırf Allah'ın rızasını gözeterek okunduğunda geçmiş günahların affına sebep olacağı bildirilmiştir. Hadisin sonunda “(öyleyse)¹⁷⁵ onu ölümlerinizin yanında okuyun” denilerek, ölmek üzere olan kişinin affına sebep olabileceği haber verilmiş olmaktadır.

19. On dokuzuncu Hadis

a. Hadisin Metni

”

”

b. Hadisin Tercümesi

(Beyhakî dedi ki:) Bize Ebu Abdullah el-Hafız haber verdi. (Dedi ki:) Bize Ebu Muhammed el-Hasan b. Muhammed b. Sahteveyh haber verdi. (Dedi ki:) Bize Abdullah b. Ahmed b. Ebi Meserre el-Mekkî rivayet etti. (Dedi ki:) Bize Halef b. el-Velîd rivayet

¹⁷⁰ bkz., s. 15

¹⁷¹ bkz., s. 16

¹⁷² bkz., s. 17

¹⁷³ Bu şekildeki senede sahip hadisler bu bölümün 14 ve 16 numaralı hadisleri olarak geçmiştir.

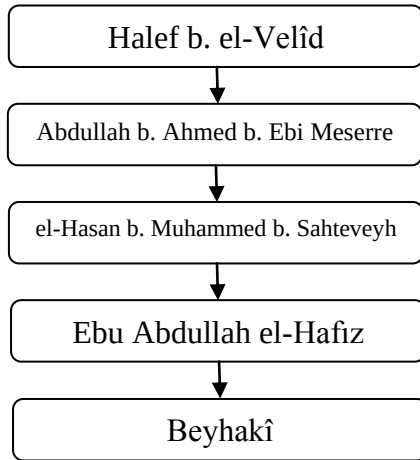
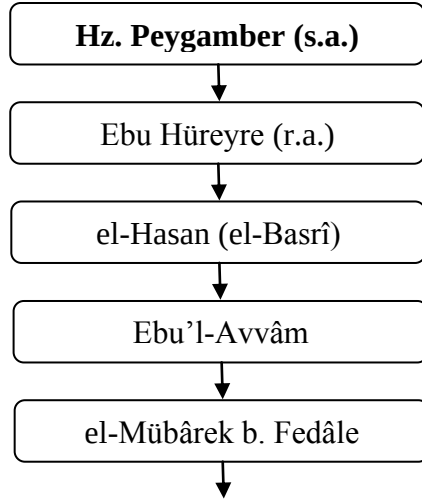
¹⁷⁴ Müslim, Tahâret 14

¹⁷⁵ Fa'nın sebebiyet manasına geldiği düşünülerek

etti. (Dedi ki:) Bize el-Mübârek b. Fedâle Ebu'l-Avvâm'dan, o el-Hasan'dan, o da Ebu Hüreyre'den, (r.a.) rivayet etti ki, Nebi (s.a.) şöyle buyurdu:

“Kim her gece yasin’i okursa affedilir.”¹⁷⁶

c. İsnad Şeması

d. Ravilerin değerlendirilmesi

Ebu Abdullah el-Hâfız

Bu ravi hakkında daha önce bilgi verilmiştir.¹⁷⁷

Ebu Muhammed el-Hasan b. Muhammed b. Sahteveyh

Bu ravi hakkında herhangi bir bilgiye rastlayamadık.

¹⁷⁶ Beyhakî, *Şuabu'l-imân*, IV, 95, (2234)

¹⁷⁷ bkz., s. 38

Abdullah b. Ahmed b. Ebu Meserre el-Mekkî (ö.279/892)

Abdullah b. Ahmed b. Zekeriya b. el-Haris el-Mekkî. Künyesi Ebu Yahya'dır. İbn Ebi Hâtîm ondan Mekke'de hadis yazdığını söylemiş ve onun için, "mahalluhu's-sıdk"¹⁷⁸ tesbitini yapmıştır.¹⁷⁹

Hocaları; Ebu Abdurrahman el-Mukriî, Osman b. Yemân, Yahya b. Kaze'a¹⁸⁰, Humeydî'dir.

Kendisinden; Ebu'l-Kasım el-Begavî, Yakub b. Yusuf el-'Asimî, Hayseme b. Süleyman, Ebu Muhammed b. İshâk el-Fâkihî gibi muhaddisler rivayette bulunmuşlardır. 279 yılı Cemâziye'l-evvel ayında Mekke-i Mükerrreme'de vefat etmiştir.¹⁸¹

Halef b. el-Velîd (ö.?)

Halef b. el-Velîd el-Bağdâdî. Künyesi Ebu'l-Velîd el-Atekî'dir. Sonradan Mekke-i Mükerrremeye yerleşmiş, sika bir ravidir. İbn Ebi Hayseme, Yahya b. Maîn'in Halef hakkında, "Halef b. el-Velîd sika bir ravidir" dediğini söylemiştir. Abdurrahman, babasına Halef b. Velîd el-Atekî'yi sormuş, babası, "sika bir ravidir" demiştir.

Hocaları; Şu'be b. Haccâc, Eyyüb b. Utbe, Şerîk, Ebu Cafer er-Râzî, Yahya b. Seleme, İbn Ebi Zâide'dir.

Kendisinden; Yahya b. Abdük el-Kazvînî, Ebu Zür'a er-Râzî gibi muhaddisler rivayette bulunmuştur.¹⁸²

el-Mübârek b. Fedâle (ö.165/781)

el-Mübârek b. Fedâle b. Ebi Ümeyye el-Basrî. Künyesi Ebu Fedâle'dir. Altıncı tabakadan sadûk bir ravidir. Ebu Zür'a onun için şöyle demiştir; "heddesenâ lafzıyla rivayet ettikleri sikadır". Nesâî onun için, "zayıf" demiştir. Darekutnî ve benzerleri onun için, "tedlis yapmakta meşhurdur" demişlerdir. İclî ise, "la be'se bih" değerlendirmesinde bulunmuştur. İbn Hibbân onu *es-Sikât*'ında zikretmiştir.

¹⁷⁸ Mahalluhu's-sıdk: "Böylesine doğru denilebilir" manasında ta'dil lafızlarındandır. İbn Ebi Hatim, ta'dilin kendi tertibine göre ikinci mertebesinde yer alan bu ve benzeri lafızlarla adaletine hükmedilen ravinin hadisnin yazılabileceğini ancak gözden geçirileceğini söyler. (Uğur, *Hadis Terimleri Sözlüğü*, 204)

¹⁷⁹ İbn Ebi Hatim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, V, 8, 7362

¹⁸⁰ bkz. Zehebî, *Siyer*, X, 216, 2215

¹⁸¹ İbn Ebi Hatim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, V, 8, 7362, Zehebî, *Siyer*, X, 216, 2215

¹⁸² Buharî, *et-Tarihu'l-kebîr*, III, 195, 659; İbn Ebi Hatim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, III, 361, 3981; İbn Hibbân, *es-Sikât*, VIII, 227

Hocaları; el-Hasan el-Basrî, Bekr b. Abdullah el-Muzenî, İbnu'l-Münkedir, Hişâm b. Urve, Humeyd et-Tavîl, Sâbit el-Bunânî, Ubeydullah b. Ebubekir'dir.

Kendisinden; Abdullah b. Bekr es-Sehmî, Affân es-Saffâr, Ebu Nuaym, Ebu'n-Nadr, Vekî`, Hür b. Mâlik, Habbâb b. Hilal, Ebu Davud et-Tayâlisî, Osman b. el-Heysem el-Müezzîn, Müslim b. İbrahim gibi muhaddisler rivayette bulunmuşlardır. 165 yılında vefat etmiştir.¹⁸³

Ebu'l-Avvâm (ö.?)

İmrân b. Dâver¹⁸⁴ el-Kattân el-Basrî. Künyesi Ebu'l-Avvâm'dır. Yedinci tabakadan sadûk bir ravidir. Yahya b. Maîn onun için, "leyse bi kaviy"¹⁸⁵, değerlendirmesi yapmıştır. Nesaî, "zayıf", İclî ise, "sika" demiştir. Ebu'l-Avvâm'ın haricî görüşte olduğu söylenmektedir.

Hocaları; Katâde, Muhammed b. Sirîn, Ebu Cemre ed-Duba`î, Ebu İshâk eş-Şeybânî, Humeyd et-Tavîl, Süleyman et-Teymî, el-Hasan el-Basrî, Ma`mer b. Râşid, Muhammed b. Cuhâde'dir.

Kendisinden; İbn Mehdî, Ebu Davud et-Tayâlisî, Şuayb b. Beyân, Muhammed b. Bilal, Ebu Asım ed-Dahhâk b. Mahled, Ebu Ali el-Hanefî, Amr b. Asım ve Amr b. Merzûk gibi muhaddisler rivayette bulunmuşlardır.¹⁸⁶

el-Hasan (el-Basrî),¹⁸⁷

Ebu Hüreyre¹⁸⁸ hakkında daha önce bilgi verilmiştir.

e. Sened ve Metin yönünden değerlendirilmesi

el-Hasan el-Basrî Ebu Hüreyre'den hadis dinlemiştir, şeklinde bir görüş bulunduğunu daha önce zikretmiştik. Ali b. el-Medînî, Ebu Hâtim er-Razî ve Ebu Zür'a

¹⁸³ Buharî, *et-Tarihu'l-kebîr*, VII, 426, 1867; İbn Ebi Hatim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, VIII, 388, 14864; İbn Hibbân, *es-Sikât*, VII, 501; Mizzî, *Tehzibu'l-kemal*, XXVII, 180, ; Zehebî, *Mizan*, IV, 12, 6662; a.mlf., *Tezkiretu'l-huffâz*, I, 200, 193; a.mlf., *Siyer*, VI, 652, 1085; İbn Hacer, *Tehzibu't-tehzib*, VI, 162, 7643; a.mlf., *Takrîb*, 6464

¹⁸⁴ İbn Hacer, *Tehzib*'inde ve *Takrîb*'inde bu şekilde zabt etmiştir. Buharî, *et-Tarihu'l-kebîr*'inde; İbn Ebi Hatim, *el-Cerh ve't-ta'dil*'inde ve İbn Hibbân, *es-Sikât*'ında "Dâvud" olarak zabt etmiştir.

¹⁸⁵ Leyse bi kavi: "Kuvvetli değil" manasına cerh lafızlarından olup İbn Ebi Hatim'in tertibine göre cerhin ikinci mertebesindeki lafızlara tekabül eder. Hakında bu cerh lafzı kullanılan ravi, İbn Ebi Hatime göre cerhin birinci mertebesinde yer alan lafızlardan biriyle cerhedilen ravinin altındadır. Ancak hadisleri itibar için yazılır. (Uğur, *Hadis Terimleri Sözlüğü*, 201)

¹⁸⁶ Buharî, *et-Tarihu'l-kebîr*, VI, 425, 2868; İbn Ebi Hatim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, VI, 380, 10899; İbn Hibbân, *es-Sikât*, VII, 243; Mizzî, *Tehzibu'l-kemal*, XXII, 328, 4489; Zehebî, *Mizan*, III, 246, 5948; a.mlf., *Siyer*, VI, 652, 1084; İbn Hacer, *Tehzibu't-tehzib*, V, 119, 6086; a.mlf., *Takrîb*, 5154

¹⁸⁷ bkz., s. 49

¹⁸⁸ bkz., s. 49

gibi muhaddisler, el-Hasan el-Basrî'nin Ebu Hüreyre'den (r.a.) hadis dinlemediği görüşündedirler.¹⁸⁹

Zehebî, isnadda geçen el-Mübârek b. Fedâle'nin tedlis yaptığını ifade etmiş, Ahmed b. Hanbel ve Nesaî'nin de bu raviyi zayıf kabul ettiklerini bildirmiştir.¹⁹⁰ Ayrıca Ebu'l-Avvâm'a el-Mübârek b. Fedâle'nin hocaları arasında rastlayamadık. Ebu'l-Avvâm, münekkidler tarafından “zayıf” olarak değerlendirilmiştir. Ebu Muhammed el-Hasan b. Muhammed ile alakalı bir bilgiye rastlayamadık. Hadis, senedde bulunan ravilerin durumu ve el-Mübârek b. Fedâle'nin müdellis olması sebebiyle zayıftır.

20. Yirminci Hadis

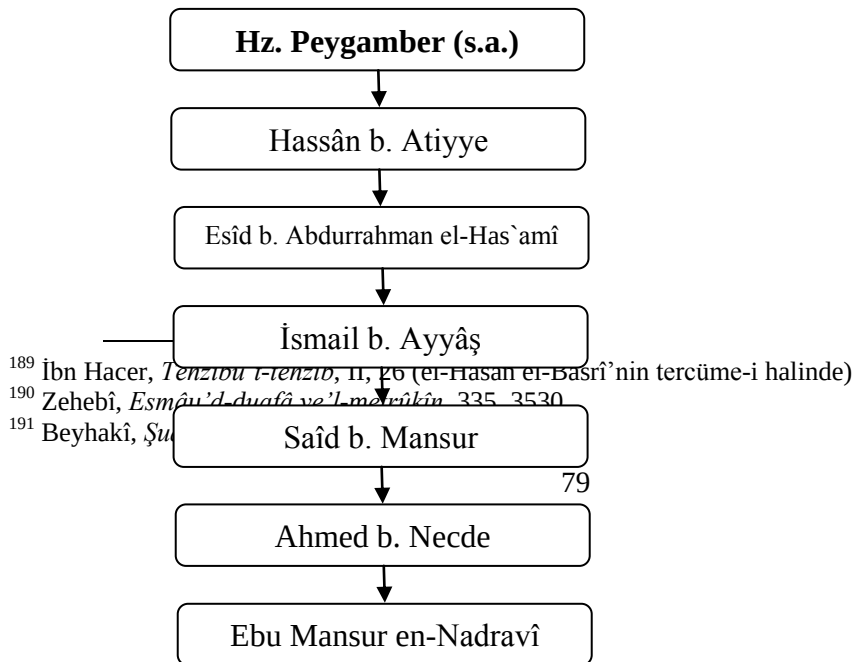
a. Hadisin Metni

b. Hadisin Tercümesi

(Beyhakî dedi ki:) Bize Ebu Nasr İbn Katâde haber verdi. (Dedi ki:) Bize Ebu Mansur en-Nadravî haber verdi. (Dedi ki:) Bize Ahmed b. Necde rivayet etti. (Dedi ki:) Bize Saîd b. Mansur rivayet etti. (Dedi ki:) İsmail b. Ayyâş, Esîd b. Abdurrahman el-Has`amî'den, o Hassân b. Atiyye'den rivayet etti ki: Resûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur:

“Kim Yasin'i okursa, Kur'an'ı on kere okumuş gibi (Allah) sevab yazar.”¹⁹¹

c. İsnad Şeması

d. Ravilerin değ erlendirilmesi

Ebu Nasr İbn Katade ( .?)

Bu ravi hakkında herhangi bir bilgiye rastlayamadık.

Ebu Mansur en-Nadravi ( .?)

Bu ravi hakkında herhangi bir bilgiye rastlayamadık.

Ahmed b. Necde ( .296/908)

Ahmed b. Necde b. el-Uryân. Künyesi Ebu'l-Fadl el-Herevî'dir. Sika bir ravidir.

Hocaları; Saîd b. Mansur, Saîd b. Süleyman el-Vâsıtî gibi muhaddislerdir.

Kendisinden; Ebu İ h k el-Bezzâr, Ebu Muhammed el-Mu effel  gibi muhaddisler rivayette bulunmuştur. 296 yılında ilerlemiş yaşlarında Her t'ta vefat etmiştir.¹⁹²

Saîd b. Mansur ( .?)

Saîd b. Mansur b. Şu be el-Horasânî. Künyesi Ebu Osman el-Mervezî'dir. Onuncu tabakadan sika bir ravidir. C zc n'da doğmuş, Belh'te büyümüş, çeşitli şehirleri dolaşıp Mekke-i Mükerreme'ye yerleşmiştir. Kendisine ait bir s nen'i bulunmaktadır. İbn N meyr ve İbn Hir ş onun için, "sika" demişlerdir. Ebu Hâtim, "sika bir ravidir" demiştir. İbn Hacer, İbn K n 'in onun hakkında "sika sebt" dediğini, el-Halîlî'nin ise "sika ve muttefekun aleyh" dediğini aktarmıştır.

¹⁹² Zehebî, *Siyer*, X, 542, 2510

Hocaları; İmam Mâlik, Hammâd b. Yezîd, Ebu Kudâme, Davud b. Abdurrahman, İbn Ebi'z-Zinâd, İbn Ebi Hâzim, ed-Derâverdi, İbn Uyeyne'dir.

Kendisinden; Müslim, Ebu Davud, Ebu Sevr, Abdullah ed-Darimî, el-Abbas b. Abdullah es-Sindî, Ömer b. Mansur en-Nesaî, Zühîlî, Ebu Hâtim, Ahmed b. Hanbel, Ebu Zür'a er-Râzî, Ahmed b. Necde b. el-Uryân gibi muhaddisler rivayette bulunmuşlardır.¹⁹³

İsmail b. Ayyâş (ö.181/797)

İsmail b. Ayyâş b. Süleym el-'Ansî. Künyesi Ebu Utbe el-Hımsî'dir. Sekizinci tabakadan sadûk bir ravidir. Buharî, "Şam'lardan yaptığı rivayetler sahihtir" demiş, Ebu Hâtim, "leyyin" değerlendirmesini yapmıştır. Osman ed-Dârimî onun için, "la be'se bih olmasını umarım" demiş, Muhammed b. Osman b. Ebi Şeybe, "Şamlılardan yaptığı rivayetlerde sika'dır, Hicaz ehlinde yaptığı rivayetlerde ise, kitabını kaybettiği için ezberden yapıyor ve karıştırıyordu" demiştir.

Hocaları; Muhammed b. Ziyâd el-Elhânî, Safvân b. Amr, Damdam b. Zür'a, Abdurrahman b. Cübeyr b. Nüfeyr, el-Evzâ'î, Şurahbîl b. Müslim, Habîb b. Salih, Süheyl b. Ebi Salih, Hişâm b. Urve'dir.

Kendisinden; Muhammed b. İshâk, Süfyân es-Sevrî, el-A'meş, Leys b. Sa'd, el-Velîd b. Müslim, Mu'temir b. Süleyman, Abdullah İbnü'l-Mübârek, Ebu Davud et-Tayâlisî gibi muhaddisler rivayette bulunmuşlardır. 181 yılının Rebîu'l-evvel ayında yetmiş yaşlarında vefat etmiştir.¹⁹⁴

Esîd b. Abdurrahman el-Has'amî (ö.144/761)

Esîd b. Abdurrahman el-Has'amî er-Remlî. Altıncı tabakadan sika bir ravidir. İbn Hibbân onu *es-Sikât*'ında zikretmiştir. Yakub b. Süfyân onun için, "Şamlı (Esîd) sika bir ravidir" demiştir.

Hocaları; Ferve b. Mücahid el-Lahmî, Abdullah b. Muhayrîz, Halid b. Düreyk, Reca b. Hayve, Mekhûl eş-Şâmî, Ebu Muhammed Salih b. Cübeyr eş-Şâmî'dir.

¹⁹³ Buharî, *et-Tarihu'l-kebîr*, III, 516, 1722; İbn Ebi Hatim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, IV, 67, 5403; Mizzî, *Tehzibu'l-kemal*, XI, 77, 2361; Zehebî, *Siyer*, IX, 12, 1744; a.mlf., *Mizan*, II, 151, 3131; İbn Hacer, *Tehzibu't-tehzib*, II, 693, 2820; a.mlf., *Takrîb*, 2399

¹⁹⁴ Buharî, *et-Tarihu'l-kebîr*, I, 369, 1169; İbn Ebi Hatim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, II, 130, 650; Mizzî, *Tehzibu'l-kemal*, III, 163, 472; Zehebî, *Siyer*, VII, 318, 1254; a.mlf., *Mizan*, I, 235, 877; a.mlf., *Tezkiretü'l-huffâz*, I, 253, 240; İbn Hacer, *Tehzibu't-tehzib*, I, 301, 585; a.mlf., *Takrîb*, 473

Kendisinden; Evzâî, İsmail b. Ayyâş, Müğire b. el-Müğire er-Remlî, Abdullah b. Hassân, Abdullah b. `Utârid, Abdurrahman b. Amr el- Evzâî gibi muhaddisler rivayette bulunmuşlardır. 144 yılında Remle’de vefat etmiştir.¹⁹⁵

Hassan b. Atiyye (ö.120/737)

Hassan b. Atiyye el-Muhâribî. Künyesi Ebubekir ed-Dimeşkî’dir. Dördüncü tabakadan sika, fakih ve âbid bir ravidir. Buharî onun için, “Zamanının en faziletliyelerinden biridir” demiştir. Hanbel, Ahmed’den ve Osman ed-Dârimî, İbn Maîn’den onun “sika” olduğunu nakletmişlerdir. İclî ise onun hakkında, “Şamlı (Hassan) sika bir ravidir” demiştir. İbn Maîn, Saîd b. Abdulaziz ve el-Cüzcânî onun “kaderiyye” görüşlü olduğunu söylemişlerdir.

Hocaları; Saîd b. el-Müyesseb (r.a.), Ebu Umâme, Anbes b Ebi Süfyân, Halid b. Ma`dân, İbnü’l-Münkedir, İbn Ömer’in azadlısı Nâfi`, Ebu’l-Eş`as es-San`ânî, Ebu Kılâbe’dir.

Kendisinden; Evzâî, Ebu Gassân el-Medenî, Abdurrahman b. Sâbit b. Sebvân, el-Velîd b. Müslim, Esîd b. Abdurrahman gibi muhaddisler rivayette bulunmuşlardır. 120-130 yılları arasında vefat etmiştir.¹⁹⁶

e. Sened ve Metin yönünden değerlendirilmesi

Senedde bulunan Ebu Nasr b. Katâde ve Ebu Mansur, hakkında hiçbir bilgiye rastlayamadığımız mechul ravilerdir. Diğer raviler münekkidler tarafından sika olarak değerlendirilmiştir.

Hassan b. Atiyye tabiîn neslinden bir ravidir. Senedde, hadisi bu zatın Hz. Peygamber’den dinlediği anlamı çıkmaktadır. Hassan b. Atiyye’nin bu hadisi dinlediği/dinledikleri ravileri atlayarak direk Hz. Peygamber’den rivayette bulunması *irsal*’dır. Hadis, senedde bulunan mechul raviler sebebiyle, ayrıca Hassan b. Atiyye’nin sahabî’yi atlayarak *irsal* yapması sebebiyle muntakı bir hadisdir ve zayıf hükmünü almıştır.

B. DEĞERLENDİRME

¹⁹⁵ Buharî, *et-Tarihu’l-kebîr*, II, 14, 1534; İbn Ebi Hatim, *el-Cerh ve’t-ta’dil*, II, 244, 1203; İbn Hibbân, *es-Sikât*, VI, 72; Mizzî, *Tehzibu’l-kemal*, III, 241, 514; İbn Hacer, *Tehzibu’t-tehzib*, I, 325, 631; a.mlf., *Takrîb*, 514

¹⁹⁶ Buharî, *et-Tarihu’l-kebîr*, III, 33, 134; İbn Ebi Hatim, *el-Cerh ve’t-ta’dil*, III, 256, 3337; İbn Hibbân, *es-Sikât*, VI, 223; Mizzî, *Tehzibu’l-kemal*, VI, 34, 1194; Zehebî, *Mîzan*, I, 439, 1726; a.mlf., *Siyer*, VI, 176, 827; İbn Hacer, *Tehzibu’t-tehzib*, II, 12, 1424; a.mlf., *Takrîb*, 1204

Bu bölümde Yasin sûresinin fazileti ve sûrenin okunmasıyla elde edilecek kazançları bildiren rivayetler incelenmiştir. Bu başlık altında toplam 20 rivayet incelemeye tabi tutulmuştur. Bu rivayetlerin 4 tanesi *Kütüb-i Sitte* eserlerinden *Ebu Davud*, *Tirmizî* (2) ve *İbn Mâce*'de geçmektedir. *Kütüb-i Sitte*'nin dışında; Darimî'nin *Sünen*'inden 5 hadis ve Ahmed b. Hanbel'in *Müsned*'inden 3 hadis bulunmaktadır.

Bunların dışındaki rivayetler; Nesaî'nin *Sünenü'l-kübrâ*'sından 2, İbn Hibbân'ın *Sahih*'inden 1, Beyhakî'nin *Şuabu'l-imân*'ından 3, Taberânî'nin *el-Mu'cem*'inden 1 ve Tayâlisî'nin *Musannef*'inden 1 rivayet bulunmaktadır.

İncelenen hadislerden; ikinci hadis sahih; üç ve altıncı hadisler hasen; diğerleri zayıf hükmündedir.

Bu bölümdeki 20 hadisten 3'ü sahabe rivayeti olan mevkuf, diğerleri ise Hz. Peygambere dayanan merfu rivayetlerdir.

İKİNCİ BÖLÜM
SÛRENİN BELLİ AYETLERİYLE İLGİLİ RİVAYETLER
VE DEĞERLENDİRME

A. RİVAYETLERE KONU TEŞKİL EDEN YASİN SÛRESİ AYETLERİ

Yasin sûresi 83 ayetten meydana gelmektedir. Sûreyle alakalı rivayetleri incelediğimizde sadece belli bazı ayetlerle ilgili hadislerin bulunduğu görülmüştür. Bunlar; 12. ayet, 25. ayet, 38. ayet, 58. ayet, 65. ayet, 69. ayet ve 77. ayetlerdir. Aşağıda bu ayetlerle ilgili rivayetler sened ve metin yönünden incelenecektir.

B. BELLİ BAZI AYETLERLE İLGİLİ RİVAYETLER

1. 12. AYETLE İLGİLİ RİVAYETLER

Bu ayetle ilgili rivayetleri sıralarken, araştırma boyunca takip ettiğimiz yöntemi kullandık. Ayetle ilgili rivayetlerden *Kütüb-i Sitte*'de bulunanlar öncelikli olarak ve ilim adamlarının bu kitaplar arasındaki sıralamasına da dikkat ederek yapılmıştır. Bu bölümdeki rivayetlerde de görüleceği gibi, okuyucu, ilk hadislerde ilgili ayetle hadisin ilgisini kurmakta zorlanabilir. Ancak ilerleyen sayfalarda hadisin bu ayetle mutlaka ilgili olduğunu fark edecektir.

a. Birinci Hadis

(1) Hadisin Metni

:

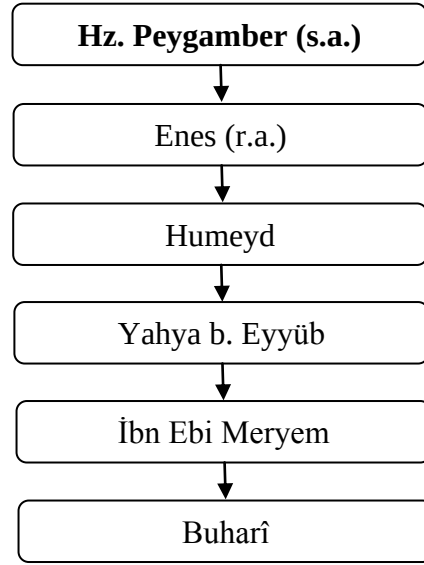
(2) Hadisin Tercümesi

(Buharî dedi ki:) İbn Ebi Meryem dedi ki: Bize Yahya b. Eyyüb haber verdi. (Dedi ki:) Bana Humeyd rivayet etti. (Dedi ki:) Bana Enes (r.a.) rivayet etti. (Enes dedi ki): Seleme Oğulları Nebi'ye (s.a.) yakın olmak için yurtlarını değiştirmek istediler. Resûlullah (a.s.) şehre göçmelerini hoş karşılamadı ve şöyle buyurdu:

“Adımlarınız hesap edilmiyor mu (sanıyorsunuz)?”¹

¹ Buharî, Ezan, 33

(3) İsnad Şeması

(4) Ravilerin değerlendirilmesi

İbn Ebi Meryem (ö.224/838)

İbn Ebi Meryem Saîd b. el-Hakem b. Muhammed el-Mısırî. Künyesi Ebu Muhammed'dir. 114 yılında doğmuştur. Onuncu tabakanın büyüklerinden sika, sebt, fakîh bir ravidir. İbn Hibbân onu *es-Sikât*'ında zikretmiştir. Ebu Davud, "İbn Ebi Meryem bana göre hüccet'tir" demiş, Ebu Hâtim ise, "sika bir ravidir" demiştir. İbn Hacer, İbn Maîn'in onun için, "sika ravilerden bir sika'dır" dediğini nakletmiştir.

Hocaları; İbrahim b. Süveyd, Üsâme b. Zeyd b. Eslem, Hammâd b. Zeyd, Hallâd b. Süleyman el-Hadramî, Süfyân b. Uyeyne, Leys b. S'ad, Mâlik b. Enes'dir.

Kendisinden; Buharî, İbrahim b. Yakub el-Cüzcânî, Humeyd b. Zencûye, Osman b. Saîd ed-Dârimî, Muhammed b. İshâk es-Sâğânî gibi muhaddisler rivayette bulunmuşlardır. 224 yılında vefat etmiştir.²

Yahya b. Eyyüb (ö.168/784)

Yahya b. Eyyüb el-Gâfikî. Künyesi Ebu'l-Abbas el-Mısırî'dir. Yedinci tabakadan sadûk bir ravidir. Ancak kaynaklarda zaman zaman yanlışlığı zikredilmektedir. İbn Hibbân onu *es-Sikât*'ında zikretmiştir. Abdullah b. Ahmed b. Hanbel, babasının Yahya b. Eyyüb için, "hafızası kötüydü" dediğini nakletmiştir. İshâk

² Buharî, *et-Tarihu'l-kebîr*, III, 465, 1547; İbn Ebi Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, IV, 13, 5168; İbn Hibbân, *es-Sikât*, VIII, 266; Mizzî, *Tehzibu'l-kemal*, X, 391, 2253; Zehebî, *Siyer*, VIII, 404, 1617; a.mlf., *Tezkiretu'l-huffâz*, I, 392, 392; İbn Hacer, *Tehzibu't-tehzîb*, II, 629, 2695; a.mlf., *Takrîb*, 2286

b. Mansûr, İbn Maîn'in, "sâlih" bir başka sefer de "sika" dediğini nakletmiştir. İbn Ebi Hâtim'e Yahya b. Eyyüb'ün durumu sorulunca, "mahalluhu's-sıdk bir ravidir. Hadisi yazılır ancak ihticâc edilmez" demiştir. Âcurrî, "Ebu Davud'a, İbn Eyyüb sika mıdır? diye sordum, o sâlih'tir dedi" açıklamasını yapmıştır. Nesaî ise, "leyse bihi be's" demiş, bir başka sefer de, "leyse bi'l-kaviy" demiştir. İbn Hacer, İbn Sa'd'ın onun hakkında, "münkeru'l-hadis" dediğini, Darekutnî'nin de, "bazı hadislerinde ızdırab var" dediğini nakletmiştir. Tirmizî, Buhârî'nin onun hakkında "sika" dediğini söylemiş, Yakub b. Süfyan da İbn Eyyüb için, "sika ve hafız bir ravidir" demiştir.

Hocaları; Humeyd et-Tavîl, Yahya b. Saîd el-Ensârî, Abdullah b. Dînar, Bükeyr b. el-Eşec, İbn Cüreyc, Muhammed b. Aclân, Yezid b. Ebi Habîb, Mâlik b. Enes'dir.

Kendisinden; hocası İbn Cüreyc, Leys b. Sa'd, İbn Vehb, İbnu'l-Mübârek, Saîd b. Ebi Meryem gibi muhaddisler rivayette bulunmuşlardır. 168 yılında vefat etmiştir.³

Humeyd (ö.142/759)

Humeyd b. Ebi Humeyd et-Tavîl el-Basrî. Künyesi Ebu Ubeyde el-Huzâî'dir. Beşinci tabakadan sika bir ravidir. Ancak kaynaklarda Enes b. Mâlik'ten olan rivayetlerinde tedlîs yaptığı zikredilmektedir. İshâk b. Mansûr, Yahya b. Maîn'in onun için, "sika bir ravidir" dediğini nakletmiştir. İclî, "Basralı (Humeyd) sika bir ravidir" demiş, Ebu Hâtim, "sika ve la be'se bih" demiştir. İbn Hirâş ise, "sika ve sadûk" değerlendirmesi yapmıştır. İbn Hacer, Nesaî ve İbn Sa'd'ın onun hakkında, "sika bir ravidir" dediklerini nakletmiştir.

Enes b. Mâlik, Sâbit el-Bunânî, Bekir b. Abdullah el-Muzenî, el-Hasan el-Basrî, İbn Ebi Müleyke, Abdullah b. Şakîk hadis rivayet ettiği zatlar arasında bulunmaktadır.

Kendisinden; Yahya b. Saîd el-Ensârî, Hammad b. Zeyd, Süfyân es-Sevrî, Süfyân b. Uyeyne, Şu'be b. Haccâc, Zâide b. Kudâme gibi muhaddisler rivayette bulunmuşlardır. 142 yılında 75 yaşında namaz kılariken vefat etmiştir.⁴

Enes b. Mâlik⁵ hakkında daha önce bilgi verilmiştir.

³ Buhârî, *et-Tarihu'l-kebîr*, VIII, 260, 2919; İbn Ebi Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, IX, 157, 16197; İbn Hibbân, *es-Sikât*, VII, 600; Mizzî, *Tehzibu'l-kemal*, XXXI, 233, 6792; Zehebî, *Siyer*, VII, 119, 1171; a.mlf., *Mizan*, V, 106, 8936; a.mlf., *Tezkiretu'l-huffâz*, I, 227, 212; İbn Hacer, *Tehzibu't-tehzib*, VII, 15, 8803; a.mlf., *Takrîb*, 7511

⁴ Buhârî, *et-Tarihu'l-kebîr*, II, 348, 2704; İbn Ebi Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, III, 236, 3254; İbn Hibbân, *es-Sikât*, VI, 191; Mizzî, *Tehzibu'l-kemal*, VII, 355, 1525; Zehebî, *Mizan*, I, 560, 2221; a.mlf., *Siyer*, VI, 302, 909; a.mlf., *Tezkiretu'l-huffâz*, I, 152, 146; İbn Hacer, *Tehzibu't-tehzib*, II, 221, 1823; a.mlf., *Takrîb*, 1544

⁵ bkz., s. 23

(5) Sened ve Metin yönünden değerlendirilmesi

Hadisin senedi muttasıl'dır. Senedde bulunan İbn Ebi Meryem, hadis alimler tarafından "sika bir ravi" olarak değerlendirilmiştir. Yahya b. Eyyüb hakkında hadis alimleri, onun zaman zaman yanıldığını söylemişler, en iyi değerlendiren kişi onun hakkında "sadûk bir ravidir" demiştir. Humeyd hakkında münekkidler "sika bir ravidir" değerlendirmesini yapmış, son derece titiz münekkidlerden biri olan Ebu Hâtim onun için, "sika, la be'se bih" demiştir. Sened, Yahya b. Eyyüb'ün durumu sebebiyle hasen hükmündedir.

Mücâhid, "hadiste geçen âsâr lafzından kasıt, onların yeryüzünde dolaşırken attığı adımların izleridir" demiştir.

b. İkinci Hadis

(1) Hadis Metni

:

:

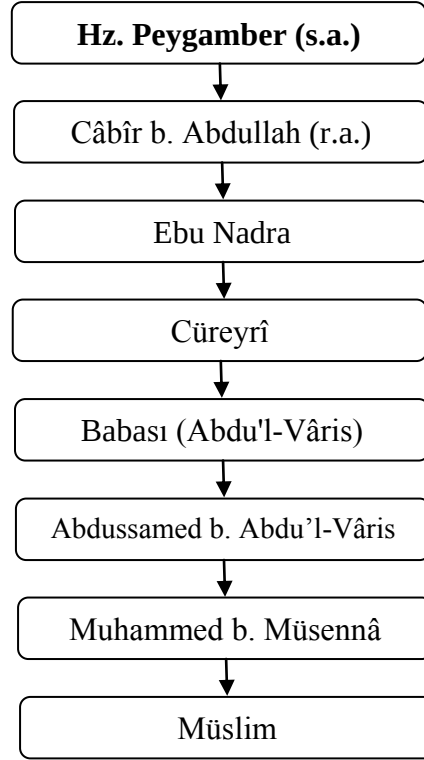
(2) Hadisin Tercümesi

(Müslim dedi ki:) Bize Muhammed b. el-Müsennâ rivayet etti. (Dedi ki:) Bize Abdussamed b. Abdu'l-Vâris rivayet etti. Dedi ki: Babamdan işittim şöyle rivayet etti. (Dedi ki:) Bana Cüreyrî, Ebu Nadra'dan, o Câbir b. Abdullah'dan (r.a.) rivayet etti. O (Câbir b. Abdullah) dedi ki: Mescidin çevresindeki yerler boşalmıştı. Seleme oğulları mescidin yakınında bir yere taşınmak istediler. Bu haber Resûlullah'a (s.a.) ulaşınca onlara şöyle buyurdu:

"Bana ulaştığına göre siz, mescide yakın bir yere taşınmak istiyormuşsunuz?" Onlar; evet ey Allah'ın Resûlü, biz bunu istiyoruz, dediler. Resûlullah (s.a.) buyurdu ki:

“Ey Seleme oğulları, yurdunuzda kalın, adımlarınız yazılıyor, yurdunuzda kalın, adımlarınız yazılıyor.”⁶

(3) İsnad Şeması

(4) Ravilerin değerlendirilmesi

Muhammed b. el-Müsennâ (ö.251/865)

Muhammed b. el-Müsennâ b. Ubeyd el-`Anezî⁷. Künyesi Ebu Musa el-Basrî'dir. 167 yılında doğmuştur. Onuncu tabakadan sika ve sebt bir ravidir. İbn Hibbân onu *es-Sikât*'ında zikretmiştir. Abdullah b. Ahmed, İbn Maîn'in onun için, “sika bir ravidir” dediğini nakletmiştir. Bu Hâtim, “salihu'l-hadis ve sadûk” demiş, Nesaî, “la be'se bih” demiş, Hatîb ise, “sika ve sebt bir ravidir, diğer alimler onun hadisiyle ihticâc etmişlerdir” demiştir. İbn Hacer, Zühli'nin onun hakkında, “hüccet” dediğini, Mesleme'nin ise, “sika ve hafızların meşhurlarından” dediğini nakletmiştir. es-Sülemî, Darekutnî'nin onun için, “sika ravilerden biridir” dediğini ve onu Bündâr'a tercih ettiğini nakletmiştir.

⁶ Müslim, Mesâcid, 280; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, III, 332, 371, 390; Beyhakî, *Şuabu'l-imân*, IV, 353, 2629

⁷ Zabtı için bkz. İbn Hacer, *Takrîb*, 6264

Hadis rivayet ettiği hocaları arasında; İbn Uyeyne, Abdullah b. İdris, Ebu Muâviye, Hâlid b. el-Hâris, Hafs b. Ğıyâs, Ravh b. Ubâde, Abdulaziz el-'Ammî gibi isimler bulunmaktadır.

Kendisinden; Buhârî, Müslim, Ebu Davud, Tirmizî, Nesaî, İbn Mâce, Ebu Zür'a, Ebu Hâtim, Bakî b. Mahled, İbn Hırâş, Muhammed b. Harun er-Rûyânî, Salih b. Muhammed, Hâlid b. el-Hâris, Ebu 'Arûbe ve Mahâmîlî gibi isimler rivayette bulunmuşlardır. 251 yılında vefat etmiştir.⁸

Abdussamed b. Abdu'l-Vâris (ö.207/822)

Abdussamed b. Abdu'l-Vâris b. Saîd el-Anberî. Künyesi Ebu Sehl'dir. Dokuzuncu tabakadan sadûk ve sebt bir ravidir. İbn Hibbân onu *es-Sikât*'ında zikretmiştir. Ebu Hâtim onun için, "sadûk ve salihu'l-hadis" değerlendirmesi yapmıştır. İbn Hacer, İbn Sa'd'ın, "sika bir ravidir inşallah" dediğini, Hâkim'in, "sika, me'mûn bir ravidir", İbn Kâni''in ise, "sika bir ravidir, bazen hata eder" dediğini nakletmiştir.

Hocaları; babası Abdu'l-Vâris b. Zekvân, İkrime b. Ammâr, Harb b. Şeddâd, Süleyman b. Muğîre, Şu'be b. Haccâc, Hammâd b. Seleme, Hemmâm b. Yahya'dır.

Kendisinden; oğlu Abdu'l-Vâris, Ahmed b. Hanbel, İshâk b. Râhûye, Abd b. Humeyd, el-Hasan b. Ali el-Hulvânî, Ali b. Müslim et-Tûsî gibi muhaddisler rivayette bulunmuşlardır. 207 yılında vefat etmiştir.⁹

Babası (ö.180/796)

Abdu'l-Vâris b. Saîd b. Zekvân et-Temîmî el-Anberî. Künyesi Ebu Ubeyde el-Basrî'dir. Sekizinci tabakadan sika ve sebt bir ravidir. İbn Hibbân onu *es-Sikât*'ında zikretmiştir. Ebu Zür'a onun için, "sika" demiş, Ebu Hâtim, "sadûk" demiş, Nesaî, "sika, sebt" demiş, İbn Sa'd ise, "sika, hüccet" demiştir. İbn Maîn de onun hakkında, "sika bir ravidir ancak kaderiyye görüşlüdür" değerlendirmesi yapmıştır.

Hocaları; Abdulaziz b. Suhayb, Yahya b. İshâk el-Hadramî, Eyyüb es-Sahtiyânî, Eyyüb b. Musa, Saîd el-Cerîr, Süleyman et-Temîmî'dir.

Kendisinden; Süfyân es-Sevrî, oğlu Abdussamed b. Abdu'l-Vâris, Affan b. Müslim, Ebu Seleme, Humeyd b. Mes'ade, Şeybân b. Ferrûh, Ali b. el-Medînî ve İshâk

⁸ İbn Ebi Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, VIII, 109, 13716; İbn Hibbân, *es-Sikât*, IX, 111; Mizzî, *Tehzibu'l-kemal*, XXVI, 359, 5579; Zehebî, *Mizan*, IV, 255, 7642; a.mlf., *Siyer*, IX, 495, 2005; a.mlf., *Tezkiretu'l-huffâz*, II, 512, 527; İbn Hacer, *Tehzibu't-tehzîb*, VI, 30, 7401; a.mlf., *Takrîb*, 6264

⁹ Buhârî, *et-Tarihu'l-kebîr*, VI, 104, 1847; İbn Ebi Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, VI, 65, 9519; İbn Hibbân, *es-Sikât*, VIII, 414; Mizzî, *Tehzibu'l-kemal*, XVIII, 99, 3431; Zehebî, *Siyer*, VIII, 194, 1511; a.mlf., *Tezkiretu'l-huffâz*, I, 344, 328; İbn Hacer, *Tehzibu't-tehzîb*, IV, 181, 4782; a.mlf., *Takrîb*, 4080

b. Ebi İsrâîl gibi muhaddisler rivayette bulunmuşlardır. 180 yılı Muharrem ayında Basra'da 78 yaşında vefat etmiştir.¹⁰

Cüreyrî (ö.144/761)

Saîd b. İyâs el-Cüreyrî. Künyesi Ebu Mesud el-Basrî'dir. Beşinci tabakadan sika bir ravidir. Ancak vefatından 3 yıl evvel ihtilata maruz kaldığı kaynaklarda zikredilmektedir. ed-Dûrî, İbn Maîn'in onun hakkında, "sika" demiş, Ebu Hâtim, "ölümüne yakın hafızası bozulmuştur, ondan hadisleri önceden yazanların yazdıkları doğrudur, o (Cüreyrî) hasenü'l-hadis'tir" demiştir. Nesaî, "sika bir ravidir" demiştir. İbn Hacer, İbn Sa'd'ın, "sika bir ravidir inşallah, ancak ömrünün sonunda ihtilâta uğramıştır" dediğini nakletmiştir. İclî ise onun için, "Basralı (Cüreyrî) sika bir ravidir" demiştir.

Hocaları; Ebu't-Tufeyl, Ebu Osman en-Nehdî, Ebu Nadra el-Abdî, Hayyân b. Umeyr, Sümâme b. Harb el-Kuşeyrî'dir.

Kendisinden; İbn Uleyye, Ebu Kudâme, el-Hammâd, Süfyân es-Sevrî, Şu'be b. Haccâc, Abdullah İbnü'l-Mübârek, Ma'mer b. Râşid, Abdulvâris b. Ziyâd ve Yezîd b. Harun gibi muhaddisler rivayette bulunmuşlardır. 144 yılında vefat etmiştir.¹¹

Ebu Nadra (ö.108/694)

el-Münzir b. Mâlik b. Kuta'a¹² el-Basrî. Künyesi Ebu Nadra el-Abdî'dir. Üçüncü tabakadan sika bir ravidir. İbn Hibbân onu *es-Sikât*'ında zikretmiştir. Salih b. Ahmed, babasından, "onun hakkında hayırdan başka bir şey bilmiyorum" dediğini nakletmiştir. İshâk b. Mansûr, İbn Maîn'in, "sika bir ravidir" dediğini söylemiştir. Aynı şekilde, Ebu Zûr'a ve Nesaî de "sika" demiş, İbn Sa'd onun için, "sika, çok hadis bilen bir ravi" demiştir.

Enes b. Mâlik, Cabir b. Abdullah, Semure b. Cündüb, Abdullah b. ez-Zübeyr, Abdullah b. Abbas, Abdullah b. Ömer el-Hattâb ve Ebu Saîd el-Hudrî (radiyallahu anhum) gibi sahabîlerden hadis dinlemiştir.

Kendisinden; İyas b. Dağfel, Humeyd et-Tavîl, Davud b. Ebu Hind, Süleyman et-Teymî gibi muhaddisler rivayette bulunmuşlardır. 108 yılında vefat etmiştir.¹³

¹⁰ Buharî, *et-Tarihu'l-kebîr*, VI, 118, 1891; İbn Ebi Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, VI, 93, 9636; İbn Hibbân, *es-Sikât*, VII, 140; Mizzî, *Tehzibu'l-kemal*, XVIII, 478, 3595; Zehebî, *Siyyer*, VII, 310, 1251; İbn Hacer, *Tehzibu't-tehzîb*, IV, 284, 4977; a.mlf., *Takrîb*, 4251

¹¹ Buharî, *et-Tarihu'l-kebîr*, III, 456, 1520; İbn Ebi Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, IV, 3, 5120; İbn Hibbân, *es-Sikât*, VI, 351; Mizzî, *Tehzibu'l-kemal*, X, 338, 2240; Zehebî, *Siyyer*, VI, 295, 899; a.mlf., *Tezkiretu'l-huffâz*, I, 155, 150; İbn Hacer, *Tehzibu't-tehzîb*, II, 619, 2680; a.mlf., *Takrîb*, 2273

¹² İbn Hacer'in *Tehzibu't-tehzîb* ve *Takrîb*'inde bu şekilde zabt edilmiştir. Mizzî'nin *Tehzibu'l-kemal*'inde ise "Kut'a" şeklinde zabt edilmiştir.

¹³ Buharî, *et-Tarihu'l-kebîr*, VII, 355, 1535; İbn Ebi Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, VIII, 274, 14395; İbn Hibbân, *es-Sikât*, V, 420; Mizzî, *Tehzibu'l-kemal*, XXVIII, 508, 6183; Zehebî, *Siyyer*, V, 317, 582; İbn Hacer, *Tehzibu't-tehzîb*, VI, 415, 8122; a.mlf., *Takrîb*, 6890

Câbir b. Abdullah (ö.78/697)

Hicretten 16 yıl önce Medine’de doğdu. Câbir (r.a.), İkinci Akabe bîatına katılan 70 kişilik heyetin en küçük üyesiydi.

Müksirûn diye anılan yedi sahâbîden biri olan Câbir (r.a.), mükerrerleriyle birlikte 1540 hadis rivayet etmiştir. Bizzat kendisinin Hz. Peygamber’den duymadığı bir hadisi ashâb-ı kirâmdan Abdullah İbn Üneys’in bildiğini haber aldı. Câbir bu hadisi Peygamber Efendimiz’den duyan ilk ağızdan bizzat işitmek için Şam’a yerleşen Abdullah İbn Üneys’e sormak için Şam’a gitti.

Hayatının sonlarına doğru gözlerini kaybetti ve 78 yılında 94 yaşında Medine’de vefat etti. Medine’de en son vefat eden sahâbî Câbir b. Abdullah idi. Allah ondan razı olsun.¹⁴

(5) Sened ve Metin yönünden değerlendirilmesi

Hadis, muttasıl bir isnada sahiptir. Senedde bulunan bütün raviler hadis alimleri tarafından güvenilir kabul edilmiştir. Hadiste metin yönünden de herhangi bir sorun görünmemektedir. Hadis sahihtir.

Bu hadiste karşılıklı bir konuşma vardır. Hz Peygamber, Seleme oğullarının taşınma niyetlerini duymuş, onları çağırıp bu durumu kendilerine sormuştur. Onların bu yönde bir düşünceleri olduğunu öğrenince yerlerinde kalmalarını, çünkü atılan adımların ecirle karşılık bulacağını açıklamıştır.

Herhangi bir konuda alınan duyumun teyit edildikten sonra kişinin kendi düşüncesini açıklamasının da bir yöntem olduğunu bu hadisten öğreniyoruz.

c. Üçüncü Hadis

(1) Hadisin Metni

:

:

:

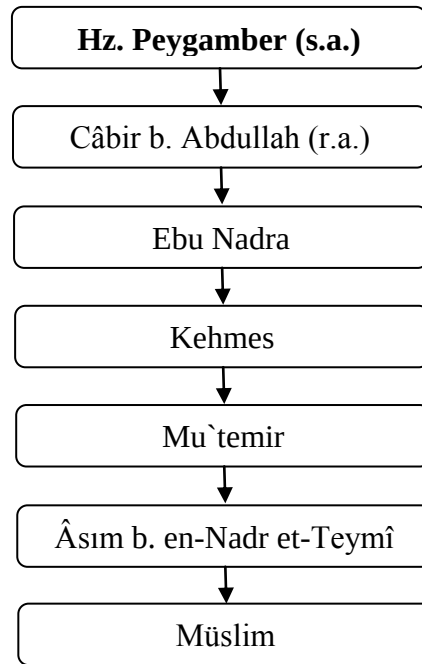
(2) Hadisin Tercümesi

¹⁴ İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 546, 1028; *Riyâzü’s-sâlihîn*, I, 104

(Müslim dedi ki:) Bize Âsım b. en-Nadr et-Teymî rivayet etti. (Dedi ki:) Bize Mu`temir rivayet etti. Dedi ki: Kehmes'i işittim, Ebu Nadra'dan, o da Câbir b. Abdullah'dan (r.a.) rivayet etti. O (Câbir b. Abdullah) dedi ki: Seleme oğulları mescide yakın bir yere taşınmak istediler. O (Câbir b. Abdullah) dedi ki: Arazi de boştu. Bu durum Nebi'ye (s.a.) ulaşınca şöyle buyurdu:

“Ey Seleme oğulları yerinizde kalın ki, adımlarınız yazılsın.” Onlar da: Yerlerimizden taşınmak artık bizi sevindirmeyecek, dediler.¹⁵

(3) İsnad Şeması

(4) Ravilerin değerlendirilmesi

Âsım b. en-Nadr et-Teymî (ö.?)

Âsım b. en-Nadr b. el-Müntaşir el-Ahvel et-Teymî. Künyesi Ebu Ömer el-Basrî'dir. Bu kişinin Âsım b. Muhammed b. en-Nadr olduğu da söylenmiştir. Onuncu tabakadan sadûk bir ravidir. İbn Hibbân onu *es-Sikât*'ında zikretmiştir.

Hocaları; Mu`temir b. Süleyman ve Halid b. el-Hâris'dir.

Kendisinden; Müslim, Ebu Davud, Ahmed b. Muhammed b. Cafer et-Tarsûsî vasıtasıyla Nesaî, Ebubekir b. Ebi Âsım, Cafer b. Muhammed el-Firyâbî, el-Hasan b.

¹⁵ Müslim, Mesâcid, 281

Ahmed b. el-Leys er-Râzî, Musa b. Harun el-Hammâl, Yakub b. Süfyân, Ebu Ya`lâ gibi muhaddisler rivayette bulunmuşlardır.¹⁶

Mu`temir

Bu ravi hakkında daha önce bilgi verilmiştir.¹⁷

Kehmes (ö.149/766)

Kehmes b. el-Hasan et-Temîmî. Künyesi Ebu'l-Hasan el-Basrî'dir. Beşinci tabakadan sika bir ravidir. İbn Hibbân onu *es-Sikât*'ında zikretmiştir. Ebu Tâlib, Ahmed'in onun için, "sika" dediğini söylemiştir. İbn Ebi Hayseme, İbn Maîn ve Ebu Davud'un, "sika" dediğini nakletmiştir. Ebu Hâtim de onun hakkında, "la be'se bih" değerlendirmesini yapmıştır. İbn Hacer, İbn Sa'd'ın Kehmes için, "sika bir ravidir" dediğini, Abdullah b. Ahmed b. Hanbel'in babasının, "sika sika" dediğini nakletmiştir.

Hocaları; Ebu't-Tufeyl, Abdullah b. Büreyde, Abdullah b. Şakîk, Yezid b. Abdullah b. eş-Şihhîr, Seyyâr b. Manzur, Ebu Nadra el-Abdî gibi zatlardır.

Kendisinden; Oğlu Avn, İbnü'l-Mübârek, Veki` b. Cerrâh, Mu`temir b. Süleyman, Süfyân b. Habîb, Yusuf b. Yakub es-Sedûsî, Muaz b. Muaz, Halid b. el-Hâris, Cafer b. Süleyman, Osman b. Ömer, Yezid b. Harun gibi muhaddisler rivayette bulunmuşlardır. 149 yılında vefat etmiştir.¹⁸

Ebu Nadra

Bu ravi hakkında daha önce bilgi verilmiştir.¹⁹

Câbir b. Abdullah

Bu sahabî hakkında daha önce bilgi verilmiştir.²⁰

(5) Sened ve Metin yönünden değerlendirilmesi

Hadisin senedi muttasıl'dır. Senedde bulunan Âsım b. Nadr hakkında çok fazla bir bilgi yoktur, alimler onun "sadûk bir ravi" olduğunu söylemişlerdir. Diğer raviler ise sika olarak değerlendirilmişlerdir. Hadis, sened ve metin açısından sahihtir.

¹⁶ İbn Ebi Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, VI, 458, 11186; İbn Hibbân, *es-Sikât*, VIII, 506; Mizzî, *Tehzibu'l-kemal*, XIII, 545, 3029; İbn Hacer, *Tehzibu't-tehzîb*, III, 332, 3580; a.mlf., *Takrîb*, 3080

¹⁷ bkz., s. 42

¹⁸ Buharî, *et-Tarihu'l-kebîr*, VII, 239, 1027; İbn Ebi Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, VII, 232, 12516; İbn Hibbân, *es-Sikât*, VII, 358; Mizzî, *Tehzibu'l-kemal*, XXIV, 232, 5001; Zehebî, *Siyer*, VI, 403, 965; a.mlf., *Tezkiretu'l-huffâz*, I, 174, 169; a.mlf., *Mîzan*, III, 409, 6598; İbn Hacer, *Tehzibu't-tehzîb*, V, 420, 6683; a.mlf., *Takrîb*, 5670

¹⁹ bkz., s. 91

²⁰ bkz., s. 92

Seleme oğullarının sırf mescide yakın olma arzusuyla şehrin merkezindeki mescidin yakınlarına taşınma arzuları Hz. Peygamber’e haber verilmişti. Resûlullah (s.a.) daha uzak yer daha fazla adım atmayı gerektireceğinden, onlara yerlerinde kalmalarını tavsiye etmişti. Daha fazla sevap kazanma Seleme oğullarının hoşuna gitmiş ve bu durumu da dile getirerek taşınmaktan vazgeçmişlerdir.

Konuyla ilgili Müslim’in bu ikinci rivayetinde birincisinden farklı olarak, Seleme oğullarının bu sevinçlerini dile getirmeleri de zikredilmiştir.

d. Dördüncü Hadis

(1) Hadisin Metni

}

{

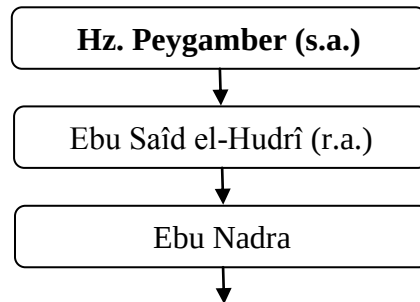
:

(2) Hadisin Tercümesi

(Tirmizî dedi ki:) Bize Muhammed b. Vezîr el-Vâsitî rivayet etti. (Dedi ki:) Bize İshâk b. Yusuf el-Ezrak, Süfyân es-Sevrî’den, o Ebu Süfyân’dan, o Ebu Nadra’dan, o Ebu Saîd el-Hudrî’den (r.a.) rivayet etti. O (Ebu Saîd el-Hudrî) dedi ki: Seleme oğulları Medine’nin dış kısmında bir yerde idiler. Mescide yakın bir yere taşınmak istediler. Şu ayet nazil oldu: «**Şüphesiz ki ölüleri Biz diriltiriz Biz. İşlediklerini ve geride bıraktıklarını Biz yazarız.**»²¹ Bunun üzerine Resûlullah (s.a.) onlara şöyle buyurdu:

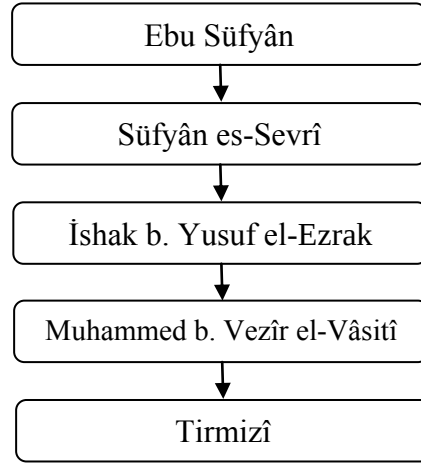
“Sizin attığınız adımlar yazılıyor. Yerinizi değiştirmeyin.”²²

(3) İsnad Şeması

²¹ Yasin, 36/12

²² Tirmizî, Tefsiru'l-Kur'an, 37

(4) Ravilerin değerlendirilmesi

Muhammed b. Vezîr el-Vâsitî (ö.257/870)

Muhammed b. Vezîr b. Kays el-Abdî. Künyesi Ebu Abdullah el-Vâsitî'dir. Onuncu tabakadan sika bir ravidir. İbn Hibbân onu *es-Sikât*'ında zikretmiştir. İbn Ebi Hâtim şöyle demiştir: "Babamla birlikte Mekke'de ve Vâsit'ta ondan hadis yazdık, o sika ve sadûk bir ravidir. Babama Muhammed b. Vezîr soruldu, sadûk ve sika'dır, dedi." Darekutnî onun "sika" olduğuna hükmetmiştir. İbn Hacer, Mesleme b. Kasım'ın, "Ebu Davud ondan hadis rivayet etmiştir" dediğini nakleder.

Hocaları; Süfyân İbn Uyeyne, Yahya b. Saîd el-Kattân, İbn Ebi Adî, İshâk b. Yusuf el-Ezrak, Yezid b. Harun'dur.

Kendisinden; Tirmizî, İbn Ebi Asım, İbn Ebi'd-Dünya, İbn Ebi Hâtim gibi muhaddisler rivayette bulunmuşlardır. 257 yılında vefat etmiştir.²³

İshâk b. Yusuf el-Ezrak (ö.195/810)

İshâk b. Yusuf b. Mirdâs el-Mahzûmî el-Ezrak. Künyesi Ebu Muhammed el-Vâsitî'dir. 117 yılında doğmuştur. Dokuzuncu tabakadan sika ve sadûk bir ravidir. İbn Hibbân onu *es-Sikât*'ında zikretmiştir. Ahmed'e İshâk el-Ezrak sika mıdır? diye soruldu, "evet, vallahi sika'dır" dedi. İbn Maîn ve İclî onun için, "sika bir ravidir" demiştir. Ebu Hâtim, "sahihu'l-hadis, sadûk ve la be'de bih" demiştir. Hatîb onun hakkında, "sika ve me'mun bir ravidir" demiştir. el-Bezzâr da, "sika bir ravi" olduğunu söylemiştir.

²³ İbn Ebi Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, VIII, 133, 13817; İbn Hibbân, *es-Sikât*, IX, 122; Mizzî, *Tehzibu'l-kemal*, XXVI, 583, 5671; Zehebî, *Mîzan*, IV, 286, 7807; İbn Hacer, *Tehzibu't-tehzîb*, VI, 98, 7527; a.mlf., *Takrîb*, 6370

Hocaları; İbn Avn, el-A`meş, Abdumelik b. Ebi Süleyman, Şerîk, Süfyân es-Sevrî, Ömer b. Zer`dir.

Kendisinden; Ahmed b. Hanbel, Amr b. Avn, Ebu Hayseme, Ebubekir b. Ebi Şeybe, Yahya b. Maîn gibi muhaddisler rivayette bulunmuşlardır. 195 yılında vefat etmiştir.²⁴

Süfyân es-Sevrî (ö.161/777)

Süfyân b. Saîd b. Mesrûk es-Sevrî. Künyesi Ebu Abdullah el-Kûfi`dir. 97 yılında doğmuştur. Yedinci tabakanın ileri gelenlerinden emiru`l-mü`minîn fi`l-hadis, sika, hafız, fakîh, âbid, imam, hucce bir ravidir.

Hocaları; babası Saîd b. Mesrûk, Ebu İshâk eş-Şeybânî, Târik b. Abdurrahman, el-Esved b. Kays, el-A`meş, Hammâd b. Ebi Süleyman, Avn İbn Ebi Cuhayfe, Süleyman et-Teymî`dir.

Kendisinden; Cafer b. Burkan, İbn İshâk, Ebân b. Tağlib, Şu`be b. Haccâc, Zâide b. Kudâme, Mâlik b. Enes, Abdurrahman b. Mehdî, Yahya b. Saîd el-Kattân, Abdullah İbnü`l-Mübârek gibi muhaddisler rivayette bulunmuşlardır. 161 yılında 64 yaşında vefat etmiştir.²⁵

Ebu Süfyân (ö.?)

Tarîf b. Şihâb es-Sa`dî el-Basrî. Künyesi Ebu Süfyân`dır. Altıncı tabakadan zayıf bir ravidir. Amr b. Ali onun için, “Ne Yahya`nın ne de Abdurrahman`ın ondan bir şey rivayet ettiğini duymadım” demiştir. Ahmed, “leyse bi şey`dir, hadisi yazılmaz” demiş, İbn Maîn ve Ebu Hâtim, “zaîfu`l-hadis” demişlerdir. Buharî, “alimlerin değerlendirmesinde leyse bi`l-kaviy” demiş, Ebu Davud, “leyse bi şey”, Nesaî, “metrûkü`l-hadis”, Darekutnî ise, “zayıf” demişlerdir. İbn Abdil-Berr şunu söylemiştir: “Alimler, onun zaîfu`l-hadis olduğunda ittifak etmişlerdir.”

Hocaları; Sümâme b. Abdullah b. Enes, el-Hasan el-Basrî, Abdullah b. el-Hâris el-Basrî, Ebu Nadra el-`Abdî`dir.

²⁴ İbn Ebi Hâtim, *el-Cerh ve`l-ta`dîl*, II, 169, 841; İbn Hibbân, *es-Sikât*, VI, 52; Mizzî, *Tehzibu`l-kemal*, II, 496, 395; Zehebî, *Siyer*, VII, 576, 1364; a.mlf., *Tezkiretu`l-huffâz*, I, 320, 299; İbn Hacer, *Tehzibu`l-tehzib*, I, 244, 486; a.mlf., *Takrîb*, 396;

²⁵ Buharî, *et-Tarihu`l-kebîr*, IV, 92, 2077; İbn Ebi Hâtim, *el-Cerh ve`l-ta`dîl*, IV, 208, 6091; İbn Hibbân, *es-Sikât*, VI, 401; Mizzî, *Tehzibu`l-kemal*, XI, 154, 2407; Zehebî, *Siyer*, VI, 620, 1083; a.mlf., *Tezkiretu`l-huffâz*, I, 203, 198; a.mlf., *Mîzan*, II, 160, 3173; İbn Hacer, *Tehzibu`l-tehzib*, II, 715, 2872; a.mlf., *Takrîb*, 2445

Kendisinden; Ebu Şeybe, Süfyân es-Sevrî, Şerîk b. Abdullah en-Nehaî, Abdurrahman b. Muhammed el-Muhâribî gibi muhaddisler rivayette bulunmuşlardır.²⁶

Ebu Nadra

Bu ravi hakkında daha önce bilgi verilmiştir.²⁷

Ebu Saîd el-Hudrî (ö.74/693)

Sa'd İbn Mâlik İbn Sinân el-Hudrî. Medine'de müslüman bir ailede büyüdü. İslâmiyet ile çocukluk yıllarında şereflendi. Uhud savaşına katılmayı çok istediği halde, Resûl-i Ekrem (s.a.) onun henüz çocuk olduğunu söyleyerek bu dileğini kabul etmedi. Babasının Uhud'da şehid olmasından sonra, şiddetli geçim sıkıntısı çekti. Ebu Saîd kimseden bir şey talep etmedi. Daha sonra işleri yoluna girdi ve Medineli müslümanlar arasında sayılı zenginlerden oldu.

İlk defa Hendek Gazvesine daha sonra 12 gazveye iştirak etti. Bazı seriyyelerde görev aldı, hatta bunlardan bazılarında seriyye komutanlığı yaptı.

Ashâb-ı kirâm'ın fakihlerinden olması sebebiyle Hz. Peygamber'in (s.a.) vefâtından sonra Medine'de fetvâ vermekle ve öğretimle meşgul oldu. Ayrıca Ebû Saîd el-Hudrî, binden fazla hadis rivâyet eden ve müksirûn diye anılan yedi sahâbîden biridir.

74 yılında, seksen küsur yaşlarında iken bir cuma günü vefât etti. Allah ondan razı olsun.²⁸

(5) Sened ve Metin yönünden değerlendirilmesi

Hadis, muttasıl bir senede sahiptir. Senedde bulunan Ebu Süfyan, hadis alimlerinin ortak görüşüyle “zayıf bir ravi” olduğu söylenmiştir. Diğer ravilerin güvenilir olduğu tesbit edilmiştir. Tirmizî, Sevrî ve Ebu Süfyân tarikiyle gelen bu hadisi *hasen garib* olarak değerlendirmiştir.

Ebu Saîd el-Hudrî rivayetiyle gelen bu hadiste, Enes b. Mâlik rivayetinden farklı olarak, Yasin sûresinin 12. ayetinin Seleme oğulları hakkında indiği açıkça belirtilmiştir.

²⁶ İbn Ebi Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, IV, 465, 7284; İbn Hibbân, *el-Mecruhîn*, I, 487, 510; Mizzî, *Tehzibu'l-kemal*, XIII, 377, 2961; Zehebî, *Mîzan*, II, 307, 3789; İbn Hacer, *Tehzibu't-tehzîb*, III, 289, 3503; a.mlf., *Takrîb*, 3013

²⁷ bkz., s. 91

²⁸ İbn Hacer, *el-İsâbe*, VII, 147, 10013; *Riyâzü's-sâlihîn*, I, 166

Konu aynıdır. Seleme oğulları mescidin yakınına taşınmak istemişler, bunun üzerine bu ayet nazil olmuştur. Hz. Peygamber de ayeti tefsir ederken, “Attığınız adımlarınız yazılıyor. Yerinizden taşınmayın” buyurmuştur.

e. Beşinci Hadis

(1) Hadisin Metni

:

(2) Hadisin Tercümesi

Şuabu'l-İmân İsnadı

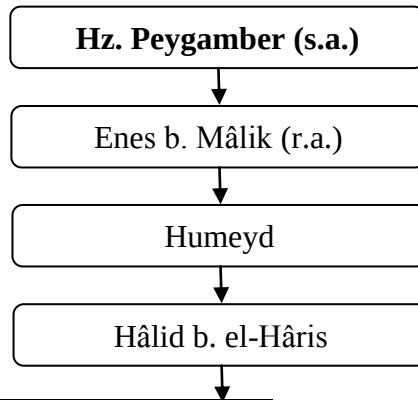
Ebu Abdullah el-Hafız, Ebubekir el-Kâdî, Ebu Muhammed b. Ebu Hâmid el-Mukri' ve Ebu Sâdık el-Attâr > Ebu'l-Abbas Muhammed b. Yakub > Muhammed b. Hişâm b. Mellâs > Mervân (İbn Muâviye el-Fezârî) > Humeyd > Enes

İbn Mâce İsnadı

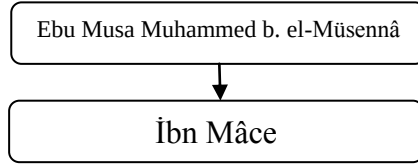
(İbn Mâce dedi ki:) Bize Ebu Musa Muhammed b. el-Müsennâ rivayet etti. (Dedi ki:) Bize Hâlid b. el-Hâris rivayet etti. (Dedi ki:) Bize Humeyd, Enes b. Mâlik (r.a.) rivayet etti. O (Enes) dedi ki: Seleme oğulları yurtlarını Mescide yakın bir yere taşımak istediklerinde Nebi (s.a.) bunu hoş karşılamadı ve onlara şöyle dedi:

“Ey Seleme oğulları! Attığınız adımların yazıldığını bilmiyor musunuz?”²⁹

(3) İsnad Şeması

²⁹ İbn Mâce, Mesâcid, 15; Buharî, Fedâilu'l-Medine, 11; Beyhakî, *Şuabu'l-imân*, IV, 352, 2627

(4) Ravilerin değerlendirilmesi

Ebu Musa Muhammed b. el-Müsennâ

Bu ravi hakkında daha önce bilgi verilmiştir.³⁰

Hâlid b. el-Hâris (ö.186/802)

Hâlid b. el-Hâris b. Ubeyd b. Süleyman³¹ el-Huceymî. Künyesi Ebu Osman el-Basrî'dir. Sekizinci tabakadan sika ve sebt bir ravidir. İbn Hibbân onu *es-Sikât*'ında zikretmiştir. el-Esrem, Ahmed'in onun hakkında, "Basra'da sağlamlığın zirvesinde bir ravidir" dediğini söylemiştir. Ebu Zür'a da, "ona doğru Hâlid (Hâlidu's-Sıdk) denirdi" demiştir. İbn Sa'd, "sika", Ebu Hâtim, "imam sika", Nesaî ise, "sika sebt" değerlendirmesi yapmışlardır. İbn Hacer, Tirmizî'nin "sika me'mun bir ravi" dediğini nakletmiştir.

Hocaları; Humeyd et-Tavîl, Eyyüb es-Sahtiyânî, Hişam b. Urve, Ubeydullah b. Ömer, Şu'be b. Haccâc ve Süfyân es-Sevrî'dir.

Kendisinden; Ahmed b. Hanbel, İshâk b. Râhûye, Ali b. el-Medînî, Müsedded b. Müserhed, Ârim gibi hadis alimleri rivayette bulunmuşlardır. 186 yılında vefat etmiştir.³²

Humeyd,³³

Enes b. Mâlik³⁴ hakkında daha önce bilgi verilmiştir.

(5) Sened ve Metin yönünden değerlendirilmesi

Senedde Humeyd et-Tavîl Enes b. Mâlik'ten (r.a.) rivayet etmiştir. Kaynaklarda Humeyd'in Enes'ten rivayetlerinde tedlîs yaptığı zikredilmektedir.³⁵ Bu

³⁰ bkz., s. 89

³¹ İbn Hacer, "Süleyman" olduğu konusunda da bir görüş olduğunu zikretmiştir. (İbn Hacer, *Tehzîbu't-tehziib*, II, 261

³² Buharî, *et-Tarihu'l-kebîr*, III, 145, 490; İbn Ebi Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, III, 321, 3753; İbn Hibbân, *es-Sikât*, VI, 267; Mizzî, *Tehzîbu'l-kemal*, VIII, 35, 1598; Zehebî, *Siyer*, VII, 551, 1354; İbn Hacer, *Tehzîbu't-tehziib*, II, 261, 1914; a.mlf., *Takrîb*, 1619

³³ bkz., s. 87

³⁴ bkz., s. 23

³⁵ İbn Hacer, *Tehzîbu't-tehziib*, II, 221

sebeple hadisin senedi munkatı'dır. Hadis Buhârî'de aynı lafızlarla İbn Selâm > Fezârî > Humeyd et-Tavîl > Enes (r.a.) tarikiyle geçmektedir. Senedde bulunan diğer ravilerin "sika" olduğu hadis alimleri tarafından söylenmiştir. Hadis, şevahidlerle birlikte sahih hükmünü almıştır.

Hadisimiz, namaz kılmak için camiye giderken atılan her adım için sevap yazıldığına işaret eden bir hadistir. Seleme oğulları şehrin dış mahallelerinde oturan bir kabiledir. Mescid-i Nebevî'ye ve Hz. Peygamber'e daha yakın olma arzusuyla mescide yakın yerlere taşınmak istemişler, Peygamber efendimiz de yerlerinde kalmalarını söylemiştir. Böylece uzak mesafelerden gelerek daha fazla gayret göstermiş olacaklar, daha fazla sevaba ulaşacaklardır.

Namaz kılmak için mescide gidenlere attığı adımlar sayısınca sevap yazılacağı yine Hz. Peygamber tarafından bildirilmiştir. *"Bir kimse güzelce abdest alır, sırf namaz için câmiye giderse, camiye varıncaya kadar atmış olduğu her adıma mukabil bir derece yükselir ve bir günahı silinir."*³⁶

Ayrıca hadis-i şeriflerde, uzaklardan mescide gelenlerle yakın mesafelerden gelenler arasında sevap farkı olacağı bildirilmiştir. Peygamber efendimiz şöyle buyurmuştur: *"Mescide uzaklık, sevap bakımından daha kazançlıdır."*³⁷

f. Altıncı Hadis

(1) Hadisin Metni

(2) Hadisin Tercümesi

(Ahmed b. Hanbel dedi ki:) Bize Abdussamed b. Abdu'l-Vâris rivayet etti. (Dedi ki:) Bize Şu'be rivayet etti. (Dedi ki:) Bize Cüreyrî, Ebu Nadra'dan, o da Câbir'den (r.a.) rivayet etti. Câbir dedi ki: Seleme Oğulları yurtlarını satın mescidin yakınlarına taşınmak istediler. Bu haber Resûlullah'a (s.a.) ulaştığında şöyle buyurdu:

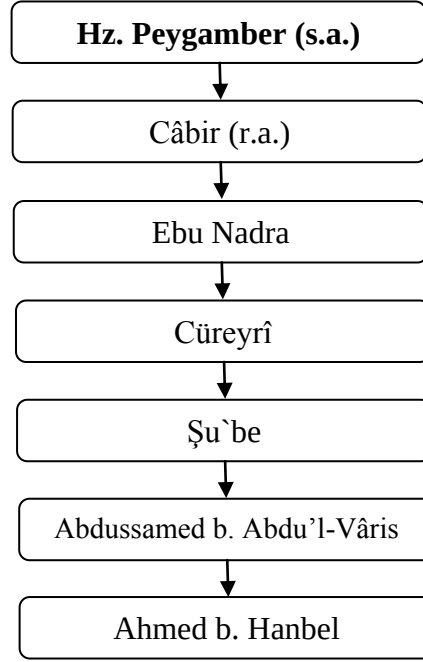
"Yurdunuzda kalın, adımlarınız yazılıyor."³⁸

³⁶ Buhârî, Ezan, 30; Müslim, Salat, 272; Ebu Davud, Salat, 48; İbn Mâce, Taharet, 6

³⁷

Ebu Davud, Salat, 48; İbn Mâce, Mesâcid, 15

(3) İsnad Şeması

(4) Ravilerin değerlendirilmesi

Abdussamed b. Abdu'l-Vâris

Bu ravi hakkında daha önce bilgi verilmiştir.³⁹

Şu`be (ö.160/776)

Şu`be b. el-Haccâc b. el-Verd el-Atekî el-Ezdî. 82 yılında doğmuş olup künyesi Ebu Bistâm'dır. Yedinci tabakadan sika, hafız ve mutkin bir ravidir. Süfyân es-Sevrî onun için, hadiste “emiru'l-mü'minîn'dir”⁴⁰, demiştir. Hadis alimleri icma ile onun hadis ilmindeki yerine işaret etmişlerdir. İbn Hibbân onu *es-Sikât*'ında zikretmiştir.

Hocaları; Ebân b. Tağlib, İbrahim b. Muhacir, Ezrak b. Kays, Bistâm b. Müslim, Sâbit el-Bunânî, Humeyd et-Tavîl, Süfyân es-Sevrî, Asım el-Ahvel, Abde b. Ebu Lübâbe ve uzunca bir hoca listesi bulunmaktadır.

Kendisinden; el-A`meş, Cerîr b. Hizâm, Süfyân es-Sevrî (akranı), Yahya el-Kattân, İbn Mehdî, Vekî` b. Cerrâh, Abdullah İbnü'l-Mübârek, Ebu Davud, İbn Uleyye, İbrahim b. Tahmân, İsa b. Yunus, Yezîd b. Harun, Ğunder, Adem b. Ebu İyâs gibi

³⁸ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, III, 371

³⁹ bkz., s. 90

⁴⁰ Emîru'l-Mü'minin: Muhaddislerin lakaplarından. Hadis ilimlerinin tümünde en yüksek dereceye yükselmiş olan alimler için kullanılır. Hıfz ve dirayet itibariyle devrinin parmakla gösterilen hadis otoritelerine bu lakap verilmiştir. (Uğur, *Hadis Terimleri Sözlüğü*, 74)

Cüreyri,⁴²

Ebu Nadra,⁴³

Câbir b. Abdullah⁴⁴ hakkında daha önce bilgi verilmiştir.

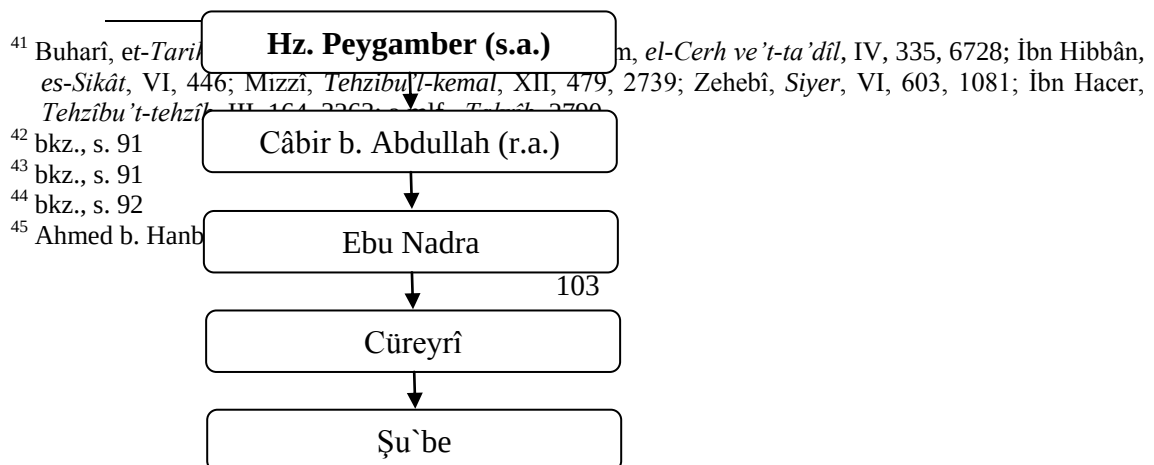
Hadis isnad açısından muttasıl’dır. Senedde bulunan Abdussamet hakkında hadis alimleri “sadûk” değerlendirmesi yapmışlar, diğerlerinin sika olduğunu söylemişlerdir. Hadis, şevahidleriyle birlikte sahih hükmünü almıştır.

g. Yedinci Hadis

(2) Hadisin Tercümesi

“Ey falan kişi, yurdunuzda kalın, çünkü attığınız adımlar yazılıyor.”⁴⁵

(3) İsnad Şeması

(4) Ravilerin değ erlendirilmesi

Hâşim ( .207/822)

Hâşim b. el-Kasım b. Müslim el-Leysî. Künyesi Ebu'n-Nadr el-Ba      'dir. 134 yılında doğmuştur. Aslen Horasan'lıdır. Dokuzuncu tabakadan sika ve sebt bir ravidir.   bn Hibbân onu *es-Sikât* 'ında zikretmiştir.   bn Maîn,   bn  'l-Medînî,   bn Sa'd, Ebu Hâtim ve   bn K  n   onun hakkında, "sika bir ravidir" demişlerdir.   bn Abdilberr, "sad  k olduğunda ittifak vardır" demiş, Nesaî, "le be'se bih" demiş, Hâkim ise, "hadiste sebt hafız bir ravidir" demiştir.

Hocaları;   krime b. Ammâr, Har  z b. Osman, Verkâ' b. Ömer, Abdurrahman b. Abdullah b. Dînâr, Züheyr b. Muâviye, Ubeydullah b. el-E     ' 'dir.

Kendisinden; oğlu ya da torunu Ebu Bekir b. Ebi'n-Nadr, Ahmed b. Hanbel,   sh  k b. Râhûye, Ali b. el-Medînî, Yahya b. Maîn, Ebubekir b. Ebi Şeybe, Ebu Hayseme, Mahmud b.   ayl  n, Muhammed b. Râfî', Ahmed b. Ömer es-Sims  r, Ebu Mes  ud er-Râzî gibi muhaddisler rivayette bulunmuşlardır. 207 yılı Zilkâde ayında vefat etmiştir.⁴⁶

*Şu'be,*⁴⁷

⁴⁶ Buharî, *et-Tarihu'l-kebîr*, VIII, 235, 2844;   bn Ebi Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, IX, 130, 16101;   bn Hibbân, *es-Sikât*, IX, 243; Mizzî, *Tehzibu'l-kemal*, XXX, 130, 6540; Zehebî, *Siyer*, VIII, 212, 1526; a.mlf., *Tezkiretü'l-huffâz*, I, 359, 350;   bn Hacer, *Tehzibu't-tehzîb*, VI, 620, 8523; a.mlf., *Takrib*, 7256

⁴⁷ bkz., s. 102

*Cüreyrî,*⁴⁸

*Ebu Nadra,*⁴⁹

*Câbir b. Abdullah*⁵⁰ hakkında daha önce bilgi verilmiştir.

(5) Sened ve Metin yönünden değerlendirilmesi

Hadis, senedi açısından muttasıl'dır. Senedde bulunan raviler "sika" ravilerdir. Hadis, sahih bir hadistir.

Hadisin bu rivayetinde, kendisi de Seleme oğullarından biri olan, hadisin ravisi Câbir b. Abdullah'ın (r.a.), mescide yakın bir yere taşınma isteklerini Hz. Peygambere söylediği görülmektedir. Peygamber efendimiz bunun üzerine orada bulunan ve Seleme oğullarından olan Ensar'dan birine seslenerek yerlerinde kalmalarını, zira attıkları adımların hesaba geçtiğini söylemiştir.

h. Sekizinci Hadis

(1) Hadisin Metni

(2) Hadisin Tercümesi

(Hâkim dedi ki:) Bize Ebu Saîd Ahmed b. Yakub es-Sekafî rivayet etti. (Dedi ki:) Bize el-Hasan b. Ali b. Şebîb el-Ma`merî rivayet etti. (Dedi ki:) Bana Cafer b. Muhammed b. İshâk b. Yusuf el-Ezdî rivayet etti. (Dedi ki:) Bana Dedem (İshâk b. Yusuf) rivayet etti. (Dedi ki:) Bize Süfyân b. Saîd, Ebu Süfyân Sa`d b. Tarîf'ten, o Ebu Nadra'dan, o da Ebu Saîd el-Hudrî'den (r.a.) rivayet etti. O (Ebu Saîd) dedi ki: Seleme oğulları Medine'nin dış kısmına yerleşmişlerdi. Mescide yakın bir yere taşınmak

⁴⁸ bkz., s. 91

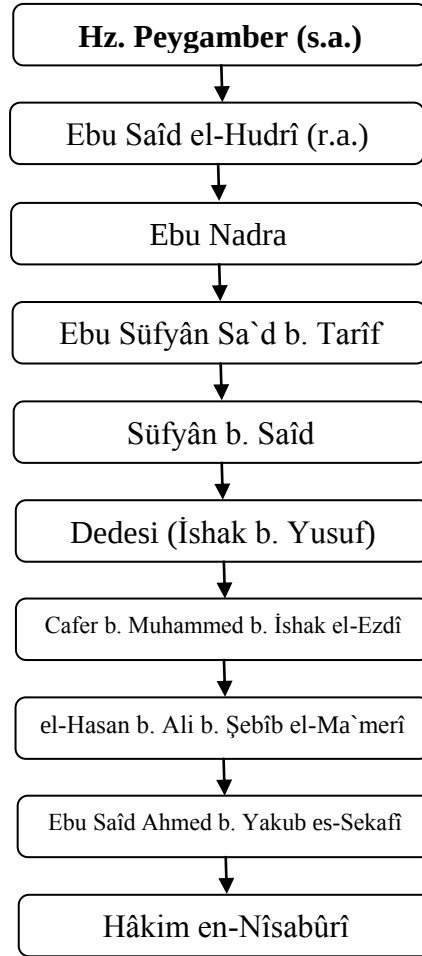
⁴⁹ bkz., s. 91

⁵⁰ bkz., s. 92

istediler. Allah (azze ve celle), «Şüphesiz ki ölüleri Biz diriltiriz. İşlediklerini ve geride bıraktıklarını Biz yazacağız.»⁵¹ ayetini indirdi. Bunun üzerine Resûlullah (s.a.) onları çağırıp şöyle buyurdu:

“Şüphesiz Allah, sizin adımlarınızı yazıyor.” Sonra onlara bu ayeti okudu. Bunun üzerine yerlerini değiştirmekten vazgeçtiler.⁵²

(3) İsnad Şeması

(4) Ravilerin değerlendirilmesi

Ebu Saîd Ahmed b. Yakub es-Sekafî (ö.?)

Bu ravi hakkında herhangi bir bilgiye rastlayamadık.

el-Hasan b. Ali b. Şebîb el-Ma`merî (ö.295/907)

⁵¹ Yasin, 36/12

⁵² Hâkim, *el-Müstedrek*, Tefsir, Yasin, II, 536, (3603); Beyhakî, *Şuabu'l-imân*, IV, 354, 2630

el-Hasan b. Ali b. Şebîb el-Bağdâdî el-Ma`merî. Künyesi Ebu Ali'dir. 210 yılında doğmuştur. On ikinci tabakadan sadûk, imam, hafız bir ravidir. Hatîb onun için, "ilim deposu bir zattır. Anlayış ve ezber özellikleriyle bilinir. Hadislerinde garib ve infirâd ettiği bazı şeyler bulunmaktadır" demiştir. Darekutnî, "sadûk hafız bir ravidir. Musa b. Harun aralarındaki anlaşmazlıktan dolayı onu cerh etmiştir." demiştir.

Hocaları; Şeybân b. Ferrûh, Ali b. el-Medînî, Halef b. Hişâm, Süveyd b. Saîd, İsa b. Zuğbe'dir.

Kendisinden; Ebu Bekir en-Neccâd, Ebu Sehl b. Ziyâd, Ahmed b. Kâmil el-Kâdî ve İbn Kâni` gibi muhaddisler hadis rivayet etmişlerdir. 295 yılının Muharrem ayında vefat etmiştir.⁵³

Cafer b. Muhammed b. İshâk b. Yusuf el-Ezdî (ö.?)

Bu ravi hakkında herhangi bir bilgiye rastlayamadık.

Dedesi (İshâk b. Yusuf b. el-Ezrak),⁵⁴

Süfyân b. Saîd,⁵⁵

Ebu Süfyân Sa`d b. Tarîf,⁵⁶

Ebu Nadra,⁵⁷

Ebu Saîd el-Hudrî⁵⁸ hakkında daha bilgi verilmiştir.

(5) Sened ve Metin yönünden değerlendirilmesi

Hadis, senedi itibariyle muttasıl'dır. Senedde bulunan Ebu Saîd ve Cafer b. Muhammed hakkında herhangi bir bilgiye rastlayamadık. Bu sebeple onları değerlendirme dışı bıraktık. el-Hasan b. Ali'nin "sadûk" bir ravi olduğu, hadis alimlerince değerlendirilmiştir. Ebu Süfyân hakkında "zayıf" değerlendirmesi yapılmıştır. Seneddeki durumlarını tesbit edemediğimiz raviler sebebiyle hadis, zayıf hükmünü almıştır.

Yasin sûresinin 12. ayetinin inişine sebep olan Seleme oğullarının mescide yakın bir yere taşınmaları bu rivayette de zikredilmiştir. Diğer rivayetlerden farklı

⁵³ Zehebî, *Siyer*, X, 506, 2470; a.mlf., *Tezkiretu'l-huffâz*, II, 667, 687

⁵⁴ bkz., s. 90

⁵⁵ bkz., s. 90

⁵⁶ bkz., s. 91

⁵⁷ bkz., s. 91

⁵⁸ bkz., s. 98

olarak Peygamber efendimiz bu aileyi çağırması **“Attığımız adımları Allah yazıyor”** demiş, ardından da bu ayeti onlara okumuştur.

el-Müstedrek’te ve *Şuabu’l-imân*’da geçen bu hadis için Hâkim, “sahih” değerlendirmesi yapmış, Zehebî de bu görüşe katıldığını ifade etmiştir.

i. Dokuzuncu Hadis

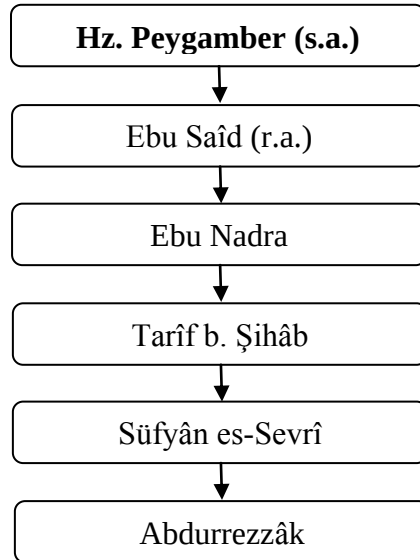
(1) Hadisin Metni

(2) Hadisin Tercümesi

Abdurrezzâk, es-Sevrî’den, o Tarîf’ten, o Ebu Nadra’dan, o da Ebu Saîd’den (r.a.) rivayet etti. O (Ebu Saîd) dedi ki: Seleme oğulları Resûlullah’a (s.a.) evlerinin mescide uzak olduğundan şikâyet ettiler. Bunun üzerine Allah (c.c.): **«İşlediklerini ve geride bıraktıklarını Biz yazarız.»** âyetini indirdi. Nebi (s.a.) şöyle buyurdu:

“Yerinizde kalın, attığımız adımlar yazılıyor”.⁵⁹

(3) İsnad Şeması

(4) Ravilerin değerlendirilmesi

⁵⁹ Abdurrezzâk, *el-Musannef*, I, 517, (1982)

Abdurrezzâk (ö.211/826)

Abdurrezzâk b. Hemmâm b. Nâfi` el-Himyerî. Künyesi Ebubekir es-San`anî'dir. Dokuzuncu tabakadan sika, hafız ve musannef sahibi bir ravidir. Ömrünün sonuna doğru gözlerini kaybetmiş ve başkalarının telkinine uğramıştır. Kaynaklarda şia taraftarlığı yaptığı kaydedilmektedir. İbn Hibbân onu *es-Sikât*'ında zikretmiştir. Ebu Zür'a onun için, "Abdurrezzâk hadis açısından sebt bir ravidir" demiştir. Abdullah b. Ahmed şöyle demiştir: "Babama, Abdurrezzâk şia görüşlü müdür ve de bu görüşte aşırı mıdır? diye sordum, ben bu konuda ondan hiçbir şey duymadım, dedi". Abdullah b. Ahmed, Seleme b. Şebîb'den şu sözünü aktarmıştır: "Abdurrezzâk'ın, -Vallahi hiçbir zaman Ali'yi Ebubekir ve Ömer'den üstün tutmaya gönlüm razı olmadı. Allah Ebubekir'e, Ömer'e ve Osman'a rahmet etsin. Onları sevmeyen mümin olamaz. En güvendiğim amelim onları sevmemdir, dediğini duydum." İbn Hacer, Nesaî'nin onun hakkında, "ömrünün sonlarına doğru ondan yazılan hadislere dikkat edilmeli çünkü bu dönemde münker hadisleri vardır" dediğini, Ebu Hâtim'in, "hadisleri yazılır ve onlarla ihticâc edilir" dediğini, İbn Hibbân'ın, "ezberden naklettiği hadislerde -teşeyyü` sebebiyle- hata ediyordu" dediğini nakletmiştir. İclî ve el-Bezzâr'ın onun için, "sika bir ravidir, şia görüşlüdür" demişlerdir.

Hocaları; Babası Hemmâm b. Nâfi`, amcası Vehb b. Nâfi`, Ma`mer b. Râşid, Eymen b. Nâbil, Süfyân es-Sevrî, İkrime b. Ammâr, İbn Cüreyc, el-Evzâî, Mâlik b. Enes, İsrâîl, İsmail b. Ayyâş gibi zatlardır.

Kendisinden; Süfyân b. Uyeyne, Mu`temir b. Süleyman, Veki` b. Cerrâh, Ahmed b. Hanbel, İshâk b. Râhûye, Ebu Hayseme, Yahya b. Saîd, Ahmed b. Salih, İbrahim b. Musa, Amr en-Nâkîd, İshâk b. Mansur el-Kevsec, Abdubnu Humeyd, Mahmud b. Ğaylân gibi muhaddisler rivayette bulunmuşlardır. 211 yılında vefat etmiştir.⁶⁰

Sevrî (Süfyân es-Sevrî),⁶¹

Tarîf (Ebu Süfyân Tarîf b. Şihâb es-Sa`dî el-Basrî),⁶²

Ebu Nadra,⁶³

Ebu Saîd⁶⁴ hakkında daha önce bilgi verilmiştir.

⁶⁰ Buharî, *et-Tarihu'l-kebir*, VI, 130, 1933; İbn Ebi Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, VI, 49, 9454; İbn Hibbân, *es-Sikât*, VIII, 412; Mizzî, *Tehzibu'l-kemal*, XVIII, 52, 3415; Zehebî, *Siyer*, VIII, 222, 1533; a.mlf., *Mizan*, II, 534, 4792; a.mlf., *Tezkiretu'l-huffâz*, I, 364, 357; İbn Hacer, *Tehzibu't-tehzib*, IV, 167, 4761; a.mlf., *Takrîb*, 4064

⁶¹ bkz., s. 90

⁶² bkz., s. 91

⁶³ bkz., s. 91

(5) Sened ve Metin yönünden değerlendirilmesi

Hadisin senedi muttasıl'dır. Senedde geçen Tarîf "zayıf" bir ravidir. Diğer raviler "sika" olarak değerlendirilmiştir. Hadis, zayıf hükmünü almıştır.

Ebu Saîd'in (r.a.) rivayet ettiği bu hadis, Seleme oğullarının bizzat gelerek Hz. Peygamber'e durumlarını bildirdikleri şeklinde anlaşılmaktadır. Bu hadisi diğer rivayetlerle telif etme açısından şöyle de anlamak mümkündür: Seleme oğullarının mescide yakın bir yere taşınma istekleri Hz. Peygamber'e ulaştığında bunun sebebini sormuş, onlar da hadiste anlatıldığı şekilde durumlarını arz etmişlerdir.

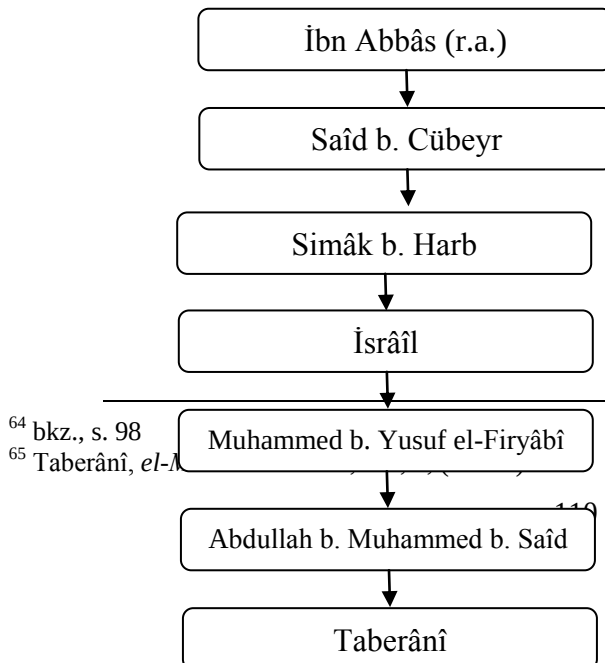
j. Onuncu Hadis

(1) Hadisin Metni

(2) Hadisin Tercümesi

(Taberânî dedi ki:) Bize Abdullah b. Muhammed b. Saîd b. Ebi Meryem rivayet etti. (Dedi ki:) Bize Muhammed b. Yusuf el-Firyâbî rivayet etti. (Dedi ki:) Bize İsrâîl, Simâk b. Harb'dan, o Saîd b. Cübeyr'den, o da İbn Abbâs'dan (r.a.) rivayet etti. O (İbn Abbâs) dedi ki: Ensâr'ın evleri mescidden uzaktaydı. Onlar mescide yakın bir yere taşınmak istediler. Bunun üzerine; «**Biz işlediklerini ve geride bıraktıklarını yazarız.**» âyeti nazil oldu. Onlar da yerlerinde kaldılar.⁶⁵

(3) İsnad Şeması

(4) Ravilerin değeriendirilmesi

Abdullah b. Muhammed b. Saîd b. Ebi Meryem (ö.?)

Bu ravi hakkında herhangi bir bilgiye rastlayamadık.

Muhammed b. Yusuf el-Firyâbî (ö.212/827)

Muhammed b. Yusuf b. Vâkîd b. Osman ed-Dabbî. Künyesi Ebu Abdullah el-Firyâbî'dir. Dokuzuncu tabakadan sika bir ravidir. İbn Hibbân onu *es-Sikât*'ında zikretmiştir. El-Fadl b. Ziyâd, Ahmed'in onun hakkında, "sâlih bir kişidir" dediğini söylemiştir. İclî, Nesaî onun hakkında, "sika bir ravidir" demişlerdir. İbn Ebi Hâtim, "babama el-Firyâbî'yi sordum, sadûk ve sikadır, dedi" demiştir.

Hocaları; Fıtr b. Halîfe, el-Evzâî, Cerir b. Hâzim, Yunus b. Ebi İshâk, Süfyân es-Sevrî, Zâide b. Kudâme, Ebân b. Abdullah el-Becelî'dir.

Kendisinden; Buharî, diğer *kütüb-i sitte* müellifleri Ahmed b. Hanbel vasıtasıyla, Muhammed b. Yahya, Abdulvehhab b. Necde, Velîd b. Utbe ed-Dimeşkî, Ebu Asım Huşeyş⁶⁶ b. Esram, Abdullah b. Fadâle gibi muhaddisler rivayette bulunmuşlardır. 212 yılında vefat etmiştir.⁶⁷

İsrâîl (ö.162/778)

İsrâîl b. Yunus b. Ebu İshâk es-Sebî'î el-Hemdânî. Künyesi Ebu Yusuf el-Kûfî'dir. Yedinci tabakadan sika bir ravidir. Kuvvetli bir hafızaya sahip olmasıyla meşhurdur. Hiçbir delile dayanmadan aleyhinde bazı değeriendirmeler yapılmıştır. İbn Hibbân onu *es-Sikât*'ında zikretmiştir. Harb, Ahmed b. Hanbel'in onun hakkında, "şeyh ve sika bir ravidir" dediğini, söylemiştir. Ebu Hatim, "sika sadûk bir ravidir, Ebu İshâk'ın rivayetlerinde en sağlam kişidir" demiştir. İclî, "Kûfeli (İsrâîl) sika'dır" demiştir. Yakub b. Şeybe, "salihu'l-hadis bir zattır, hadislerinde gevşeklik vardır"

66

67 Buharî, *et-Tarihu'l-kebîr*, I, 264, 844; İbn Ebi Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, VIII, 138, 13840; İbn Hibbân, *es-Sikât*, IX, 57; Mizzî, *Tehzibu'l-kemal*, XXVII, 52, 5716; Zehebî, *Siyer*, VIII, 289, 1548; a.mlf., *Tezkiretu'l-huffâz*, I, 376, 372; İbn Hacer, *Tehzîbu't-tehzîb*, VI, 129, 7583; a.mlf., *Takrîb*, 6415

demiş, bir başka yerde, “sika ve sadûk bir ravidir” değerlendirmesi yapmıştır. Nesaî, “la be’sse bih” demiştir. İbn Hacer, Muhammed b. Abdullah b. Numeyr’in ve İbn Sa’d’ın onun hakkında, “sika bir ravidir” dediğini nakletmiştir.

Hocaları; Dedesi Ebu İshâk Amr b. Abdullah es-Sebî’î, Adem b. Süleyman, Simâk b. Harb, Ziyâd b. Alâka, Adem b. Ali’dir.

Kendisinden; Yahya b. Adem, Haccâc b. Muhammed el-A`ver, Ebu Davud et-Tayâlisî, Abdurrezzak b. Hemmâm, Muhammed b. Kesir, Vekî` b. Cerrâh gibi muhaddisler rivayette bulunmuşlardır. 162 yılında vefat etmiştir.⁶⁸

Simâk b. Harb (ö.123/740)

Simâk b. Harb b. Evs b. Halid ez-Zühî el-Bekrî el-Kûfî. Künyesi Ebu’l-Muğîre’dir. Dördüncü tabakadan sika ve sadûk bir ravidir. Özellikle İkrime’den yaptığı rivayetlerde ızdırab⁶⁹ bulunduğu zikredilmiştir.⁷⁰ Ömrünün sonlarına doğru telkîn’e maruz kalmıştır. İbn Hibbân onu *es-Sikât*’ında zikretmiştir.

Hocaları; Câbir b. Semure, en-Nu`man b. Beşîr, Enes b. Mâlik, Dahhâk b. Kays, Abdullah b. ez-Zübeyr, Târik b. Şihâb, Saîd b. Cübeyr, İkrime (radiyallahu anhum) gibi Sahabe ve Tabiîn’den hadis dinlemiştir.

Kendisinden; Oğlu Saîd, İsmail b. Ebu Halid, el-A`meş, Hammâd b. Seleme, Şu`be b. Haccâc, Süfyân es-Sevrî, Zâide b. Kudâme, İsrâil b. Yunus gibi muhaddisler rivayette bulunmuşlardır. 123 yılında vefat etmiştir.⁷¹

Saîd b. Cübeyr (ö.95/713)

Saîd b. Cübeyr b. Hişâm el-Esedî el-Vâlibî. Künyesi Ebu Muhammed el-Kûfî’dir. Tabiîn tabakasından sika, sebt ve fakîh bir ravidir. İbn Hibbân onu *es-Sikât*’ında zikretmiştir. Ebu’l-Kasım et-Taberî onun hakkında, “sika, imam, Müslümanların hücceti bir zattır” demiştir.

⁶⁸ İbn Ebi Hâtim, *el-Cerh ve’t-ta’dîl*, II, 256, 1285; İbn Hibbân, *es-Sikât*, VI, 79; Mizzî, *Tehzibu’l-kemal*, II, 515, 402; Zehebî, *Siyer*, VII, 48, 1134; a.mlf., *Mizan*, I, 212, 782; İbn Hacer, *Tehzibu’t-tehzib*, I, 248, 497; a.mlf., *Takrîb*, 401

⁶⁹ İztırab: bir ravi bir sefer rivayet ettiği hadisi ikinci sefere değişik tarzda rivayet eder. Ondan işiten raviler de birbirlerinden farklı şekillerde rivayet ederler. Bir ravinin aynı hadisi birbirlerinden farklı şekillerde rivayet etmesi halinde adalet ve zabt durumları farklı olmadığından rivayetleri arasında tercih imkânsız hale gelir. İşte bu tercih imkanı bırakmayan hale iztırab adı verilmiştir. (Uğur, *Hadis Terimleri Sözlüğü*, 172)

⁷⁰ bkz. İbn Hacer, *Takrîb*, 2624

⁷¹ Buharî, *et-Tarihu’l-kebîr*, IV, 173, 2382; İbn Ebi Hâtim, *el-Cerh ve’t-ta’dîl*, IV, 257, 6322; İbn Hibbân, *es-Sikât*, IV, 339; Mizzî, *Tehzibu’l-kemal*, XII, 115, 2579; Zehebî, *Siyer*, VI, 8, 724; a.mlf., *Mizan*, II, 216, 3381; İbn Hacer, *Tehzibu’t-tehzib*, 3, 66, 3077; a.mlf., *Takrîb*, 2624

İbn Abbas, İbnu'z-Zübeyr, İbn Ömer, İbn Ma'kıl, Adî b. Hâtım, Ebu Mesud el-Ensârî, Ebu Saîd el-Hudrî, Ebu Hureyre, Ebu Musa el-Eş'arî, Âişe (radiyallahu anhum) gibi sahabîlerden hadis dinlemiştir.

Kendisinden; oğulları Abdulmelik ve Abdullah, Ya'la b. Hakîm, Ya'la b. Müslim, Ebu İshâk es-Sebî, Ebu'z-Zübeyr el-Mekkî, Adem b. Süleyman, Bekir b. Şihâb, Sâbit b. Aclân gibi muhaddisler rivayette bulunmuşlardır. 95 yılında 50 yaşındayken Haccâc b. Yusuf'un emriyle öldürülmüştür.⁷²

İbn Abbas

Bu sahabî hakkında daha önce bilgi verilmiştir.⁷³

(5) Sened ve Metin yönünden değerlendirilmesi

Hadis, senedi itibariyle muttasıl'dır. Senedde bulunan Abdullah b. Muhammed dışındaki diğer raviler, münekkidler tarafından sika olarak değerlendirilmişlerdir. Abdullah b. Muhammed b. Saîd hakkında herhangi bir bilgiye ulaşamadığımız için hadis zayıf olarak değerlendirilmiştir. Heysemî, *Mecmeu'z-zevâid* adlı eserinde bu kişinin Taberânî'nin hocalarından biri olup zayıf bir ravi olduğunu söylemiştir.⁷⁴ Rivayetin senedi İbn Abbas'da (r.a.) son bulunduğundan bu hadis mevkuf bir hadistir.

Hadiste Ensar'ın evlerinin mescide uzaklığından bahsedilmektedir. Mescide yakın bir yere taşınmak istediklerinde Yasin sûresinin 12. ayetinin nazıl olduğu zikredilmiştir. Bu konudaki rivayetlere topluca bakıldığında hadisteki "Ensar"dan maksadın Seleme oğulları olduğu anlaşılmaktadır.

k. On Birinci Hadis

(1) Hadisin Metni

⁷² Buhârî, *et-Tarihu'l-kebîr*, III, 461, 1533; İbn Ebi Hâtım, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, IV, 8, 5148; İbn Hibbân, *es-Sikât*, IV, 275; Mizzî, *Tehzibu'l-kemal*, X, 358, 2245; Zehebî, *Siyer*, V, 186, 484; a.mlf., *Tezkiretü'l-huffâz*, I, 76, 73; İbn Hacer, *Tehzibu't-tehzîb*, II, 624, 2686; a.mlf., *Takrîb*, 2278

⁷³ bkz., s. 31

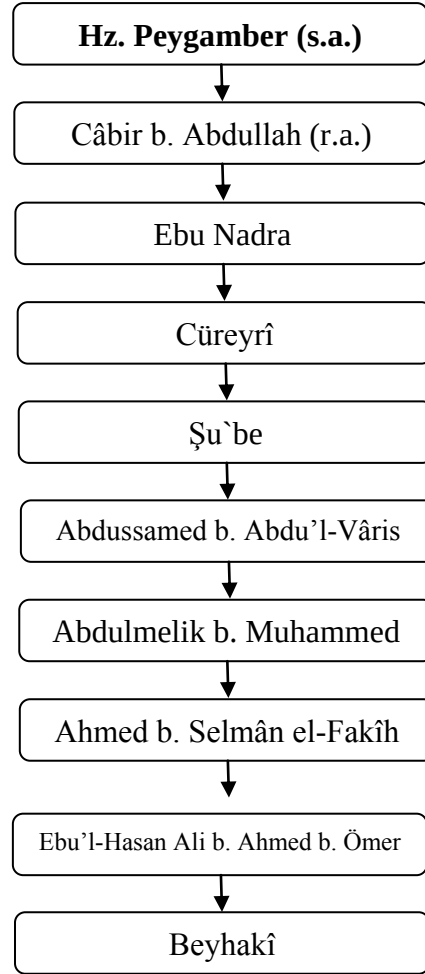
⁷⁴ Heysemî, *Mecmeu'z-zevâid*, VII, 97

(2) Hadisin Tercümesi

(Beyhakî dedi ki:) Bize Ebu'l-Hasan Ali b. Ahmed b. Ömer b. Hafs b. el-Hamâmî el-Mukrî haber verdi. (Dedi ki:) Bize Ahmed b. Selmân el-Fakîh rivayet etti. (Dedi ki:) Bize Abdumelik b. Muhammed rivayet etti. (Dedi ki:) Bize Abdussamed b. Abdu'l-Vâris rivayet etti. Dedi ki: Şu`be, Cüreyrî'den, o Ebu Nadra'dan, o da Câbir b. Abdullah'dan (s.a.) naklen Câbir şöyle dedi: Seleme oğulları evlerini satıp mescide yakın bir yere taşınmak istediler. Bu haber Resûlullah'a (s.a.) ulaşınca şöyle buyurdu:

“Ey Seleme oğulları attığınız adımların yazılmasını istemez misiniz?”⁷⁵

(3) İsnad Şeması

⁷⁵ Beyhakî, *Şuabu'l-imân*, IV, 353, 2628

(4) Ravilerin değerlendirilmesi

Ebu'l-Hasan Ali b. Ahmed b. Ömer b. Hafs b. Hamâmî el-Mukrî (ö.?)

Bu raviye ait herhangi bir bilgiye rastlayamadık.

Ahmed b. Selmân el-Fakîh (ö.348/959)

Ahmed b. Selmân b. el-Hasan b. İsrâîl b. Yunus el-Bağdâdî el-Hanbelî el-Fakîh en-Neccâd. 253 yılında doğmuş olup künyesi Ebubekir'dir. Ebu İshâk et-Taberî, "en-Neccâd sadûk ve ârif bir ravidir. Kendisine ait süneni bulunmaktadır" demiştir.

Hocaları; Ebu Davud, Ahmed b. Mula'ib, Yahya b. Ebu Tâlib, İsmail el-Kâdî, Abdumelik b. Muhammed, Muhammed b. İsmail et-Tirmizî'dir.

Kendisinden; Ebubekir el-Katî'î, İbn Şâhin, Darekutnî, İbn Mende, Ebu'l-Hasan b. el-Furât, Ebu Süleyman el-Hattâbî, Ebu'l-Kasım el-Harakânî gibi muhaddisler rivayette bulunmuşlardır. Kendisine ait Süneni bulunmaktadır. 348 yılının Zilhicce ayında vefat etmiştir.⁷⁶

Abdumelik b. Muhammed (ö.276/889)

Abdumelik b. Muhammed b. Abdullah b. Muhammed b. Abdumelik. 190 yılında doğmuş olup künyesi Ebu Kilâbe er-Rakkâşî'dir. On birinci tabakadan sadûk bir ravidir. Bağdat'a yerleştikten sonra hafızasında değişiklikler olduğu ve bazen yanıldığı kaynaklarda zikredilmiştir. İbn Hibbân onu *es-Sikât*'ında zikretmiştir. el-Âcurrî, Ebu Davud'un onunla ilgili, "dosdoğru, güvenilir, me'mun bir ravidir. Basra'da ondan hadis yazdım" demiştir. Darekutnî ise, "sadûk, isnada ve metinde çok hata yapan, ezberden rivayet ettiğinden rivayetlerinde vehim bulunan bir ravidir" demiştir. Ebu Cafer b. Cerîr et-Taberî, "hafızası ondan daha kuvvetli olanı görmedim" demiş, İbn Hibbân *es-Sikât*'ında, "hadislerinin çoğunu ezberlemişti" demiştir. Mesleme, "mutkin ve sika bir ravidir. Sûre ezberler gibi Şu'be'nin hadisi ezberlerdi" demiştir. Hâkim de Darekutnî'nin şöyle söylediğini nakletmiştir: "İnfirâd ettiği hadislerle ihticâc edilmez."

Hocaları; Ebu Âmir el-Akadî, Ebu Davud, Ebu'l-Velîd et-Tayâlisî, Abdussamed b. Abdu'l-Vâris, Eşhel b. Hâtim, Ravh b. Ubâde, Ebu Asım'dır.

Kendisinden; İbn Mâce, Sâğânî (akranı), İbn Huzeyme, Muhammed b. Cerîr, Ebu Arûbe, İsmail es-Saffâr, Ahmed b. Kâmil, Ebu Amr es-Simâk, Ahmed b. Selmân

⁷⁶ Zehebî, *Siyer*, XII, 82, 3132; a.mlf., *Mîzan*, I, 128, 371

en-Neccâd gibi muhaddisler rivayette bulunmuşlardır. 276 yılında Bağdat'ta vefat etmiştir.⁷⁷

*Abdussamed b. Abdu'l-Vâris,*⁷⁸

*Şu`be,*⁷⁹

*Cüreyrî,*⁸⁰

*Ebu Nadra,*⁸¹

*Câbir b. Abdullah*⁸² hakkında daha önce bilgi verilmiştir.

(5) Sened ve Metin yönünden değerlendirilmesi

Hadis, senedi açısından muttasıl'dır. Senedde bulunan ve Beyhakî'nin hocası olduğu anlaşılan Ebu'l-Hasan Ali b. Ahmed hakkında herhangi bir bilgiye rastlayamadık. Ahmed b. Selmân ve Abdumelik b. Muhammed hakkında hadis alimleri "sadûk" değerlendirmesi yapmışlardır. Diğer ravilerle ilgili değerlendirmeler, bu bölümün ikinci hadisi incelenirken zikredilmiştir.

Hadis, şevahidlerin desteğiyle birlikte sahihtir.

Bu konudaki hadislerin bu rivayetinde diğer hadislerden farklı olarak () "istemey misiniz?" ibaresi dikkat çekmektedir.

2. 25. AYETLE İLGİLİ RİVAYET

a. Hadisin Metni

⁷⁷ İbn Ebi Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, V, 436, 9064; İbn Hibbân, *es-Sikât*, VIII, 391; Mizzî, *Tehzibu'l-kemal*, XVIII, 401, 3556; Zehebi, *Siyer*, X, 317, 2320; a.mlf., *Mizan*, II, 577, 4983; İbn Hacer, *Tehzibu't-tehzib*, IV, 263, 4929; a.mlf., *Takrib*, 4210

⁷⁸ bkz., s. 90

⁷⁹ bkz., s. 102

⁸⁰ bkz., s. 91

⁸¹ bkz., s. 91

⁸² bkz., s. 92

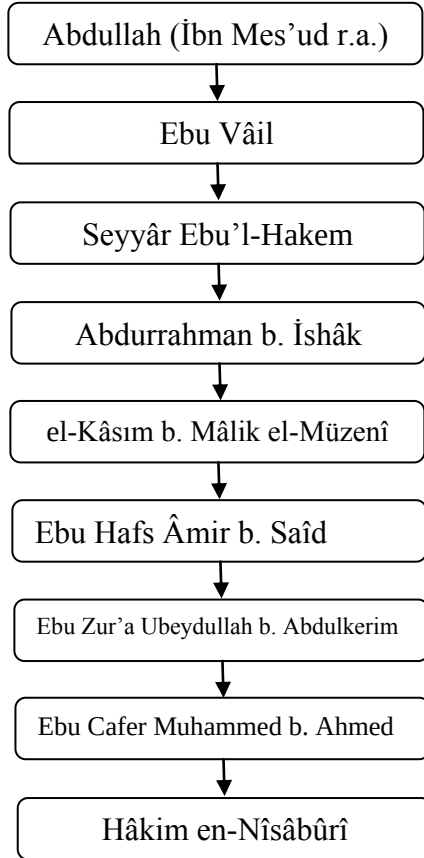
:

:

b. Hadisin Tercümesi

(Hâkim dedi ki:) Bize Ebu Cafer Muhammed b. Ahmed b. Saîd er-Râzî rivayet etti. (Dedi ki:) Bize Ebu Zûr'a Ubeydullah b. Abdulkerim rivayet etti. (Dedi ki:) Bize Ebu Hafs Âmir b. Saîd rivayet etti. (Dedi ki:) Bize el-Kâsım b. Mâlik el-Müzenî, Abdurrahman b. İshâk'dan, o Seyyâr Ebu'l-Hakem'den, o Ebu Vâil'den, o da Abdullah'dan (r.a.) rivayet etti. O (Abdullah) dedi ki: "Sâhib-i Yasin «**Ey kavmim, elçilere uyun!**»⁸³ dediğinde onu öldürmek için çukura gömdüler. O da Peygamberlere bakarak «**Muhakkak ben sizin Rabbinize imân ettim, bana kulak verin!**»⁸⁴ yani, bana şahitlik yapın, demişti."⁸⁵

c. İsnad Şeması

⁸³ Yasin 36/20

⁸⁴ Yasin 36/25

⁸⁵ Hâkim, *el-Müstedrek*, Tefsir, Yasin, II, 537 (3605)

d. Ravilerin değerlendirilmesi

Ebu Cafer Muhammed b. Ahmed b. Saîd er-Râzî (ö.?)

Muhammed b. Ahmed b. Saîd. Künyesi Ebu Cafer er-Râzî'dir. Tanınan birisi değildir. "Ali'nin taktığı dört yüzük vardı..." şeklinde batıl bir haber rivayet etmiştir.⁸⁶

Ebu Zür'a Ubeydullah b. Abdulkerim (ö.264/877)

Ubeydullah b. Abdulkerim b. Yezîd b. Ferrûh el-Mahzûmî. Künyesi Ebu Zür'a er-Râzî'dir. 200 yılında doğmuştur. On birinci tabakadan imam, hafız, sika ve meşhur bir ravidir. Çok fazla hadisi ezber bilmesiyle meşhur olmuş bir zattır. İbn Hibbân onu *es-Sikât*'ında zikretmiştir. Nesaî onun için, "sika", Ebu Hâtîm, "imam", Hatîb, "imam, hafız, çok hadis bilen sâdık bir ravidir" değerlendirmesi yapmıştır. İbn Vâre, İshâk b. Râhûye'nin, "Ebu Zür'a'nın bilmediği hadis aslı yok demektir" dediğini söylemiştir.

Hocaları; Ebu Âsım, Ebu Nuaym, Kabîsa b. Ukbe, Müslim b. İbrahim, Ebu'l-Velîd et-Tayâlisî, Ahmed b. Yunus, Abdullah b. Salih el-İclî, Ebu Sâbit el-Medenî, İbrahim b. Şemmâs, el-Hasan b. Bîşr el-Becelî, Abdurrahman b. Şeybe, Muhammed b. es-Salt el-Esedî'dir.

Kendisinden; Müslim, Tirmizî, Nesaî, İbn Mâce, Hermele b. Yahya, Rebî' b. Süleyman, Muhammed b. Humeyd er-Râzî, Ebu Hâtîm, Ebu Zür'a ed-Dimeşkî, Abdurrahman b. Ebi Hâtîm, Musa b. Ebi'l-Abbâs el-Cüveynî, Ebu Ya'la el-Mevsîlî gibi muhaddisler rivayette bulunmuşlardır. 264 yılının Zilhicce ayında 64 yaşındayken vefat etmiştir.⁸⁷

Ebu Hafs Âmir b. Saîd (ö.?)

Âmir b. Saîd el-Horasânî. Künyesi Ebu Hafs'dır. Dimeşk'e yerleşmiştir. Sadûk bir ravidir.

Hocaları; Abdussamed b. Ma'kûl, Kâsım b. Mâlik el-Müzenî'dir.

Kendisinden; Mahmud b. Hâlid, Saîd b. Muhammed el-Beyrûtî gibi alimler rivayette bulunmuşlardır.⁸⁸

el-Kâsım b. Mâlik el-Müzenî (ö.190/805)

el-Kâsım b. Mâlik el-Müzenî. Künyesi Ebu Cafer el-Kûfî'dir. Sekizinci tabakanın küçüklerinden sadûk bir ravidir. İbn Hibbân onu *es-Sikât*'ında zikretmiştir.

⁸⁶ Zehebî, *Mîzan*, IV, 36 (6757)

⁸⁷ İbn Ebi Hâtîm, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, V, 388, 8877; İbn Hibbân, *es-Sikât*, VIII, 407; Mizzî, *Tehzibu'l-kemal*, XIX, 89, 3660; Zehebî, *Siyer*, X, 252, 2264; a.mlf., *Tezkiretu'l-huffâz*, VI, 557, 579; İbn Hacer, *Tehzibu't-tehzîb*, IV, 330, 5067; a.mlf., *Takrîb*, 4316

⁸⁸ İbn Ebi Hâtîm, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, VI, 413, 11048

Ebu Davud, Ahmed'in onun hakkında, "sadûk bir ravidir" dediğini söylemiştir. ed-Dûrî ve başkaları, İbn Maîn'in onunla ilgili olarak, "sika bir ravi" dediğini nakletmişlerdir. Âcurrî, Ebu Davud'un, "leyse bihi be's" bir başka yerde, "sika" dediğini söylemiştir. Ebu Hâtim, "sâlih bir ravidir ancak hadiste sağlam değildir" demiştir. İbn Hacer, İbn Sa'd'ın onu Kûfeliler arasında saydığı ve "sika, sâlihu'l-hadis" dediğini nakletmiştir.

Hocaları; el-Muhtâr b. Fulfül, Ebu Mâlik el-Eşca'î, İbn `Avn, Asım b. Küleyb, el-Eclah el-Kindî, Leys b. Ebi Sâlim, Abdülmelik b. Ebi Süleyman, Saîd el-Cerîrî, Eyyüb b. Âiz et-Tâî'dir.

Kendisinden; Ahmed b. Hanbel, Ali İbnü'l-Medînî, Ebubekir b. Ebi Şeybe, Osman b. Ebi Şeybe, Yahya b. Maîn, Muhammed b. Abdullah b. Numeyr, Amr b. En-Nâkıd, Hişâm b. Yusuf en-Nehşelî, Muhammed b. Hâtim el-Müeddib, Ziyâd b. Eyyüb et-Tûsî gibi muhaddisler rivayette bulunmuşlardır. 190 tarihinden sonra vefat etmiştir.⁸⁹

Abdurrahman b. İshâk (ö.?)

Abdurrahman b. İshâk b. Sa'd b. el-Hâris. Künyesi Ebu Şeybe el-Vâsıtî el-Ensârî'dir. Yedinci tabakadan zayıf bir ravidir. Ebu Davud, Ahmed'in onun zayıf olduğunu söylediği işittim, demiştim. Ebu Tâlib, Ahmed'in onun hakkında, "leyse bi şey ve münkeru'l-hadis" dediğini nakletmiştir. ed-Dûrî, İbn Maîn'in, "zayıf, leyse bi şey" dediğini söylemiştir. İbn Sa'd, Yakub b. Süfyân, Ebu Davud, Nesaî ve İbn Hibbân bu kişi için, "zayıf bir ravidir" demişlerdir. Buharî, "fihi nazar/durumu şüpheli" demiş, Ebu Zür'a de, "leyse bi kaviy" demiş, Ebu Hâtim ise, "zaifu'l-hadis, münkeru'l-hadis, hadisi itibar için yazılır ancak ihticac edilmez" demiştir.

Hocaları; babası İshâk b. Sa'd, el-Kasım b. Abdurrahman b. Abdullah b. Mesûd, Seyyâr Ebu'l-Hakem, Ziyâd b. Zeyd, eş-Şa'bî, Hafsa bint Ebi Kesîr'dir.

Kendisinden; Hafs b. Ğıyâs, Abdu'l-Vâhid b. Ziyâd, Ebu Muâviye, Muhammed b. Fudayl, Ali b. Müshir, Yahya b. Ebi Zâide gibi muhaddisler rivayette bulunmuşlardır.⁹⁰

Seyyâr Ebu'l-Hakem (ö.222/836)

Seyyâr b. Verdân. Künyesi Ebu'l-Hakem el-Anezî'dir. Altıncı tabakadan sika ve sadûk bir ravidir. İbn Hibbân onu *es-Sikât* 'ında zikretmiştir.

⁸⁹ Buharî, *et-Tarihu'l-kebîr*, VII, 171, 768; İbn Ebi Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, VII, 163, 12237; İbn Hibbân, *es-Sikât*, VIII, 339; Mizzî, *Tehzibu'l-kemal*, XXIII, 422, 4817; Zehebî, *Siyer*, VIII, 77, 1418; a.mlf., *Mizan*, III, 376, 6457; İbn Hacer, *Tehzibu't-tehzib*, V, 307, 6466; a.mlf., *Takrib*, 5487

⁹⁰ Buharî, *et-Tarihu'l-kebîr*, V, 259, 835; İbn Ebi Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, V, 265, 8335; İbn Hibbân, *el-Mecrûhîn*, II, 19, 587; Mizzî, *Tehzibu'l-kemal*, XVI, 515, 3754; Zehebî, *Mizan*, II, 486, 4567; İbn Hacer, *Tehzibu't-tehzib*, IV, 7, 4434; a.mlf., *Takrib*, 3799

Hocaları; Sâbit el-Bunânî, Bekir b. Abdullah el-Müzenî, Ebu Hâzim el-Eşcaî, Ebu Vâil, Yezid el-Fakir, eş-Şa`bî, Târik b. Şihâb'dır.

Kendisinden; İsmail b. Ebi Hâlid, Süleyman et-Teymî, Şu`be b. Haccâc, Süfyân es-Sevrî, Kurre b. Hâlid, Zeyd b. Ebi Üneyse, Halef b. Halîfe, Beşîr b. İsmail gibi muhaddisler rivayette bulunmuşlardır. 222 yılında Vâsıt'ta vefat etmiştir.⁹¹

Ebu Vâil (ö.82/701)

Şakîk b. Seleme el-Esedî. Künyesi Ebu Vâil el-Kûfî'dir. Hicretin birinci yılında doğmuş sika bir ravidir. Hz. Peygamber zamanında yaşamış, fakat onu görememiş muhadramûn'dandır. İbn Hibbân onu *es-Sikât*'ında zikretmiştir. İshâk b. Mansûr, İbn Maîn'in onun hakkında "sika bir ravidir" dediğini söylemiştir. Vekî', "sika" demiş, İbn Sa'd'ın, "çok hadis bilen sika bir ravidir" demişlerdir. İbn Abdilberr, "sika olduğunda hadis alimleri icma etmişlerdir" demiştir. İbn Hacer şunları nakletmiştir: İbn Ebi Hâtim *el-Merâsîl*'inde, "Ebu Zür'a Ebu Vâil'in Ebubekir'den rivayetinde irsal vardır." Babama, "Âişe'den hadis dinlemiş midir?" diye sordum, "bilemem, bazen ikisinin arasında Mesrûk'un ismi zikrediliyor" dedi. Ebu'd-Derdâ'dan hadis dinlemiş midir?" diye sordum, "Ona yetişmiş ancak ondan hadis dinlediğine dair bilgi vermemiştir. Ebu'd-Derdâ Şam'da Ebu Vâil Kûfede idi." "Tedlis yapar mıydı?" diye sordum, "hayır" dedi.

Ebubekir, Ömer, Osman, Ali, Muaz b. Cebel, Sa'd b. Ebi Vakkâs, Huzeyfe, Abdullah b. Mesud, Habbâb b. el-Eret, Ebu Musa el-Eş`arî, Ebu Hüreyre, Âişe, Ümmü Seleme, Üsâme b. Zeyd, el-Eş`as b. Kays, el-Berâ b. Âzib, Cerîr b. Abdullah, Şeybe b. Osman (radiyallahu anhum) gibi sahabîlerden hadis dinlemiştir.

Kendisinden; el-A`meş, Zübeyd el-Yâmî, Camî` b. Ebi Râşid, Husayn b. Abdurrahman, Habîb b. Ebi Sâbit, Abde b. Ebi Lübâbe, Amr b. Mürre, Ebu Husayn, Nuaym b. Ebi Hind, Saîd b. Mesruk es-Sevrî, Hammâd b. Ebi Süleyman gibi muhaddisler rivayette bulunmuşlardır. 82 yılında vefat etmiştir.⁹²

Abdullah (ö.32/652)

Abdullah İbn Mesud (r.a.) ilk müslümanlardan ve ashâb-ı kirâmın ilim ve fazilet bakımından önde gelenlerindendir. Künyesi Ebu Abdurrahman'dır. Müslüman olduğu günden itibaren Hz. Peygamber'in yanından ayrılmamış ve ona hizmetten zevk almıştır.

⁹¹ Buharî, *et-Tarihu'l-kebîr*, IV, 161, 2333; İbn Ebi Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, IV, 237, 6222; İbn Hibbân, *es-Sikât*, VI, 421; Mizzî, *Tehzibu'l-kemal*, XII, 313, 2670; Zehebî, *Siyer*, VI, 120, 794; İbn Hacer, *Tehzibu't-tehzib*, III, 120, 3184; a.mlf., *Takrîb*, 2718

⁹² Buharî, *et-Tarihu'l-kebîr*, IV, 245, 2681; İbn Ebi Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, IV, 337, 6732; İbn Hibbân, *es-Sikât*, IV, 354; Mizzî, *Tehzibu'l-kemal*, XII, 548, 2767; Zehebî, *Siyer*, V, 87, 427; a.mlf., *Tezkiretu'l-huffâz*, I, 60, 46; İbn Hacer, *Tehzibu't-tehzib*, III, 183, 3292; a.mlf., *Takrîb*, 2816

Abdullah İbn Mesud zayıf, nahif bir kişi idi. Tatlı bir sesi, sevimli bir yüzü vardı. Müslüman olduğunda müslümanların adedi çok azdı. Kureyş müşrikleri Abdullah İbn Mesud'a Mekke'de rahat vermediler. O, Medine'ye hicret edip Muâz İbn Cebel'in yanına sığındı. Hz. Peygamber'in hicretinden sonra, Medine'de yerleşti ve Hz. Peygamber'in maiyyetinden hiç ayrılmadı. Bütün harblere katıldı. Hz. Peygamber, onun Kur'an okuyuşunu dinlemekten zevk alırdı.

Hz. Peygamber'e yakınlığı sebebiyle elde ettiğiengin hadis bilgisine rağmen, rivâyet konusunda oldukça titiz davranırdı. Kendisinden 848 rivâyet bize intikal etmiştir. 64 hadisi hem *Sahîh-i Buhârî* hem de *Sahîh-i Müslim*'de yer alırken, 21 rivâyetini sadece Buhârî, 35 hadisini de sadece Müslim kitaplarında zikretmişlerdir. Böylece Buhârî, İbn Mesud'un 85; Müslim ise 99 hadisine *Sahih*'lerinde yer vermişlerdir. Diğer rivâyetleri ise Ahmed İbn Hanbel'in *Müsned*'inde ve öteki hadis kitaplarında bulunmaktadır.

Hz. Osman zamanında Kûfe kadılığından Medine'ye döndü ve kısa bir süre sonra altmış yaşını geçmiş iken Medine'de vefat etti. Allah ondan razı olsun.⁹³

e. Sened ve Metin yönünden değerlendirilmesi

Ebu Vâil'in *irsal* yaptığı konusunda bilgiler bulunmaktadır. Ancak Abdullah b. Mesud'dan yaptığı rivayetlerde tedlis yaptığı zikredilmemiştir. Hadis, isnad açısından muttasıl'dır. Senedde bulunan Abdurrahman b. İshâk münekkidler tarafından “zayıf” olarak değerlendirilmiştir. Ebu Hafs Âmir b. Saîd hakkında çok fazla bilgi bulunmamaktadır. Ebu Cafer ise, tanınan birisi olmadığı söylenmiştir. Hâkim bu hadis hakkında, “İsnadı sahihtir ancak ne Buhârî ne de Müslim onu eserlerine almamışlardır” değerlendirmesi yapmaktadır. Ancak yukarıda ravileri değerlendirirken işaret ettiğimiz zayıf ve mechul raviler sebebiyle hadis zayıf hükmünü almıştır.

Yasin sûresinin on üçüncü ayetinden başlayarak anlatılan “elçiler” konusuna bu hadiste Abdullah İbn Mesud'un (r.a.) anlatımıyla bir işaret bulunmaktadır. Birçok tefsirde uzun uzun anlatılan bu konuya dair yukarıda kaydettiğimiz hadisten başka bir rivayete, hadis kitaplarında rastlayamadık.

Hadis Abdullah İbn Mesud'ın sözüdür. Bu rivayet, hadis ilmi açısından mevkûf⁹⁴ bir hadistir.

⁹³ İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV, 198, 4970; *Riyâzü's-sâlihîn*, I, 240

⁹⁴ Mevkûf, sahabîlerden rivayet edilen sözler ve fiillere denir. Hz. Peygamber'in (s.a.) çevresini oluşturan mü'minlerin sözlerine ve fiillerine mevkûf denilmesi, isnadının Allah Resûlune kadar ulaşmayıp sahabîde durması sebebiyledir. (Uğur, Hadis Terimleri Sözlüğü, 225)

3. 38. AYETLE İLGİLİ RİVAYETLER

a. Birinci Hadis

(1) Hadisin Metni

}

{

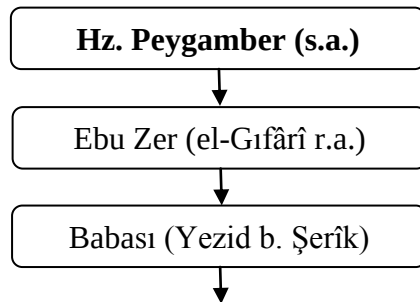
(2) Hadisin Tercümesi

(Buharî dedi ki:) Bize Ebu Nuaym rivayet etti. (Dedi ki:) Bize el-A`meş, İbrahim et-Teymî'den, o Babasından (Yezid b. Şerîk), o da Ebu Zerr'den (el-Gıfârî r.a.) rivayet etti. O (Ebu Zerr) dedi ki: Güneşin battığı sırada ben Resûlullah (s.a.) ile birlikte mescitteydim. Peygamber efendimiz şöyle buyurdu:

“Ey Ebu Zerr, Güneş nereye gidiyor biliyor musun?” Ben, Allah ve Rasulü daha iyi bilir, dedim. Peygamberimiz şöyle devam etti:

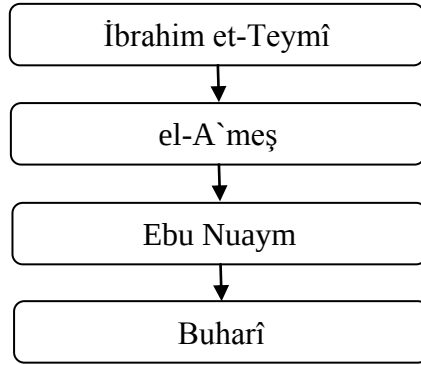
“O Arş’ın altında secde etmeye gidiyor. Bu olay Allah’ın şu ayetiyle sabittir. «Güneş de kendi yörüngesinde akıp gitmektedir. Bu, mutlak güç sahibi, hakkıyla bilen Allah’ın takdiridir (düzenlemesidir)»⁹⁵.”⁹⁶

(3) İsnad Şeması

⁹⁵ Yasin, 36/38

⁹⁶ Buharî, Tefsir, 36

(4) Ravilerin değerlendirilmesi

Ebu Nuaym (ö.218/833)

Amr b. Hammâd b. Züheyr b. Dirhem et-Teymî. Künyesi Ebu Nuaym el-Kûfî, lakabı el-Fadl b. Dükeyn'dir. Dokuzuncu tabakadan sika ve sebt bir ravidir. İbn Hibbân onu *es-Sikât*'ında zikretmiştir. Ziyâd b. Eyyüb, Ahmed'in, "Ebu Nuaym, Veki''den daha aza hata yapardı" dediğini nakletmiştir. el-Meymûnî, Ahmed'in, "sika bir ravidir" dediğini söylemiştir. İclî, Ebu Nuaym el-Ahvel, "Kûfeli (Ebu Nuaym) hadiste sika ve sebt bir ravidir" demiştir. Ebu Hâtım, "sika bir ravidir, Sevrî ve Mis'ar'ın hadislerini ezberlemiştir" demiştir. İbn Hacer, İbn Sa'd'ın onun için "sika ve me'mun, çok hadis bilen hüccet bir ravidir" dediğini nakletmiştir. Nesaî de *el-Künâ* adlı eserinde, "Ebu Nuaym sika ve me'mun bir ravidir" demiştir.

Hocaları; el-A`meş, Eymen b. Nâbil, Yunus b. Ebi İshâk, İsa b. Tahmân, Yahya b. Ebi'l-Heysem, Süfyân es-Sevrî, Mâlik b. Enes, Hemmâm b. Yahya'dır.

Kendisinden; Buharî, Ebu Hayseme, Ebubekir b. Ebi Şeybe, İshâk b. Rahûye, Ebu Saîd el-Eşec gibi muhaddisler rivayette bulunmuşlardır. 218 yılında vefat etmiştir.⁹⁷

el-A`meş (ö.148/765)

el-A`meş Süleyman b. Mihrân el-Esedî el-Kâhilî. Künyesi Ebu Muhammed'dir Taberistanlı olup Kûfe'de 61 yılında doğmuştur. Beşinci tabakadan sika, hafız, imam, şeyhu'l-islam bir ravidir. İbn Hibbân onu *es-Sikât*'ında zikretmiştir. İbn Maîn, "el-A`meş'in Enes'den olan rivayetlerinin hepsi mürseldir" demiştir. Ebu Hâtım, "el-A`meş, İbn Ebi Evfâ'dan ve İkrime'den herhangi bir hadis dinlememiştir" demiştir. İclî onun için, "hadiste sika ve sebt bir ravidir" demiştir. İbn Maîn, "sika", Nesaî, "sika ve sebt" değerlendirmesi yapmıştır.

⁹⁷ Buharî, *et-Tarihu'l-kebîr*, VII, 118, 526; İbn Hibbân, *es-Sikât*, VII, 319; Mizzî, *Tehzibu'l-kemal*, XXIII, 197, 4732; Zehebî, *Siyer*, VIII, 304, 1558; a.mlf., *Tezkiretu'l-huffâz*, I, 372, 369; a.mlf., *Mîzan*, III, 349, 6353; İbn Hacer, *Tehzibu't-tehzîb*, V, 250, 6370; a.mlf., *Takrîb*, 5401

Zeyd b. Vehb, Ebu Vâil, Ebu Amr eş-Şeybânî, İsmail b. Reca', Hayseme b. Abdurrahman el-Cu'fî, İbrahim en-Nehaî gibi muhaddislerden hadis dinlemiştir.

Kendisinden; Hakem b. Uteybe, Ebu İshâk es-Sebî'î, Süleyman et-Teymî, Haccâc b. Şu'be, Süfyân es-Sevrî, Süfyân b. Uyeyne, İbrahim b. Tahmân, Zâide b. Kudâme gibi muhaddisler rivayette bulunmuşlardır. 148 yılının Rebiu'l-evvel ayında 88 yaşında vefat etmiştir.⁹⁸

İbrahim et-Teymî (ö.94/712)

İbrahim b. Yezîd b. Şerîk et-Teymî el-Kûfî. Künyesi Ebu Esmâ'dır. Beşinci tabakadan sika bir ravidir. Ancak kaynaklarda zaman zaman irsal ve tedlis yaptığı zikredilmektedir. İbn Hibbân onu *es-Sikât*'ında zikretmiştir. İbn Maîn ve Ebu Zür'a onun için, "sika" demiş, Ebu Hâtim ise, "sâlihu'l-hadis" demiştir. Darekutnî, "Hafsa'ya ve Âişe'ye yetişmemiş, onlardan hadis dinlememiştir" demiştir.

Hocaları; Enes b. Mâlik, babası Yezid b. Şerîk et-Teymî, el-Hâris b. Suveyd, Abdurrahman b. Ebi Leyla, Amr b. Meymûn'dur.

Kendisinden; Beyân b. Bîşr, Hakem b. Uteybe, Zübeyd b. el-Hâris, Salim b. Ebi Hafsa, Saîd b. Mesrûk es-Sevrî, el-A'meş, Abdulvaris b. Ebi Hanife, Ammar ed-Duhnî, Harun b. Sa'd el-İclî, Yunus b. Ubeyd gibi muhaddisler rivayette bulunmuşlardır. 94 yılında vefat etmiştir.⁹⁹

Babası (ö.?)

Yezid b. Şerîk b. Târik et-Teymî el-Kûfî. Tabiîn tabakasından sika bir ravidir. İbn Hibbân onu *es-Sikât*'ında zikretmiştir. İshâk b. Mansûr, Yahya b. Maîn'in onun hakkında, "sika" dediğini söylemiştir. İbn Hacer, İbn Sa'd'ın, "sika bir ravidir" dediğini nakletmiştir.

Ömer, Ali, Ebu Zerr, İbn Mesud, Huzeyfe (radiyallahu anhum) gibi sahabîlerden hadis dinlemiştir.

Kendisinden; oğlu İbrahim et-Teymî, İbrahim en-Nehaî, Hakem b. Uteybe, Hemmâm b. Abdullah et-Teymî rivayette bulunmuşlardır. Abdulmelik b. Mervân'ın halifeliği devrinde vefat etmiştir.¹⁰⁰

⁹⁸ Buharî, *et-Tarihu'l-kebîr*, IV, 37, 1886; İbn Ebi Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, IV, 139, 5749; İbn Hibbân, *es-Sikât*, IV, 302; Mizzî, *Tehzibu'l-kemal*, XII, 76, 2570; Zehebî, *Siyer*, VI, 344, 941; a.mlf., *Tezkiretu'l-huffâz*, I, 154, 149; a.mlf., *Mizan*, II, 208, 3352; İbn Hacer, *Tehzibu't-tehzib*, III, 57, 3058; a.mlf., *Takrîb*, 2615

⁹⁹ İbn Ebi Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, II, 90, 474; İbn Hibbân, *es-Sikât*, IV, 7; Mizzî, *Tehzibu'l-kemal*, II, 232, 264; Zehebî, *Tezkiretu'l-huffâz*, I, 73, 69; a.mlf., *Mizan*, I, 106, 229; İbn Hacer, *Tehzibu't-tehzib*, I, 167, 324; a.mlf., *Takrîb*, 269

¹⁰⁰ Buharî, *et-Tarihu'l-kebîr*, VIII, 340, 3239; İbn Ebi Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, IX, 334, 16792; İbn Hibbân, *es-Sikât*, V, 532; Mizzî, *Tehzibu'l-kemal*, XXXII, 160, 7003; Zehebî, *Tezkiretu'l-huffâz*, I, 73, 69; İbn Hacer, *Tehzibu't-tehzib*, VII, 160, 9034; a.mlf., *Takrîb*, 7729; a.mlf., *el-İsâbe*, VI, 549, 9423

Ebu Zerr el-Ğıfârî (ö.31/651)

Ebu Zerr'in (r.a.) ismi Cündeb İbn Cünâde olup Ğıfâr kabilesine mensuptur. İlk müslümanlardandır. İslâm'ın ilk günlerinde müslümanlığın yayılmasında önemi büyük olan dört kişiden biri de Ebu Zerr'dir.

Ebu Zerr (r.a.) öğrendiği hadisleri zevkle ve şevkle anlatırdı. Hatta o bir keresinde şöyle demişti:

“Kılıcı enseme dayasanız, ben de Resûlullah'dan duyduğum bir hadisi başım kesilinceye kadar tebliğe vakit bulacağımı bilsem, o hadisi elbette size yetiştirirdim”.¹⁰¹ Bu sözüne rağmen ondan bize 281 hadis intikal etmiştir. Bu biraz da onun inzivâyı tercih etmesiyle ilgili bir netice olmalıdır. Rivayetlerinin on ikisi hem Buhârî hem de Müslim'de, ikisi sadece Buhârî'de, yedisi sadece Müslim'de yer almıştır. Sahâbe ve tâbiînden birçok kişi kendisinden rivayette bulunmuşlardır.

Ebu Zerr (r.a.) Mekke yakınlarındaki Rebeze'de hicrî 31. yılda vefat etmiştir. Oradan geçmekte olan küçük bir grup cenâze namazını kılıp defnetmiştir. Allah ondan razı olsun.¹⁰²

(5) Sened ve Metin yönünden değerlendirilmesi

Hadis, senedi itibariyle muttasıldır. Senedde bulunan ravilerin tümü, hadis alimleri tarafından “sika” olarak değerlendirilmişlerdir. Bu sebeple hadis sahihtir.

Tesbit edebildiğimiz kadarıyla, bu türün bütün hadislerinin ravisi Ebu Zerr el-Ğıfârî'dir. Hadiste anlatılan konu güneşin yörüngesiyle ilgilidir. Hz. Peygamber Ebu Zerr'e batan güneşi işaret ederek nereye gittiğini sormaktadır. Bu yöntem Peygamber efendimizin öğretim metotlarından biridir. Sahabedeki Allah Rasulüne karşı olan aşırı saygının bir örneğini bu hadiste de görmek mümkündür. Bu örnek, Ebu Zerr'in soruya “Allah ve Resûlü daha iyi bilir” şeklindeki cevabında görülmektedir.

Hz. Peygamber, güneşi Allah'ın emirlerine boyun eğen varlıklardan biri olarak anlatmaktadır. Bu anlatımın aynı zamanda Kur'an ayetlerinden birinin açıklaması olduğunu da ayrıca Yasin sûresinin 38. ayetini okuyarak vurgulamaktadır.

b. İkinci Hadis

(1) Hadisin Metni

¹⁰¹ Buhârî, İlim 10; Dârimî, Mukaddime 46

¹⁰² İbn Hacer, *el-İsâbe*, VII, 105, 9876; *Riyâzü's-sâlihîn*, I, 301

:

}

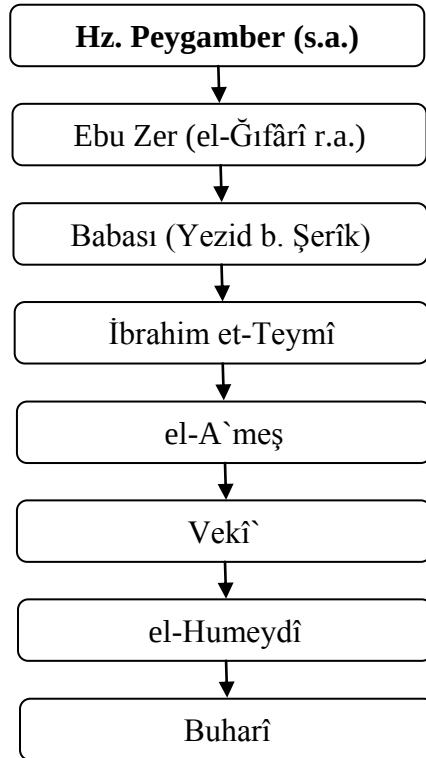
: {

(2) Hadisin Tercümesi

(Buharî dedi ki:) Bize el-Humeydî rivayet etti. (Dedi ki:) Bize Vekî' rivayet etti. (Dedi ki:) Bize el-A`meş, İbrahim et-Teymî'den, o Babasından, o da Ebu Zerr'den (r.a.) rivayet etti. O (Ebu Zerr) dedi ki: Nebi (s.a.)'e « **Güneş de kendi yörüngesinde akıp gitmektedir...**»¹⁰³ ayetini sordum,

“Onun yörüngesi arşın altındadır” buyurdu.¹⁰⁴

(3) İsnad Şeması

(4) Ravilerin değerlendirilmesi

el-Humeydî (ö.219/834)

¹⁰³ Yasin, 36/38

¹⁰⁴ Buharî, Tefsir, 36; Tevhid, 22; Müslim, İman, 72; Ahmet b. Hanbel, *Müsned*, V, 177; İbn Hibbân, *Sahih*, Tarih, Bedu'l-Vahy 13

Abdullah b. ez-Zübeyr b. İsa el-Kureşî el-Humeydî. Künyesi Ebubekir el-Esedî'dir. Onuncu tabakadan sika, hafız ve fakîh bir ravidir. İbn Hibbân onu *es-Sikât*'ında zikretmiştir. Ahmed onun için, "Bize göre el-Humeydî imam'dır" demiştir. Ebu Hâtim, "İbn Uyeyne'nin hadisleri konusunda insanların en güveniliriydi. Arkadaşlarının reisi, sika ve imam bir ravidir" demiştir. İbn Sa'd da, "sika, çok hadis bilen bir ravidir" demiştir. İbn Hacer, Hâkim'in onun hakkında "sika ve me'mun" dediğini nakletmiştir.

Hocaları; Süfyân b. Uyeyne, İbrahim b. Sa'd, Muhammed b. İdris eş-Şâfi, Velîd b. Müslim, Vekî' b. el-Cerrâh, Mervân b. Muâviye'dir.

Kendisinden; Buharî, Müslim, Ebu Davud, Tirmizî, Nesaî, İbn Mâce, Muhammed b. Ahmed el-Kureşî, Ebu Zür'a, Ebu Hâtim, Yakub b. Şeybe gibi muhaddisler rivayette bulunmuşlardır. 219 yılında Mekke-i Mükerrede vefat etmiştir.¹⁰⁵

Vekî' (ö.197/812)

Vekî' b. el-Cerrâh b. Melîh er-Ruâsî. Künyesi Ebu Süfyân el-Kûfî'dir. Dokuzuncu tabakanın büyüklerinden sika, hafız ve âbid bir ravidir. İbn Hibbân onu *es-Sikât*'ında zikretmiştir. Abdullah b. Ahmed, babasından, "İlim birikimi ve hafıza bakımından Vekî''den daha iyisini görmedim" dediğini nakletmiştir. Ayrıca Abdullah, babasından, "Vekî' hafız hafız bir ravidir. O hafıza bakımından Abdurrahman b. Mehdî'den çok çok daha iyidir" dediğini nakletmiştir. Osman ed-Dârimî, "İbn Maîn'e, el-A'meş'in hadisleri konusunda, sence Ebu Muaviye mi daha iyi Vekî' mi? diye sordum, Ebu Muaviye Vekî''den daha iyi bilir, Vekî' ise sika bir ravidir, dedi" demiştir. İbn Sa'd onun hakkında, "sika, me'mun, çok hadis bilen, hüccet bir ravidir" demiş, İclî de, "Kûfeli (Vekî') sika bir ravidir" demiştir.

Hocaları; İsmail b. Ebi Hâlid, Eymen b. Nâbil, İkrime b. Ammar, Hişâm b. Urve, el-A'meş, Cerîr b. Hâzim'dir.

Kendisinden; çocukları Süfyân, Melîh ve Abîd, Süfyân es-Sevrî, Abdurrahman b. Mehdî, Abdullah b. ez-Zübeyr el-Humeydî, Ebu Hayseme, Ali b. Haşrem gibi muhaddisler rivayette bulunmuşlardır. 197 yılında yetmiş yaşında vefat etmiştir.¹⁰⁶

el-A'meş,¹⁰⁷

¹⁰⁵ Buharî, *et-Tarihu'l-kebîr*, V, 96, 276; İbn Ebi Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, V, 66, 7598; İbn Hibbân, *es-Sikât*, VIII, 341; Mizzî, *Tehzibu'l-kemal*, XIV, 512, 3270; Zehebî, *Siyer*, IX, 31, 1749; a.mlf., *Tezkiretu'l-huffâz*, I, 413, 419; İbn Hacer, *Tehzibu't-tehzîb*, III, 475, 3858; a.mlf., *Takrîb*, 3320

¹⁰⁶ Buharî, *et-Tarihu'l-kebîr*, VIII, 179, 2618; İbn Ebi Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, IX, 48, 15823; İbn Hibbân, *es-Sikât*, VII, 562; Mizzî, *Tehzibu'l-kemal*, XXX, 462, 6695; Zehebî, *Siyer*, VII, 559, 1361; a.mlf., *Tezkiretu'l-huffâz*, I, 306, 284; İbn Hacer, *Tehzibu't-tehzîb*, VI, 720, 8699; a.mlf., *Takrîb*, 7414

İbrahim et-Teymî,¹⁰⁸

Babası (Yezid b. Şerîk b. Târik et-Teymî el-Kûfî),¹⁰⁹

*Ebu Zerr el-Ğıfârî*¹¹⁰ hakkında daha önce bilgi verilmiştir.

(5) Sened ve Metin yönünden değerlendirilmesi

Senedde bulunan ravilerin tümü “sika” ravilerdir. Hadis, sened yönünden muttasıl, metin yönünden sahihtir.

Peygamber efendimiz, Kur'an'ın ilk müfessiridir. O, Kur'an'ı hem tebliğ etmiş, hem okumuş-okutmuş, hem de açıklamasını yapmıştır.

Bu hadiste Ebu Zerr'in (r.a.), Yasin sûresinin 38. ayetinin ne anlama geldiği sorusuna Hz. Peygamber'in açıklama getirdiğini görmekteyiz. Ders: Kur'an-ı Kerim, Öğretmen: Hz. Muhammed (s.a.), Öğrenci: sahabeden Ebu Zerr el-Ğıfârî'dir.

c. Üçüncü Hadis

(1) Hadisin Metni

:

:

:

}

{

(2) Hadisin Tercümesi

(Buharî dedi ki:) Bize Muhammed b. Yusuf rivayet etti. (Dedi ki:) Bize Süfyân, el-A`meş'den, o İbrahim e-Teymî'den, o Babasından, o da Ebu Zerr'den (el-Ğıfârî r.a.) rivayet etti. O (Ebu Zerr) dedi ki: Nebi (s.a.) Güneş battığı sırada Ebu Zerr'e şöyle buyurdu:

¹⁰⁷ bkz., s. 123

¹⁰⁸ bkz., s. 124

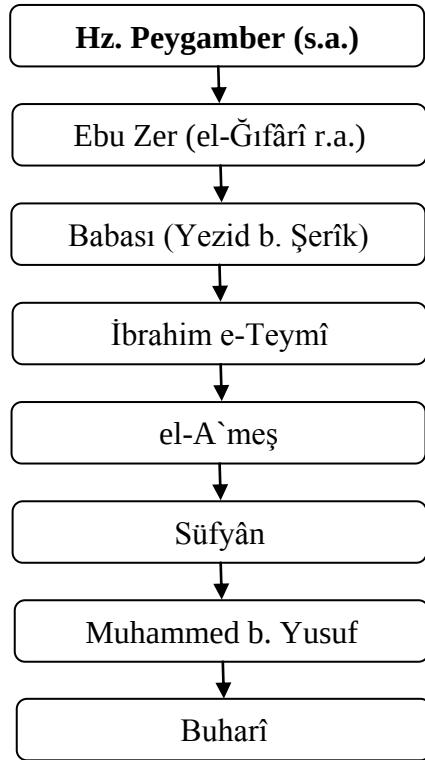
¹⁰⁹ bkz., s. 124

¹¹⁰ bkz., s. 125

“Nereye gitti biliyor musun?” Ben dedim ki: Allah ve Resûlü daha iyi bilir. Efendimiz şöyle devam etti:

“O gidip arşın altında secde eder ve (tekrar doğmak için) izin ister, ona izin verilir. Yakında secde edecek, secdesi kabul edilmeyecek, izin isteyecek, izin verilmeyecek, ona şöyle denilecek: “geldiğin yere dön!” O da battığı yerden doğacak.” Bu olay Allah Teâlâ’nın şu sözünde anlatılıyor: «Güneş de kendi yörüngesinde akıp gitmektedir. Bu, mutlak güç sahibi, hakkıyla bilen Allah’ın takdiri (düzenlemesi)dir »”¹¹¹

(3) İsnad Şeması

(4) Ravilerin değerlendirilmesi

Muhammed b. Yusuf, ¹¹²

Süfyân, ¹¹³

el-A`meş, ¹¹⁴

İbrahim e-Teymî, ¹¹⁵

¹¹¹ Buharî, Bed'u'l-Halk, 3

¹¹² bkz., s. 111

¹¹³ bkz., s. 97

¹¹⁴ bkz., s. 123

Babası,¹¹⁶

Ebu Zerr el-Ğıfârî¹¹⁷ hakkında daha önce bilgi verilmiştir.

(5) Sened ve Metin yönünden değerlendirilmesi

Senedde bulunan ravilerin daha önceki hadislerde incelemeye tabi tutulmuş ravilerdir. Ravilerin hepsi hadis alimleri tarafından “sika” olarak değerlendirilmişlerdir. Hadis, sened yönünden muttasıl, metin yönünden sahihtir.

Güneşin normal seyri her gün Allah’ın izniyle devam etmektedir. Bir gün gelecek Allah’ın takdiri, bu dünya hayatını bitirmek şeklinde tecelli edecektir. İşte o gün güneş, Allah’ın emriyle normal seyrini değiştirecek ve kıyamet başlamış olacaktır.

Yukarıdaki hadiste işte bu normal işleyiş ve bu işleyişin bir gün son bulacağına Hz. Peygamber tarafından işaret edilmektedir.

d. Dördüncü Hadis

(1) Hadisin Metni

:

:

:

(2) Hadisin Tercümesi

(Ebu Davud dedi ki:) Bize Ubeydullah b. Ömer b. Meysere ve Osman b. Ebi Şeybe aynı manaya gelecek şekilde rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Yezid b. Harun, Süfyân b. Hüseyin’den, o el-Hakem b. Uteybe’den, o İbrahim et-Teymî’den, o Babasından, o da Ebu Zerr’den (r.a.) rivayet etti. O (Ebu Zerr) dedi ki: Resûlullah (s.a.) Eşğin üzerinde ben de onun terkisindeydim. Güneş battığı sırada Resûlullah (s.a.) şöyle buyurdu:

“Şu (Güneş) nereye gidiyor biliyor musun?” Ben, Allah ve Resûlü daha iyi bilir, dedim. Peygamberimiz şöyle devam etti:

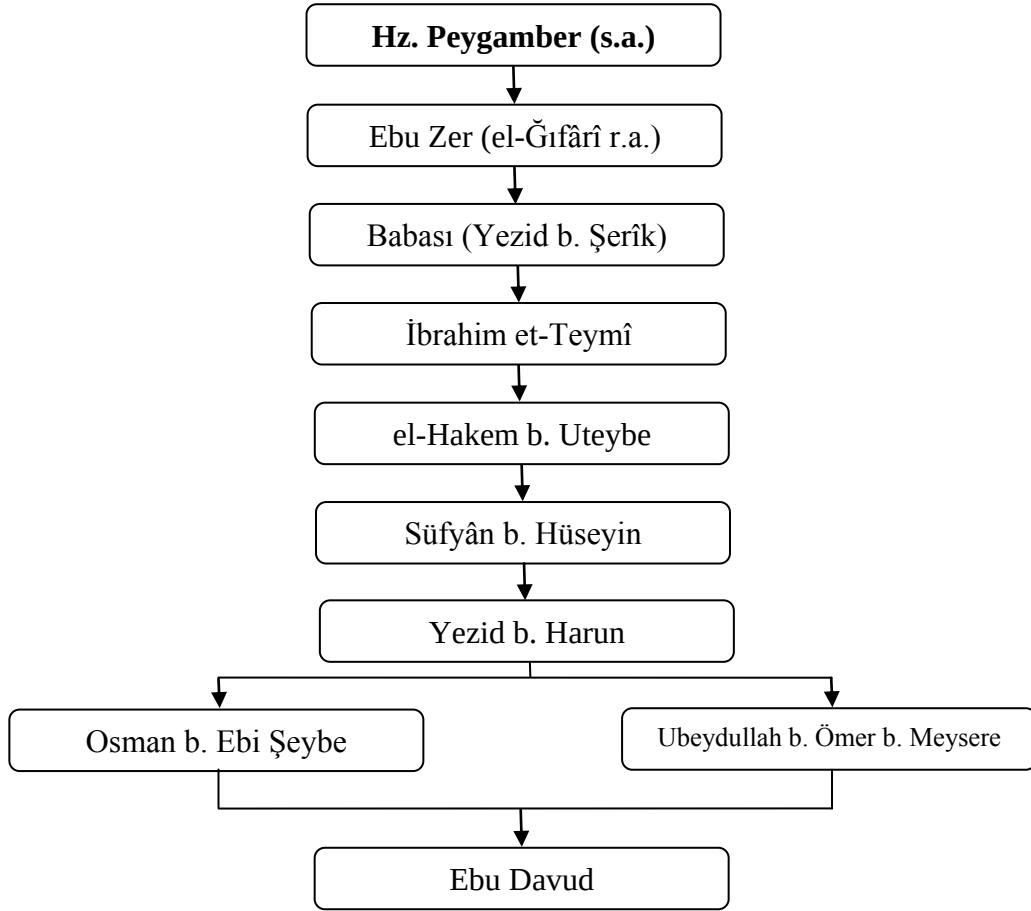
¹¹⁵ bkz., s. 124

¹¹⁶ bkz., s. 124

¹¹⁷ bkz., s. 125

“O kara balçıktan bir suya batıyor”.¹¹⁸

(3) İsnad Şeması

(4) Ravilerin değerlendirilmesi

Ubeydullah b. Ömer b. Meysere (ö.235/849)

Ubeydullah b. Ömer b. Meysere el-Cüşemî el-Kavârîrî. Künyesi Ebu Saîd el-Basrî'dir. Onuncu tabakadan sika ve sebt bir ravidir. İbn Hibbân onu *es-Sikât*'ında zikretmiştir. İbn Maîn, İclî ve Nesaî onun için, “sika bir ravidir” demişlerdir. Salih Cezere, “sika ve sadûk bir ravidir” demiş, İbn Sa'd, “sika, sebt ve çok hadis bilen bir zattır” demiştir. Ebu Hâtim de, “sadûk” demiştir. Mesleme b. Kasım ise onunla alakalı, “sika bir ravidir” değerlendirmesi yapmıştır.

Hocaları; Hammâd b. Zeyd, Abdulvâris b. Saîd, Süfyân b. Uyeyne, Halid b. el-Hâris, Ebu `Avâne, Abdulvehhab es-Sekafî, Fudayl b. Süleyman, Abdullah b. Yezid el-Mukrî'dir.

¹¹⁸ Ebu Davud, el-Hurûf, 34

Kendisinden; Buharî, Müslim, Ebu Davud, Ebubekir b. Ebi Hayseme, Ebu Hâtim, Ebu Zür'a, Salih Cezere, İbn Ebi'd-Dünya, Abdullah b. Ahmed, Bakî b. Mahled, Haris b. Ebi Usame gibi muhaddisler rivayette bulunmuşlardır. 235 yılı Zilhicce ayında vefat etmiştir.¹¹⁹

Osman b. Ebi Şeybe (ö.239/853)

Osman b. Muhammed b. İbrahim b. Osman el-Absî. Künyesi: Ebu'l-Hasan b. Ebi Şeybe el-Kûfî'dir. 156 yılında doğmuş, onuncu tabakadan sika, hafız ve meşhur bir ravidir. Ancak onun hakkında bazı vehimler bulunmaktadır. İbn Hibbân onu *es-Sikât*'ında zikretmiştir. Kaynaklarda, kendine ait bir müsnedi ve tefsiri bulunduğu zikredilmektedir. Fadlek er-Râzî, İbn Maîn'e Osman b. Ebi Şeybe'yi sorduğunda, "sika bir ravidir" cevabını aldığını nakletmiştir. İbn Ebi Hâtim de, babasının Osman b. Ebi Şeybe için "sadûk" dediğini söylemiştir.

Hocaları; Huşeym b. Beşir, Humeyd b. Abdurrahman er-Ruâsî, Talha b. Yahya ez-Zurahî, Kasım b. Mâlik el-Müzenî, Cerîr b. Abdulhamid, Bişr b. el-Mufaddal, Ebu Halid el-Ahmer, Ubeydullah el-Eşca'î, Vekî b. Cerrâh, Yahya b. Ebi Zâide, Muttalib b. Ziyâd'dır.

Kendisinden; Buharî, Müslim, Ebu Davud, Nesaî (el-Yevm ve'l-Leyle adlı eserinde), oğlu Muhammed, İbn Sa'd, Ebu Zür'a, Ebu Hâtim, Ziyâd b. Eyyûb et-Tûsî, ez-Zühlî, İbn Ebi'd-Dünya, Cafer el-Firyâbî, Muhammed b. İshâk es-Serrâc, el-Beğavî gibi muhaddisler rivayette bulunmuşlardır. Buharî ondan 53, Müslim 135 rivayet almıştır. 239 yılında 83 yaşında vefat etmiştir.¹²⁰

Yezid b. Harun (ö.206/821)

Yezid b. Harun b. Zâzân¹²¹ b. Sâbit es-Sülemî. Künyesi Ebu Halid el-Vâstî'dir. 118 yılında doğmuş, dokuzuncu tabakadan sika, mutkin ve âbid bir ravidir. Özellikle hadis alimleri arasında hafızasının kuvvetli olmasıyla dikkat çekmiştir. Ali b. Şuayb ondan şu sözünü nakletmiştir: "Övünmek için söylemiyorum, yirmi dört bin hadisi isnadıyla ezberledim". İbn Medînî onun için, "sika ravilerden biridir" demiş, bir başka yerde de "hafıza bakımından ondan daha iyisini görmedim" demiştir. İbn Maîn, "sika", İclî, "hadiste sika ve sebt", Ebu Hâtim, "sika, imam, sadûk bir ravidir"

¹¹⁹ Buharî, *et-Tarihu'l-kebîr*, V, 395, 1275; İbn Ebi Hatim, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, V, 390, 8881; İbn Hibbân, *es-Sikât*, VIII, 405; Mizzî, *Tehzibu'l-kemal*, XIX, 130, 3669; Zehebî, *Siyer*, IX, 356, 1898; İbn Hacer, *Tehzibu't-tehzib*, IV, 339, 5077; *Takrîb*, 4325

¹²⁰ Buharî, *et-Tarihu'l-kebîr*, VI, 250, 2308; İbn Ebi Hatim, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, VI, 213, 10163; İbn Hibbân, *es-Sikât*, VIII, 454; Mizzî, *Tehzibu'l-kemal*, XIX, 478, 3857; Zehebî, *Siyer*, IX, 175, 1854; a.mlf., *Tezkiretu'l-huffâz*, I, 444, 450; a.mlf., *Mizan*, III, 42, 5240; İbn Hacer, *Tehzibu't-tehzib*, IV, 443, 5306; a.mlf., *Takrîb*, 4513

¹²¹ İbn Hacer, bu ismin "Zâzî" olarak söylendiğini de kaydetmiştir. (İbn Hacer, *Tehzibu't-tehzib*, VII, 190)

demişlerdir. Amr b. Avn, Hüseyim'in, "Basralılar arasında Yezid gibisi yok" dediğini nakletmiştir. Ebu Zür'a, Ebubekir b. Şeybe'nin, "hafıza bakımından Yezid'den daha mutkin görmedim" dediğini nakletmiştir. İbn Sa'd da, "sika, çok hadis bilen bir ravidir" demiştir. Yakub b. Şeybe onun hakkında, "sika", İbn Kani' ise, "sika ve me'mun" değerlendirmesi yapmışlardır.

Hocaları; Süleyman et-Teymî, Humeyd et-Tavîl, Asım el-Ahvel, İsmail b. Ebi Halid, Ebu Mâlik el-Eşca'î, Yahya b. Saîd el-Ensârî, Harîz b. Osman, İbn Avn, Davud b. Ebi Hind, Muhammed b. İshâk, Kehmes b. el-Hasan, Müslim b. Saîd, Hemmâm b. Münebbîh, Hammâd b. Seleme, Şu'be b. Haccâc Süfyân es-Sevrî, Süfyân b. Hüseyin, Hişâm ed-Düstüvâî'dir.

Kendisinden; Bakıyye b. Velîd, Adem b. Ebi İyâs, Ahmed b. Hanbel, İshâk b. Rahûye, Yahya b. Maîn, Ali b. el-Medînî, Osman b. Ebi Şeybe, Ebubekir b. Ebi Şeybe, Ebu Hayseme, Amr en-Nâkîd, Muhammed b. Ubâde el-Vâsîfî, Amr b. Ali el-Fellâs, Ebu Kudâme, Abd b. Humeyd, Yakub ed-Devrakî gibi muhaddisler rivayette bulunmuşlardır. 206 yılında 90 yaşlarına yakın vefat etmiştir.¹²²

Süfyân b. Hüseyin (ö.?)

Süfyân b. Hüseyin b. el-Hasan. Künyesi Ebu Muhammed el-Vâsîfî'dir. Yedinci tabakadan sika bir ravidir. Ancak Zührî'den yaptığı rivayetlerin diğer ravilerin rivayetlerine ters düştüğü kaynaklarda zikredilmiştir. Ebu Hâtım onun için, "sâlihu'l-hadis'tir. Hadisleri itibar için yazılır, delil olarak kullanılmaz" demiştir. İbn Ebi Hayseme, Yahya'nın onun hakkında, "Zührî'nin rivayetleri dışındaki rivayetlerde sika'dır" dediğini nakletmiştir. ed-Dûrî de İbn Maîn'in buna benzer şeyler söylediğini nakletmiştir. el-Mervezî, Ahmed'in, "Zührî'den yaptığı rivayetlerde arandığı gibi kuvvetli değil" dediğini söylemiştir. Yakub b. Şeybe, "sadûk ve sika bir ravidir, hadislerinde zayıflık vardır" demiştir. Nesâî, "Zührî rivayetleri dışında, leyse bihi be's bir ravidir" demiştir. İclî, "sika", İbn Sa'd, "sikadır, hadislerinde çokça yanılır" demiştir.

Hocaları; İyâs b. Muâviye, el-Hakem b. Uteybe, Muhammed b. Sîrîn, el-Hasan el-Basrî, Ya'la b. Müslim, Yunus b. Ubeyd, Humeyd et-Tavîl, Ubeydullah b. Ömer, İbn Şihâb ez-Zührî'dir.

Kendisinden; Şu'be b. Haccâc, Ömer b. Ali el-Mukaddemî, Muhammed b. Yezid el-Vâsîfî, Hüseyim b. Beşir, Yezid b. Harun, Ebu Süfyân el-Himyerî gibi muhaddisler rivayette bulunmuşlardır. Buhârî *el-Kiraetü Halfe'l-İmam* ve *el-Edebü'l-*

¹²² Buhârî, *et-Tarihu'l-kebîr*, VII, 368, 3354; İbn Ebi Hatim, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, IX, 358, 16912; İbn Hibbân, *es-Sikât*, VII, 632; Mizzî, *Tehzibu'l-kemal*, XXXII, 261, 7061; Zehebî, *Siyer*, VIII, 97, 1431; a.mlf., *Tezkiretu'l-huffâz*, I, 317, 298; İbn Hacer, *Tehzibu't-tehzib*, VII, 190, 9102; *Takrîb*, 7789

Müfred adlı eserlerinde onun rivayetlerini zikretmiştir. Harun Reşid'in hilafeti zamanında Rey'de vefat etmiştir. Vefat tarihi kesin olarak tesbit edilememiştir.¹²³

el-Hakem b. Uteybe (ö.113/731)

el-Hakem b. Uteybe el-Kindî.¹²⁴ Künyesi Ebu Muhammed'dir. 50 yılında doğmuş, beşinci tabakadan sika, sebt ve fakih bir ravidir. Ancak kaynaklarda bazen tedlis yaptığı zikredilmiştir. İbn Hibbân onu *es-Sikât*'ında zikretmiştir. Zeyd b. Erkam, Abdullah b. Ebi Evfâ, Zeyd b. Eslem (radiyallahu anhum) gibi sahabîleri görmüş ancak onlardan herhangi bir rivayeti tesbit edilememiştir. İbn Mehdî onun için, "el-Hakem b. Uteybe, sika ve sebt bir ravidir ancak hadisinde ihtilaf bulunmaktadır" demiştir. İbn Maîn, Ebu Hâtim ve Nesaî onun hakkında, "sika bir ravidir" demişler, Nesaî ilave olarak, "sebt" demiştir. İbn Hacer, İbn Sa'd'ın el-Hakem b. Uteybe için "sika, fakih, alim bir ravidir" dediğini nakletmiştir.

Hocaları; İbrahim et-Teymî, Ebu Cuhayfe, Şurayh el-Kâdî, Kays b. Ebi Hâzim, Musa b. Talha, Yezid b. Şerîk et-Teymî, Âişe bint Sa'd, Saîd b. Cübeyr, Mücahid, Ata b. Ebi Rebah, Tâvus b. Keysan, İbn Ebi Leyla'dır.

Kendisinden; A'meş, Mansur, Muhammed b. Cuhâde, Ebu İshâk es-Sebî'î, Katâde, Ebân b. Salih, Haccâc b. Dînar, Süfyân b. Hüseyin, Evzâî, Şu'be b. Haccâc, Ebu Avâne gibi muhaddisler rivayette bulunmuşlardır. 113 ya da 114 yılında vefat etmiştir.¹²⁵

İbrahim et-Teymî,¹²⁶

Babası,¹²⁷

Ebu Zerr¹²⁸ hakkında daha önce bilgi verilmiştir.

(5) Sened ve Metin yönünden değerlendirilmesi

¹²³ *Buharî, et-Tarihu'l-kebîr*, IV, 89, 2066; İbn Ebi Hatim, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, IV, 213, 6093; İbn Hibbân, *el-Mecruhîn*, I, 454, 464; Mizzî, *Tehzibu'l-kemal*, XI, 139, 2399; Zehebî, *Siyer*, VII, 11, 1096; a.mlf., *Mizan*, II, 156, 3163; İbn Hacer, *Tehzibu't-tehzib*, II, 711, 2863; *Takrîb*, 2445

¹²⁴ Rical kitaplarında bu şahsın kimliği ile ilgili görüş farklılıkları bulunmaktadır. el-Hakem b. Uteybe b. en-Nehhâs; yukarıda tercüme-i halini zikrettiğimiz şahısla aynı devirde yaşamıştır. Kûfe'nin kadısı olarak bilinmektedir. Ancak kaynaklarda bu şahsa ait herhangi bir rivayet zikredilmemiştir. İbn Hacer tarafından, bu iki şahsın farklı kişiler olduğu ve senedde ismi geçen kişinin yukarıda tanıttığımız kişi olduğu açıklanmıştır. Biz de burada İbn Hacer'in görüşünü dikkate aldık.

¹²⁵ *Buharî, et-Tarihu'l-kebîr*, II, 332, 2654; İbn Ebi Hatim, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, III, 137, 2860; İbn Hibbân, *es-Sikât*, IV, 144; Mizzî, *Tehzibu'l-kemal*, VII, 114, 1438; Zehebî, *Siyer*, V, 510, 698; a.mlf., *Tezkiretu'l-huffâz*, I, 117, 102; İbn Hacer, *Tehzibu't-tehzib*, II, 169, 1722; *Takrîb*, 1453

¹²⁶ bkz., s. 116

¹²⁷ bkz., s. 116

¹²⁸ bkz., s. 116

Senedde bulunan ravilerin hepsi, hadis alimleri tarafından “sika” olarak değerlendirilmişlerdir. Süfyan b. Hüseyin’in Zührî’den yaptığı rivayetlerde sıkıntı bulunduğu da ayrıca belirtilmiştir. Hadis, sened yönünden muttasıl, metin yönünden sahihtir.

Beğavî şöyle demiştir: “Ebu Cafer, Ebu Âmir, Hamza, Kisâî ve Ebubekir gibi kıraat imamları () şeklinde okumuşlar, diğer imamlar () şeklinde okumuşlardır.¹²⁹

e. Beşinci Hadis

(1) Hadisin Metni

:
:
:

(2) Hadisin Tercümesi

(Tirmizî dedi ki:) Bize Hennâd rivayet etti. (Dedi ki:) Bize Ebu Muâviye, el-A`meş’den, o İbrahim et-Teymî’den, o Babasından, o da Ebu Zerr’den (r.a.) rivayet etti. O (Ebu Zerr) dedi ki: Güneşin battığı sırada mescide girdim. Peygamberimiz de (s.a.) oturuyordu. Bana şöyle buyurdu:

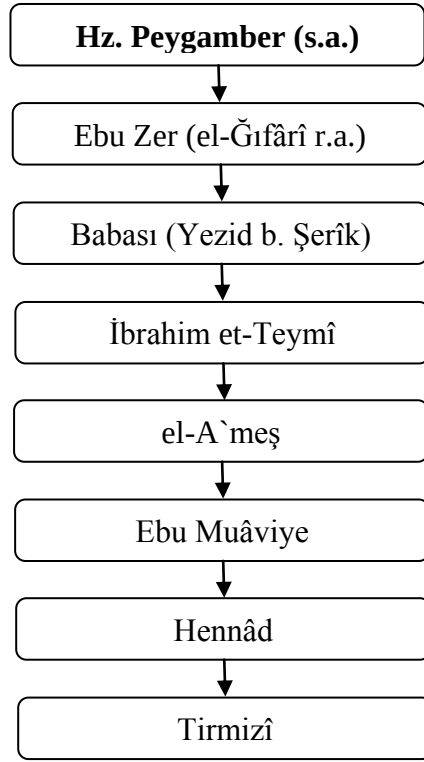
“Ey Ebu Zerr, şunun (güneşin) nereye gittiğini biliyor musun?” Ebu Zerr devamla, Ben dedim ki: “Allah ve Resûlü daha iyi bilir.” Peygamber efendimiz şöyle buyurdu:

“Secde etmek üzere izin almak için gidiyor, ona izin verilir. Sanki ona şöyle denilmiştir: Geldiğin noktadan doğ! O da battığı yerden doğuyor.” Ebu Zerr devamla, Sonra şu ayeti okudu: « **Bu onun yörüngesidir** ».” Ebu Zerr diyor ki: “Bu kıraat Abdullah b. Mesud’un okuyuşudur.”¹³⁰

(3) İsnad Şeması

¹²⁹ Beğavî, *Meâlimu’t-tenzîl*, V, 199

¹³⁰ *Tirmizî*, Tefsiru'l-Kur'an, 37; Fiten, 22; Müslim, İmân, 233

(4) Ravilerin değerlendirilmesi

Hennâd (ö.243/857)

Hennâd b. es-Serî b. Mus`ab b. Ebi Bekir et-Temîmî. Künyesi Ebu`s-Serî el-Kûfî olup 152 yılında doğmuştur. Onuncu tabakadan sika bir ravidir. İbn Hibbân onu *es-Sikât*’ında zikretmiştir. Ebu Hâtim onun için, “sadûk”, Nesaî ise, “sika” değerlendirmesi yapmıştır. Ahmed b. Hanbel, etrafındakilere, “Heddâd’a dikkatle kulak verin” demiştir. Kuteybe, “Veki`’in hiç kimseye Hennâd kadar hürmet ettiğini görmedim” demiştir.

Hocaları; Abdurrahman b. Ebi`z-Zinâd, Ebubekir b. Ayyâş, Abdullah b. İdris, Hafs b. Ğıyâs, İsmail b. Ayyâş, Ebu Muâviye ed-Darîr, Abdullah İbnü`l-Mübârek’tir.

Kendisinden; Buharî, Ebu Hâtim, Ebu Zür`a, Ahmed b. Mansûr er-Remâdî, Bakî b. Mahled, İbn Ebi`d-Dünya gibi muhaddisler rivayette bulunmuşlardır. 243 yılının Rebiu`l-ahir ayında vefat etmiştir.¹³¹

Ebu Muâviye (ö.195/810)

¹³¹ Buharî, *et-Tarihu`l-kebîr*, VIII, 248, 2889; İbn Ebi Hâtim, *el-Cerh ve`l-ta`dîl*, IX, 146, 16156; İbn Hibbân, *es-Sikât*, IX, 246; Mizzî, *Tehzibu`l-kemal*, XXX, 311, 6603; Zehebî, *Siyer*, IX, 372, 1914; a.mlf., *Tezkiretu`l-huffâz*, II, 507, 522; İbn Hacer, *Tehzîbu`l-tehzîb*, VI, 669, 8595; a.mlf., *Takrîb*, 7320

Muhammed b. Hâzim et-Temîmî es-Sa'dî. Künyesi Ebu Muâviye ed-Darîr el-Kûfî olup 113 yılında doğmuştur. Dokuzuncu tabakanın büyüklerinden sika ve sadûk bir ravidir. İbn Hibbân onu *es-Sikât* 'ında zikretmiştir. Abdullah b. Ahmed, babasından, “el-A`meş'in hadisleri dışındaki Ebu Muâviye'nin hadislerinde ızdırab vardır” dediğini nakletmiştir. ed-Dûrî, İbn Maîn'in, “el-A`meş'in Cerîr'den gelen rivayetlerinde en güvenilir kişi Ebu Muâviye'dir. Ebu Muâviye'nin Ubeydullah b. Ömer rivayetlerinde münker rivayetler vardır.” dediğini söylemiştir. Yakub b. Şeybe, “sika ravilerdendir. Bazen tedlis yapardı. Mürcie görüşünü benimsemişti” demiş, Âcurrî, Ebu Davud'un, “mürcie görüşlü idi”, bir keresinde de, “Kûfe'de mürcielere başıydı” dediğini nakletmiştir. Nesaî onun için, “sika” demiş, İclî, “Kûfeli sika bir ravidir” demiş, İbn Hirâş ise, “sadûk bir ravidir. el-A`meş'in rivayetlerinde sika'dır. Onun dışındakilerde ızdırab bulunmaktadır” demiştir.

Hocaları, Asım el-Ahvel, Ebu Mâlik el-Eşcaî, el-A`meş, Davud b. Ebi Hind, Cafer b Burkân, Ebu Süfyân es-Sa'dî, Ebu'l-Umeys, Hişâm b. Urve'dir.

Kendisinden; İbn Cüreyc, Yahya el-Kattân, Ahmed b. Hanbel, İshâk b. Rahûye, Ebu'l-Velîd et-Tayâlisî, Saîd b. Mansur, Ali b. Abdullah el-Medînî ve Hennâd b. es-Serî gibi muhaddisler rivayette bulunmuştur. 195 yılında vefat etmiştir.¹³²

el-A`meş,¹³³

İbrahim et-Teymî,¹³⁴

Babası,¹³⁵

Ebu Zerr el-Ğîfârî¹³⁶ hakkında daha önce bilgi verilmiştir.

(5) Sened ve Metin yönünden değerlendirilmesi

Hadis, sened açısından muttasıl'dır. Senedde bulunan ravilerin tümü, hadis alimleri tarafından “sika” olarak değerlendirilmişlerdir.

Tirmizî bu hadis için, *Hasen Sahih* değerlendirmesi yapmıştır.

Hadiste, güneşin akıllı bir varlık gibi secde izni istediği zikredilmiştir. Hadisin serhlerinde güneşin istediği izin, görevine devam izni olduğu şeklindedir. Günün

¹³² *Buharî, et-Tarihu'l-kebir*, I, 74, 191; İbn Ebi Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, VII, 330, 12903; İbn Hibbân, *es-Sikât*, VII, 441; Mizzî, *Tehzibu'l-kemal*, XXV, 123, 5173; Zehebî, *Siyer*, VII, 516, 1333; İbn Hacer, *Tehzibu't-tehzib*, V, 556, 6895; a.mlf., *Takrîb*, 5841

¹³³ bkz., s. 123

¹³⁴ bkz., s. 124

¹³⁵ bkz., s. 124

¹³⁶ bkz., s. 125

birinde o izin verilmeyecek işte o zaman kıyamet kopacaktır. Hz. Peygamber bu iznin işleyişine ayrıca bir açıklama getirerek Yasin sûresinin 38. ayetine işaret buyurmuştur.

f. Altıncı Hadis

(1) Hadisin Metni

{ }

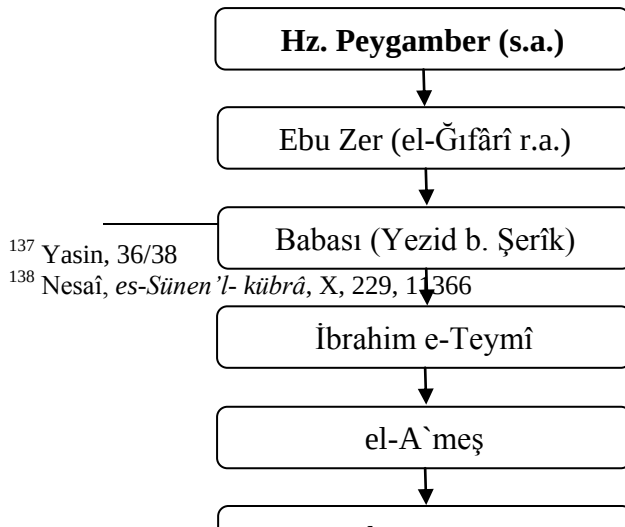
(2) Hadisin Tercümesi

(Nesaî dedi ki:) Bize İshâk b. İbrahim haber verdi. Dedi ki: Bize Ebu Nuaym rivayet etti. Dedi ki: Bize el-A`meş, İbrahim et-Teymî'den, o Babasından, o da Ebu Zerr'den (r.a.) haber verdi. O (Ebu Zerr) dedi ki: Güneş battığı sırada ben Resûlullah (s.a.) ile birlikte mescitteydin. Resûlullah şöyle buyurdu:

“Güneş nereye gidiyor biliyor musunuz?” Ben, Allah ve Resûlü daha iyi bilir, dedim. Resûlullah şöyle devam etti:

“Arşın altına Allah’ın huzuruna varmaya gidiyor. Sonra (geri dönüş için) izin istiyor, ona izin veriliyor. Yakında izin isteyecek ancak ona izin verilmeyecek. Şefaât dileyecek ve (tekrar) istekte bulunacak. Böyle olunca ona şöyle denilecek: ‘- Bulunduğun yerden doğ’. İşte bu Allah azze ve celle’nin şu sözüdür: «Güneş de kendi yörüngesinde akıp gitmektedir.»¹³⁷”. ¹³⁸

(3) İsnad Şeması

(4) Ravilerin değeriendirilmesi

İshâk b. İbrahim (ö.238/852)

İshâk b. İbrahim b. Mahled el-Mervezî. Künyesi Ebu Yakub el-Hanzalî'dir. İshâk b. Râhûye diye meşhur olan zattır. 161 yılında doğmuştur. Sika, hafız, müctehid bir ravidir. İbn Hibbân onu *es-Sikât*'ında zikretmiştir. Nuaym b. Hammâd, "Horasanlılardan İshâk aleyhinde konuşanı görürsen Müslümanlığından şüphe edebilirsin" demiştir. Nesaî onun hakkında, "İshâk imamlardan biridir" ve "sika, me'mun bir ravidir" demiştir. Ebu Hâtim, "Ebu Zür'a'ya İshâk'ın sened ve metin konusundaki hafızasından bahsedince şunu söyledi, hafızası İshâk'dan daha kuvvetli kimse görmedim" demiştir.

Süfyân b. Uyeyne, İbn Uleyye, Cerîr, Bîşr b. el-Mufaddal, Mu'temir b. Süleyman, Abdullah İbnü'l-Mübârek, Abdurrezzak gibi alimlerden hadis dinlemiştir.

Kendisinden; Buharî, Müslim, Ebu Davud, Tirmizî, Nesaî, Bakiyye b. Velîd, Yahya b. Adem, Ahmed b. Hanbel ve Yahya b. Maîn gibi muhaddisler hadis rivayet etmişlerdir. 238 yılının Şaban ayında yetmiş yedi yaşında vefat etmiştir.¹³⁹

Ebu Nuaym,¹⁴⁰

el-A'meş,¹⁴¹

¹³⁹ İbn Ebi Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, II, 145, 714; İbn Hibbân, *es-Sikât*, VIII, 115; Mizzî, *Tehzibu'l-kemal*, II, 373, 332; Zehebî, *Siyer*, IX, 302, 1875; a.mlf., *Mîzan*, I, 191, 694; İbn Hacer, *Tehzîbu't-tehzîb*, I, 206, 408; a.mlf., *Takrîb*, 332

¹⁴⁰ bkz., s. 123

¹⁴¹ bkz., s. 123

İbrahim et-Teymî,¹⁴²

Babası (Yezid b. Şerîk b. Târik et-Teymî el-Kûfî),¹⁴³

*Ebu Zerr*¹⁴⁴ hakkında daha önce bilgi verilmiştir.

(5) Sened ve Metin yönünden değerlendirilmesi

Senedde bulunan bütün raviler, münekkidler tarafından güvenilir raviler olarak değerlendirilmişlerdir. Sadece İbrahim et-Teymî'nin zaman zaman irsal yaptığı kaydedilmiştir. Ancak senedde görüleceği gibi İbrahim et-Teymî'nin bu hadisi babasından dinlediği anlaşılmaktadır. Babası Yezid b. Şerîk İbrahim et-Teymî'nin hadis dinlediği hocaları arasında zikredilmektedir. Dolayısıyla hadis, sened itibariyle muttasıl, şevâhidleriyle birlikte sahihtir.

Hz. Peygamber'in eğitim alanlarından biri de mescittir. Onun, zaman zaman sahabeyi mescitte eğittiği hadis kaynaklarında zikredilmektedir. İşte bu hadiste de Ebu Zerr ve yanındakileri, güneşin hareketiyle ilgili bilgilendirdiği görülmektedir.

g. Yedinci Hadis

(1) Hadisin Metni

:

:

:

:

{ }

(2) Hadisin Tercümesi

(Ahmed b. Hanbel dedi ki:) Bize Muhammed b. Ubeyd rivayet etti. (Dedi ki:) Bize el-A`meş, İbrahim et-Teymî'den, o Babasından, o da Ebu Zerr'den (r.a.) rivayet etti. O (Ebu Zerr) dedi ki: Güneşin batış anında ben Resûlullah (s.a.) ile birlikte mescitteydim. Resûlullah (s.a.) şöyle buyurdu:

¹⁴² bkz., s. 124

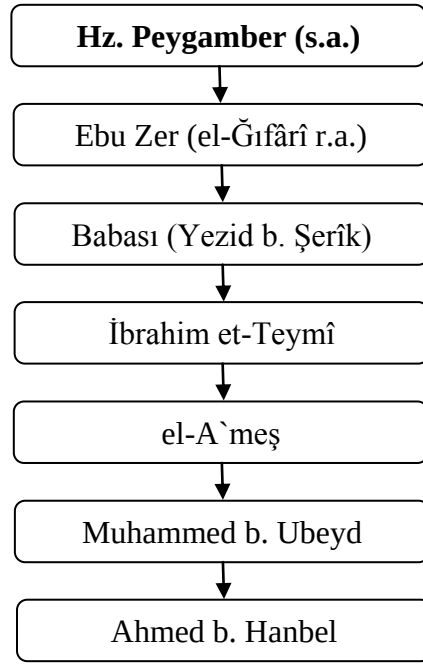
¹⁴³ bkz., s. 124

¹⁴⁴ bkz., s. 125

“Ey Ebu Zerr, güneş nereye gidiyor biliyor musun?” Ben, Allah ve Rasulü daha iyi bilir, dedim. Şöyle buyurdu:

“O Rabbi’nin (azze ve celle) huzurunda secde etmeye ve yeniden dönüş için izin istemeye gidiyor. Ona izin verilir ve sanki şöyle denir: Geldiğin yere dön! O da geldiği yere döner. İşte güneşin yörüngesi budur.” Efendimiz sonra şu ayeti okudu: « Güneş de kendi yörüngesinde akıp gitmektedir...¹⁴⁵ »¹⁴⁶

(3) İsnad Şeması

(4) Ravilerin değerlendirilmesi

Muhammed b. Ubeyd (ö.204/819)

Muhammed b. Ubeyd b. Ebi Ümeyye et-Tanâfisî. Künyesi Ebu Abdullah el-Kûfî’dir. 124 yılında doğmuştur. On birinci tabakadan sika bir ravidir. İbn Hibbân onu *es-Sikât*’ında zikretmiştir. Ahmed b. Hanbel, el-Mufaddal b. Ğalâbî, İclî, Nesaî, İbn Sa’d onun için “sika bir ravidir” demişlerdir.

Hocaları; İsmail b. Ebi Halid, el-A`meş, Hişâm b. Urve, Ebu Hayyân et-Teymî, Yezid b. Keysân, Ebân b. İshâk, Abdulmelik b. Ebi Süleyman’dır.

¹⁴⁵ Yasin 36/38

¹⁴⁶ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, V, 152

Kendisinden; Ahmed b. Hanbel, İshâk b. Rahûye, Yahya b. Maîn, Ahmed b. Meni`, Amr b. Râfi` el-Kazvinî gibi muhaddisler rivayette bulunmuştur. 204 yılında vefat etmiştir.¹⁴⁷

*el-A`meş*¹⁴⁸

*İbrahim et-Teymî*¹⁴⁹

Babası (Yezid b. Şerîk b. Târik et-Teymî el-Kûfî),¹⁵⁰

*Ebu Zerr el-Ğıfârî*¹⁵¹ hakkında daha önce bilgi verilmiştir.

(5) Sened ve Metin yönünden değerlendirilmesi

Senedde bulunan ravilerin tümü, hadis alimler tarafından “sika” olarak değerlendirilmiştir. Hadis, isnad açısından muttasıl, hüküm açısından sahihtir.

Bu grupta zikredilen hadislerde, güneşin gidip “arşın altında” secde ettiği anlatılmaktadır. Yukarıdaki hadiste ise diğer hadislerden farklı olarak, güneşin gidip “Allah’ın huzurunda” secde ettiği zikredilmiştir. Buna göre, arşın altından kastedilenin Allah’ın huzuru olduğunu söylemek mümkün görünmektedir.

h. Sekizinci Hadis

(1) Hadisin Metni

(2) Hadisin Tercümesi

¹⁴⁷ *Buharî, et-Tarihu 'l-kebîr*, I, 173, 518; İbn Ebi Hâtim, *el-Cerh ve 't-ta'dîl*, VIII, 14, 13347; İbn Hibbân, *es-Sikât*, VII, 441; Mizzî, *Tehzibu 'l-kemal*, XXVI, 54, 5440; Zehebî, *Siyer*, VIII, 146, 1476; a.mlf., *Tezkiretu 'l-huffâz*, I, 333, 315; a.mlf., *Mizan*, IV, 198, 7461; İbn Hacer, *Tehzibu 't-tehzîb*, V, 729, 7344; a.mlf., *Takrîb*, 6114

¹⁴⁸ bkz., s. 123

¹⁴⁹ bkz., s. 124

¹⁵⁰ bkz., s. 124

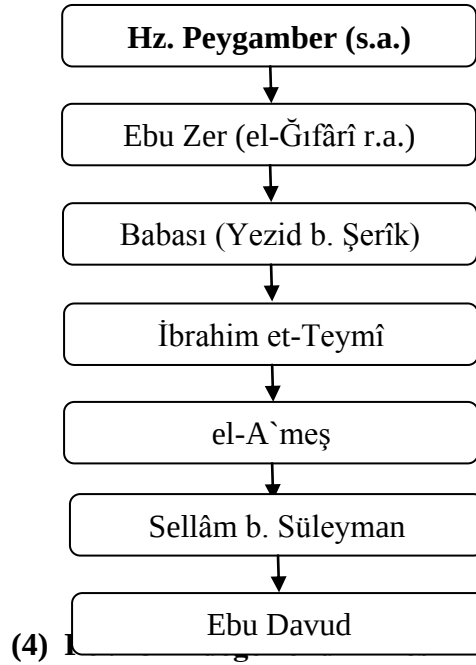
¹⁵¹ bkz., s. 125

(Yunus b. Habîb dedi ki:) Bize Ebu Davud rivayet etti. Dedi ki: Bize Sellâm b. Süleym, el-A`meş`den, o İbrahim et-Teymî`den, o Babasından, o da Ebu Zerr`den (r.a) rivayet etti. Dedi ki: Resûlullah (s.a.) bana şöyle buyurdu:

“Ey Ebu Zerr, güneş battığında nereye gidiyor biliyor musun?” Ben, hayır, dedim. Resûlullah (s.a.) şöyle devam etti:

“Güneş arşa gidip secde ediyor ve geri dönüş (yeniden doğuş) için izin istiyor. Ona sanki şöyle denilecek: Geldiğin yere dön! O da geldiği yere dönecek. İşte bu onun yörüngesidir.”¹⁵²

(3) İsnad Şeması

Ebu Davud

Bu ravi hakkında daha önce bilgi verilmiştir. ¹⁵³

Sellâm b. Süleym (ö.179/795)

Sellâm b Süleym el-Hanefî. Künyesi Ebu'l-Ehvas el-Kûfî'dir. Yedinci tabakadan sika ve mutkin¹⁵⁴ bir ravidir. İbn Hibbân onu *es-Sikât* 'ında zikretmiştir. İbn Ebi Hayseme, İbn Maîn'in onun için, “sika ve mutkin” dediğini söylemiştir. Ebu Zür'a

¹⁵² Tayalisi, *Müsned*, I, 368, 462

¹⁵³ bkz., s. 61

¹⁵⁴ *Mutkin*: Hadis öğrenim ve öğretiminde ciddi davranan, işini sağlam tutan, güvenilir ravi, alim. Bu özellikte olan kimseler, ravi isimlerinde ve hadis metinlerinde hata yapmamakla temayüz ederler. (Aydın, *Hadis İstılahları Sözlüğü*, 240)

ve Nesaî onun hakkında, “sika bir ravidir” demişlerdir. Abdurrahman b. Ebi Hâtim, babasının Sellâm hakkında, “sadûk” dediğini nakletmiştir. İbn Hacer, İbn Sa’d’ın onunla ilgili, “çok hadis bilen, hadislerinde sağlam olan bir ravidir” dediğini nakletmiştir.

Hocaları; Ebu İshâk es-Sebî’î, Asım b. Süleyman, Simâk b. Harb, Esved b. Kays, el-A`meş, İbrahim b. Muhâcir, Saîd b. Mesrûk es-Sevrî’dir.

Kendisinden; Yahya b. Adem, Vekî` b. Cerrâh, İbn Mehdî, Saîd b. Mansur, İsmail b. Ebân el-Verrâk, Halef b. Hişâm el-Bezzâr gibi muhaddisler rivayette bulunmuşlardır. 179 yılında vefat etmiştir.¹⁵⁵

*el-A`meş,*¹⁵⁶

*İbrahim e-Teymî,*¹⁵⁷

Babası (Yezid b. Şerîk b. Târik et-Teymî el-Kûfî),¹⁵⁸

*Ebu Zerr el-Ğifârî*¹⁵⁹ hakkında daha önce bilgi verilmiştir.

(5) Sened ve Metin yönünden değerlendirilmesi

Senedde bulunan ravilerin tümü, hadis alimleri tarafında “sika” olarak değerlendirilmiştir. Hadis, sened açısından muttasıl, hüküm açısından sahihtir.

Bu hadiste Ebu Zerr (r.a.) olayın nerede geçtiğini belirtmemiştir. Aynı şekilde bu rivayette diğerlerinden farklı olarak, Resûlullah (s.a.) soruyu sorduğunda Ebu Zerr’in cevabı “Allah ve Resûlü daha iyi bilir” yerine “hayır (bilmiyorum)” şeklinde olmuştur.

4. 58. AYETLE İLGİLİ RİVAYET

a. Hadisin Metni

¹⁵⁵ *Buharî, et-Tarihu’l-kebîr*, IV, 135, 2231; İbn Ebi Hâtim, *el-Cerh ve’t-ta’dîl*, IV, 241, 6240; İbn Hibbân, *es-Sikât*, VI, 417; Mizzî, *Tehzibu’l-kemal*, XII, 282, 2655; Zehebî, *Siyer*, VII, 297, 1244; a.mlf., *Mizan*, II, 166, 3193; İbn Hacer, *Tehzibu’t-tehzib*, III, 112, 3169; a.mlf., *Takrîb*, 2703;

¹⁵⁶ bkz., s. 123

¹⁵⁷ bkz., s. 124

¹⁵⁸ bkz., s. 124

¹⁵⁹ bkz., s. 125

:
:
}
:
!
:
{

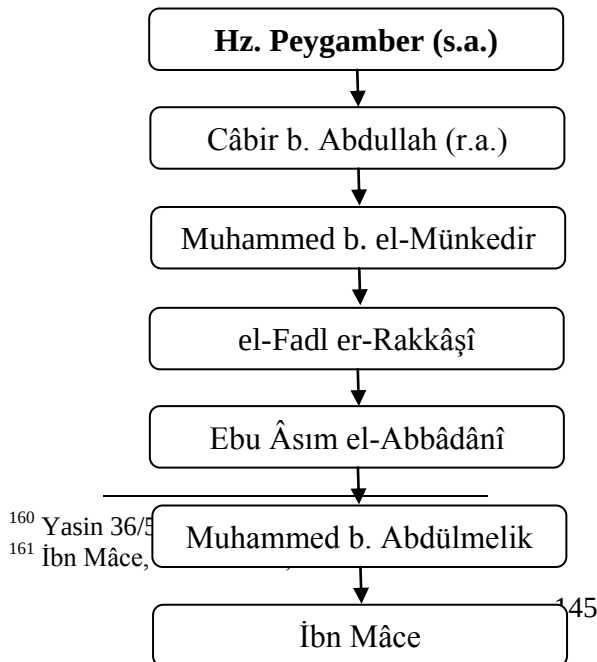
b. Hadisin Tercümesi

(İbn Mâce dedi ki:) Bize Ebu Muhammed b. Abdülmelik b. Ebi’ş-Şevârib rivayet etti. (Dedi ki:) Bize Ebu Âsım el-Abbâdânî rivayet etti. (Dedi ki:) Bize el-Fadl er-Rakkâşî, Muhammed b. el-Münkedir’den, o da Câbir b. Abdullah’dan rivayet etti. O (Câbir b. Abdullah) dedi ki: Resûlullah (s.a.) şöyle buyurdu:

“Cennetlikler cennette nimetlere dalmış ve zevk içindeyken, bir ara bir nur parlak. Başlarını kaldırdıklarında, Allah'ın cemalinin tecelli etmiş olduğunu görürler. Allah Teâlâ, "Selamun Aleyküm ey cennet ehli" diye selam verir. İşte «Çok esirgeyen Rabb'dan onlara bir de sözlü ‘Selam’ vardır»¹⁶⁰ ayetinin manası budur. Resûlullah (s.a.) şöyle devam etti:

Allah Teâlâ onlara, onlar da Hz. Allah'ın cemaline nazar ederler. Allah'ın cemaline baktıkları sürece, cennet nimetlerinden hiç birine ilgi duymazlar. Çünkü, Allah'ın cemalini seyretmenin zevk ve lezzetiyle, cennet nimetlerini unuturlar. Allah'ın cemali gözlerinden kaybolana kadar bu vaziyette kalırlar. Sonra Allah'ın cemali kaybolursa da nuru ve bereketi cennetliklerin üzerinde devam eder.”¹⁶¹

c. İsnad Şeması

d. Ravilerin değerdendirilmesi

Muhammed b. Abdülmelik b. Ebi's-Şevârib (ö.244/858)

Muhammed b. Abdülmelik b. Ebi's-Şevârib el-Ümevî. Künyesi Ebu Abdullah el-Ubulî el-Basrî'dir. Onuncu tabakanın büyüklerinden sadûk bir ravidir. Salih b. Muhammed el-Esedî onun için, "değeri ve sadûk bir şeyhtir" demiş, Nesaî, "la be'se bih" demiştir. İbn Hacer, Mesleme'nin onun hakkında, "Basralı sika bir ravidir" dediğini, İbn Şâhîn'in *es-Sikât*'ında, "Osman b. Ebi Şeybe onun için, "sadûk ve la be'se bih bi şeyhtir" dediğini nakletmiştir.

Hocaları; Abdulaziz b. el-Muhtâr, Ebu Avâne, Yusuf b. Yakub el-Mâcişûn, Yezid b. Zürey`, Bişr el-Mufaddal, Abdu'l-Vâhid b. Ziyâd, Abdu'l-Vâris b. Saîd gibi zatlardır.

Kendisinden; Müslim, Tirmizî, Nesaî, İbn Mâce, Ebu İsmail et-Tirmizî, İbn Ebi'd-Dünya, Abdullah b. Kahtabe el-Ukaylî, Zekeriyya b. Yahya es-Sâcî, el-Hüseyin b. Ali el-Ma'merî, Muhammed b. Cerîr et-Taberî, Abdullah b. Muhammed el-Begavî gibi muhaddisler rivayette bulunmuşlardır. 244 yılının Cemâziye'l-ahir ayında Basra'da vefat etmiştir.¹⁶²

Ebu Âsım el-Abbâdânî (ö.?)

Ebu Âsım el-Abbâdânî el-Müreî el-Basrî. Kaynaklarda isminin Abdullah b. Ubeydullah ya da Ubeydullah b. Abdullah olduğu geçmektedir. Sekizinci tabakadan "leyyinu'l-hadis" bir ravidir. İbn Maîn, onun "sâlihu'l-hadis" olduğunu söylemiştir. İbn Hibbân onu *es-Sikât*'ında zikretmiş ve "hata ederdî" demiştir. ed-Dûrî, İbn Maîn'in, "lem yekün bihi be's ve salihu'l-hadis" dediğini nakletmiştir. Ebu Hâtım, "leyse bihi be's" demiş, Ebu Davud, "onu tanımıyorum" demiştir. el-Ukaylî ise, "münkeru'l-hadis" değerdendirmesini yapmıştır.

Hocaları; Fâid Ebu'l-Verkâ, Ali b. Zeyd b. Cüd'ân, Ebân b. Ebi Ayyâş, Halid el-Hüzâ`, el-Fadl b. İsa er-Rekkâşî gibi zatlardır.

¹⁶² İbn Ebi Hâtım, *el-Cerh ve't-ta'dil*, VIII, 8, 13325; İbn Hibbân, *es-Sikât*, IX, 102; Mizzî, *Tehzibu'l-kemal*, XXVI, 19, 5424; Zehebî, *Siyer*, IX, 143, 1827; İbn Hacer, *Tehzibu't-tehzib*, V, 718, 7226; a.mlf., *Takrîb*, 6098

Kendisinden; Ali b. el-Medîni, Abdu'l-A`la b. Hammâd, Nuaym b. Hammâd, İshâk b. Râhûye, Adem b. Ebi İyâs, Süveyd b. Saîd, Muhammed b. Abdulmelik b. Ebi's-Şevârib, el-Hasan b. Arefe gibi muhaddisler rivayette bulunmuştur.¹⁶³

el-Fadl er-Rakkâşî (ö.?)

el-Fadl b. İsa b. Ebân er-Rekkâşî. Künyesi Ebu İsa el-Basrî el-Vâiz'dir. Altıncı tabakadan münkeru'l-hadis bir ravidir. Abdullah b. Ahmed, babasının onun hakkında, "zayıf bir ravidir" dediğini nakletmiştir. Ebu Zûr'a ve Ebu Hâtim, "münkeru'l-hadis" demişlerdir. Nesaî ise, "zayıf bir ravidir", başka bir yerde, "sika değildir" demiştir. İbn Hacer, Buhârî'nin *et-Tarîhu'l-evsat*'ında İbn Uyeyne'den, "kaderiyye görüşlü idi" dediğini, es-Sâcî'nin de, "kaderiyye görüşlü zayıf bir ravidir" dediğini nakletmiştir.

Hocaları; Amcası Yezid b. Ebân er-Rekkâşî, Enes (r.a.), Ebu Osman en-Nehdî, Muhammed b. el-Münkedir, el-Hasan el-Basrî, Ebu'l-Hakem el-Becelî gibi zatlardan rivayette bulunmuştur.

Kendisinden; Kız kardeşinin oğlu Mu'temir b. Süleyman, Ebu Âsım el-Abbâdânî, Ebu Âsım en-Nebîl, el-Hakem b. Ebân el-Abdî, Ali b. Âsım el-Vâsitî gibi muhaddisler rivayette bulunmuşlardır.¹⁶⁴

Muhammed b. el-Münkedir (ö.130/747)

Muhammed b. el-Münkedir b. Abdullah el-Hüdeyr et-Teymî. Künyesi Ebu Abdullah'tır. Üçüncü tabakadan sika ve fazıl bir ravidir. İbn Hibbân onu *es-Sikât*'ında zikretmiştir. İshâk b. Râhûye, İbn Uyeyne'nin onun hakkında, "doğruluk hazinesi bir ravidir" dediğini nakletmiştir. el-Humeydî b. el-Münkedir onun için, "hafız", İbn Maîn ve Ebu Hâtim, "sika" demiştir.

Hocaları; Babası el-Münkedir b. Abdullah, amcası Rebia b. Abdullah (r.a.), Ebu Hüreyre, Âişe, Ebu Eyyüb, Sefîne, Ebu Katâde, Ümeyme bint Rukayka, Enes, Câbir, Ebu Ümâme b. Sehl, İbnu'z-Zübeyr, İbn Abbas, İbn Ömer (radiyallahu anhum), Saîd b. el-Müseyyeb, Urve b. ez-Zübeyr, Abdullah b. Huneyn, Âmir b. Sa'd gibi zatlardan hadis rivayet etmiştir.

Kendisinden; Oğulları Yusuf ve el-Münkedir, Kardeşinin oğlu İbrahim b. Ebubekir b. el-Münkedir, Zeyd b. Eslem, Amr b. Dînâr, Zührî, Eyyüb, Ebu Hâzin

¹⁶³ İbn Ebi Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, V, 122, 7799; İbn Hibbân, *es-Sikât*, VII, 46; Mizzî, *Tehzibu'l-kemal*, XXXIV, 7, 7460; Zehebî, *Mîzan*, II, 409, 4218; İbn Hacer, *Tehzibu't-tehzîb*, VII, 409, 9941; a.mlf., *Takrîb*, 8195

¹⁶⁴ Buhârî, *et-Tarîhu'l-kebîr*, VII, 118, 528; İbn Ebi Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, VII, 85, 11911; İbn Hibbân, *es-Sikât*, V, 296; Mizzî, *Tehzibu'l-kemal*, XXIII, 244, 4744; Zehebî, *Mîzan*, III, 354, 6371; İbn Hacer, *Tehzibu't-tehzîb*, V, 262, 6386; a.mlf., *Takrîb*, 5413

Seleme b. Dînâr, Cafer b. Muhammed es-Sâdık, Sa'd b. İbrahim, Süheyl b. Ebi Salih, İbn Cüreyc gibi muhaddisler rivayette bulunmuşlardır. 130 yılında vefat etmiştir.¹⁶⁵

Câbir b. Abdullah

Bu sahabî hakkında daha önce bilgi verilmiştir.¹⁶⁶

e. Sened ve Metin yönünden değerlendirilmesi

Hadis, isnad açısından muttasıl'dır. Senedde bulunan, Ebu Âsım el-Abbâdânî hadis alimleri tarafından, "leyyinu'l-hadis", el-Fadl er-Rakkâşî, "münkeru'l-hadis" olarak değerlendirilmiştir. Heysemî, bu hadisin, el-Fadl er-Rakkâşî'nin münkeru'l-hadis bir ravi olması sebebiyle zayıf olduğunu söylemiştir.¹⁶⁷

Hiz. Peygamber'in geleceğe ait bilgi içeren hadisleri bulunmaktadır.¹⁶⁸ Yukarıya alınan hadis de bu türden bir rivayettir.

Allah Teâlâ'nın bildirmesiyle Resûlullah (s.a.) cennete ait bir tabloyu sahabeye anlatmaktadır. Hadiste cennetliklerin Allah Teâlâ'yı müşahade edecekleri ve Cenab-ı Allah'ın onlara selam vereceği haber verilmektedir. Bu selam vermenin, Yasin sûresinin 58. ayetinde zikredilen selam olduğu da yine Resûlullah (s.a.) tarafından bildirilmiştir.

5. 65. AYETLE İLGİLİ RİVAYETLER

a. Birinci Hadis

(1) Hadisin Metni

:

:

:

¹⁶⁵ Buharî, *et-Tarihu'l-kebîr*, I, 219, 691; İbn Ebi Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, VIII, 112, 13728; İbn Hibbân, *es-Sikât*, V, 350; Mizzî, *Tehzibu'l-kemal*, XXVI, 503, 5632; Zehebî, *Siyer*, VI, 90, 778; a.mlf., *Tezkiretü'l-huffâz*, I, 127, 114; İbn Hacer, *Tehzibu't-tehzib*, VI, 72, 7472; a.mlf., *Takrîb*, 6327

¹⁶⁶ bkz., s. 92

¹⁶⁷ Heysemî, *Mecmeu'z-zevâid*, VII, 98

¹⁶⁸ bkz. Buharî, *Salat*, 1; Ehâdisü'l-Enbiyâ, 5; Müslim, *İman*, 263

(2) Hadisin Tercümesi

(Müslim dedi ki:) Bize Muhammed b. Ebi Ömer rivayet etti. (Dedi ki:) Bize Süfyân, Süheyl b. Ebi Salih'den, o Babasından, o da Ebu Hüreyre'den (r.a.) rivayet etti. O (Ebu Hüreyre) dedi ki: (Sahabîler), Ey Allah'ın resûlü! Biz kıyamet gününde Rabbimizi görecek miyiz? diye sordular. Resûlullah (s.a.):

“Siz öğle zamanı önünde hiçbir bulut yok iken güneşi görmek hususunda birbirinizle itişiyor musunuz?” buyurdu. Sahabîler, Hayır! diye cevap verdiler. Resûlullah (s.a.):

“Peki dolunay gecesinde önünde hiçbir bulut yok iken onu görmek hususunda birbirinizle itişir misiniz?” buyurdu. Sahabîler yine: Hayır! diye cevap verdiler. Resûlullah (s.a.):

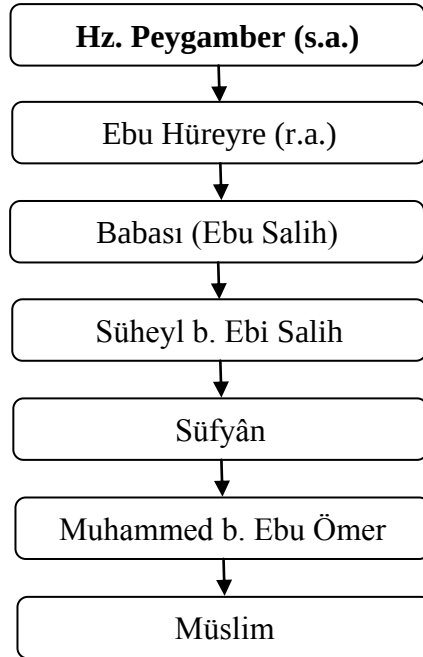
“O halde nefsim elinde olan Allah'a yemin ederim ki, siz Rabbinizi görme hususunda bu ay ile güneşden birini görmek için birbirinizle itişip kakışmadığınız gibi Rabbinizi de görme hususunda birbirinizle itişip kakışmayacaksınız, buyurdu. **Yüce Allah, kullarından birisini karşısına alıp:**

“Ey filânca kimse! Ben sana ikramda bulunmadım mı, seni başkaları üzerine efendi yapmadım mı, sana eş vermedim mi, faydalanman için atlar ve develeri senin emrine vermedim mi, insanlara efendilik yapmana, ganimet malının dörtte birini almana izin vermedim mi?” buyuracak. O kimse de, evet ettin! diyecek. Yüce Allah: **“O halde günün birinde bana kavuşacağını hiç aklından**

geçirdin mi?” diye soracak. Kul, hayır! diye cevap verecek. Bunun üzerine Yüce Allah: “İşte ben de, senin beni unuttuğun gibi, şimdi seni unutuyorum” buyuracak. Daha sonra Yüce Allah ikinci bir kulu karşısına alıp:

“Ey filânca kimse! Ben sana ikramda bulunmadım mı, seni kavmine efendi yapmadım mı, sana eş vermedim mi, yararlanman için atları ve develeri senin emrin altına vermedim mi, başkalarına efendi olmana ve ganimetin dörtte birini almana izin vermedim mi?” diye soracak. O da, evet ettin Rabbim! diye cevap verecek. Yüce Allah: “Bana kavuşacağımı hiç aklıdan geçirdin mi?” diyecek. Kul, hayır geçirmedi! diye cevap verecek. Bunun üzerine Yüce Allah: “İşte ben de, senin beni unuttuğun gibi, seni unutuyorum!” diyecek. Daha sonra Yüce Allah, üçüncü kulu karşısına alıp ona da bunun benzeri sözler söyleyecek. Fakat o, Rabbim ben Sana, Senin Kitabına ve Peygamberlerine inandım, namaz kıldım, oruç tuttum, sadaka verdim! diyecek ve olanca gücüyle hayır övgüsünde bulunacak. Yüce Allah: “Öyleyse sen şurada dur!” buyuracak. Sonra da ona: “Şimdi sana şahidimizi göndereceğiz” denilecek. Kul kendi kendine, acaba bana şahitlik yapacak bu kimse kimdir? diye düşünecek. Tam bu sırada o kimsenin ağzına mühür vurulacak, uyluğuna, etine ve kemiklerine: Konuş! denilecek. Artık uyluğu, eti ve kemikleri onun amelinin söyleyecek. İşte bu (şahitlik), günahlarının çokluğu ve vücut organlarının kendi aleyhine şahitliği suretiyle kendi adına tutunabileceği hiçbir mazeret bırakmamak içindir. İşte bu üçüncü kul, münafık olan kimsedir. Böyle bir kimse, Allah'ın gazabına uğrayacak olan kimsedir.”¹⁶⁹

(3) İsnad Şeması

¹⁶⁹ Müslim, Zühd, 16

(4) Ravilerin değerlendirilmesi

Muhammed b. Ebu Ömer (ö.243/857)

Muhammed b. Yahya b. Ebi Ömer el-Adenî. Künyesi Ebu Abdullah el-Hâfızdır. Onuncu tabakadan sadûk bir ravidir. Kaynaklarda kendisine ait bir müsnedi olduğu zikredilmektedir.¹⁷⁰ İbn Hibbân onu *es-Sikât*'ında zikretmiştir. İbn Ebi Hâtim, babasının onun hakkında, "Salih bir zattır, kendisinde dalgınlık (ğaflet) vardır. İbn Uyeyne'den rivayet ettiği mevzu hadisi olduğunu gördüm. Sadûk bir ravidir" dediğini nakletmiştir. Mesleme de onun için, "la be'se bih" değerlendirmesi yapmıştır.

Hocaları; babası Yahya b. Ebi Ömer, Süfyân b. Uyeyne, Fudayl b. İyâd, Abdulvehhab es-Sekafî, Abdurrezzâk, Abdullah b. Muaz es-San'ânî, Velîd b. Müslim'dir.

Kendisinden; Müslim, Tirmizî, İbn Mâce, oğlu Abdullah b. Muhammed b. Ebi Ömer, Ebu Hâtim, Ebu'z-Zür'a ed-Dimeşkî, Bakî b. Mahled gibi muhaddisler rivayette bulunmuşlardır. 243 yılında Zilhicce ayında vefat etmiştir.¹⁷¹

Süfyân

Bu ravi hakkında daha önce bilgi verilmiştir.¹⁷²

Süheyl b. Ebi Salih (ö.138/755)

Süheyl b. Ebi Salih Zekvân es-Semmânî. Künyesi Ebu Yezîd el-Medenî'dir. Altıncı tabakadan sadûk bir ravidir. Kaynaklarda ömrünün sonlarına doğru bazı hadisleri unuttuğu zikredilmektedir. İbn Hibbân onu *es-Sikât*'ında zikretmiş ve "bazen hata ederdî" demiştir. ed-Dûrî, İbn Maîn'in onun hakkında, "Süheyl b. Ebi Salih ve el-Ala' b. Abdurrahman'ın hadisleri (hüküm açısından) birbirine yakındır. Hadisleri hüccet değildir" dediğini nakletmiştir. Ebu Hâtim, "hadisleri yazılır ancak ihticâc edilmez" demiştir. Nesaî, "leyse bihi be's" demiştir. Buharî *et-Tarih*'inde, "Süheyl'in bir kardeşi vardı öldü. Ona üzüldü (etkilendi) ve çoğu hadisi unuttu" demiştir.

Hocaları; babası Ebu Salih, Saîd b. el-Müseyyeb, Hâris b. Mahled el-Ensârî, Abdullah b. Dînâr, Numan b. Ayyâş, İbnu'l-Münkedir, el-A'meş'tir.

Kendisinden; el-A'meş, Yahya b. Saîd el-Ensârî, Musa b. 'Ukbe, Şu'be b. Haccâc, İshâk el-Fezârî, İbn Cüreyc, Süfyân es-Sevrî, Süfyân b. Uyeyne gibi muhaddisler rivayette bulunmuşlardır. 138 yılında vefat etmiştir.¹⁷³

¹⁷⁰ İbn Hacer, *Takrib*, 6391

¹⁷¹ Buharî, *et-Tarihü'l-kebîr*, I, 265, 847; İbn Ebi Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, VIII, 144, 13867; İbn Hibbân, *es-Sikât*, IX, 98; Mizzî, *Tehzibu'l-kemal*, XXVI, 639, 5691; Zehebî, *Siyer*, IX, 480, 1991; İbn Hacer, *Tehzibu't-tehzib*, VI, 113, 7552; a.mlf., *Takrib*, 6391

¹⁷² bkz., s. 97

Babası (ö.101/719)

Zekvân Ebu Salih es-Semmân ez-Zeyyât el-Medenî. Cüveyriye bint el-Ahmes'in azatlısıdır. Üçüncü tabakadan, tabîî, sika ve sebt bir ravidir. İbn Hibbân onu *es-Sikât*'ında zikretmiştir. Abdullah b. Ahmed, babasının onun hakkında, "sika sika, insanların en güvenilir ve en değerlisidir" dediğini nakletmiştir. İbn Maîn onun için, "sika", Ebu Hâtim, "sika, sâlihu'l-hadis, hadisiyle ihticâc edilir", Ebu Zür'a, "sika ve müstakîmu'l-hadis", İbn Sa'd, "çok hadis bilen sika bir ravi" demişlerdir. İbn Hacer, *es-Sâcî*'nin onun hakkında, "sika ve sadûk bir ravidir" dediğini nakletmiştir.

Sa'd b. Ebi Vakkâs, Ebu Hüreyre, Ebu'd-Derdâ, Ebu Saîd el-Hudrî, Akîl b. Ebi Tâlib, Câbir, İbn Ömer (radiyallahu anhum) gibi sahabîlerden hadis dinlemiştir.

Kendisinden; oğulları Süheyl, Salih ve Abdullah, Ata b. Ebi Rebah, Abdullah b. Dînâr, Recâ b. Hayve, Zeyd b. Eslem, el-A'meş, Zührî gibi muhaddisler rivayette bulunmuşlardır. 101 senesinde vefat etmiştir.¹⁷⁴

Ebu Hüreyre

Bu sahabî ile ilgili daha önce bilgi verilmiştir.¹⁷⁵

(5) Sened ve Metin yönünden değerlendirilmesi

Senedde bulunan Muhammed b. Ömer, hadis alimleri tarafından "sadûk" ve "la be'se bih", Süheyl b. Ebi Salih, bazen hata eden "sadûk" bir ravi olarak değerlendirilmiştir. Süfyân es-Sevrî ile Zekvân'ın ise "sika" birer ravi oldukları söylenmiştir. Hadis, sened açısından muttasıl, senedindeki zayıf raviler sebebiyle zayıf hükmünü almıştır.

Hadiste Peygamber efendimiz, ilk önce kıyamet günü Rabbimizi görecekmiz? Sorusuna cevap vermekte, ardından kıyamette Allah'ın kulunu hesaba çekmesini anlatmaktadır.

Allah'ın kullarını hesaba çekişini anlatırken Resûlullah (s.a.) üç insan karakterinden bahsetmektedir. Bunlardan ikisi bütün nimetlere rağmen ölümden sonraki hayata hiçbir hazırlık yapmamıştır. Üçüncü kişinin de aslında hiçbir hazırlığı yoktur.

¹⁷³ Buharî, *et-Tarihu'l-kebîr*, IV, 104, 2120; İbn Ebi Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, IV, 230, 6182; İbn Hibbân, *es-Sikât*, VI, 417; Mizzî, *Tehzibu'l-kemal*, XII, 223, 2629; Zehebî, *Siyer*, VI, 170, 820; a.mlf., *Mizan*, II, 225, 3433; a.mlf., *Tezkiretü'l-huffâz*, I, 137, 128; İbn Hacer, *Tehzibu't-tehzib*, III, 94, 3136; a.mlf., *Takrîb*, 2675

¹⁷⁴ Buharî, *et-Tarihu'l-kebîr*, III, 260, 895; İbn Ebi Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, III, 416, 4332; İbn Hibbân, *es-Sikât*, IV, 221; Mizzî, *Tehzibu'l-kemal*, VIII, 513, 1814; Zehebî, *Siyer*, V, 393, 625; a.mlf., *Tezkiretü'l-huffâz*, I, 89, 78; İbn Hacer, *Tehzibu't-tehzib*, II, 383, 2176; a.mlf., *Takrîb*, 1841

¹⁷⁵ bkz., s. 49

Ama dünyada iken bütün görevlerini yaptığını iddia ederek Allah'ın huzurunda yalan söylemektedir.

Allah bu kişinin yalan konuştuğunu çok iyi bilmektedir. Ancak kulu kendi aleyhine şahitlik yaptırmak için yalancı ağzına mühür vurup organlarını konuşturmaktadır. Ahirette insanın organlarının şahitlik edeceğine dair Kur'an-ı Kerim'de ayetler vardır.¹⁷⁶

b. İkinci Hadis

(1) Hadisin Metni

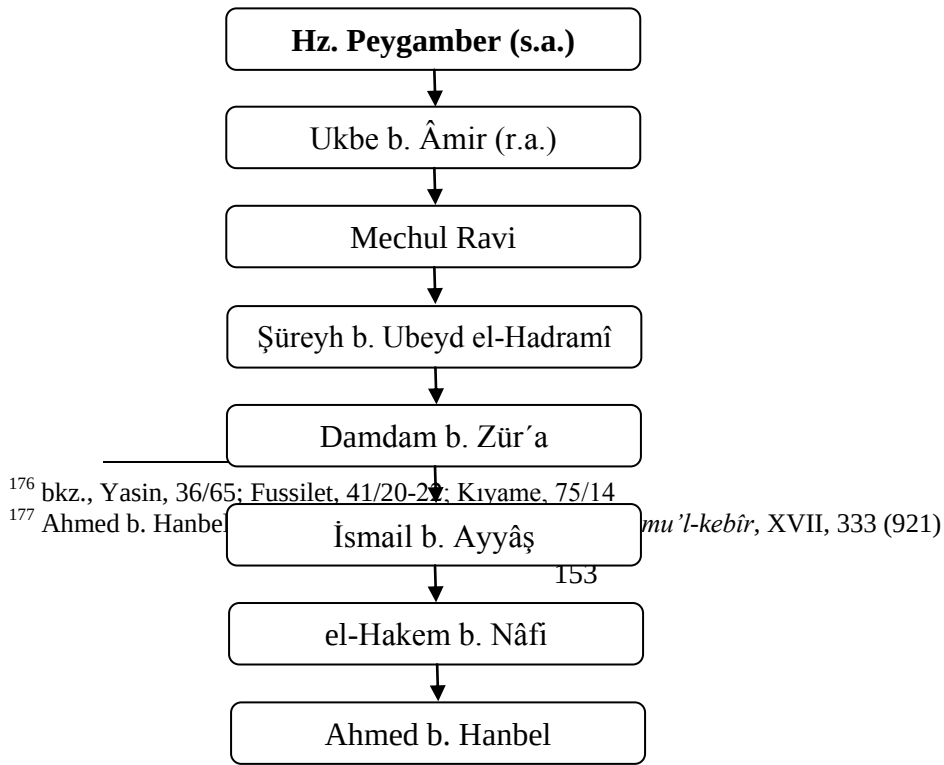
:

(2) Hadisin Tercümesi

(Ahmed b. Hanbel dedi ki:) Bize el-Hakem b. Nâfi` rivayet etti. (Dedi ki:) Bize İsmail b. Ayyâş, Damdam b. Zür'a'dan, o Şüreyh b. Ubeyd el-Hadramî'den, o kendisine rivayet eden kişiden, o da Ukbe b. Âmir'den (r.a.) rivayet etti. O (Ukbe b. Âmir) Nebi'den (s.a.) şöyle işittiğini anlatıyor:

“Ağızlara mührün vurulduğu (kıyamet) gününde insanın konuşacak olan ilk organı sol uyluğudur.”¹⁷⁷

(3) İsnad Şeması

(4) Ravilerin değeriendirilmesi

el-Hakem b. Nâfi` (ö.222/836)

el-Hakem b. Nâfi` el-Behrânî. Künyesi Ebu'l-Yemân el-Hımsî'dir. Onuncu tabakadan sika ve sebt bir ravidir. İbn Hibbân onu *es-Sikât* 'ında zikretmiştir. Ebu Hâtim onun hakkında, "sika ve sadûk", İbn Ammâr, "sika", İclî ise, "la be'se bih" demiştir.

Hocaları; Şuayb b. Ebi Hamza, Harîz b. Osman, Attaf b. Halid, Saîd b. Abdulaziz, Safvân b. Amr, İsmail b. Ayyâş'dır.

Kendisinden; Buharî, Abdullah ed-Dârimî, Amr b. Mansûr, İmrân b. Bekkâr, Muhammed b. Sehl b. Asker, Ubeydullah b. Fadâle, Zühlî, Ahmed b. Hanbel, Ebu Hâtim, Yahya b. Maîn gibi muhaddisler rivayette bulunmuşlardır. 222 yılının Zilhicce ayında 83 yaşında vefat etmiştir.¹⁷⁸

İsmail b. Ayyâş

Bu ravi hakkında daha önce bilgi verilmiştir.¹⁷⁹

Damdâm b. Zûr'a () (ö.?)

Damdâm b. Zûr'a b Süveb¹⁸⁰ el-Hadramî el-Hımsî. Altıncı tabakadan sadûk bir ravidir. Osman ed-Dârimî, İbn Maîn'den naklen "sika" olduğunu söylemiş, Ebu Hâtim "zayıf" olduğunu zikretmiştir. İbn Hibbân onu *es-Sikât* 'ında zikretmiştir.

Şureyh b. Ubeyd'den rivayette bulunmuştur.

¹⁷⁸ Buharî, *et-Tarihü'l-kebîr*, II, 344, 2691; İbn Ebi Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, III, 143, 2879; İbn Hibbân, *es-Sikât*, IV, 221; Mizzî, *Tehzibu'l-kemal*, VII, 146, 1448; Zehebî, *Siyer*, VIII, 399, 1614; a.mlf., *Mîzan*, I, 533, 2108; a.mlf., *Tezkiretü'l-huffâz*, I, 412, 418; İbn Hacer, *Tehzîbu't-tehzîb*, II, 176, 1735; a.mlf., *Takrîb*, 1464

¹⁷⁹ bkz., s. 81

¹⁸⁰ Zabtı için bkz. İbn Hacer, *Takrîb*, 2992

Kendisinden; İsmail b. Ayyâş, Yahya b. Hamza el-Hadramî rivayette bulunmuşlardır.¹⁸¹

Şureyh b. Ubeyd el-Hadramî (ö.100/718)

Şureyh b. Ubeyd b. Şureyh b. Abdi'l-Arif el-Hadramî. Künyesi Ebu't-Tayyib el-Hımsî'dir. Üçüncü tabakadan tabîî, sika bir ravidir. Ancak bazı kaynaklarda *irsal* yaptığı zikredilmektedir. İbn Hibbân onu *es-Sikât*'ında zikretmiştir. İclî onun için, "Şamlı, tabîî'n'dendir ve sika bir ravidir" demiş, Duhaym, "Hıms'ın ileri gelenlerinden ve sika bir ravidir" demiş, Nesaî de, "sika bir ravidir" demiştir.

Sevbân, Ebu'd-Derdâ, Ebu Umâme, `İrbâd b. Sâriye, Muâviye, el-Mikdâm b. Ma`dikerib, Mikdad b. el-Evsed, Ebu Mâlik el-Eş`arî, Ukbe b. Âmir (radiyallahu anhum) gibi sahabîlerden hadis dinlemiştir.

Kendisinden; Safvân b. Amr, Damra b. Rabî`a, Damdam b. Zür`a, Muâviye b. Salih, Sevr b. Yezid gibi muhaddisler rivayette bulunmuşlardır. 100 yılından sonra vefat etmiştir.¹⁸²

Ukbe b. Âmir (ö.58/678)

Ukbe, Medine'li olup Cüheyne kabilesine mensuptur. Hz. Peygamber Medine'ye geldiğinde Ukbe koyunlarını gütmekteydi; koyunları bırakıp Hz. Peygamber'e gelmiş ve kendisine biat ederek müslüman olmuştur. Ukbe, sesi çok güzel olup iyi Kur'an okuyan, ferâiz ilmini ve fikhı bilen, çok güzel konuşan, şair ve kâtip bir sahâbî idi. Kur'an'ı toplayanlardan biri de odur.

Ukbe pek çok fetihde bulundu. Dimaşk'ın fethini Hz. Ömer'e müjdeleyen o oldu. Sıffin Savaşı'nda Muâviye'nin yanında yer almış, bu savaştan sonra Muâviye kendisini en geniş yetkilerle Mısır valiliğine tayin etmişti. Ukbe Mısır'a yerleşti ve bir rivayete göre 58 senesinde orada vefat etti.

Ukbe, Hz. Peygamber'den 55 hadis rivayet etti. Ukbe'den hadis nakledenler arasında İbn Abbas, Ebu Ümâme, Cübeyr İbn Nüfeyr, Ebu İdrîs el-Havlânî ile Sahâbe ve Tabîînden birçok kişi vardır. Allah ondan razı olsun.¹⁸³

(5) Sened ve Metin yönünden değerlendirilmesi

¹⁸¹ Buharî, *et-Tarihu'l-kebîr*, IV, 338, 3048; İbn Ebi Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, IV, 439, 7174; İbn Hibbân, *es-Sikât*, VI, 485; Mizzî, *Tehzibu'l-kemal*, XIII, 327, 2942; Zehebî, *Mizan*, II, 303, 3764; İbn Hacer, *Tehzîbu't-tehzîb*, III, 279, 3481; a.mlf., *Takrîb*, 2992

¹⁸² Buharî, *et-Tarihu'l-kebîr*, IV, 230, 2618; İbn Ebi Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, IV, 307, 6583; İbn Hibbân, *es-Sikât*, IV, 353; Mizzî, *Tehzibu'l-kemal*, XII, 446, 2726; İbn Hacer, *Tehzîbu't-tehzîb*, III, 155, 3248; a.mlf., *Takrîb*, 2775

¹⁸³ İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV, 429, 5617; *Riyâzü's-sâlihîn*, V, 136

Hadis, isnad açısından muttasıl'dır. Son devrin hadis araştırmacılarından Şuayb Arnaût, *Müsned* üzerine yaptığı tahkik çalışmasında bu hadisle alakalı şu değerlendirmeyi yapmıştır: “Bu hadis *hasen li ğayrihi*'dir. Ukbe b. Âmir'den rivayet eden kişi *mübhem* olduğundan isnadı zayıftır.”

Taberânî'de de aynı lafızlarla geçen bu hadisin isnadında, Şureyh b. Ubeyd ile Ukbe b. Âmir arasındaki mübhem ravi zikredilmemiştir. İsnadında mechul bir ravinin bulunması bu hadisi zayıf seviyesine düşürmüştür.

c. Üçüncü Hadis

(1) Hadisin Metni

(2) Hadisin Tercümesi

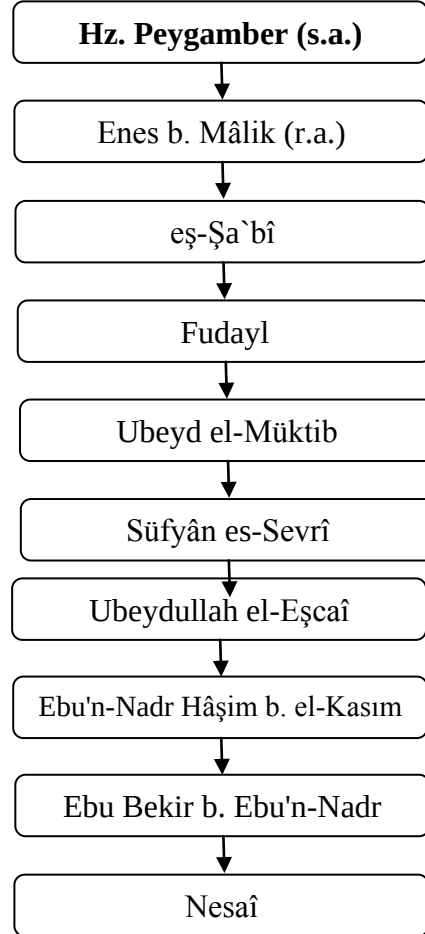
(Nesaî dedi ki:) Bize Ebu Bekir b. Ebu'n-Nadr haber verdi. (Dedi ki:) Bana Ebu'n-Nadr Hâşim b. el-Kasım haber verdi. (Dedi ki:) Bize Ubeydullah el-Eşcaî, Süfyân es-Sevrî'den, o Ubeyd el-Müktib'den, o Fudayl'dan, o eş-Şa`bî'den, o da Enes'den (r.a.) haber verdi. O (Enes) dedi ki: Biz, Resûlullah'ın (s.a.) yanında bulunduğumuz bir sırada gülümsedi. Bunun üzerine bize:

“Niye gülüyorum, biliyor musunuz?” diye sordu. Biz, Allah ve Rasulü daha iyi bilir! **dedik.** Resûlullah (s.a.) şöyle buyurdu:

“Kulun, Rabbiyle konuşmasına gülüyorum. Kul, Rabbim! Sen beni zulümden kurtarmadın mı? diyecek. Yüce Allah: “Evet, kurtardım” buyuracak. Kul, bana kendimden başka bir şahiti uygun görmem! diyecek. Yüce Allah: “Bugün sana şahit olarak kendin ve çok şerefli katipler/yazıcı melekler yeter” buyuracak. Daha sonra o kulun ağzı mühürlenecek, vücut organlarına “onun

yaptıklarını anlat!” denilecek. Sonra onlar kendi haline bırakılacak. O kişi, Size yazıklar olsun. Ben sizin kurtulmanız için mücadele ediyordum' diyecek.”¹⁸⁴

(3) İsnad Şeması

(4) Ravilerin değerlendirilmesi

Ebu Bekir b. Ebu'n-Nadr (ö.245/859)

Ebu Bekir b. en-Nadr b. Ebu'n-Nadr Hâşim b. el-Kasım el-Bağdâdî. On birinci tabakadan sika ve sadûk bir ravidir. İbn Hibbân onu *es-Sikât*'ında zikretmiştir. Ebu Hâtim onun için, “sadûk bir ravidir” demiştir. İbn Hacer, Ebubekir b. Merdûye'nin *Evlâdu'l-muhaddisîn* adlı eserinde, “Bağdatlı sika bir ravidir” dediğini nakletmiştir.

Hocaları; dedesi Ebu'n-Nadr, Yakub b. İbrahim b. Sa'd, Haccâc b. Muhammed, Ali b. el-Hasan İbn Şakîk, Muhammed b. İsmail b. Ebi Füdeyk, Halef b. Temîm'dir.

¹⁸⁴ Nesaî, *es-Sünenü'l-kübrâ*, X, 326, (11589)

Kendisinden; Müslim, Tirmizî, Nesâî, Ebu Kudâme Ubeydullah b. Saîd es-Serahsî, İbn Ebi Hayseme, İbn Ebi Asım, Muhammed İbrahim Murabba`, İbn Ebi'd-Dünya, Cafer b. Muhammed el-Firyâbî, Ebu Ya`la gibi muhaddisler rivayette bulunmuşlardır. 245 yılı Recep ayında vefat etmiştir.¹⁸⁵

Ebu'n-Nadr Hâşim b. el-Kasım

Bu ravi hakkında daha önce bilgi verilmiştir.¹⁸⁶

Ubeydullah el-Eşcaî (ö.182/798)

Ubeydullah b. Ubeydurrahman el-Eşcaî. Künyesi Ebu Abdurrahman el-Kûfî'dir. Dokuzuncu tabakanın büyüklerinden “sika” ve “me'mûn”¹⁸⁷ bir ravidir. İbn Hibbân onu *es-Sikât*'ında zikretmiş ve “garîb ve ferd rivayetleri vardır” demiştir. Kabîsa, “Süfyân es-Sevrî vefat edince el-Eşcaî'yi onun yerine geçirmek istediler, o kabul etmedi” demiştir. ed-Dûrî, İbn Maîn'in onun için, “sika ve me'mun bir ravidir” dediğini nakletmiştir. Nesaî, “sika bir ravidir” demiştir. İbn Hacer, İclî'nin onun hakkında, “sika, sebt, mutkin, es-Sevrî'nin hadislerini en iyi bilen kişidir” dediğini nakletmiştir.

Hocaları; Hişâm b. Urve, İsmail b. Ebi Halid, Şu'be b. Haccâc, Süfyân es-Sevrî, Muhammed b. Amr b. Alkame'dir.

Kendisinden; oğulları Ebu Ubeyde ve Abbâd, Ebu'n-Nadr Hâşim b. el-Kasım, Yahya b. Adem, Abdullah İbnü'l-Mübârek, Osman b. Ebi Şeybe, Ebu Hayseme, Ahmed b. Hanbel, Yahya b. Maîn gibi muhaddisler rivayette bulunmuşlardır. 182 yılında vefat etmiştir.¹⁸⁸

Süfyân es-Sevrî,¹⁸⁹

Ubeyd el-Müktib (ö.?)

Ubeyd b. Mihrân el-Müktib el-Kûfî. Beşinci tabakadan sika bir ravidir. İbn Hibbân onu *es-Sikât*'ında zikretmiştir. İbn Maîn ve Nesaî onun için, “sika bir ravidir”, Ebu Hâtim, “sika ve sâlihu'l-hadis bir ravidir” demişlerdir. İbn Hacer, İbn Sa'd'ın onun

¹⁸⁵ İbn Ebi Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, IX, 408, 17196; İbn Hibbân, *es-Sikât*, IX, 293; Mizzî, *Tehzibu'l-kemal*, XXXIII, 149, 7260; İbn Hacer, *Tehzibu't-tehzib*, VII, 316, 9428; a.mlf., *Takrîb*, 7994

¹⁸⁶ bkz., s. 97

¹⁸⁷ Me'mûn: Ta'dilin, Irâkî'ye 3., Sehâvî'ye göre 5. mertebesinde bulunan bir ravi hakkında kullanılan bir sığa. Böyle bir ravinin rivayet ettiği hadis yazılır ve araştırılır, itibar için alınır. (Aydın, *Hadis İstılahları Sözlüğü*, 182)

¹⁸⁸ Buharî, *et-Tarihu'l-kebîr*, V, 390, 1255; İbn Ebi Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, V, 387, 8873; İbn Hibbân, *es-Sikât*, VII, 150; Mizzî, *Tehzibu'l-kemal*, XIX, 107, 3662; Zehebî, *Siyer*, VII, 454, 1307; İbn Hacer, *Tehzibu't-tehzib*, IV, 334, 5069; a.mlf., *Takrîb*, 4318

¹⁸⁹ bkz., s. 97

hakkında, “sika bir raviydi, az hadis bilirdi” dediğini, İclî’nin ise, “sika bir ravidir” dediğini nakletmiştir.

Hocaları; Ebu’t-Tufeyl, Saîd b. Cübeyr, İbrahim en-Nehaî, Mücahid, Fudayl b. Amr el-Fakîmî, eş-Şa`bî, Ebu Rezîn el-Esedî’dir.

Kendisinden; Süfyân es-Sevrî, Süfyân b. Uyeyne, Cerîr, Şerîk, Abdolvâhid b. Ziyâd, Fudayl b. İyâd gibi muhaddisler rivayette bulunmuşlardır.¹⁹⁰

Fudayl (ö.110/728)

Fudayl b. Amr el-Fukaymî et-Temîmî. Künyesi Ebu’n-Nadr el-Kûfî’dir. Altıncı tabakadan sika bir ravidir. İbn Hibbân onu *es-Sikât*’ında zikretmiştir. Ahmed b. Ebi Meryem, İbn Maîn’in onun için, “sika ve hüccet bir ravidir” dediğini nakletmiştir. İclî onun için, “Kûfeli sika bir ravidir. Kûfeli olan kardeşi Hasan da sika bir ravidir. Hasan, Fudayl’dan küçüktür” demiştir. Ebu Hâtim onun hakkında, “la be’sse bih” değerlendirmesi yapmıştır. İbn Hacer, İbn Sa’d’ın onunla ilgili, “sika bir ravidir” dediğini nakletmiştir.

Hocaları; İbrahim en-Nehaî, Sâbit el-Bunânî, Amir eş-Şa`bî, Saîd b. Cübeyr, Âişe bint Talha, İyâs b. et-Tufeyl’dir.

Kendisinden; kardeşi el-Hasan b. Amr, Alâ` b. el-Müseyyeb, el-A`meş, Ebu İsrâîl el-Mulâî, Ebân b. Tağlib, Ubeyd b. Mihrân el-Müktib gibi muhaddisler rivayette bulunmuşlardır. 110 yılında vefat etmiştir.¹⁹¹

eş-Şa`bî (ö.110/728)

Âmir b. Şurâhîl¹⁹² b. Abd eş-Şa`bî el-Himyerî. Künyesi Ebu Amr el-Kûfî’dir. Üçüncü tabakadan sika, fakîh, fazıl bir ravidir. İbn Hibbân onu *es-Sikât*’ında zikretmiştir. İbn Maîn, Ebu Zür’a ve daha başkaları onun için, “eş-Şa`bî sika bir ravidir” demişlerdir. İclî onunla ilgili, “kırk sekiz sahabîden hadis dinlemiştir” demiştir.

Hiz. Ali, Sa’d b. Ebi Vakkas, Enes b. Mâlik, Saîd b. Zeyd, Zeyd b. Sâbit, Kays b. Sa’d b. Ubade, Ubade b. es-Sâmit, Ebu Musa el-Eş`arî, Ebu Hüreyre, el-Muğire b. Şu`be, Numan b. Beşîr, Cerir b. Abdullah el-Becelî, Âişe (radiyallahu anhum) gibi sahabîlerden hadis dinlemiştir.

¹⁹⁰ Buharî, *et-Tarihu’l-kebîr*, VI, 4, 1493; İbn Ebi Hâtim, *el-Cerh ve’t-ta’dîl*, VI, 3, 9251; İbn Hibbân, *es-Sikât*, VII, 156; Mizzî, *Tehzibu’l-kemal*, XIX, 234, 3736; Zehebî, *Mîzan*, III, 27, 5171; İbn Hacer, *Tehzîbu’t-tehzîb*, IV, 372, 5166; a.mlf., *Takrîb*, 4392

¹⁹¹ İbn Ebi Hâtim, *el-Cerh ve’t-ta’dîl*, VII, 96, 11959; İbn Hibbân, *es-Sikât*, VII, 314; Mizzî, *Tehzibu’l-kemal*, XXIII, 278, 3662; İbn Hacer, *Tehzîbu’t-tehzîb*, V, 271, 6404; a.mlf., *Takrîb*, 5430

¹⁹² Buharî’nin *et-Tarihu’l-kebîr*’inde ‘Şurahbîl’ olarak zabtedilmiştir.

Kendisinden; Ebu İshâk es-Sebi`î, İsmail b. Ebi Halid, Beyân b. Bişr, Tevbe el-Anberî, Husayn b. Abdurrahman, Davud b. Ebi Hind, Saîd b. Mesruk gibi muhaddisler rivayet etmişlerdir. 110 yılında yetmiş yedi yaşında vefat etmiştir.¹⁹³

Enes b. Mâlik¹⁹⁴ hakkında daha önce bilgi verilmiştir.

(5) Sened ve Metin yönünden değerlendirilmesi

Hadis, sened itibariyle muttasıl'dır. Senedde bulunan ravilerin tümü, münekkidler tarafından "sika" olarak değerlendirilmişlerdir. Nesaî bu hadis için şu değerlendirmeyi yapmıştır. "Süfyân es-Sevrî'den bu hadisi, el-Eşcaî'den başka rivayet eden birini bilmiyorum. Bu hadis *garib* bir hadistir."

Rabbinin huzurunda hesaba çekilen ve gülünecek duruma düşen kulun, ağzına mühür vurulup organları konuşturulunca, onlara çıkışarak kendilerini kurtarmaya çalıştığını söylemesi dikkat çekilmesi gereken bir konudur.

d. Dördüncü Hadis

(1) Hadisin Metni

...

...

(2) Hadisin Tercümesi

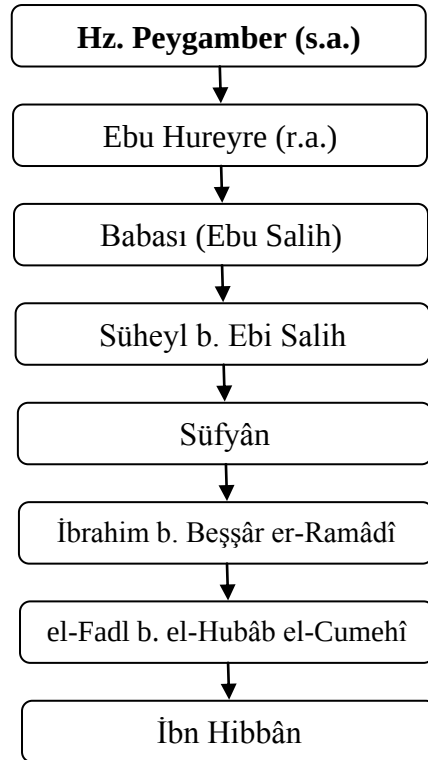
¹⁹³ Buharî, *et-Tarihu'l-kebîr*, IV, 224, 2593; İbn Ebi Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, VI, 414, 11052; İbn Hibbân, *es-Sikât*, V, 185; Mizzî, *Tehzibu'l-kemal*, XIV, 28, 3042; Zehebî, *Siyer*, V, 171, 481; a.mlf., *Tezkiretü'l-huffâz*, I, 79, 76; İbn Hacer, *Tehzibu't-tehzîb*, III, 339, 3594; a.mlf., *Takrib*, 3092

¹⁹⁴ bkz., s. 23

(İbn Hibbân dedi ki:) Bize el-Fadl b. el-Hubâb el-Cumehî haber verdi. (Dedi ki:) Bize İbrahim b. Beşşâr er-Ramâdî rivayet etti. (Dedi ki:) Bize Süfyân, Süheyl b. Ebi Salih'den, o Babasından, o da Ebu Hureyre'den rivayet etti. O (Ebu Hureyre) dedi ki: (Rasulullah'ın anlatımıyla uzunca bir hadisten):

“...diğeri Allah'ın huzuruna çıkacak. Allah Teâlâ ona: “Ey filân! Ben seni yaratmadım mı? Sana kulak ve göz vermedim mi? Sana eş vermedim mi? Sana ikramda bulunmadım mı? Atı, deveyi senin hizmetine vermedim mi? Reislik yapmana, ganimet malından dörtte bir almana müsaade etmedim mi?” diye soracak. Kul: Evet ey Rabbim, diyecek. Allah Teâlâ: “Benim için ne hazırladın?” diyecek. Kul: “Sana, kitabına ve peygamberine inandım. Sadaka verdim, namaz kıldım, oruç tuttum” diyecek. Allah Teâlâ: “Bu ne o zaman?” Sonra tekrar: “Şimdi senin aleyhine bir şahit göndereceğiz!” diyecek. Kul kendi kendine: “Benim aleyhime şahitlik yapacak da kim?” diye içinden düşünür. Bu kimse, Allah'ın gazabına uğrayan münâfıktır. Bu, kişinin kendisine bir mazeret aramaması içindir. Kulun ağzı mühürlenir. Uyluğuna: “Haydi konuş!” denir. Uyluğu, kemikleri ve siniri konuşup, onun amelini haber verirler.”¹⁹⁵

(3) İsnad Şeması

(4) Ravilerin değerlendirilmesi

¹⁹⁵ İbn Hibbân, *Sahih*, İhbâruhu an Menâkib, 7445

el-Fadl b. el-Hubâb el-Cumehî (ö.304/916)

el-Fadl b. el-Hubâb b. Muhammed b. Şuayb b. Abdurrahman. Künyesi Ebu Halîfe el-Cumehî'dir. On üçüncü tabakadan sika bir ravidir. İbn Hacer onun için, "sika ve alim bir ravi" demiştir. İbn Hibbân onu *es-Sikât*'ında zikretmiştir. Ebu Ya'la el-Halîlî onunla alakalı, "Kitapları yandı, onlardan bazıları sağlam rivayetler içeriyor, bazıları hakkında konuşulan rivayetler içeriyordu. Rivayetleri sağlama daha yakındır" demiştir. Mesleme b. Kasım, "sika ve meşhur bir ravidir. Çok hadis bilmektedir" demiştir.

Hocaları; Ahmed b. Ebubekir el-Kureşî, Ahmed b. er-Recâ el-Herevî, İbrahim b. Beşşâr er-Ramâdî, İsmail b. Mesleme el-Hârisî, el-Hasan b. Ali el-Vâsitî, Hafs b. Ömer el-Ezdî, Ebu Davud et-Tayâlisî'dir.

Kendisinden; Ahmed b. Cafer el-Katî'î, Ahmed b. İshâk es-Siyağî, Ahmed b. Muhammed el-Anezî, İbrahim b. Muhammed el-İsbahânî, Halef b. Muhammed el-Buharî, İbn Kani' el-Bağdâdî, Ali b. İbrahim eş-Şakîk gibi muhaddisler rivayette bulunmuşlardır. 304 yılında 97 yaşında vefat etmiştir.¹⁹⁶

İbrahim b. Beşşâr er-Ramâdî (ö.230/844)

İbrahim b. Beşşâr er-Ramâdî. Künyesi Ebu İshâk el-Basrî'dir. Onuncu tabakadan hafız bir ravidir. Ancak bazı kaynaklarda vehim¹⁹⁷ sahibi olduğu zikredilmektedir. Buharî onun için, "sadûk bir ravidir" demiştir. İbn Hibbân *es-Sikât*'ında onun için, "mutkin bir ravidir. İbn Uyeyne ile senelerce arkadaşlık yapmıştır" demiştir. İbn Maîn, "leyse bi şey", Nesaî, "leyse bi'l-kaviy" demiştir. İbn Hacer, Ebu Hâtim er-Râzî ve et-Tayâlisî'nin, "sadûk bir ravi" dediğini nakletmişlerdir. Hâkim, "sika ve me'mun bir ravidir" demiştir.

Hocaları; Süfyân b. Uyeyne, Ebu Muâviye, Abdullah b. Recâ el-Mekkî'dir.

Kendisinden; Buharî (*Sahih*'in dışında), Ebu Müslim el-Keccî, Ebu Halife, Yakub b. Şeybe gibi muhaddisler rivayette bulunmuşlardır. 230 yılında vefat etmiştir.¹⁹⁸

Süfyân,¹⁹⁹

Süheyl b. Ebi Salih,²⁰⁰

¹⁹⁶ İbn Hibbân, *es-Sikât*, IX, 8; Zehebî, *Mizan*, III, 349, 6351; İbn Hacer, *Lisânu'l-mîzan*, VI, 336, 6042

¹⁹⁷ Vehm: Ravinin hadisi hep zanla, bazen böyle bazen şöyle olarak tereddütlü rivayet etmesi. Bu durum ravinin zabtının eksikliğini gösterir ve bu yönden cerhine sebep olur. (Aydın, *Hadis Islahları Sözlüğü*, 331)

¹⁹⁸ İbn Ebi Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, II, 40, 225; İbn Hibbân, *es-Sikât*, VIII, 72; Mizzî, *Tehzibu'l-kemal*, II, 56, 155; Zehebî, *Siyer*, VIII, 511, 1703; a.mlf., *Mizan*, I, 64, 52; İbn Hacer, *Tehzibu't-tehzib*, I, 103, 190; a.mlf., *Takrîb*, 155

¹⁹⁹ bkz., s. 97

Babası (Ebu Salih Zekvân b. Abdullah es-Semmân el-Medenî),²⁰¹

Ebu Hureyre,²⁰² hakkında daha önce bilgi verilmiştir.

(5) Sened ve Metin yönünden değerlendirilmesi

Hadis, senedi itibariyle muttasıl'dır. Senedde bulunan, İbrahim b. Beşşâr er-Ramâdî hakkında hadis alimleri tarafından "vehim" sahibi olduğu söylenmiştir. Vehim, ravinin cerhine sebep olan bir durumdur. Bu sebeple hadisin senedi zayıftır. Hadis, şevahidleriyle birlikte hasen seviyesine yükselmiştir.

İbn Hibbân'ın *Sahih*'inde geçen uzunca bir hadisin konumuzla ilgili bölümünü buraya aldık.

Ahirette Allah'ın, kulları teker teker hesaba çekeceği bildirilmiştir. Hadiste bu sorgulamadan bir sahneyi Hz. Peygamber sahabeye anlatmaktadır. Allah o kula verdiği nimetlerden bazılarını sayacaktır. Diğer rivayetlerden farklı olarak burada "seni işiten ve gören biri yapmadım mı, sana evleneceğin eş yaratmadım mı?" şeklinde nimetlerin sorgulanması zikredilmiştir. Kur'an-ı Kerim'de bu nimetlerin Allah tarafından insana ikram edildiği zikredilmiştir.²⁰³

Hz. Peygamber bu kişinin Allah'a yalan söylediğini, yapmadığı halde dünyada inanan, kulluk görevlerini yerine getiren biri gibi yaşadığını aktardıktan sonra söz konusu edilen bu kişinin münafık biri olduğunu ve Allah'ın münafıklara gazab ettiğini vurgulamıştır. Münafıkların özelliklerinden birinin de yalan söylemek olduğunu²⁰⁴ ve bu alışkanlığını ahirette Allah'ın huzurunda da devam ettirmeye çalışacağı bu hadisten de anlaşılmaktadır.

Ayrıca bu hadiste, konuşması için kişinin organlarından uyluğuna seslenileceği zikredilmiştir.

e. Beşinci Hadis

(1) Hadisin Metni

²⁰⁰ bkz., s. 152

²⁰¹ bkz., s. 152

²⁰² bkz., s. 49

²⁰³ Beled, 90/8-9

²⁰⁴ "Münafığın alameti üçtür: Konuştuğunda yalan söyler, verdiği sözde durmaz, emanete hıyanet eder." (Buharî, İman, 24; Müslim, İman, 107; Tirmizi, İman, 14)

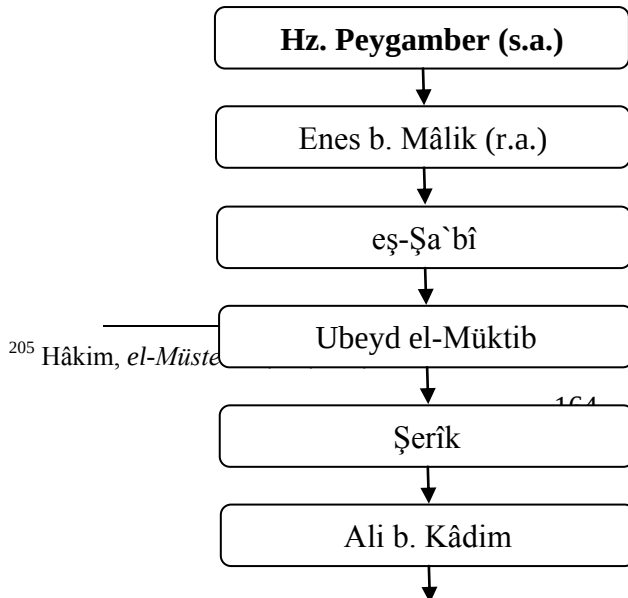
(2) Hadisin Tercümesi

(Hâkim en-Nîsâbûrî dedi ki:) Bize Ebu'l-Hasan Ali b. Muhammed b. Ukbe eş-Şeybânî (rahimehullah) Kûfe'de rivayet etti. (Dedi ki:) Bize İbrahim b. Ebu'l-Anbes rivayet etti. (Dedi ki:) Bize Ali b. Kâdim rivayet etti. (Dedi ki:) Bize Şerîk, Ubeyd el-Müktib'den, o eş-Şa`bî'den, o da Enes b. Mâlik'den (r.a.) rivayet etti. O (Enes b. Mâlik) dedi ki: Birgün Resûlullah (s.a.) güldü. Bunun üzerine bize:

“Niye güldüğümü sormayacak mısınız?” buyurdu. Sonra da şöyle buyurdu:

“Kulun, Rabbiyle konuşmasına gülüyorum. Kul, Rabbim! Sen beni zulümden kurtarmadın mı? diyecek. Yüce Allah: “Evet, kurtardım” buyuracak. Kul, bana kendimden başkasının şahitlik yapmasını kabul etmem! diyecek. Yüce Allah: “Şahit olarak ben ve çok şerefli yazıcı melekler yetmez mi?” buyuracak. Adam aynı sözü birkaç defa tekrarlayacak. Daha sonra o kulun ağzı mühürlenecek. Vücut organları o kişinin yaptıklarını anlatmaya başlayacak. Bunun üzerine kul (kendi organlarına), Size yazıklar olsun. Ben ancak sizin kurtulmanız için uğraşıyordum' diyecek.”²⁰⁵

(3) İsnad Şeması

(4) Ravilerin değeriendirilmesi

Ebu'l-Hasan Ali b. Muhammed b. Ukbe eş-Şeybânî (ö.343/954)

Ali b. Muhammed b. Muhammed b. Ukbe eş-Şeybânî el-Kûfî. Künyesi Ebu'l-Hasan'dır. Sika, imam, muhaddis bir ravidir. Hatîb onun için, "sika ve emîn bir ravidir" demiştir. İbn Hammâd el-Hâfız, "o, Kûfe'nin şeyhidir" demiştir.

Bağdat'a gelmiş, İbrahim b. Ebu'l-Anbes, Hadır b. Ebân, Süleyman b. er-Rebî' el-Hindî'den hadis dinlemiştir.

Kendisinden; Darekutnî, İbn Cefmî²⁰⁶ el-Ğassânî, Ebu'l-Hasan b. Zerkûye gibi muhaddisler rivayette bulunmuşlardır. 343 yılı Ramazan ayında vefat etmiştir.²⁰⁷

İbrahim b. Ebu'l-Anbes (ö.277/890)

İbrahim b. İshâk b. Ebu'l-Anbes ez-Zührî el-Kûfî. Künyesi Ebu İshâk'tır. On ikinci tabakadan sika, imam, kadı bir ravidir. Hatîb onun için, "sika, fâdıl ve sâlih bir ravidir" demiştir.

Hocaları; Cafer b. Avn, Ya'la b. Ubeyd ve başka zatlar'dır.

Kendisinden; Ebu'l-Abbas b. Ukde, Hayseme b. Süleyman, Ali b. Muhammed b. ez-Zübeyr el-Kureşî gibi birçok muhaddis rivayette bulunmuşlardır. 277 yılında vefat etmiştir.²⁰⁸

²⁰⁶ Zehebî, *Siyer*, XII, 49

²⁰⁷ Zehebî, *Siyer*, XII, 48, 3101

²⁰⁸ Zehebî, *Siyer*, X, 329, 2329

Ali b. Kâdim (ö.213/828)

Ali b. Kâdim el-Huzâî. Künyesi Ebu'l-Hasan el-Kûfî'dir. Dokuzuncu tabakadan sadûk bir ravidir. İbn Hibbân onu *es-Sikât*'ında zikretmiştir. Kaynaklarda şia görüşlü olduğu zikredilmektedir. İbn Maîn onun için, "zayıf bir ravi" demiş, Ebu Hâtim, "mahalluhu's-sıdk" değerlendirmesi yapmıştır. İbn Hacer, İbn Sa'd'ın onun hakkında, "münkeru'l-hadis, şiddetli şia taraftarı bir zattır" dediğini nakletmiştir. İbn Kâni` onun hakkında, "Kûfeli sâlih bir ravidir" demiş, es-Sâcî de, "sadûk bir ravidir, ancak zayıf rivayetleri vardır" demiştir.

Hocaları; el-A`meş, Saîd b. Ebi Arûbe, Fıtr b. Halife, Ali b. Salih, Yunus b. Ebi İshâk, Süfyân es-Sevrî, Cafer b. Ziyâd el-Ahmer, Şerîk el-Kâdî'dir.

Kendisinden; el-Kasım b. Zekeriya b. Dînâr, Süleyman b. Abdulcebbâr, Sehl b. Salih el-Antâkî, Yusuf b. Musa el-Kattân, Muhammed b. Abdulvehhab el-Ferrâ, İbrahim b. Ebu'l-Ahbes gibi muhaddisler rivayette bulunmuşlardır. 213 yılında vefat etmiştir.²⁰⁹

Şerîk (ö.178/794)

Şerîk b. Abdullah b. Ebi Şerîk en-Nehaî. Künyesi Ebu Abdullah el-Kûfî'dir. Sekizinci tabakadan sadûk bir ravidir. Kaynaklarda çokça yanıldığı zikredilmektedir. İbn Hibbân onu *es-Sikât*'ında zikretmiştir. Yezid b. el-Heysem, İbn Maîn'in onun hakkında, "Şerîk sika bir ravidir" dediğini nakletmiştir. Amr b. Ali, "Yahya ondan hadis rivayet etmezdi, Abdurrahman ederdi" demiştir. İclî, "Kûfeli sika bir ravidir. Hasenu'l-hadis'dir" demiştir. Ali b. Hakîm, Vekî`'in, "Kûfelilerden hiç kimse Şerîk'den rivayette bulunmazdı" dediğini nakletmiştir. Yakub b. Şeybe ise, "Şerîk, sadûk ve sika bir ravidir. Hafızası çok kötüdür" demiştir. İbn Ebi Hâtim, Ebu Zür'a'ya, "Şerîk'in hadisleriyle ihticâc edilir mi? diye sordum, çok hata yapar, hadis sahibidir, bazen yanlış rivayet ederdi, dedi" demiştir. Nesaî ise onunla alakalı, "leyse bihi be's" değerlendirmesi yapmıştır.

Hocaları; Ziyâd b. Alâka, Ebu İshâk es-Sebi`î, Abdumelik b. Umeyr, İbrahim b. Cerir el-Becelî, Ebu Ferâze Râşid b. Keysân, Asım b. Süleyman el-Ahvel, Simâk b. Harb, el-A`meş'tir.

Kendisinden; İbn Mehdî, Vekî` b. Cerrâh, Yahya b. Adem, Abdusselam b. Harb, Ebu Ahmed ez-Zübeyrî, İshâk b. el-Ezrak, Hâtim b. İsmail gibi muhaddisler rivayette bulunmuşlardır. 178 yılında vefat etmiştir.²¹⁰

²⁰⁹ İbn Ebi Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, VI, 261, 10357; İbn Hibbân, *es-Sikât*, VII, 214; Mizzî, *Tehzibu'l-kemal*, XXI, 106, 4122; Zehebî, *Mizan*, III, 161, 5609; İbn Hacer, *Tehzîbu't-tehzîb*, IV, 644, 5614; a.mlf., *Takrîb*, 4785

²¹⁰ Buharî, *et-Tarihu'l-kebîr*, IV, 237, 2647; İbn Ebi Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, IV, 332, 6721; İbn Hibbân, *es-Sikât*, VI, 444; Mizzî, *Tehzibu'l-kemal*, XII, 462, 2736; Zehebî, *Siyer*, VII, 246, 1207;

Ubeyd el-Müktib,²¹¹

eş-Şa`bî,²¹²

*Enes b. Mâlik*²¹³ hakkında daha önce bilgi verilmiştir.

(5) Sened ve Metin yönünden değerlendirilmesi

Hadis, senedi açısından muttasıl'dır. Senedde bulunan Ali b. Kâdim, hadis alimleri tarafından “şia taraftarı, zayıf bir ravi” olduğu söylenmiştir. Şerîk, çokça hata yapan, hafızası kötü bir ravi denilmiştir. Diğerleri ise “sika” olarak değerlendirilmişlerdir. Senedde geçen zayıf raviler sebebiyle hadis, zayıf hükmünü almıştır. Hâkim, bu hadisin Müslim'in şartlarına uyduğunu ancak sahihine almadığını, söylemiştir.

Hadiste, Peygamber efendimizin biranda güldüğü, sonra da; “niçin güldüğümü sormayacak mısınız?” diyerek birazdan bahsedeceği konuya huzurdakilerin dikkatini çektiği anlatılmaktadır. Bu davranış Hz. Peygamber'in eğitimde kullandığı yöntemlerden biridir.

Hadisin metninden, oradakilerin bu soruya cevap verip vermediği anlaşılmamaktadır. Yukarıya aldığımız bu hadiste de konu, insanın organları ahirette kendisine şahitlik edeceği konusudur.

f. Altıncı Hadis

(1) Hadisin Metni

a.mlf., *Mîzan*, II, 250, 3521; a.mlf., *Tezkiretü'l-huffâz*, I, 232, 218; İbn Hacer, *Tehzîbu't-tehzîb*, III, 160, 3260; a.mlf., *Takrîb*, 2787

²¹¹ bkz., s. 159

²¹² bkz., s. 160

²¹³ bkz., s. 23

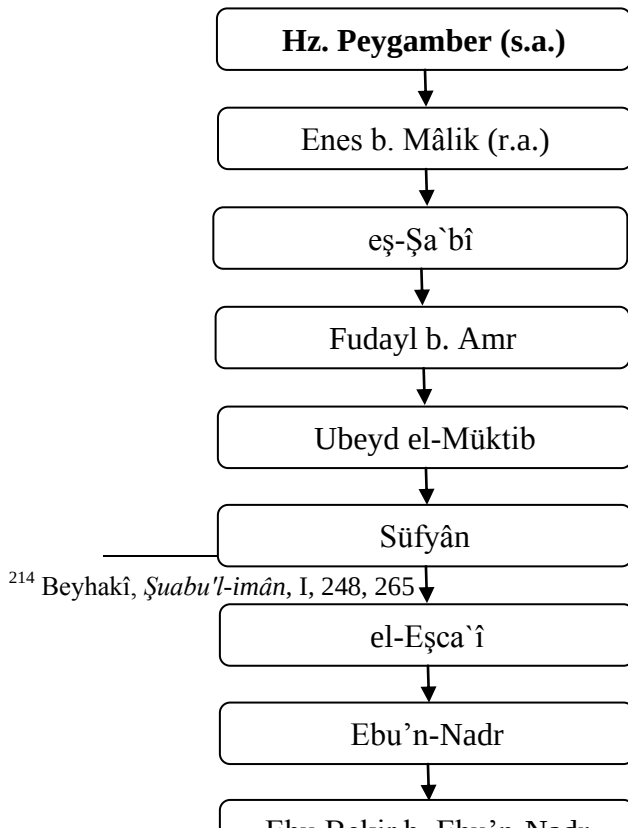
(2) Hadisin Tercümesi

(Beyhakî dedi ki:) Bize Ebu Abdullah el-Hafız haber verdi. (Dedi ki:) Bize Ebu'l-Abbas b. Yakub rivayet etti. (Dedi ki:) Bize Muhammed b. İshâk es-Sağânî rivayet etti. (Dedi ki:) Bana Ebu Bekir b. Ebu'n-Nadr rivayet etti. (Dedi ki:) Bize Ebu'n-Nadr, el-Eşca`î'den, o Süfyân'dan, o Ubeyd el-Müktib'den, o Fudayl b. Amr'dan, o eş-Şa`bî'den, o da Enes b. Mâlik'den (r.a.) rivayet etti. O (Enes b. Mâlik) dedi ki: Biz, Resûlullah'ın (s.a.) yanında bulunduğumuz bir sırada güldü veya tebessüm etti. Bunun üzerine bize:

“Niye gülüyorsunuz, biliyor musunuz?” diye sordu. Biz, Allah ve Rasulü daha iyi bilir! dedik. Resûlullah (s.a.) şöyle buyurdu:

“Kulun, (kıyamet gününde) Rabbiyle konuşmasına gülüyorsunuz. Kul, Rabbim! Sen beni zulümden kurtarmadın mı? diyecek. Yüce Allah: “Evet, kurtardım” buyuracak. Kul, kendimden başka bir şahit kabul etmiyorum! diyecek. Yüce Allah: “Bugün sana şahit olarak kendin ve çok şerefli yazıcı melekler yeter” buyuracak. Daha sonra o kulun ağzı mühürlenecek, vücut organlarından her birine “Sen konuş!” denilecek. Organları dile gelip o kulun amellerini birer birer söyleyecek. Sonra onlar kendi haline bırakılacak. O kul, kendi vücut organlarına, Size yazıklar olsun. Ben sizin kurtulmanız için mücadele ediyordum' diyecek.”²¹⁴

(3) İsnad Şeması

(4) Ravilerin değ erlendirilmesi

Muhammed b. Abdullah el-Hâfız

Bu ravi hakkında daha önce bilgi verilmiştir.²¹⁵

Ebu'l-Abbas Muhammed b. Yakub ( .346/957)

Muhammed b. Yakub b. Yusuf b. Ma'k  l b. Sinan el-Esam en-Nîsâbûrî. Künyesi Ebu'l-Abbas el-Emevî'dir. 247 yılında doğmuştur. Sika ve sebt bir ravidir. Babası,  ş  k b. Râhûye'nin ve Ali b. Hucr'un ders arkadaşıdır. Hâkim onun hakkında, "o asrının muhaddisiydi. Hiç kimse onun doğruluğu ve hadislerinin sihhati konusunda şüpheye düşmemiştir. Ebu'l-Ahmed el-Hâkim,  bn Ebi Hatim'in, "bize ulaşan bilgiye göre o sika ve sadık bir ravidir" dediğini nakletmiştir.

Hocaları;  ş  k b. Rahûye, Muhammed b. Humeyd, Ahmed b Yusuf es-Sülemî, Ahmed b. Ezher, Harun b. Süleyman, Üseyd b. Asım, Zekeriya b. Yahya Esed el-Mervezî, Abbas ed-D  r  , Muhammed b.  ş  k es-Sağ  n  , Yahya b. Ebu Talib, Muhammed b. Ubeydullah b. el-Mun  d  'dir.

Kendisinden; el-Hüseyin b. Muhammed b. Ziyâd el-Kabbânî, Ebu Hâmid el-A'meş, Ebu Ahmed el-'Ad  , Ebu Amr b. Hamdan, el-Hafız Ebu Ali en-Nisab  r  , el-

²¹⁵ bkz., s. 38

İmam Ebubekir el-İsmailî gibi muhaddisler rivayette bulunmuşlardır. 346 yılı Rabiü'l-evvel ayında vefat etmiştir.²¹⁶

Muhammed b. İshâk es-Sâğânî (ö.270/883)

Muhammed b. İshâk b. Cafer es-Sâğânî. Künyesi Ebubekir'dir. On birinci tabakadan sika ve sebt bir ravidir. İbn Hibbân onu *es-Sikât*'ında zikretmiştir. İbn Ebi Hâtim onunla ilgili, "babamla birlikte ondan hadis dinledik. O sebt ve sadûk bir ravidir" demiştir. Nesâî, "sika" başka bir yerde, "la be'se bih" demiştir. İbn Hirâş, "sika ve me'mun bir ravi", Darekutnî ise, "() sika, hatta sikanın üzerinde bir ravidir" demiştir. Hatîb onun için, "o sebt ve mutkin ravilerden biridir" demiştir. İbn Hacer, Mesleme'nin onun hakkında, "sika ve me'mun bir ravi", Ebu Hâtim er-Râzî'nin, "sika bir ravi" dediğini nakletmiştir.

Hocaları; Ravh b. Ubâde, Ahmed b. İshâk el-Hadramî, Ebu Bedr Şuca` b. el-Velîd, Ebu'l-Esved en-Nadr b. Abdulcebbar, Muhammed b. Cafer el-Medâinî, Kurâd b. Ebi Nuh'tur.

Kendisinden; Müslim, Ebu Davud, Tirmizî, Nesâî, İbn Mâce, Cafer b. Muhammed el-Firyâbî, Ebubekir b. Huzeyme, Ahmed b. Ravh el-Berdîcî, Musa b. Harun, İbn Ebi Hâtim, el-Mahâmîlî, İsmail es-Saffâr, Ebu'l-Abbas el-Esam gibi muhaddisler rivayette bulunmuşlardır. 270 yılı Safer ayında vefat etmiştir.²¹⁷

Ebu Bekir b. Ebu'n-Nadr,²¹⁸

Ebu'n-Nadr (Hâşim b. el-Kasım b. Müslim el-Leysî el-Bağdadî) hakkında daha önce bilgi verilmiştir.²¹⁹

el-Eşca`î²²⁰

Süfyân,²²¹

Ubeyd el-Müktib²²²

Fudayl b. Amr²²³

²¹⁶ Zehebî, *Siyer*, XII, 54, 3105; a.mlf., *Tezkiretü'l-huffâz*, III, 860, 835

²¹⁷ İbn Ebi Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, VII, 265, 12643; İbn Hibbân, *es-Sikât*, IX, 136; Mizzî, *Tehzibu'l-kemal*, XXIV, 396, 5053; Zehebî, *Siyer*, X, 193, 2187; İbn Hacer, *Tehzibu't-tehzib*, V, 466, 6749; a.mlf., *Takrîb*, 5721

²¹⁸ bkz., s. 158

²¹⁹ bkz., s. 104

²²⁰ bkz., s. 158

²²¹ bkz., s. 97

²²² bkz., s. 159

eş-Şa`bî, ²²⁴

Enes b. Mâlik ²²⁵ hakkında daha önce bilgi verilmiştir.

(5) Sened ve Metin yönünden değerlendirilmesi

Senedde bulunan ravilerin tümü, hadis alimleri tarafından “sika” raviler olarak değerlendirilmiştir. Hadis, sened yönünden muttasıl, metin yönünden sahihtir.

Bir önceki hadiste Peygamber efendimizin; “niçin güldüğümü sormayacak mısınız?” sorusuna cevap verilip verilmediği metinde zikredilmemişti. Bu rivayette diğerinden farklı olarak; “Allah ve Rasulü daha iyi bilir” şeklinde cevap verildiği geçmektedir.

Yine bir önceki hadiste, Allah’ın huzurunda hesabı görülen kul; “kendime benden başkasının şahitlik yapmasını kabul etmem” deyince Allah, “şahit olarak ben ve çok şerefli yazıcı melekler yetmez mi?” buyurduğu zikredilmiştir. Bu rivayette diğerinden farklı olarak; “bugün sana şahit olarak kendin ve çok şerefli yazıcı melekler yeter” şeklinde geçmektedir.

6. 69. AYETLE İLGİLİ RİVAYETLER

a. Birinci Hadis

(1) Hadisin Metni

:

:

(2) Hadisin Tercümesi

(Müslim dedi ki:) Bize Amr en-Nâkıd ve İbn Ebi Ömer birlikte İbn Uyeyne’den rivayet ettiler. İbn Ebi Ömer dedi ki: Bize Süfyân, İbrahim b. Meysere’den,

²²³ bkz., s. 159

²²⁴ bkz., s. 160

²²⁵ bkz., s. 23

o Amr b. eş-Şerid'den, o da Babasından (eş-Şerîd b. Süveyd r.a.) rivayet etti. O (eş-Şerîd b. Süveyd) dedi ki: Rasûlullah (s.a.) birgün beni bineğinin arkasına aldı ve şunu sordu:

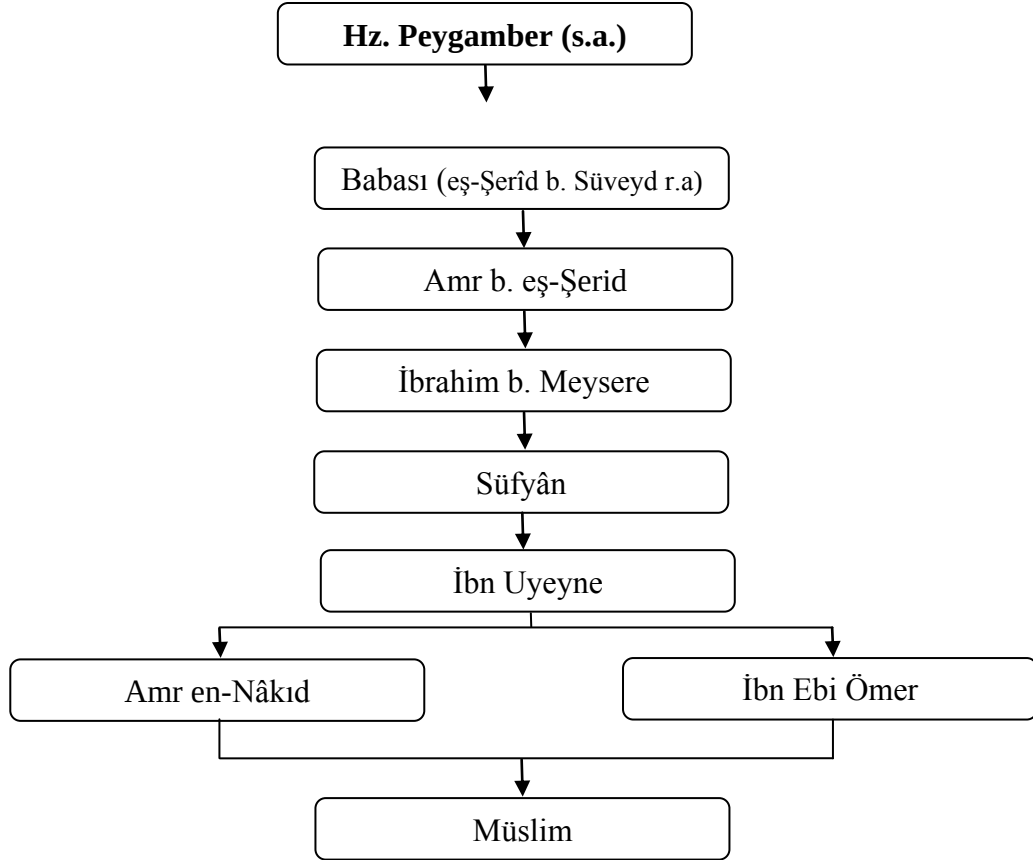
“Ümeyye İbn Ebi's-Salt'ın şiirlerinden hatırında var mı?”. Ben “evet” dedim. Bana:

“Haydi, (oku)” dedi. Ona bir beyt okudum. Bana tekrar:

“Haydi, (devam et)” dedi. Ben okudukça O:

“Haydi, (devam et)”, diyordu. Nihayet yüz beyt okudum.²²⁶

(3) İsnad Şeması

(4) Ravilerin değerlendirilmesi

Amr en-Nâkıd (ö.232/846)

²²⁶ Müslim, Şiir, 1

Amr b. Muhammed b. Bükeyr b. Sâbûr en-Nâkîd. Künyesi Ebu Osman el-Bağdâdî'dir. Onuncu tabakadan sika ve hafız bir ravidir. İbn Hibbân onu *es-Sikât*'ında zikretmiş ve "sika bir ravi" olduğunu söylemiştir. Ebu Hâtîm onun için, "sika, emin ve sadûk bir ravidir" demiştir. İbn Maîn onun hakkında, "o yalancı biri değildi, o sadûk bir ravidir" demiştir. Âcurrî, Ebu Davud'un, "sika bir ravidir" dediğini nakletmiştir. el-Hüseyn b. Fehm de onunla ilgili, "sika, sebt, hadisleri bilen, sayılı hafızlardan birisidir" demiştir.

Hocaları; Hüseyim, İsa b. Yunus, Hafs b. Ğıyâs, Mu'temir b. Süleyman, Mervân b. Muâviye, Vekî' b. Cerrâh, İbn Uyeyne, İbn Uleyye, İshâk b. Ezrak, Abdurrezzâk, Yezid b. Harun, Yakub b. İbrahim b. Sa'd'dır.

Kendisinden; Buharî, Müslim, Ebu Davud, Nesai, Ebu Zûr'a, Ebu Hâtîm, Ahmed b. Seyyâr el-Mervezi, Muhammed b. İshâk es-Sâğânî, Cafer el-Firyâbi, Ebu Ya'la gibi muhaddisler rivayette bulunmuşlardır. 232 yılı Zilhicce ayında Bağdat'ta vefat etmiştir.²²⁷

İbn Ebi Ömer

Bu ravi ile ilgili bilgi daha önce verilmiştir.²²⁸

İbn Uyeyne (ö.198/813)

Süfyân b. Uyeyne b. Ebi İmrân Meymûn el-Hilâlî. Künyesi; Ebu Muhammed el-Kûfî'dir. 107 yılında doğmuş Mekke'de yaşamıştır. Sekizinci tabakanın ileri gelenlerinden sika, hafız, imam ve hüccet bir ravidir. Ancak ömrünün sonlarına doğru hafızası zayıflamış rivayetleri karıştırmaya başlamıştır. Kaynaklarda sika ravilerden rivayet ederken bazen tedlîs yaptığı zikredilmektedir. İbn Hibbân onu *es-Sikât*'ında zikretmiştir. İclî onun için, "Kûfeli hadiste sika ve sebt bir ravidir" demiştir. Şafî'î, "eğer Mâlik ve Süfyân olmasaydı Hicazdan ilim sinilip giderdi" demiştir. İbn Sa'd, "sika, sebt, çok hadis bilen, hüccet bir ravidir" demiş, Ebu Hatim er-Râzî, "Müslümanlar için hüccet olarak; Mâlik, Şu'be, es-Sevrî ve İbn Uyeyne bulunmaktadır" demiş, İbn Hirâş da, "sika, me'mun ve sebt bir ravidir" değerlendirmesi yapmıştır.

Hocaları; Ebu İshâk es-Sebiî, el-Esved b. Kays, Ebân b. Tağlib, İsrâil b. Ebi Musa, Eyyûb es-Sahtiyânî, Humeyd et-Tavîl, Zeyd b. Eslem, Süleyman et-Teymî, Salih b. Keysân, Âsım el-Ahvel, Amr b. Dînâr, ez-Zührî'dir.

²²⁷ Buharî, *et-Tarihu'l-kebîr*, VI, 375, 2682; İbn Hibbân, *es-Sikât*, VIII, 487; Mizzî, *Tehzibu'l-kemal*, XXII, 213, 4442; Zehebî, *Siyer*, IX, 172, 1851; a.mlf., *Mîzan*, III, 289, 6090; İbn Hacer, *Tehzibu't-tehzib*, V, 86, 6016; a.mlf., *Takrib*, 5106

²²⁸ bkz., s. 141

Kendisinden; el-A`meş, İbn Cüreyc, Şu`be, Süfyân es-Sevrî, Ebu İshâk el-Fezârî, Ebu'l-Ahvas, Abdullah İbnü'l-Mübârek, Ebu Muâviye, Veki` b. Cerrâh, Mu`temir b. Süleyman, Muhammed b. İdris eş-Şafiî, Yahya el-Kattân, Abdurrezzâk gibi muhaddisler rivayette bulunmuşlardır. 198 yılı Receb ayında 91 yaşında vefat etmiştir.²²⁹

Süfyân

Bu ravi hakkında daha önce bilgi verilmiştir.²³⁰

İbrahim b. Meysere (ö.132/749)

İbrahim b. Meysere et-Tâifî. Beşinci tabakadan sika, sebt ve hafız bir ravidir. Mekke'ye yerleşmiş mevâlîdendir. İbn Hibbân onu *es-Sikât*'ında zikretmiştir. El-Humeydî, Süfyân'dan naklettiğine göre Süfyân, "İbrahim b. Meysere'nin haber verdiğine göre, vallahi gözlerin onun gibisini görmemiştir" demiştir. Hâmid el-Belhî, Süfyân'ın, "insanların en sağlamı ve en dürüstüdür" dediğini nakletmiştir. Ahmed, Yahya, İclî ve Nesaî onun hakkında, "sika bir ravidir" demişlerdir. İbn Hacer, İbn Sa'd'ın onun için, "çok hadis bilen sika bir raviydi" dediğini nakletmiştir.

Enes b. Mâlik ve Vehb b. Abdullah b Kârib (radiyallahu anhum) gibi sahabîlerden, ayrıca, Tâvus, Saîd b. Cübeyr, Amr b. eş-Şerîd'den hadis dinlemiştir.

Kendisinden; Eyyüb, Şu`be b. Haccâc, Süfyân es-Sevrî, Süfyân b. Uyeyne, Muhammed b. Müslim et-Tâifî, İbn Cüreyc gibi muhaddisler rivayette bulunmuşlardır. 132 yılı civarında vefat etmiştir.²³¹

Amr b. eş-Şerîd (ö.?)

Amr b. eş-Şerîd b. Süveyd es-Sekafî. Künyesi Ebu'l-Velîd et-Tâifî'dir. Tabîî tabakasından sika bir ravidir. İbn Hibbân onu *es-Sikât*'ında zikretmiştir. İclî onun hakkında, "Hicazlı tabîî'dir ve sika bir ravidir" demiştir.

Babası eş-Şerîd b. Süveyd es-Sekafî, Ebu Râfî', Sa'd b. Ebi Vakkâs, İbn Abbas (radiyallahu anhum) gibi sahabîlerden hadis dinlemiştir.

²²⁹ Buharî, *et-Tarihu'l-kebîr*, IV, 94, 2082; İbn Ebi Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, IV, 211, 6092; İbn Hibbân, *es-Sikât*, VI, 403; Mizzî, *Tehzibu'l-kemal*, XI, 177, 2413; Zehebî, *Siyer*, VII, 414, 1291; a.mlf., *Mîzan*, II, 161, 3178; a.mlf., *Tezkiretü'l-huffâz*, I, 262, 249; İbn Hacer, *Tehzibu't-tehzîb*, II, 720, 2878; a.mlf., *Takrîb*, 2456

²³⁰ bkz., s. 97

²³¹ Buharî, *et-Tarihu'l-kebîr*, I, 328, 1031; İbn Ebi Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, II, 79, 423; İbn Hibbân, *es-Sikât*, IV, 14; Mizzî, *Tehzibu'l-kemal*, II, 221, 255; Zehebî, *Siyer*, VI, 272, 866; İbn Hacer, *Tehzibu't-tehzîb*, I, 162, 312; a.mlf., *Takrîb*, 260

Kendisinden; İbrahim b. Meysere, Abdullah b. Abdurrahman b. Ya`la, Ya`la b. Ata`, Bukeyr b. Eşec, Amr b. Şuayb, Salih b. Dînâr rivayette bulunmuşlardır.²³²

Babası (ö.?)

eş-Şerîd b. Süveyd es-Sekafî. Esas adı Mâlik olup aslen Hadramut'ludur. Sakîf'li olduğunu söyleyenler de vardır. Bir rivâyete göre kendi kavminden arkadaşlarını öldürmesi sebebiyle Mugîre İbn Şu`be'nin elinden kurtulup Mekke'ye kaçtı. Sonra Resûlullah'a (s.a.) gelerek müslüman oldu ve Rıdvân bey'atında Efendimize bîat etti. Peygamberimiz kendisine "kaçak" anlamına gelen Şerîd ismini verdi. Bir toplu katliamdan kurtulduğu için bu ismi aldığı da söylenir. Peygamberimiz'in terkisine aldığı sahâbîler arasında anılır. Önce Tâif sonra Medine'de yerleştiği söylenir. Rivayet ettiği hadisler Hicaz ehli arasında meşhur olup sahih kitaplarda yer alır.

eş-Şerîd'den hadis rivayet edenler arasında oğlu Amr ile Ebû Seleme İbn Abdurrahman ve Amr İbn Nâfi` gibi tanınmış kişiler vardır. Allah ondan razı olsun.²³³

(5) Sened ve Metin yönünden değerlendirilmesi

Hadis, sened açısından muttasıl'dır. Senedde bulunana ravilerin tümü, münekkidler tarafından sika raviler olarak değerlendirilmişlerdir. Hadis, şevahidleriye birlikte sahihtir.

Hiz. Peygamber, Ümeyye'nin şiirlerinde bulunan; nimetlerin dile getirilmesi, Allah'ın tek ilah olduğu vurgusu ve ölümden sonraki hayatla ilgili dizeleri dinlemekten hoşlandığı bu hadisten anlaşılmaktadır. Eğer dinlenen ya da okunan şiir, sakıncalı konuları, isyankâr lafızları ve şehevî duyguları azdıracak şeyleri içermiyorsa, kime ait olursa olsun bir sakınca yoktur.²³⁴ Bu rivayette Hiz. Peygamber'in uzun uzun gayri müslim bir şairin şiirini dinlemesi bunun delilidir. Ayrıca *Müslim*'de geçen başka bir rivayette Resûlullah (s.a.) Ümeyye İbn Ebi's-Salt için ()
"Ümeyye İbn Ebi's-Salt az daha Müslüman olacaktı" diye buyurmuştur.²³⁵

b. İkinci Hadis

(1) Hadisin Metni

²³² Buharî, *et-Tarihu'l-kebîr*, VI, 343, 2579; İbn Ebi Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, VI, 308, 10572; İbn Hibbân, *es-Sikât*, V, 180; Mizzî, *Tehzibu'l-kemal*, XXII, 63, 4383; İbn Hibbân, *es-Sikât*, V, 180; İbn Hacer, *Tehzibu't-tehzib*, V, 43, 5939; a.mlf., *Takrîb*, 5049

²³³ İbn Hacer, *el-İsâbe*, III, 275, 3911; *Riyâzü's-sâlihîn*, IV, 366

²³⁴ Nevevî, *el-Minhâc*, XV, 12; Mubarekfürî, *Minnetü'l-Mun'im*, IV, 9

²³⁵ Müslim, Şiir, 3

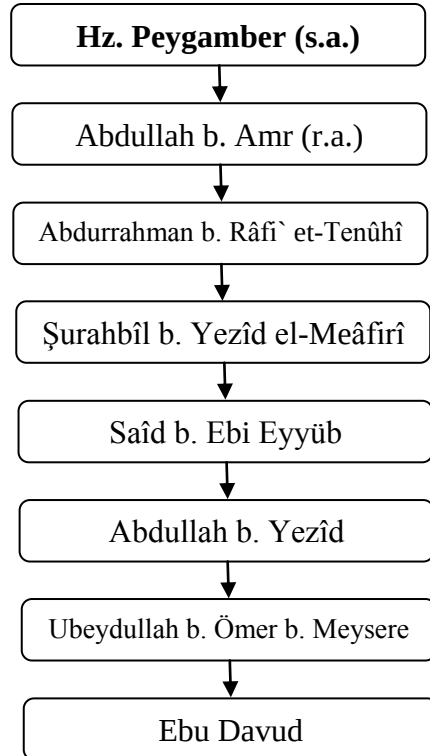
:

(2) Hadisin Tercümesi

(Ebu Davud dedi:) Bize Ubeydullah b. Ömer b. Meysere rivayet etti. (Dedi ki:) Bize Abdullah b. Yezîd rivayet etti. (Dedi ki:) Bize Saîd b. Ebu Eyyüb rivayet etti. (Dedi ki:) Bize Şurahbîl b. Yezîd el-Meâfirî, Abdurrahman b. Râfi` et-Tenûhî'den rivayet etti. (dedi ki:) Ben Abdullah b. Amr'dan işittim söyle diyordu. Ben Resûlullah'ı (s.a.) şöyle söylerken işittim:

“Panzehir mi içtim, muska mı taktım veya kendimden bir şiir mi söyledim, aldırış etmem.”²³⁶

(3) İsnad Şeması

²³⁶ Ebu Davud, Tıp, 10

(4) Ravilerin değerlendirilmesi

Ubeydullah b. Ömer b. Meysere

Bu ravi hakkında daha önce bilgi verilmiştir.²³⁷

Abdullah b. Yezîd (ö.213/828)

Abdullah b. Yezîd el-Adevî el-Mekkî. Ebu Abdurrahman'dır. Dokuzuncu tabakadan sika ve fazıl bir ravidir. İbn Hibbân onu *es-Sikât*'ında zikretmiştir. Ebu Hatim onun için, "sadûk", Nesaî, "sika", el-Halîlî de, "sika, sika ravilerden yaptığı rivayetlerle ihticâc edilir, bazı hadislerde teferrüd etmiştir" demişlerdir. İbn Hacer, İbn Sa'd'ın onunla ilgili, çok hadis bilen sika bir ravidir" dediğini, İbn Kâni' ise, "Mekkeli sika bir ravidir" dediğini nakletmiştir.

Hocaları; Kehmes b. el-Hasan, Musa b. Ali b. Rebâh, Ebu Hanîfe, Abdullah İbn Avn, Saîd b. Ebu Eyyüb, Abdurrahman b. Ziyâd, Leys b. Sa'd, Hermele b. İmran'dır.

Kendisinden; Buharî, diğer *kütüb-i sitte* müellifleri Ahmed b. Hanbel vasıtasıyla, İshâk b. Rahûye, Ali b. el-Medînî, Ebu Heyseme, Ebubekir b. Ebu Şeybe, Ebu Kudâme, Abdubnu Humeyd, Muhammed b. Yahya ez-Züheylî gibi muhaddisler rivayette bulunmuşlardır. 213 yılında Mekke-i Mükerreme'de vefat etmiştir.²³⁸

Saîd b. Ebi Eyyüb (ö.149/766)

Ebu Yahya (Miklâs) Saîd b. Ebi Eyyüb el-Huzâî. Yedinci tabakadan sika ve sebt bir ravidir. İbn Hibbân onu *es-Sikât*'ında zikretmiştir. Ahmed onun için, "la be'se bih", İbn Maîn ve Nesaî, "sika", İbn Sa'd ise, "sika ve sebt" demişlerdir. İbn Hacer, İbn Hibbân'ın, "Tabî'nden sahih rivayeti yoktur" dediğini nakletmiştir. es-Sâci de onun için, "sadûk bri ravidir" değerlendirmesi yapmıştır.

Hocaları; Ebu'l-Esved Muhammed b. Abdurrahman b. Nevfel, Ebu Merhûm Abdurrahim b. Meymûn, Ubeyd b. Ebi Cafer, Ka'b b. Alkame, Ebu Haniî Humeyd b. Haniî, Cafer b. Rabia, Şurahbîl b. Şerîk'tir.

²³⁷ bkz., s. 131

²³⁸ Buharî, *et-Tarihu'l-kebîr*, V, 228, 745; İbn Ebi Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, V, 250, 8273; İbn Hibbân, *es-Sikât*, VIII, 342; Mizzî, *Tehzibu'l-kemal*, XVI, 320, 3666; Zehebî, *Siyer*, VIII, 318, 1566; a.mlf., *Tezkiretü'l-huffâz*, I, 367, 361; İbn Hacer, *Tehzibu't-tehzîb*, III, 711, 4316; a.mlf., *Takrîb*, 3715

Kendisinden; İbn Cüreyc, Abdullah İbnü'l-Mübârek, İbn Vehb, Nâfi` b. Yezid, Abdullah b. Yezid, Ebu Abdurrahman el-Mukriî gibi muhaddisler rivayette bulunmuşlardır. 149 ya da 161 yılında vefat etmiştir.²³⁹

Şurabhîl b. Yezid el-Meâfirî (ö.?)

Şurabhîl b. Şerîk (Yezid) el-Meâfirî. Künyesi Ebu Muhammed el-Mısrî'dir. Altıncı tabakadan sadûk ve sâlihu'l-hadis bir ravidir. İbn Hibbân onu *es-Sikât*'ında zikretmiştir. Ebu Hâtım onun için, "sâlihu'l-hadis" demiş, Nesaî, "leyse bihi be's" demiştir. Buharî (*el-Edebü'l-müfred*'inde) ve İbn Mâce'nin dışında kalan diğer *Kütüb-i Sitte* müellifleri de ondan hadis rivayet etmişlerdir. İncelediğimiz bu hadiste Ebu Davud bu zatı Şurabhîl b. Yezid olarak zikretmiş, diğer müellifler ise Şurabhîl b. Şerîk olarak zikretmişlerdir.

Hocaları; Ebu Abdurrahman el-Hublî, Abdurrahman b. Rafi` et-Tenûhî, Uleyye b. Rebah, Nu`man b. Amir'dir.

Kendisinden; Hayve b. Şureyh, Saîd b. Ebi Eyyüb, Bekir b. Abdulmeâfirî Ebu Haniî el-Havlânî, Leys b. Sa`d, İbn Lehî`a gibi muhaddisler rivayette bulunmuşlardır.²⁴⁰

Abdurrahman b. Râfi` et-Tenûhî (ö.113/731)

Abdurrahman b. Râfi` et-Tenûhî. Künyesi Ebu'l-Cehm'dir. Dördüncü tabakadan zayıf bir ravidir. Buharî, "hadisinde münker rivayetleri vardır" demiştir. Ebu Hâtım onun için, "hadisi münkerdir" demiştir. İbn Hacer, *es-Sâcî*'nin, "fihi nazar", *en-Nebâtî*'nin, "fihi nazar, o meşhur biri değildir" dediklerini nakletmiştir.

Abdullah b. Amr b. el-Âs, Ukbe b. el-Hâris (radiyallahu anhuma) gibi sahabîlerden hadis dinlemiştir.

Kendisinden; oğlu İbrahim, Abdurrahman b. Ziyâd, Abdurrahman b. Yezid b. Câbir, Süleyman b. Avsece, Bekir b. Sevâde gibi muhaddisler rivayette bulunmuşlardır. 113 yılında vefat etmiştir.²⁴¹

Abdullah b. Amr (ö.65/684)

²³⁹ Buharî, *et-Tarihu'l-kebîr*, III, 458, 1521; İbn Hibbân, *es-Sikât*, VI, 362; Mizzî, *Tehzibu'l-kemal*, X, 342, 2241; Zehebî, *Siyer*, VI, 483, 1007; İbn Hacer, *Tehzibu't-tehzib*, II, 621, 2681; a.mlf., *Takrîb*, 2274

²⁴⁰ Buharî, *et-Tarihu'l-kebîr*, IV, 252, 2701; İbn Ebi Hâtım, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, IV, 313, 6616; İbn Hibbân, *es-Sikât*, VI, 448; Mizzî, *Tehzibu'l-kemal*, XII, 422, 2717; Zehebî, *Mizan*, II, 247, 3509; İbn Hacer, *Tehzibu't-tehzib*, III, 150, 3239; a.mlf., *Takrîb*, 2767

²⁴¹ Buharî, *et-Tarihu'l-kebîr*, V, 280, 912; İbn Ebi Hâtım, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, V, 287, 8434; İbn Hibbân, *es-Sikât*, V, 95; Mizzî, *Tehzibu'l-kemal*, XVII, 83, 3811; Zehebî, *Mizan*, II, 495, 4614; İbn Hacer, *Tehzibu't-tehzib*, IV, 38, 4498; a.mlf., *Takrîb*, 3856

Babası Amr ile birlikte hicretin yedinci yılında Medine'ye göç eden Abdullah, eski kültüre vâkıf, okur-yazar bir sahâbî idi. Hz. Peygamber'den duyduğu hadisleri yazardı. Bu konuda Hz. Peygamber'den özel izin almıştır. Hadis İlmi tarihi bakımından önemi büyük olan *es-Sahîfetü's-sâdıka* onun bizzat Resûlullah'dan duyarak yazdığı bin kadar hadisten oluşan bir eserdir. Onun, çok sevdiği bu eserinde bulunan hadislerden 700 kadarı Ahmed b. Hanbel'in Müsned'inde²⁴² yer alır. Abdullah, geniş hadis ve fıkıh bilgisi sebebiyle sahâbe arasında abâdile diye meşhur olan dört Abdullah'dan biri olarak tanınır.

Babasından önce müslüman olan Abdullah, 65 yılında 72 yaşında iken Mısır'da vefat etti. Allah ondan razı olsun.²⁴³

(5) Sened ve Metin yönünden değerlendirilmesi

Hadis, senedi açısından muttasıl'dır. Senedde bulunan Şurahbîl b. Yezîd için hadis alimleri “salihu'l-hadis” ve “leyse bihi be's” demişlerdir. Abdurrahman b. Râfî ise “fihi nazar” şeklinde değerlendirilmiştir. Hadis, bu raviler sebebiyle zayıftır.

Allah (c.c.) Kur'an-ı Kerim'de Resûlune şiir öğretmediğini söylemektedir.²⁴⁴ Bu açıklamayla Allah, Kur'an'ı insanlara aktarmakla (tebliğ) görevli olan Peygamber'in bir şair olmadığına vurgu yapmaktadır. Zira inkârcılar onun için “Muhammed şairin tekidir, size şiirler okuyor” gibi ithamlarda bulunuyorlardı.²⁴⁵

Şiir, hüküm olarak içeriğine göre değerlendirilmektedir. Ahlak dışı ve isyan içeren şiirler hoş karşılanmamış, kişiyi düşündürüp doğruya yöneltecek şiirlerin hem söylenmesi hem de dinlenmesi normal görülmüştür. Bu düşüncelyi destekleyecek bir hadis Resûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur: “**Şiir, söz konumundadır. Onun güzeli sözün güzeline benzer. Çirkinini de sözün çirkinine benzer**”.²⁴⁶

c. Üçüncü Hadis

(1) Hadisin Metni

:

:

:

²⁴² bkz. *Müsned*, II, 158-226

²⁴³ İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV, 165, 4865; *Riyâzü's-sâlihîn*, I, 485

²⁴⁴ Yasin, 36/69

²⁴⁵ Hâkka, 69/41

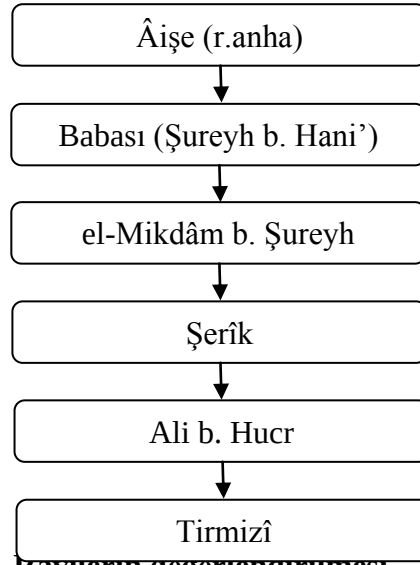
²⁴⁶ Buharî, *el-Edebü'l-müfred*, 865

(2) Hadisin Tercümesi

(Tirmizî dedi ki:) Bize Ali b. Hucr rivayet etti. (Dedi ki:) Bize Şerîk, el-Mikdam b. Şureyh'den, o Babasından, o da Âişe'den (r.anha) haber verdi. Ona (Âişe r.anha) denildi ki: Resûlullah (s.a.) hiç şiirden bölümler söyler miydi? Âişe validemiz, Resûlullah (s.a.) İbn Ravâha'nın şiirinden şu bölümü söylerdi:

“Azık vermediğin (görevlendirmedeğin) biri de sana haber getirebilir.”²⁴⁷

(3) İsnad Şeması

(4) Ravilerin değerlendirilmesi

Ali b. Hucr (ö.244/858)

Ali b. Hucr b. İyâs b. Mukâtil es-Sa'dî. Künyesi Ebu'l-Hasan el-Mervezî'dir. Dokuzuncu tabakanın küçüklerinden sika ve hafız bir ravidir. İbn Hibbân onu *es-Sikât*'ında zikretmiştir. Bağdat'ta bir müddet kaldıktan sonra Merv'e yerleşmiş ve orada kalmıştır. Nesaî onun için, “sika, me'mun ve hafız” demiştir. Hafîb, “sadûk, mutkin ve hafız bir ravidir. Hadisleri Merv'de meşhur olmuştur” demiştir. İbn Hacer, İbn Sa'd'ın onun hakkında, “sika ve fazıl bir şeyhti” dediğini nakletmiştir.

Hocaları; Hucr b. İyâs, Halef b. Halîfe, İsa b. Yunus, İsmail b. Cafer, İsmail b. Uleyye, Abdullah İbnü'l-Mübârek, Fadl b. Musa es-Sinânî, el-Velîd b. Müslim, Şerîk b. Abdullah en-Nehaî'dir.

²⁴⁷ Tirmizî, Edeb, 70; Buharî, *el-Edebü'l-müfred*, eş-Şi'ru Hasenün, Bab 382, s 302, (867)

Kendisinden; Buharî, Müslim, Tirmizî, Nesâî, Ebubekir b. Huzeyme, Ebu Amr el-Müstemlî, Muhammed b. Yahya b. Halid el-Mervezî gibi muhaddisler rivayette bulunmuşlardır. 244 yılında yüz yaşlarına yakın vefat etmiştir.²⁴⁸

Şerîk

Bu ravi hakkında daha önce bilgi verilmiştir.²⁴⁹

el-Mikdâm b. Şureyh (ö.186/802)

el-Mikdâm b. Şureyh b. Hânî' b. Yezid el-Hârisî el-Kûfî. Altıncı tabakadan sika bir ravidir. İbn Hibbân onu *es-Sikât*'ında zikretmiştir. Ahmed, Ebu Hâtim ve Nesaî onun için, "sika bir ravidir" demişlerdir. İbn Hacer, Yakub b. Süfyân'ın onun için, "sika bir ravidir" dediğini nakletmiştir.

Hocaları; babası Şureyh b. Hânî', Mesruk b. el-Ecda'nın eşi Kamîr'dir.

Kendisinden; oğlu Yezid, el-A'meş, İsrail b. Yunus, Süfyân es-Sevrî, Şu'be b. Haccâc, Abdulmelik b. Ebi Süleyman, Kays b. er-Rabî', Şerik gibi muhaddisler rivayette bulunmuşlardır. 186 yılında 91 yaşında vefat etmiştir.²⁵⁰

Babası (ö.78/697)

Şureyh b. Hânî' b. Yezid b. Nehîk el-Hârisî. Künyesi Ebu'l-Mikdâm el-Kûfî'dir. Muhadramûn'dan olup sika bir ravidir. İbn Hibbân onu *es-Sikât*'ında zikretmiştir. İbn Sa'd onun hakkında, "sika bir ravidir" demiştir. el-Esrem, Ahmed'e, Şureyh b. Hânî''in hadisleri sahih midir? diye soruldu, Ahmed, evet, dedi" demiştir. el-Mervezî, Ahmed'in onun için, "sika" dediğini nakletmiştir. İbn Maîn ve Nesaî de onun için, "sika" demişlerdir. İbn Hirâş onun için, "sadûk" değerlendirmesi yapmıştır.

Babası Hânî' b. Yezid, Ömer, Ali, Bilal, Sa'd, Ebu Hureyre, Âişe (radiyallahu anhum) gibi sahabîlerden hadis dinlemiştir.

Kendisinden; oğulları Mikdâm ve Muhammed, Kasım b. Muhaymire, eş-Şa'bî, el-Hakem b. Uteybe, Mukâtil b. Beşîr, Yunus b. Ebi İshâk gibi muhaddisler rivayette bulunmuşlardır. 78 yılında öldürülmüştür.²⁵¹

²⁴⁸ Buharî, *et-Tarihu'l-kebîr*, VI, 272, 2381; İbn Ebi Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, VI, 236, 10253; İbn Hibbân, *es-Sikât*, VII, 214; Mizzî, *Tehzibu'l-kemal*, XX, 355, 4036; Zehebi, *Siyer*, IX, 401, 1953; a.mlf., *Tezkiretü'l-huffâz*, II, 450, 457; İbn Hacer, *Tehzibu't-tehzib*, IV, 573, 5513; a.mlf., *Takrîb*, 4700

²⁴⁹ bkz., s. 167

²⁵⁰ Buharî, *et-Tarihu'l-kebîr*, VII, 430, 1884; İbn Ebi Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, VIII, 347, 14702; İbn Hibbân, *es-Sikât*, VII, 504; Mizzî, *Tehzibu'l-kemal*, XXVIII, 457, 6163; İbn Hacer, *Tehzibu't-tehzib*, VI, 401, 8100; a.mlf., *Takrîb*, 6870

Âiše (ö.58/677)

Hiz. Âiše, Peygamber Efendimiz'in eşi ve onun en yakın arkadaşı Hiz. Ebû Bekir'in kızıydı. **Âiše-i siddîka** diye tanındı. Annesi Ümmü Rûmân, Peygamber Efendimiz'in çok değer verdiği bir hanımdı.

Hiz. Âiše, Efendimiz'e peygamberlik geldikten 4 yıl sonra Mekke'de doğdu. Peygamber Efendimiz'e rüyasında bir meleğin 2-3 defa "Bu senin hanımıdır" diye Hiz. Âiše'yi göstermesi üzerine, Efendimiz onunla Medine'de, hicretin ikinci yılında evlendi.

Hiz. Âiše Mescid-i Nebevî'ye bitişik 6 arşın genişliğindeki küçücük bir eve gelin geldi. Evinin kapısı Mescid'e açıldığı için Peygamber Efendimiz'in bütün sohbetlerini, vaaz ve hutbelerini dinlerdi. Mükemmel zekâsı, kuvvetli hâfızası ve güzel konuşmasıyla Peygamber Efendimiz'in takdirini kazanmıştı.

Tekrarlarıyla birlikte 2210 hadis rivayet etmiş olan Hiz. Âiše, müksirûn'dan biriydi.

Hiz. Peygamber'in vefatından sonra 47 yıl daha yaşadı. Hicretin 58. yılında, tıpkı Peygamber Efendimiz gibi 63 yaşında iken Medine'de vefat etti. Allah ondan razı olsun.²⁵²

(5) Sened ve Metin yönünden değerlendirilmesi

Hadis, senedi itibarıyla muttasıl'dır. Senedde bulunan Şerîk'in, hadis alimleri tarafından çokça yanıldığı bildirilmiştir. Diğer raviler için "sika" değerlendirmesi yapılmıştır. Şerîk'in durumu sebebiyle hadis zayıf hükmünü almıştır. Tirmizî hadis için, "Bu hadis hasen sahih bir hadistir" değerlendirmesini yapmıştır.

Hiz. Peygamber'in kıymetli hanımı ve mü'minlerin annesi Hiz. Âiše (r.anha) bize Resûlullah'ın yaşamına ait birçok bilgi aktarmıştır. Sahabîler, kimi zaman Hiz. Peygamber'in hayatına dair genel bilgi edinmek istemişler, mesela "Resûlullah'ın ahlakından bana bahseder misin?"²⁵³ diye sormuşlardır. Kimi zaman da yukarıdaki hadiste örneğini gördüğümüz şekliyle hayatın bir yönüne ait sorular sormuşlardır.

Kur'an-ı Kerim'in söylemiyle, Hiz. Peygamber'e Allah tarafından şiir öğretilmemiştir.²⁵⁴ Bu bilgiden sonra konuyla ilgili bir soru karşımıza çıkmaktadır. Acaba Hiz. Peygamber'in hayatında şiire ait herhangi bir şey var mıdır? İşte yukarıda

²⁵¹ Buharî, *et-Tarihü'l-kebîr*, IV, 228, 2610; İbn Ebi Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, IV, 306, 6578; İbn Hibbân, *es-Sikât*, IV, 353; Mizzî, *Tehzîbu'l-kemal*, XII, 452, 2729; Zehebî, *Tezkiretü'l-huffâz*, I, 59, 45; İbn Hacer, *Tehzîbu't-tehzîb*, III, 156, 3251; a.mlf., *Takrîb*, 2778

²⁵² İbn Hacer, *el-İsâbe*, VIII, 231, 11461; *Riyâzü's-sâlihîn*, I, 98

²⁵³ Mesela bkz. Müslim, *Misafirûn*, 139

²⁵⁴ Yasin, 36/69

zikrettiğimiz hadiste Hz. Âişe'nin buna verdiği cevap bulunmaktadır. Resûlullah (s.a.) kendinden bir şiir düzüp söylememiştir. Ancak bazı şairlerin veciz anlamlar ifade eden şiirlerinden bölümler söylemiştir.

d. Dördüncü Hadis

(1) Hadisin Metni

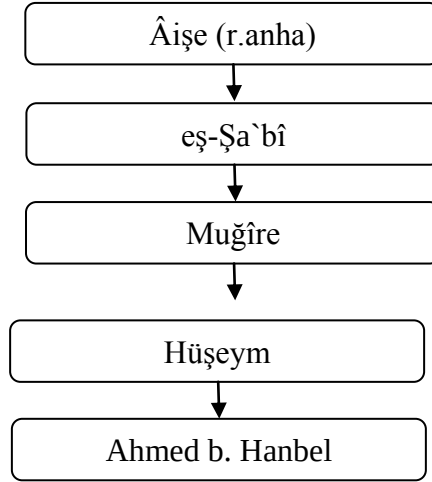
:

(2) Hadisin Tercümesi

(Ahmed b. Hanbel dedi:) Bize Hüseyim rivayet etti. Dedi ki: Bize Muğîre, eş-Şa`bî'den, o da Âişe'den (r.anha) bildirdi. O (Âişe r.anha) dedi ki: Bir haberin gelmesi geciktiğinde Resûlullah (s.a.) şiirin bu bölümünü söylerdi:

“(Azık vermediğin) Görevlendirmedeğin biri de sana haber getirebilir.”²⁵⁵

(3) İsnad Şeması

(4) Ravilerin değerlendirilmesi

Hüseyim (ö.183/799)

Hüseyim b. Beşîr b. el-Kasım b. Dînâr es-Sülemî. Künyesi Ebu Muâviye b Ebi Hâzim el-Vâsıtî'dir. Yedinci tabakadan sika ve sebt bir ravidir. Ancak kaynaklarda çokça tedlis ve gizli irsal yaptığı zikredilmektedir. İclî onun hakkında, “Vâsıtlı Hüseyim

²⁵⁵ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, VI, 31, 138, 146, 156 ve 222; Nesaî, *es-Sünen-ü'l-Kübrâ*, IX, 366, (10767)

sika bir ravidir. Ancak tedlis yapardı” demiştir. İbn Sa’d onun için, “sika bir raviydi. Çok hadis bilirdi, sebt idi ancak çokça tedlis yapardı. Hadisinde () “ahberanâ” demişse o rivayet hüccettir, dememişse hiç bir şey değildir” demiştir. Yezid b. Harun da onun için, “es-Sevrî hariç, Hüseyim’den daha iyi ezberi olanı görmedim” demiştir. Abdurrezzâk, İbnü’l-Mübârek’in, “Hüseyim’e, sen çok hadis biliyorsun niçin tedlis yapıyorsun? diye sordum, el-A’miş ve Süfyân gibi iki büyük zat da tedlis yapmıştır, dedi” sözlerini aktarmıştır.

Hocaları, babası Beşîr b. el-Kasım, dayısı Kasım b. Mihrân, Abdulmelik b. Umeyr, Ya’la b. Atâ, Abdulaziz b. Suhayb, Süleyman et-Teymî, Amr b. Dînar, Asım el-Ahvel, Husayn b. Abdurrahman, el-A’miş’dir.

Kendisinden; Mâlik b. Enes, Şu’be b. Haccâc, Süfyân es-Sevrî, Abdullah İbnü’l-Mübârek, Vekî’ b. el-Cerrâh, Yezid b. Harun, Ali b. el-Medînî gibi muhaddisler rivayet etmişlerdir. 183 yılında seksen yaşlarında vefat etmiştir.²⁵⁶

Muğîre (ö.136/753)

Muğîre b. Miksem ed-Dabbî. Künyesi Ebu Hişâm el-Kûfî’dir. Altıncı tabakadan sika ve mutkin bir ravidir. Ancak kaynaklarda tedlis yaptığı, özellikle İbrahim en-Nehaî’den yaptığı rivayetlerde tedlis yaptığı zikredilmiştir. İbn Fudayl onun için, “tedlis yapardı. Biz ondan, () dediğinde yazardık onun dışındakileri yazmazdık” demiştir. İbn Ebi Meryem, İbn Maîn’in, “sika ve me’mun bir ravidir” dediğini nakletmiştir. İclî, “Muğîre sika bir ravidir, hadisi iyi bilen kişidir. Ancak rivayet ettiği hadisi İbrahim’e irsâl yapardı” demiştir. Nesaî, “Muğîre sika bir ravidir” demiştir.

Hocaları; babası, Ebu Vâil, Ebu Rezîn el-Esedî, İbrahim en-Nehaî, Amir eş-Şa’bî, Mabed b. Halid, Simâk b. Harb’dir.

Kendisinden; Süleyman et-Teymî, Şu’be b. Haccâc, Süfyân es-Sevrî, İbrahim b. Tahman, Zâide b. Kudâme, Hüseyim b. Beşîr gibi muhaddisler rivayette bulunmuşlardır. 136 yılında vefat etmiştir.²⁵⁷

eş-Şa’bî,²⁵⁸

²⁵⁶ Buharî, *et-Tarihu’l-kebîr*, VIII, 242, 2867; İbn Ebi Hâtim, *el-Cerh ve’t-ta’dîl*, IX, 141, 16141; İbn Hibbân, *es-Sikât*, VII, 587;; Mizzî, *Tehzibu’l-kemal*, XXX, 272, 6595; Zehebî, *Siyer*, VII, 302, 1246; a.mlf., *Mizan*, V, 62, 8736; a.mlf., *Tezkiretü’l-huffâz*, I, 248, 235; İbn Hacer, *Tehzibu’t-tehzib*, VI, 658, 8586; a.mlf., *Takrîb*, 7312

²⁵⁷ Buharî, *et-Tarihu’l-kebîr*, VII, 322, 1381; İbn Ebi Hâtim, *el-Cerh ve’t-ta’dîl*, VIII, 260, 14337; İbn Hibbân, *es-Sikât*, VII, 464; Mizzî, *Tehzibu’l-kemal*, XXVIII, 397, 6143; Zehebî, *Siyer*, VI, 192, 835; a.mlf., *Mizan*, IV, 370, 8229; a.mlf., *Tezkiretü’l-huffâz*, I, 143, 136; İbn Hacer, *Tehzibu’t-tehzib*, VI, 386, 8078; a.mlf., *Takrîb*, 6851

Âişe²⁵⁹ hakkında daha önce bilgi verilmiştir.

(5) Sened ve Metin yönünden değerlendirilmesi

Hadis, senedi açısından muttasıl'dır. Senedde bulunan Hüseyim ve Muğîre'nin çokça irsal ve tedlis yaptıkları, münekkidler tarafından tesbit edilmiştir. Bu durum sebebiyle hadis zayıf hükmünü almıştır.

Bu grubun dördüncü hadisi olan yukarıdaki rivayette diğerlerinden farklı olarak () ibaresi bulunmaktadır. Bu ibare yardımıyla biz, şiirin bu bölümünü Resûlullah'ın (s.a.) söyleme sebebini öğrenmiş olmaktadır.

Ahmed b. Hanbel'in *Müsned*'inde geçen bu Hz. Âişe rivayeti tamamen farklı raviler tarafından bize ulaşmıştır.

e. Beşinci Hadis

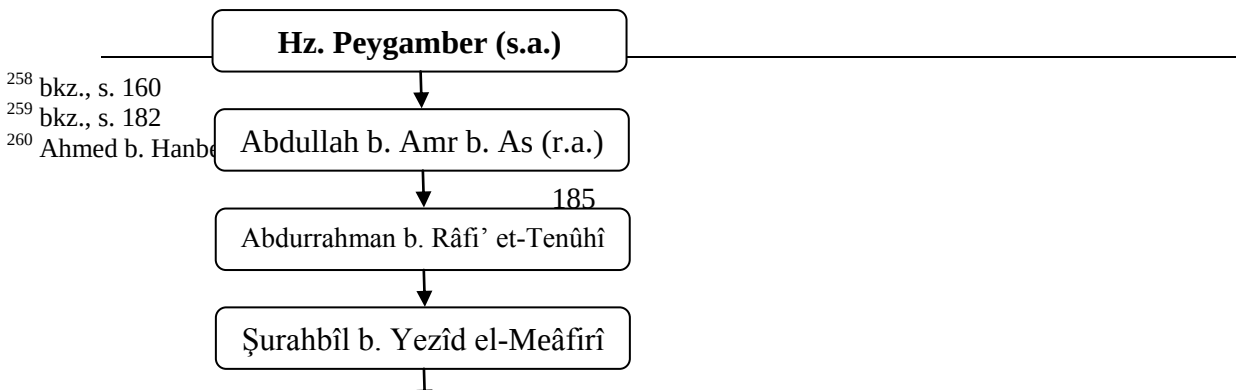
(1) Hadisin Metni

(2) Hadisin Tercümesi

(Ahmed b. Hanbel dedi ki:) Bize Abdullah b. Yezid rivayet etti. (Dedi ki:) Bize Hayve rivayet etti. (Dedi ki:) Bize Şurahbîl b. Şerîk el-Meâfirî haber verdi ki, o Abdurrahman b. Râfî' et-Tenûhî'yi şöyle söylerken işitmiş. O, Abdullah b. Amr b. As'ı (r.a.) şöyle söylerken işitmiş. O, Rasullah'dan (s.a.) şöyle söylediğini işitmiş:

“Panzehir mi içtim, muska mı taktım veya kendimden bir şiir mi söyledim, aldırmam.”²⁶⁰ (Ravi el- Meâfirî () ile ()'den hangisinin söylendiği konusunda şüphe etmiştir.)

(3) İsnad Şeması

(4) Ravilerin değ erlendirilmesi

Abdullah b. Yezîd

Bu ravi hakkında daha önce bilgi verilmiştir.²⁶¹

Hayve ( .158/774)

Hayve b. şureyh b. Safvân b Mâlik et-Tuc b . Künyesi Ebu Z r'a el-Mısır 'dır. Yedinci tabakadan sika, sebt, fakîh ve zahid bir ravidir.  bn Hibbân onu *es-Sikât* 'ında zikretmiştir. Harb, Ahmed'in onun hakkında, "sika sika bir ravidir" dediğini nakletmiştir.  bn Maîn onun için, "sika bir ravidir" demiştir.  bn Ebi Hâtim, babasına Hayve sorulduğunda, "toplumun en bilgini ve sika bir ravidir" dediğini nakletmiştir. ibn Hacer,  cli'nin, Mesleme'nin ve  bn Sa'd'ın onu sika kabul ettiğini nakletmiştir.

Hocaları; Ebu H ni  Humeyd b. H ni , şurabh l b. şerîk el-Meâfirî, Bekir b. Amr el-Meâfirî, Salim b. şayl n, Rabi'a b. Yezid ed-Dimeşkî, Yezîd b. Ebi Habîb'dir.

Kendisinden; Leys b. Sa'd, Nâfi' b. Yezîd, Abdullah  bn 'l-Mübârek, Ebu Asım gibi muhaddisler rivayette bulunmuşlardır. 158 yılında vefat etmiştir.²⁶²

*şurabh l b. şerîk el-Meâfirî,*²⁶³

²⁶¹ bkz., s. 177

²⁶² Buharî, *et-Tarihu'l-kebîr*, III, 120, 404;  bn Ebi Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, III, 305, 3659;  bn Hibbân, *es-Sikât*, VI, 246; Mizzî, *Tehzibu'l-kemal*, VII, 478, 1580; Zehebî, *Siyer*, VI, 461, 995; a.mlf., *Tezkiretü'l-huffâz*, II, 425, 432;  bn Hacer, *Tehzîbu't-teh zib*, II, 250, 1893; a.mlf., *Takrîb*, 1600

*Abdurrahman b. Râfi` et-Tenûhî,*²⁶⁴

*Abdullah b. Amr b. As*²⁶⁵ hakkında daha önce bilgi verilmiştir.

(5) Sened ve Metin yönünden değerlendirilmesi

Hadis, senedi açısından muttasıl’dır. Senedde bulunan Şurahbîl b. Şerîk hadis alimleri tarafından “sâlihu’l-hadis” olarak değerlendirilmiştir. Abdurrahman b. Râfi` ise “zayıf” bir ravidir. Seneddeki diğer raviler “sika” ravilerdir. Şurahbîl ve Abdurrahman b. Râfi` sebebiyle hadis zayıf hükmünü almıştır.

Hadisin ravileri arasında bulunan ve tabîîn neslinden olan Abdurrahman b. Râfi` et-Tenûhî, metinde işaret edildiği gibi Abdullah b. Amr b. As’dan (r.a.) dinlediği hadisi naklederken bazı kelimelerin kullanışından şüphe duymuş ve nakil esnasında bu şüphesine işaret etmiştir. Bu durum Hz. Peygamber’in hadislerini naklederken bu kişilerin ne kadar titizlik gösterdiğine güzel bir örnektir.

f. Altıncı Hadis

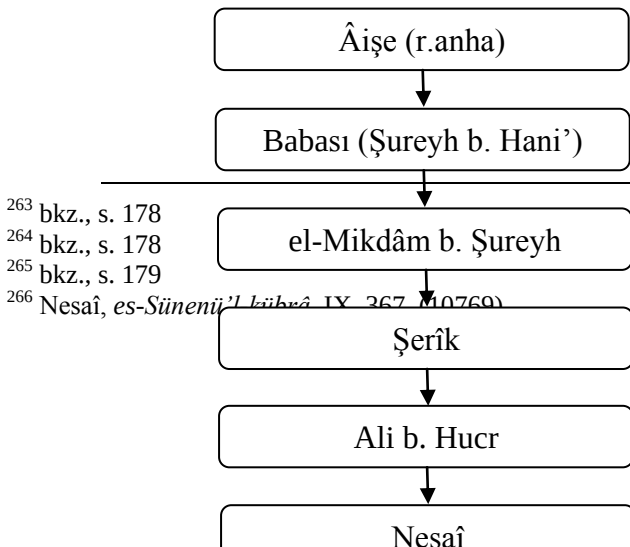
(1) Hadisin Metni

(2) Hadisin Tercümesi

(Nesaî dedi ki:) Bize Ali b. Hucr haber verdi. Dedi ki: Bize Şerîk, el-Mikdâm b. Şureyh’den, o Babasından, o da Âişe’den (r.anha) rivayet etti. Ona (Âişe) denildi ki, Resûlullah (s.a.) hiç şiirden bölümler söyler miydi? Âişe validemiz, Resûlullah (s.a.) (Abdullah) İbn Ravâha’nın şiirinden şu bölümü söylerdi:

“Azık vermediğin (görevlendirmedeğin) biri de sana haber getirebilir.”²⁶⁶

(3) İsnad Şeması

(4) Ravilerin değerlendirilmesi

*Ali b. Hucr,*²⁶⁷

*Şerîk,*²⁶⁸

*el-Mikdâm b. Şureyh,*²⁶⁹

Babası (Şureyh b. Hani' b. Yezid el-Hârisî el-Kûfî),²⁷⁰

*Âişe*²⁷¹ hakkında daha önce bilgi verilmiştir.

(5) Sened ve Metin yönünden değerlendirilmesi

Hadis, sened itibariyle muttasıl'dır. Senedde bulunan Şerîk için kaynaklarda çokça yanıldığı zikredilmektedir. Seneddeki diğer raviler "sika" olarak değerlendirilmişlerdir. Hadis, Şerîk sebebiyle hasen hükmünü almıştır.

Üçüncü hadis olarak kaydettiğimiz Tirmizî rivayetiyle altıncı hadis olarak kaydedilen Nesaî rivayetlerini karşılaştırdığımızda şu farklılıklar göze çarpmaktadır.

Her iki eserde de isnadda geçen raviler aynı olmakla birlikte; Tirmizî rivayeti Ali b. Hucr'dan alırken () lafzını kullanmış, Nesaî aynı raviden alırken () lafzını kullanmıştır. Yine Tirmizî'de Hz. Âişe'ye yöneltilen soruda () lafzı zikredilirken Nesaî'de () lafzı zikredilmiştir. Ayrıca Tirmizî'deki rivayette Nesaî'dekinden farklı olarak Hz. Âişe'nin anlatımında () ibaresi tekrarlanmıştır.

Yukarıdaki farklılıklar, bu sorunun Hz. Âişe'ye değişik zamanlarda farklı kişiler tarafından sorulmuş olabileceği veya rivayetin manen yapılmış olabileceğini akla

²⁶⁷ bkz., s. 181

²⁶⁸ bkz., s. 167

²⁶⁹ bkz., s. 181

²⁷⁰ bkz., s. 181

²⁷¹ bkz., s. 182

getirmektedir. Nitekim bir keresinde Tabî’nden İkrime bu soruyu Hz. Âişe’ye yöneltmiş ve şu cevabı almıştır: “Bazen eve girdiğinde şiirin bu bölümünü söylerdi”²⁷².

g. Yedinci Hadis

(1) Hadisin Metni

(2) Hadisin Tercümesi

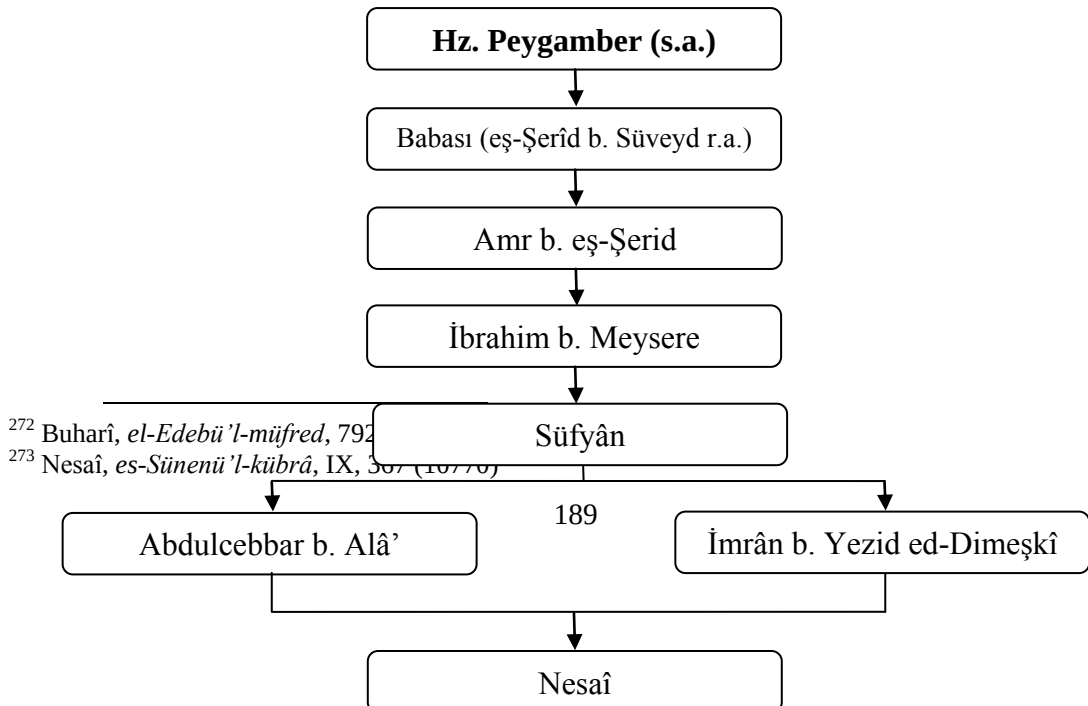
(Nesaî dedi ki:) Bize Abdulcebbar b. Alâi b. Abdulcebbar el-Attâr ve İmrân b. Yezid b. Ebu Cemil ed-Dimeşkî, Süfyân’dan, o İbrahim b. Meysere’den, o Amr b. eş-Şerid’den, o da Babasından (r.a.) haber verdi. O (eş-Şerid b. Süveyd) dedi ki: Rasûlullah (s.a.) beni bineğinin arkasına aldı ve şöyle buyurdu:

“Ümeyye’nin (İbn Ebi’s-Salt) şiirlerinden hatırında olan var mı?”. Ben “evet” dedim. Bana:

“Haydi, (oku)” dedi. İmran’ın rivayetine göre “Getir (oku)” dedi. Ona bir beyt okudum. Ben okudukça O:

“Haydi, (oku)”, diyordu. Nihayet yüz beyt okudum.²⁷³

(3) İsnad Şeması

(4) Ravilerin değeriendirilmesi

Abdulcebbar b. Alâ' b. Abdulcebbar el-Attâr (ö.248/862)

Abdulcebbar b. Alâ' b. Abdulcebbar el-Attâr. Künyesi Ebu Bekir el-Basrî'dir. Onuncu tabakanın küçüklerindendir. İbn Hibbân onu *es-Sikât*'ında zikretmiş, Nesaî ve İclî onun için, "sika" demiştir. *Takrîb*'de "la be'se bih" denilmiştir.

Hocaları; babası Alâi b. Abdulcebbar, Süfyân b. Uyeyne, İbn Mehdî, Mervân b. Muâviye el-Fezârî, Vekî' b. Cerrah, Beni Haşim'in azadlısı Ebu Saîd, İmrân b. Yezid'dir.

Kendisinden; Müslim, Tirmizî, Nesâî, Hasan b. Muhammed b. Sabâh ez-Za'ferânî, Ebu Hâtim, İbn Huzeyme, İbn Büceyr, Serrâc, Ebu Arûbe gibi muhaddisler rivayette bulunmuşlardır. 248 yılı Cemaziyelevvel ayında Mekke-i Mükerrreme'de vefat etmiştir.²⁷⁴

İmrân b. Yezid b. Ebu Cemil ed-Dimeşkî (ö.244/858)

İmrân b. Halid b. Yezid b. Müslim b. Ebi Cemil el-Kureşî. Künyesi Ebu Ömer ed-Dimeşkî'dir. Onuncu tabakadan sadûk bir ravidir. İbn Hibbân onu *es-Sikât*'ında zikretmiştir. Nesaî onun için, "la be'se bih", başka bir yerde, "sika" demiştir. Ebu Zür'a, "ondan, Rudeyh b. Atiyye'den rivayet etmiş olduğu tek bir hadis yazdım" demiştir.

Hocaları; Marûf el-Hayyât, İsa b. Yunus, Abdurrahman b. Ebi'r-Rical, Şuayb b. İshâk, Mervân b. Muâviye el-Fezârî, Süfyân b. Uyeyne, Hıkl b. Ziyâd'dır.

Kendisinden; Nesaî, İbn Kuteybe, Harb el-Kirmânî, el-Hasan b. Süfyân, Bâğindî gibi muhaddisler rivayette bulunmuşlardır. 244 yılında vefat etmiştir.²⁷⁵

²⁷⁴ Buharî, *et-Tarihu'l-kebîr*, VI, 109, 1868; İbn Ebi Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, VI, 42, 9422; İbn Hibbân, *es-Sikât*, VIII, 418; Mizzî, *Tehzibu'l-kemal*, XVI, 390, 3696; Zehebî, *Siyer*, IX, 330, 1885; İbn Hacer, *Tehzîbu't-tehzîb*, III, 730, 4362; a.mlf., *Takrîb*, 3743

²⁷⁵ İbn Ebi Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, VI, 394, 10960; İbn Hibbân, *es-Sikât*, VIII, 498; Mizzî, *Tehzibu'l-kemal*, XXII, 325, 4488; İbn Hacer, *Tehzîbu't-tehzîb*, V, 118, 6084; a.mlf., *Takrîb*, 5153

*Süfyân,*²⁷⁶

*İbrahim b. Meysere,*²⁷⁷

*Amr b. eş-Şerîd,*²⁷⁸

Babası (eş-Şerîd b. Süveyd r.a.)²⁷⁹ hakkında daha önce bilgi verilmiştir.

(5) Sened ve Metin yönünden değerlendirilmesi

Hadis, senedi açısından muttasıl'dır. Senedde bulunan İmrân b. Yezid, hadis alimleri tarafından “sadûk” bir başka değerlendirmede Nesaî tarafından “sika” olarak değerlendirilmiştir. Diğer raviler “sika” olarak değerlendirilmişlerdir. Hadis, sahih hükmündedir.

Hadiste geçen () kelimesi belli bir sözü ve işi artırmak, daha fazla yapmaktan emir anlamını taşımaktadır.²⁸⁰ Hz. Peygamber'in bu kelimeyi kullanması, Ümeyye İbn Ebi's-Salt'ın şiirini beğenmiş ve daha fazla dinlemek istemiş olduğu anlamına gelmektedir.

Nesaî bu hadisi hem Abdulcebbar b. Alâ'dan hem de İmrân b. Yezid'den dinlemiştir. İmrân b. Yezid'in rivayetinde farklı olarak () yerine aynı anlama gelen () zikredilmiştir.

h. Sekizinci Hadis

(1) Hadisin Metni

-

-

(2) Hadisin Tercümesi

²⁷⁶ bkz., s. 97

²⁷⁷ bkz., s. 163

²⁷⁸ bkz., s. 163

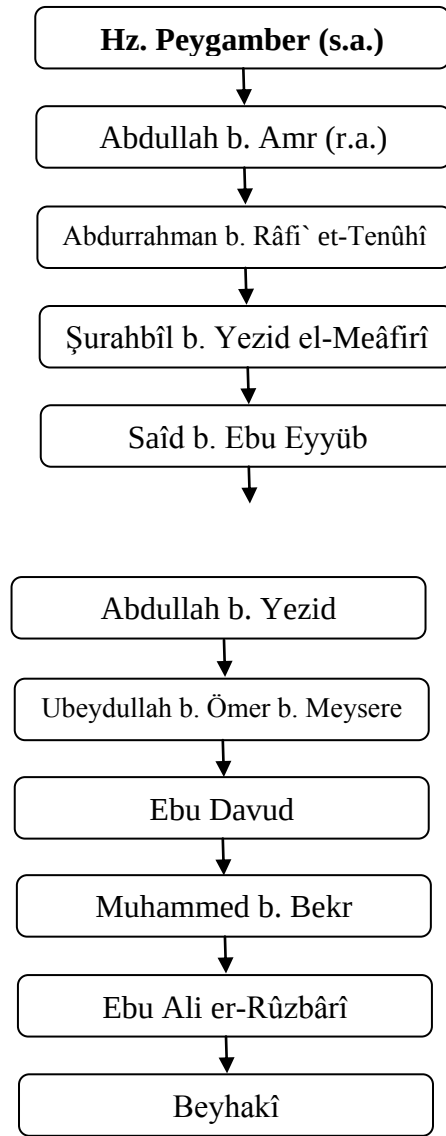
²⁷⁹ bkz., s. 163

²⁸⁰ İbn Manzûr, *Lisanu 'l-arab*, XIII, 552 md.

(Beyhakî dedi ki:) Bize Ebu Ali er-Rûzbârî haber verdi. (Dedi ki:) Bize Muhammed b. Bekr haber verdi. (Dedi ki:) Bize Ebu Davud rivayet etti. (Dedi ki:) Bize Ubeydullah b. Ömer b. Meysere rivayet etti. (Dedi ki:) Bize Abdullah b. Yezid rivayet etti. (Dedi ki:) Bize Saîd b. Ebu Eyyüb rivayet etti. (Dedi ki:) Bize Şurahbîl b. Yezid el-Meâfirî, Abdurrahman b. Râfî` et-Tenûhî'den rivayet etti. Dedi ki: Ben Abdullah b. Amr'dan (r.a.) işittim şöyle diyordu: Ben Resûlullah'dan (s.a.) işittim şöyle söylüyordu:

“Panzehir mi içtim, muska mı taktım veya kendimden bir şiir mi söyledim, aldırمام.”²⁸¹

(3) İsnad Şeması

(4) Ravilerin değerlendirilmesi

²⁸¹ Beyhakî, *es-Sünenü'l-kübrâ*, IX, 597 (19633)

Ebu Ali er-Rûzbârî (ö.403/1012)

el-Hüseyn b. Muhammed b. Muhammed b. Ali b. Hâtım er-Rûzbârî. Künyesi Ebu Ali'dir.

Hocaları; İsmail es-Saffâr, Abdullah b. Ömer b. Şevzeb, Muhammed b. Bekr b. Muhammed b. Abdurrezzak b. Dâse, el-Hüseyn b. el-Hasan et-Tûsî'dir.

Kendisinden; Hâkim, Ebubekir el-Beyhakî, Ebu'l-Feth Nasr b. Ali et-Tûsî, Fatıma bint Ebi Ali e-Dekkâk gibi birçok muhaddisler rivayette bulunmuştur.

Ebu Davud'un *Sünen*'ini Nisabûr'da rivayet etmek üzere bir ders halkası kurmuştur. Daha sonra hastalanarak vatanı Taberân'a dönmüş ve 403 yılının Rebîu'l-evvel ayında vefat etmiştir.²⁸²

Muhammed b. Bekr (ö.346/957)

Muhammed b. Bekr b. Muhammed b. Abdurrezzâk b. Dâse el-Basrî. Künyesi Ebubekir'dir. On ikinci tabakadan sika ve alim bir ravidir. Ebu Davud'un *Sünen*'inin tamamını rivayet eden son kişidir.

Hocaları; Ebu Davud es-Sicistânî, Ebu Cafer Muhammed b. el-Hasan eş-Şîrâzî, İbrahim b. Fehd es-Sâcî'dir.

Kendisinden; Ebu Süleyman Hamd el-Hattâbî, Ebubekir b. el-Mukri', Ebubekir b. Lâl, Ebu Ali er-Ruzbârî, Abdullah b. Muhammed b. Abdu'l-Munim el-Kurtubî gibi muhaddisler rivayette bulunmuşlardır. 346 yılında vefat etmiştir.²⁸³

Ebu Davud (ö.275/888)

Ebu Davud Süleyman b. Eş'as b. İshâk el-Ezdî es-Sicistânî. 202 yılında Sicistan'da doğmuştur. Nişabur, Horasan, Kûfe, Arabistan, Mezopotamya, İran, Suriye ve Mısır'a ilmî yolculuklarda bulunmuştur. *Kütüb-i Sitte*'ye dahil sünenlerden birinci sırada gelen meşhur *Sünen-i Ebi Davud*'un müellifidir. Muhammed b. İshâk es-Sağânî ve İbrahim el-Harbî onun hakkında, "Davud peygambere (a.s.) demir yumuşatıldığı gibi Ebu Davud'a da hadis yumuşatılmış/kolaylaştırılmıştır" demişlerdir. Zamanının ve kendisinden sonra gelen hadis alimlerinin tümü icma ile onun, "sika, sebt, hafız, hem hadis konusunda hem de hadisin yan ilimleri konusunda bilgi ve söz sahibi biz zat" olduğunu söylemişlerdir.

²⁸² Zehebî, *Siyer*, XIII, 27, 3753

²⁸³ Zehebî, *Siyer*, XII, 104, 3164

Hocalarından bazıları; Ahmed b. Hanbel, Yahya b. Maîn, Kuteybe b. Saîd, Süleyman b. Abdurrahman ed-Dimeşkî, Ebu Cafer en-Nufeylî, Ebu'l-Velîd et-Tayalisî, Muhammed b. Kesîr el-Abdî, Müslim b. İbrahim, Ebu Ömer el-Havzî'dir.

Kendisinden; Ebu't-Tayyib Ahmed b. İbrahim, Ebu Bekr Muhammed b. Abdurrezzak b. Dâse, Ebu İsa İshâk b. Musa, Ebu Usame Muhammed b. Abdulmelik, Nesâî, Tirmizî, Ahmed b. Hanbel, Harb b. İsmail el-Kirmânî, Zekerîyya es-Sâcî gibi meşhur muhaddisler rivayette bulunmuşlardır. 275 yılında Basra'da vefat etmiştir.²⁸⁴

Ubeydullah b. Ömer b. Meysere,²⁸⁵

Abdullah b. Yezid,²⁸⁶

Saîd b. Ebu Eyyüb ,²⁸⁷

Şurahbîl b. Yezid el-Meâfirî,²⁸⁸

Abdurrahman b. Râfî` et-Tenûhî,²⁸⁹

Abdullah b. Amr²⁹⁰ hakkında daha önce bilgi verilmiştir.

(5) Sened ve Metin yönünden değerlendirilmesi

Hadis, senedi açısından muttasıl'dır. Senedde bulunan Şurahbîl, hadis alimleri tarafından "sadûk" ve "sâlihu'l-hadis" olarak değerlendirilmiş, Abdurrahman er-Râfî` için, "zayıf" denilmiştir. Seneddeki diğer raviler ise "sika" olarak değerlendirilmişlerdir. Seneddeki zayıf raviler sebebiyle hadis, zayıf hükmünü almıştır.

Hadiste geçen *tiryâk* kelimesi panzehir ya da ilaç demektir. Bu ilacın elde edilmesinde kimi zaman yılan eti kullanılmaktadır. Bu sebeple alimler tarafından kullanılması caiz görülmemiş, ancak zaruret halinde kullanılması uygun görülmüştür. Tiryâkın yapımında eğer haram olan maddelerden herhangi bir şey kullanılmamışsa bunu kullanmak caiz olur denilmiştir.²⁹¹

²⁸⁴ İbn Ebi Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, IV, 99, 5575; İbn Hibbân, *es-Sikât*, VIII, 282; Mizzî, *Tehzibu'l-kemal*, XI, 355, 2492; Zehebî, *Siyer*, X, 332, 2333; a.mlf., *Tezkiretü'l-huffâz*, II, 591, 615; İbn Hacer, *Tehzibu't-tehzib*, III, 9, 2971; a.mlf., *Takrîb*, 2533

²⁸⁵ bkz., s. 131

²⁸⁶ bkz., s. 177

²⁸⁷ bkz., s. 177

²⁸⁸ bkz., s. 178

²⁸⁹ bkz., s. 178

²⁹⁰ bkz., s. 179

²⁹¹ Azimâbâdi, *Avnu'l-ma'bûd*, X, 350

Ebû Davud “Bu yasak sadece Hz. Peygamber (s.a.)'e aittir. (İslâm âlimlerinden) bir topluluk bunu kullanmaya cevaz verdi.” demiştir.²⁹²

Temîme, nazardan ya da hastalıktan korunmak için takılan muska türü bir şeydir. İbnü'l-Esir hadiste geçen temîmenin cahiliye döneminde nazardan korunması için çocuklara takılan boncuk olduğunu söylemiştir. İslam bunu reddetmiş ve kaldırmıştır.²⁹³ Zira Hz. Peygamber “*Temîme takınan Allah'a şirk koştur*”²⁹⁴ buyurmuştur.

7. 77. AYETLE İLGİLİ RİVAYETLER

a. Birinci Hadis

(1) Hadisin Metni

(2) Hadisin Tercümesi

(Hâkim en-Nîsâbûrî dedi ki:) Bize İsmail b. Muhammed b. el-Fadl b. Muhammed eş-Şa`ranî haber verdi. (Dedi ki:) Bize Dedem rivayet etti. (Dedi ki:) Bize Amr b. Avn rivayet etti. (Dedi ki:) Bize Hüseyim rivayet etti. (Dedi ki:) Bize Ebu Bişr, Said b. Cübeyr'den, o da İbn Abbas'dan (r.a.) bildirdi. Dedi ki: As b. Vâil çürümüş bir kemikle Resûlullah'ın yanına geldi ve onu ufaladı. Şöyle dedi: Ya Muhammed! Allah şu kemiği çürüdükten sonra diriltecek öyle mi? Resûlullah (s.a.) şöyle buyurdu:

“Evet, Allah onu diriltecek, seni öldürecek, sonra diriltecek, sonra da seni cehennem ateşine sokacak!”. İbn Abbas dedi ki: (Bunun üzerine) sûrenin sonuna kadar şu ayetler nazil oldu:

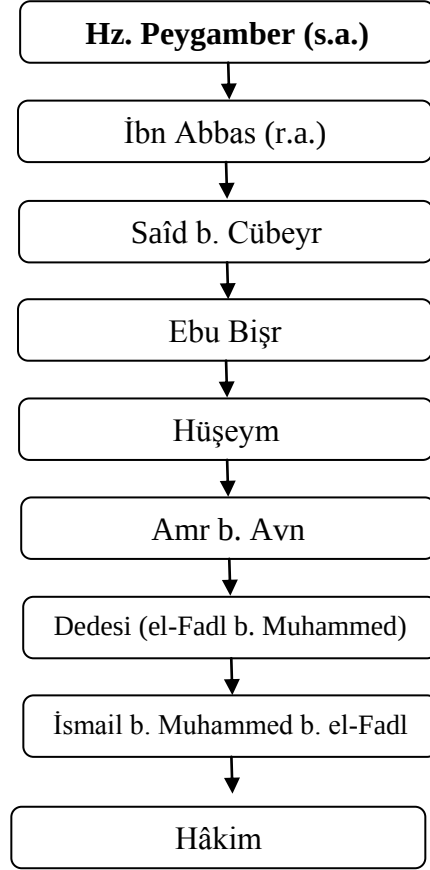
²⁹² Ebu Davud, Tıp, 10 (Hadisin sonunda)

²⁹³ İbnü'l-Esir, *en-Nihâye*, I, 197-198

²⁹⁴ Ahmed b. Hanbel, Müsned, IV, 156

“İnsan, bizim, kendisini az bir sudan (meniden) yarattığımızı görmedi mi ki, kalkmış apaçık bir düşman kesilmiştir...”²⁹⁵ ²⁹⁶

(3) İsnad Şeması

(4) Ravilerin değerlendirilmesi

İsmail b. Muhammed b. el-Fadl b. Muhammed eş-Şa`ranî (?)

İsmail b. Muhammed b. El-Fadl b. Muhammed eş-Şa`ranî en-Nîsâbü'rî. On dördüncü tabaka ravilerindendir. Meşhur muhaddis el-Hâkim en-Nîsâbü'rî'nin hocalarındandır.²⁹⁷

Dedesî (ö.282/895)

el-Fadl b. Muhammed el-Beyhakî eş-Şa`rânî. Künyesi Ebu Muhammed eş-Şa`rânî en-Nîsâbü'rî'dir. On ikinci tabakadan sadûk bir ravidir. İbn Ebi Hâtim, “Rey’de ondan hadis yazdım. Hadis alimleri onun aleyhinde değerlendirme yapmışlardır”

²⁹⁵ Yasin, 36/77

²⁹⁶ Hâkim, *el-Müstedrek*, Tefsir, Sûretü Yasin, (3606)

²⁹⁷ Zehebî, *Mizan*, I, 241, 891

demiştir. Zehebî, “el-Hüseyin el-Kabbânî”ye onun durumu sorulduğunda, onun yalancı olduğunu söyledi” demiştir. Zehebî, onun “sadûk” olduğunu ancak koyu bir şia taraftarı olduğunu nakletmiştir.

Hocaları; Saîd b. Ebi Meryem, İsmail b. Ebi Uveys, Abdullah b. Salim, Saîd b. Ufeyr, Süleyman b. Harb, Sehl b. Bekkâr, Kays b. Hafs’tır.

Kendisinden; İbnu Huzeyme, Ebu’l-Abbas es-Sakafî, Ebu Hâmid b. eş-Şarkî, Muhammed b. Haniî, Muhammed b. Yakub eş-Şeybânî gibi muhaddisler rivayette bulunmuşlardır. 282 yılında vefat etmiştir.²⁹⁸

Amr b. Avn (ö.225/839)

Amr b. Avn b. Evs b. el-Ca’d. Künyesi Ebu Osman el-Vasitî’dir. Onuncu tabakadan sika ve sebt bir ravidir. İbn Hibbân onu *es-Sikât* adlı eserinde zikretmiştir. İclî onun için, “sika ve sâlih bir zattır” demiş, bu Zür’a, “ondan daha güvenilirini az gördüm” demiş, Ebu Hâtim, “sika ve hüccet bir ravidir, hadisleri ezberlerdi” demiştir. İbn Hacer, Mesleme’nin *es-Sıla* adlı eserinde onun için, “sika bir ravidir” dediğini nakletmiştir.

Hocaları; Hüseyim, Şerîk, Ebu Avane, Halid b. Abdullah, Abdusselam b. Harb, Ebu Muâviye, Şuayb b. İshâk, Vekî` b. Cerrâh’tır.

Kendisinden; Buharî, Ebu Davud, Haccâc b. eş-Şair, Abdullah ed-Dârimî, Yahya b. Maîn, Muhammed b. Abdurrahim el-Bezzâz, Ebu Zür’a gibi muhaddisler rivayette bulunmuşlardır. 225 yılında vefat etmiştir.²⁹⁹

Hüseyim

Bu ravi hakkında daha önce bilgi verilmiştir.³⁰⁰

Ebu Bişr (ö.125/742)

Cafer b İyâs İbn Ebi Vahşîyye el-Yeşkurî. Künyesi Ebu Bişr el-Vâsitî’dir. Beşinci tabakadan sika ve sebt bir ravidir. İbn Maîn, Ebu Zür’a, Ebu Hâtim, İclî ve Nesaî onun için, “sika bir ravidir” demişlerdir. İbn Adiy onun hakkında, “dilerim la be’s bih’dir” demiştir. İbn Hacer, el-Berdicî’nin onunla alakalı, “sika bir raviydi, Saîd b. Cübeyr’in rivayetlerinde insanların en güvenilir idi” dediğini nakletmiştir.

²⁹⁸ İbn Ebi Hâtim, *el-Cerh ve’t-ta’dîl*, VII, 92, 11937; Zehebî, *Mizan*, III, 356, 6378; a.mlf., *Siyer*, X, 394, 2363

²⁹⁹ Buharî, *et-Târihu’l-Kebîr*, VI, 361, 2638; İbn Ebi Hâtim, *el-Cerh ve’t-ta’dîl*, VI, 328, 10643; İbn Hibbân, *es-Sikât*, VIII, 485; Mizzî, *Tehzibu’l-kemal*, XXII, 177, 4423; Zehebî, *Siyer*, VIII, 477, 1685; İbn Hacer, *Tehzibu’t-tehzîb*, V, 76, 5989; a.mlf., *Takrîb*, 5088

³⁰⁰ bkz., s. 184

Hocaları; Abbâd b. Şurahbîl el-Yeşkurî, Saîd b. Cübeyr, Ata, İkrime, Mücâhid, Ebu Umeyr b. Enes b. Mâlik, Ebu Nadra el-Abdî'dir.

Kendisinden; el-A`meş, Davud b. Ebi Hind, Şu`be b. Haccâc, Ebu Avâne, Hüseyim gibi muhaddisler rivayette bulunmuşlardır. 125 veya 126 yılında vefat etmiştir.³⁰¹

Saîd b. Cübeyr

Bu ravi hakkında daha önce bilgi verilmiştir.³⁰²

İbn Abbas

Bu sahabî hakkında daha önce bilgi verilmiştir.³⁰³

(5) Sened ve Metin yönünden değerlendirilmesi

Hadis, sened itibariyle muttasıl'dır. Senedde bulunan İsmail b. Muhammed hakkında fazla bir bilgiye rastlayamadık. el-Fadl b. Muhammed hakkında, Zehebî'nin bir nakline göre "yalancı olduğunu söylemişler", bir nakline göre de "aşırı şia taraftarı" olduğunu söylemişlerdir. Hüseyim hakkında hadis alimleri çokça tedlis yaptığını söylemişlerdir. Diğer raviler sika olarak değerlendirilmişlerdir. Hâkim bu hadis için "şeyhayn'ın şartlarına uygun sahih bir hadistir ancak kitaplarına almamışlardır" demiştir. Hadis, senedde geçen ravilerin durumu sebebiyle zayıf hükmünü almıştır.

Yukarıdaki hadiste, bir ayetin nuzûl sebebine işaret bulunmaktadır. Müşriklerin bir türlü akıl erdiremedikleri konu, insanın ölüp tamamen toprağa karıştıktan sonra yeniden diriltileceği meselesidir.

Mekke müşriklerinin önde gelenlerinden biri olan As b. Vâil birgün eline aldığı çürümüş bir kemik parçasıyla Hz. Peygamber'in yanına gelmiş, elindekini ufalayarak bunun yeniden dirilmesi nasıl mümkün olabileceğini sormuştur. As b. Vâil'in amacı Resûlullah'ı susturmak, belki de yanında bulunan Müslümanların kafasını karıştırmaktır. Hz. Peygamber'in ona cevabı çok ağır olmuştur: **"Evet, Allah o (kemiği) diriltecek, seni öldürecek, sonra diriltecek, sonra da seni cehennem ateşine sokacak!"**. Yasin sûresinin 77. ayetinden sonuna kadar olan yedi ayet bu yaşanan olay üzerine inmiştir.

³⁰¹ Buharî, *et-Târihu'l-kebîr*, II, 186, 2141; İbn Ebi Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, II, 402, 1927; Mizzî, *Tehzibu'l-kemal*, V, 5, 932; Zehebî, *Mîzan*, I, 369, 1419; İbn Hacer, *Tehzîbu't-tehzîb*, I, 556, 1093; a.mlf., *Takrîb*, 930

³⁰² bkz., s. 112

³⁰³ bkz., s. 31

Ayrıca bu hadiste Hz. Peygamber'in As b. Vâil'e verdiği cevabta onun küfür üzere öleceğine bir işaret bulunmaktadır.

b. İkinci Hadis

(1) Hadisin Metni

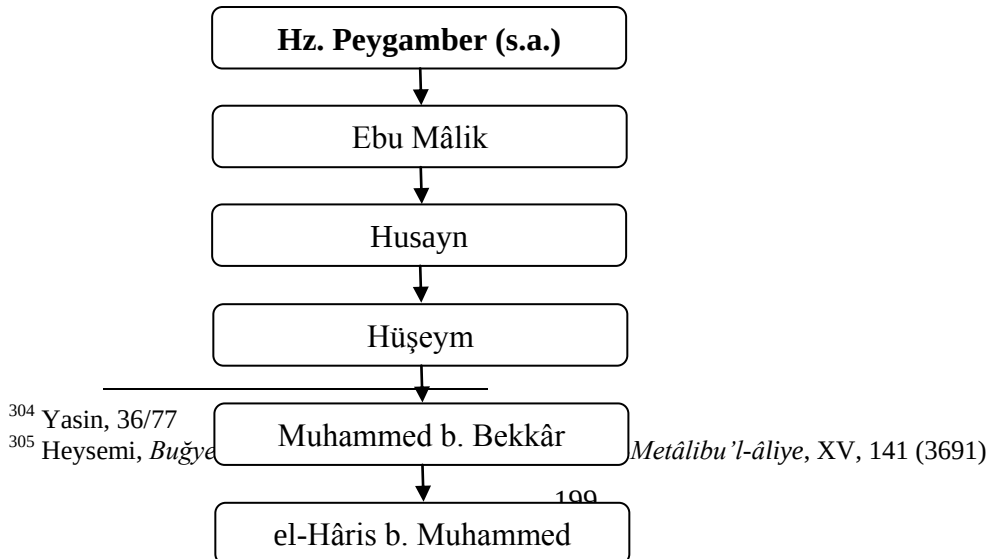
(2) Hadisin Tercümesi

el-Hâris b. Muhammed b. Ebi Üsâme dedi ki: Bize Muhammed b. Bekkâr rivayet etti. (Dedi ki:) Bize Hüseyim rivayet etti. (Dedi ki:) Bize Husayn, Ebu Mâlik'den bildirdi. O (Ebu Mâlik) dedi ki: Übeyy b. Halef çürümüş bir kemikle Resûlullah'ın yanına geldi ve onu elinde ufaladı. Sonra şöyle dedi: Ya Muhammed! Allah şu kemiği çürüdükten sonra diriltecek öyle mi? Resûlullah (s.a.) şöyle buyurdu:

“Evet, Allah onu diriltecek, sonra seni öldürecek, sonra diriltecek, sonra da seni cehenneme sokacak!”. İbn Ebi Mâlik dedi ki: (Bunun üzerine) Yasin sûresinin sonundaki ayetler nazil oldu:

“İnsan, bizim, kendisini az bir sudan (meniden) yarattığımızı görmedi mi ki, kalkmış apaçık bir düşman kesilmiştir...”³⁰⁴ sûrenin sonuna kadar (okudu).³⁰⁵

(3) İsnad Şeması

(4) Ravilerin değerlendirilmesi

el-Hâris b. Muhammed b. Ebi Üsâme (ö.282/895)

el-Hâris b. Muhammed b. Ebi Üsâme. 186 yılında doğmuştur. Ebu Muhammed et-Temîmî'dir. Hafız, sadûk, âlim bir ravidir. Meşhur "*el-Müsnedü'l-Hâris*"ın sahibidir. İbn Hibbân onu *es-Sikât*'ında zikretmiştir. Darekutnî onun için, "sika bir ravidir" demiştir. Muhammed b. Muhammed b. Mâlik el-İskâfî, "İbrahim el-Harbî'ye el-Hâris b. Muhammed'i sordum ve rivayete karşılık para alıyor dedim? Ondan hadis dinle çünkü o sika bir ravidir, dedi" demiştir. Ebu'l-Feth el-Ezdî onun için, o zayıf bir ravidir, hocalarımızdan ondan hadis rivayet edeni görmedim" demiştir. Zehebî *Siyer*'de bu söze şu karşılığı vermiştir: "Bu rastgele söylenmiş bir sözdür. el-Ezdî kendi zayıflığından habersizdir." İbn Hazm el-Muhallâ adlı eserde onun için "zayıf" demiştir. Zehebî ise onun hakkında, "la be'se bih bir ravidir, hadisleri istikamet üzeredir" değerlendirmesi yapmıştır.

Hocaları; Abdulvehhâb b. Atâ, Bişr b. Ömer ez-Zührî, Yezid b. Harun, Ravh b. Ubâde, Kesîr b. Hişâm, Muhammed b. Ömer el-Vâkıdî, Ebu'n-Nadr, Ebu Nûh Kurâd, Ebu Nuaym, Müslim b. İbrahim gibi zatlardır.

Kendisinden; Ebubekir b. Ebi'd-Dünya, Muhammed b. Cerîr et-Taberî, Ebubekir en-Neccâd, Ebubekir b. Hallâd en-Nasîbî, Abdullah b. el-Hüseyin en-Nadrî el-Mervezî gibi muhaddisler rivayette bulunmuşlardır. 282 yılında arefe günü vefat etmiştir.³⁰⁶

Muhammed b. Bekkâr (ö.238/852)

Muhammed b. Bekkâr b. er-Reyyân el-Hâşimî. Künyesi Ebu Abdullah el-Bağdâdî'dir. Onuncu tabakadan sika bir ravidir. İbn Hibbân onu *es-Sikât*'ında zikretmiştir. Osman ed-Dârimî, İbn Maîn'in onun için, "la be'se bih" dediğini nakletmiştir. Abdulhalik b. Mansur ise, İbn Maîn'in, "sika bir ravidir" dediğini nakletmiştir. Salih b. Muhammed, "sadûk bir ravidir, zayıf ravilerden hadis rivayet etmiştir" demiş, Darekutnî, "sika bir ravidir" demiştir.

³⁰⁶ Zehebî, *Siyer*, X, 435, 2403; a.mlf., *Tezkiretü'l-huffâz*, II, 619, 646; a.mlf., *Mizan*, I, 405, 1569

Hocaları; İsmail b. Cafer, Abdullah İbnü'l-Mübârek, Kays b. er-Rabî`, Ferec b. Fadâle, Hassân b. İbrahim el-Kirmânî, Abdurrahman b. Ebi'z-Zinâd, el-Velîd b. Ebi Sevr, Hüseyim gibi zatlardır.

Kendisinden; Müslim, Ebu Davud, oğlu İbrahim, Ebu Zûr'a, Ebu Hâtım, Muhammed b. İshâk es-Sağânî, Musa b. Harun, Abdullah b. Ahmed, İbn Ebi'd-Dünya, Heysem b. Halef, Musa b. İshâk el-Ensârî, Muhammed b. İshâk es-Serrâc gibi muhaddisler rivayette bulunmuşlardır. 238 yılında vefat etmiştir.³⁰⁷

Hüseyim

Bu ravi hakkında daha önce bilgi verilmiştir.³⁰⁸

Husayn (ö.136/753)

Husayn b. Abdurrahman es-Sülemî. Künyesi Ebu'l-Hüzeyl el-Kûfî'dir. Beşinci tabakadan sika bir ravidir. Ancak ömrünün sonuna doğru hafızasının zayıfladığı kaynaklarda geçmektedir. İbn Hibbân onu *es-Sikât*'ında zikretmiştir. Ebu Hâtım, Ahmed'in, "Husayn b. Abdurrahman, sika, me'mun ve hadis alimlerinin büyüklerindendir" dediğini nakletmiştir.

Hocaları; Câbir b. Semure, Zeyd b. Vehb, Amr b. Meymûn, Ebu Vâil eş-Şa'bî, Abdurrahman b. Ebi Leyla, Habib b. Ebi Sâbit, Saîd b. Cübeyr, Mücahid, Atâ, İkrime gibi sahabî ve tabî'dir.

Kendisinden; Şu'be b. Haccâc, Süfyân es-Sevrî, Zâide b. Kudâme, Cerîr b. Hâzim, Süleyman et-Teymî, Halef b. Halîfe, Halid el-Vâsîfî, Fudayl b. İyâd, Hüseyim, Ebu Avâne, Ebubekir b. Ayyâş gibi muhaddisler rivayette bulunmuşlardır. 136 yılında vefat etmiştir.³⁰⁹

Ebu Mâlik (ö.?)

Ğazvân el-Ğıfârî. Künyesi Ebu Mâlik el-Kûfî'dir. Üçüncü tabakadan sika bir ravidir. İbn Hibbân onu *es-Sikât*'ında zikretmiştir. İbn Ebi Hayseme, "İbn Maîn'e Husayn'dan rivayetleri bulunan Ebu Mâlik'i sordum, o Kûfeli el-Ğıfârî'dir sika bir ravidir, ismi de Ğazvân'dır, diye cevap verdi" demiştir.

³⁰⁷ Buharî, *et-Târihu'l-Kebîr*, I, 44, 83; İbn Ebi Hâtım, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, VII, 283, 12717; İbn Hibbân, *es-Sikât*, IX, 88; Mizzî, *Tehzibu'l-kemal*, XXIV, 525, 5090; Zehebî, *Siyer*, IX, 149, 1832; İbn Hacer, *Tehzibu't-tehzib*, V, 499, 6794; a.mlf., *Takrîb*, 5758

³⁰⁸ bkz., s. 184

³⁰⁹ Buharî, *et-Târihu'l-Kebîr*, III, 7, 25; İbn Ebi Hâtım, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, III, 207, 3130; İbn Hibbân, *es-Sikât*, VI, 210; Mizzî, *Tehzibu'l-kemal*, VI, 519, 1358; Zehebî, *Siyer*, VI, 143, 801; a.mlf., *Mizan*, I, 504, 1987; İbn Hacer, *Tehzibu't-tehzib*, II, 123, 1623; a.mlf., *Takrîb*, 1369

Ammâr b. Yâsir, İbn Abbas, el-Berâ b. Âzib (radiyallahu anhum) gibi sahabîlerden hadis dinlemiştir.

Kendisinden; İsmail b. Süddî, Seleme b. Küheyl, Husayn b. Abdurrahman gibi muhaddisler rivayette bulunmuşlardır.³¹⁰

(5) Sened ve Metin yönünden değerlendirilmesi

Senedde bulunan el-Hâris b. Muhammed, hadis alimleri tarafından “sika” Zehebi’ye göre “la be’sse bih” kabul edilmiştir. Hüseyim’in çokça tedlis yaptığı söylenmiştir. Diğer ravilerin “sika” olduğu münekkidler tarafından değerlendirilmiştir.

Olayı bize aktaran kişi olan Ebu Mâlik tabiîndendir. Onun bu hadisi kimden dinlediği senedde belirtilmemiştir. Dolayısıyla Ebu Mâlik irsal yapmıştır. Bu sebeple hadis, isnad açısından munkatı, hüküm açısından zayıftır.

Yukarıda kaydettiğimiz hadis, el-Hâris b. Muhammed’in *Müsned*’inde yer almaktadır. Birinci hadisten farklı olarak bu hadiste, elinde çürümüş bir kemikle Hz. Peygamber’in huzuruna gelen kişinin, Mekke müşriklerinden Übeyy b. Halef olduğu zikredilmiştir. Halbuki birinci hadiste bu kişinin As b. Vâil olduğu, hadisin ravisi Abdullah İbn Abbas tarafından zikredilmiştir.

Bu olay bir defadan fazla meydana gelmiş, her defasında da Resûlullah (s.a.) hadiste nakledilen sözü söylemiş olabilir. Nitekim bu ayetin nuzûl sebebiyle ilgili bir üçüncü rivayette Hz. Peygamber’e elinde bir kemikle gelen kişinin Abdullah b. Übeyy b. Halef olduğu zikredilmiştir. Ancak sûrenin Mekkî, Abdullah b. Übeyy’in de Medine’de ortaya çıkan bir münafık olduğu gözüne alınarak bu rivayet reddedilmiştir.³¹¹

C. DEĞERLENDİRME

Bu bölümde Yasin sûresinin belli bazı ayetleriyle ilgili rivayetler değerlendirilmiştir. Bunlar; 12. ayet, 25. ayet, 38. ayet, 58. ayet, 65. ayet, 69. ayet ve 77. ayetlerdir. Bu ayetlerle ilgili rivayetlerin toplamı 37 hadisten oluşmaktadır.

12. ayetle ilgili on bir hadis incelenmiştir. Bu ayetle ilgili rivayetlerin ana konusu Seleme oğullarının Hz. Peygamber’e yakın olmak için evlerini satın mescide etrafında bir yere taşınma arzularıdır. Bu istekleri Resûlullah’a (s.a.) haber verilince, bundan hoşlanmamış, uzaklardan gelmenin daha kazançlı olacağını söyleyerek yerlerinde kalmalarını onlara tavsiye etmiştir.

³¹⁰ Buharî, *et-Târihu’l-kebîr*, VII, 108, 483; İbn Ebi Hâtim, *el-Cerh ve’t-ta’dîl*, VII, 74, 11862; İbn Hibbân, *es-Sikât*, V, 293; Mizzî, *Tehzibu’l-kemal*, XXIII, 100, 4686; İbn Hacer, *Tehzibu’t-tehzîb*, V, 226, 6318; a.mlf., *Takrîb*, 5354

³¹¹ bkz. İbn Kesir, Yasin sûresi; Şevkânî, *Fethu’l-kadîr*, Yasin sûresi

Bu hadislerden beşi *Kütüb-i Sitte*'ye dahil kitaplardaki rivayetlerden meydana gelmiştir. Bu rivayetlerden; *Buhari*'de 1, *Müslim*'de 2, *Tirmizi*'de 1 ve *İbn Mâce*'de 1 hadis bulunmaktadır. Bunların dışında; Ahmed b. Hanbel'in *Müsned*'inde 2, Hâkim'in *el-Müstedrek*'inde 1, Taberânî'nin *Mu'cemu'l-kebîr*'inde 1, Beyhakî'nin *Şuabu'l-imân*'ında 1, Abdurrezzak'ın *Musannef*'inde 1 hadis bulunmaktadır. Hadislerden beşi Câbir b. Abdullah'dan, üçü Ebu Saîd el-Hudrî'den, ikisi Enes b. Mâlik'den, biri de İbn Abbas'dan rivayet edilmiştir.

Bu ayetle ilgili hadislerden; bir ve dördüncü hadisler hasen, sekiz, dokuz ve onuncu hadisler zayıf, diğerleri sahihtir.

25. ayetle ilgili tek hadis incelenmiştir. Rivayette, şehre gelen elçilere inanan kişinin halkı tarafından işkence edilmesine rağmen imanından vazgeçmemesi anlatılmaktadır. Hadis, Hâkim'in *el-Müstedrek*'inde ve Abdullah b. Mesud (r.a.) rivayeti olarak bulunmaktadır. hadis hüküm açısından zayıftır.

38. ayetle ilgili sekiz hadis incelenmiştir. Bu ayetle ilgili rivayetlerin tümü, Ebu Zerr'in güneşin hareketiyle ilgili Hz. Peygamber'den aktardığı bilgileri içermektedir. 3, 5 ve 6. hadislerde güneşin, kıyamet öncesinde batıdan doğacağına işaret bulunmaktadır.

Bu hadislerden beş tanesi *Kütüb-i Sitte*'ye dahil kitaplardaki rivayetlerden meydana gelmiştir. Bu rivayetlerden; *Buhari*'de 3, *Tirmizi*'de 1 ve *Ebu Davud*'da 1 hadis bulunmaktadır. Bunların dışında; Ahmed b. Hanbel'in *Müsned*'inde 1, Nesaî'nin *Sünenü'l-kübrâ*'sında 1, Tayâlisî'nin *Müsned*'inde 1 hadis bulunmaktadır. Bu hadislerin tümü Ebu Zerr'den (r.a.) rivayet edilmiştir.

Bu ayetle ilgili hadislerden; beşinci hadis hasen, diğerleri sahihtir.

58. ayetle ilgili tek hadis incelenmiştir. Hadiste, cennetliklerin Allah Teâlâ'nın cemalini müşahade edecekleri ve Rablerinin onlara selam vereceği anlatılmaktadır. *İbn Mâce*'deki bu hadis Câbir b. Abdullah tarafından rivayet edilmiştir. Hadis, hüküm açısından zayıftır.

65. ayetle ilgili altı hadis incelenmiştir. İncelenen bu hadislerde, kıyamet günü insanın organlarının kendi aleyhine şahitlik yapacakları anlatılmıştır.

Bu hadislerden biri *Kütüb-i Sitte*'ye dahil kitaplardan *Müslim*'de bulunmaktadır. Bunların dışında; Ahmed b. Hanbel'in *Müsned*'inde 1, Hâkim'in *el-Müstedrek*'inde 1, Nesaî'nin *Sünenü'l-kübrâ*'sında 1, İbn Hibbân'ın *Sahih*'inde 1 ve Beyhakî'nin *Şuabu'l-imân*'ında 1 hadis bulunmaktadır. Bu hadislerden, üçü Enes b. Mâlik, ikisi Ebu Hüreyre, biri de Ukbe b. Âmir tarafından rivayet edilmiştir.

Bu ayetle ilgili hadislerden; birinci hadis zayıf, iki ve dördüncü hadisler hasen, diğerleri sahihtir.

69. ayetle ilgili sekiz hadis incelenmiştir. Bu hadislerin tümünde şiirle ilgili konular işlenmiştir. Şiir ya dine aykırı ve ahlak dışı konular içermektedir, ya da insanı tefekküre sevkeden konular içermektedir. Birinci gruptakiler kötülenmiş, ikinci gruptakiler normal karşılanmış ve Hz. Peygamber tarafından kullanılmıştır.

Bu hadislerden üç tanesi *Kütüb-i Sitte*'ye dahil kitaplardaki rivayetlerden meydana gelmiştir. Bu rivayetlerden; *Müslim*'de 1, *Tirmizî*'de 1 ve *Ebu Davud*'da 1 hadis bulunmaktadır. Bunların dışında; Ahmed b. Hanbel'in *Müsned*'inde 2, Nesaî'nin *Sünenü'l-kübrâ*'sında 2, Beyhakî'nin *Şuabu'l-imân*'ında 1 hadis bulunmaktadır. Bu hadislerin, üçü Hz. Âişe, üçü Abdullah b. Amr, ikisi Şerîd b. Süveyd tarafından rivayet edilmiştir.

Bu ayetle ilgili hadislerden; bir ve yedinci hadisler sahih, altıncı hadis hasen, diğerleri zayıftır.

77. ayetle ilgili sadece iki hadis incelenmiştir. Bu hadislerde, öldükten sonra tekrar dirilmenin gerçekleşeceğine Hz. Peygamber tarafından kesin açıklama getirilmiştir. Resûlullah'ın Mekke döneminde geçen ve hadiste aktarılan bu olay/olaylar Yasin sûresinin 77. ayetinde Allah Teâlâ tarafından anlatılmıştır.

Bu iki hadis, Hâkim'in *el-Müstedrek*'i ie Heysemî'nin *Buğye*'sinde bulunmaktadır. Hadislerden biri Abdullah b. Abbas tarafından, diğeri tabîîn'den İbn Mâlik tarafından rivayet edilmiştir.

Bu ayetle ilgili hadislerin her ikisi de hüküm açısından zayıftır.

Bu bölümdeki incelenen 37 hadisten, 2 tanesi mevkuf diğerleri merfu hadislerdir.

SONUÇ

Bir tefsir konusu gibi görünen Yasin sûresiyle ilgili bu konuyu tercih etmemizin ana nedeni, toplumda Yasin-i şerife gösterilen ilgi sebebiyledir.

Çocuk dünyaya geldiğinde, ona isim verileceği zaman, sünnet merasimlerinde, nişanlarda, düğünlerde, hacı uğurlama ve karşılama programlarında, mevlid merasimlerinde, hastanın yanında, ölüm anında, ölünün defin esnasında, ölünün arkasından, kısaca her türlü dini içerikli toplantıda Yasin sûresinin okunması adet haline gelmiştir. Toplumumuzda Yasin sûresinin okunmasının bu kadar yaygın oluşu hiç şüphesiz dinî kaynaklarda bu sûreyle alakalı zikredilen rivayetlere dayanmaktadır.

Yasin sûresi, inanç esaslarının temeli olarak kabul edilen; uluhiyet, nübüvvet ve ahiret konularını genel bir çerçevede içermektedir. Sûrede Uluhiyyet konuları 33-47 ayetler arasında, Nübüvvet konuları 1-32 ayetler arasında, ahiret konuları ise 48-83 ayetleri arasında genel hatlarıyla konu edilmektedir. Bu yönüyle sûre Kur'an'ın özeti/kalbi mesâbesindedir.

Kur'an-ı Kerim ve Hadis-i Şerifler birbirlerinden ayrılmaz iki önemli kaynağımızdır. Hadisler, Kur'an'ın açıklayıcısı konumundaki Hz. Peygamber'in

sözleridir. Sahabe nesli ise, Hz. Peygamber'in rahle-i tedrisinde yetişmiş, ayrıca ayet ayet Kur'an'ın inişine şahit olmuş müstesna kişilerdir. Araştırmamızda, Hz. Peygamber'in ve sahabe neslinin açıklamalarının, Kur'an'ın anlaşılmasında ne kadar önemli olduğunu bir kez daha tesbit etmiş olduk.

Bu çalışmamızda Yasin sûresiyle ilgili olduğunu tesbit ettiğimiz hadisleri incelemeye tabi tuttuk. Süphesiz sûreyle ilişkilendirilen hadisler sadece bunlar değildi. Zira sûrede işlenen konularla ilgili değişik tefsir kitaplarında farklı rivayetlerin zikredildiğini gördük. Bu rivayetlerin arasından sûreyle ve sûrenin ayetleriyle ilgili olduğunu tesbit ettiğimiz; gerek ayetin nuzûl sebebine ait rivayetleri, gerekse ayetin açıklamasına ait rivayetleri seçip araştırmamıza dahil ettik.

İncelediğimiz hadislere genel olarak baktığımızda hüküm açısından şöyle bir tablo karşımıza çıkmaktadır:

1. Yasin sûresinin faziletine ait hadisleri iki katagoride değerlendirebiliriz. Birinci bölümü, ölüye/ölmek üzere olan kişiye Yasin sûresinin okunmasıyla ilgili hadislerdir. Bu katagorideki hadislerin hepsi, senedindeki illetlerden dolayı zayıftır. Diğer bölümü ise kişinin onu okumakla elde edeceği kazançlarla ilgili hadislerdir. Bu katagorideki hadisler içerisinde sahih olanlar, hasen olanlar ve zayıf olanlar bulunmaktadır.
2. Sûrenin 12. ayetiyle ilgili hadisler, içlerinde Buharî ve Müslim hadislerinin bulunduğu sahih ve hasen hadislerdir. Bunların yanında zayıf hadisler de bulunmaktadır.
3. Sûrenin 25. ayetiyle ilgili hadise zayıf hükmü verilmiştir.
4. Sûrenin 38. ayetiyle ilgili hadisler, büyük bir kısmı *Kütüb-i Sitte* 'de geçen hadislerdir. Hadislerin hemen hepsi sahihtir.
5. Sûrenin 58. ayetiyle ilgili tek hadis incelenmiş ve senedinden dolayı zayıf olduğu görülmüştür.
6. Sûrenin 65. ayetiyle ilgili hadislerin bir kısmı sahih bir kısmı zayıf hükmünü almıştır.
7. Sûrenin 69. ayetiyle ilgili hadislerde, sahih ve hasen hadislerin yanında çoğunluğu zayıf hükmündedir.
8. Sûrenin 77. ayetiyle ilgili her iki hadisin de zayıf olduğu tesbit edilmiştir.

BİBLİYOĞRAFYA

- Abdurrezzak, Ebubekir Abdurrezzak b. Hemmâm es-San`anî, **el-Musannef**, Thk: Habiburrahman el-A`zamî, I-XII, Mektebü'l-İslamî, 1. Baskı, Beyrut, 1970
- Ahmed b. Hanbel, **Müsned**, I-VI, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1982
- Ahmed b. İbrahim b. ez-Zübeyir es-Sekafî, **el-Burhan fî Tenâsubi Süveri'l-Kur'an**, Thk: Saîd b. Cemea el-Fellâh, Dâru İbn Cevzî, 2. Baskı
- Aydınli, Abdullah, **Hadis Istılahları Sözlüğü**, 1. Baskı, Hadisevi Yayınları, İstanbul, 2006
- el-Aynî, Ebu Muhammed Mahmud b. Ahmed b. Musa Bedreddin, **Şerh-u Sünen-i Ebi Davud**, Thk: Ebu'l-Münzir Halid b. İbrahim el-Mısırî, I-VII, Mektebetü'r-Rüşd, 1. Baskı, Riyad, 1999
- Beyhakî, Ebubekir Ahmed b. el-Hüseyn, **el-Câmi` li Şuabi'l-İmân**, Thk: Abdulali Abdulhamid el-Hâmid, I-XIV, Mektebetü'r-Rüşd, 1. Baskı, Riyad, 2003

- Buharî, Ebu Abdillâh Muhammed b. İsmail, ***Sahihu'l-Buharî***, 1. Baskı, Daru's-Selam, Riyad, 1997
- ***et-Tarihu'l-Kebîr***, I-XII, Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut
- Cerrahoğlu, İsmail, ***Tefsir Usûlü***, 8. Baskı, Ankara, 1991
- Çakan, İsmail Lütfi, ***Ana Hatlarıyla Hadis***, Ensar Neşriyat, İstanbul, 2009
- Dârimî, Abdullah b. Abdurrahman b. el-Fadl b. Behrâm, ***Sünen-i Dârimî***, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1982
- Demirci, Muhsin, ***Tefsir Usûlü***, 5. Baskı, İ.F.A.V., İstanbul, 2007
- Ebu Davud, Süleyman b. el-Eş`as es-Sicistanî, ***Sünen-i Ebi Davud***, Thk: Râid b. Sabri İbn Ebi Alefe, 1.Baskı, Daru Tavîk, Riyad, 2010
- el-Adevî, Safâ ed-Davvî Ahmed, ***İhdâu'd-Dibâce bi Şerhi Sünen-i İbn Mâce***, I-V, Daru'l-Yakîn, Beyrut, 2001
- el-Askalanî, Ahmed b. Ali b. Hacer, ***Takrîbu't-Tehzib***, Thk: Muhammed İbrahim Şakra, Beytu'l-Efkârî'd-Devliyye, 1. Baskı, Lübnan, 2005
- ***el-İsâbe fî Temyîzi's-Sahabe***, Thk: Adil Ahmed Abdulmevcûd, Ali Muhammed Muavvaz, I-IX, Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 3. Baskı, Beyrut, 2005
- ***Lisânu'l-Mîzan***, Thk: Abdulfettah Ebu Gudde, I-X, Daru'l-Beşâiri'l-İslamiyye, 1. Baskı, Beyrut, 2002
- ***el-Metâlibu'l-Âliye b. Zevâidi'l-Mesânidi's-Semâniye***, Thk: Muhammed b. Zâfir b. Abdullah eş-Şehrî, Daru'l-Âsime, 1. Baskı, Riyad, 2000
- ***Tehzibu't-Tehzib fî Ricali'l-Hadis***, Thk: Adil Ahmed Abdulmevcud, Ali Muhammed Muavvaz, I-VII, Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1. Baskı, Beyrut, 2004
- el-Muttakî, Aladdin Ali el-Muttakî b. Hüsameddin el-Hindî, ***Kenzü'l-Ummâl fî Süneni'l-Akvâl ve'l-Ef'âl***, I-XVIII, Müessesetü'r-Risâle, 5. Baskı, Beyrut, 1985
- er-Râzî, Ebu Muhammed Abdurrahman b. Ebi Hâtim Muhammed b. İdris et-Temimî el-Hanzalî, ***el-Cerh ve't-Ta`dil***, Thk: Mustafa Abdulkadir Atâ, I-X, Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1. Baskı, Beyrut, 2002

- es-Suyutî, Celaledin Abdurrahman b. Ebi Bekir, *Tedribu'r-Râvî fi şerhi takrîbi'n-Nevevî*, Thk: Abdulvehhab Abdullatif, I-II, Mektebetü Dari't-Turas, 2. Baskı, Kahire, 1972
- *el-Câmiu's-Sağîr fi Ehâdîsi'l-Beşîri'n-Nezîr*, I-II, Daru'l-Kütübî'l-İlmiyye, ts.
- *el-İtkân fi Ulûmi'l-Kur'an*, I-II, Matbaatu'l-Halebî, 4. Baskı, Mısır, 1978
- es-Sübkî, Mahmud Muhammed Hattâb, *el-Menhelü'l-Azbu'l-Mevrûd Şerhu Süneni'l-İmam Ebi Davud*, I-X, el-Mektebü'l-İslamiyye
- Şevkânî, Muhammed Ali b. Muhammed, *Fethu'l-Kadîr el-Camî` Beyne Fenni'r-Rivâyeti ve'd-Dirâyeti mil İlmi't-Tefsir*, Thk: Abdurrahman Umeyre, I-V
- ez-Zebidî, Zeynuddin Ahmed b. Ahmed b. Abdillatif, *Sahih-i Buharî Muhtasari Tecrid-i Sarîh Tercemesi*, Terc: Ahmed Naim, I-XII, D.İ.B. Yayınları, Ankara, 1984
- Hâkim, Ebu Addullah en-Nisâbûrî, *el-Müstedrek ala's-Sahîhayn*, I-IV, 1. Baskı, Daru İbn Hazm, Beyrut, 2007
- Hamidullah, Muhammed, *Kur'an-ı Kerim Tarihi*, Çev., Salih Tuğ, İ.F.A.V., İstanbul, 1993
- Hattâbî, Hamd b. Muhammed b. İbrahim b. el-Hattâb, *Meâlimü's-Sünen Şerhu Ebi Davud*, I-V, Daru İbn Hazm, 1. Baskı, Beyrut, 1997
- Heysemî, Nureddin Ali b. Ebubekir, *Buğyetu'r-Râid fi Tahkiki Mecmeu'z-Zevâid ve Menbeu'l-Fevâid*, Thk: Abdullah Muhammed ed-Dervîş, Dâru'l-Fikr, Beyrut, 1994
- İbn Abdilberr, Ebu Ömer Yusuf, *Camiu Beyânî'l-İlmi ve Fadlihî*, Thk: Ebu'l-Eşbâl ez-Züheyri, I-II, Daru İbni'l-Cevzî, ts.
- İbnu'l-Cevzî, Cemaleddin Ebu'l-Ferec Abdurrahman b. Ali b. Muhammed, *Kitâbu'd-Duafâ ve'l-Metrûkîn*, Thk: Ebu'l-Fidâ Abdullah el-Kâdî, I-III, Daru'l-Kütübî'l-İlmiyye, Beyrut, 1986
- İbn Ebi Şeybe, Ebubekir Abdullah b. Muhammed b. Ebi Şeybe el-Absî el-Kûfî, *el-Musannefli'bnî Ebi Şeybe*, Thk: Muhammed Avvame, I-XXVI, Daru Kurtuba, 1. Baskı, Beyrut, 2006
- İbn Hibbân, Ebu Hâtim Muhammed b. Hibbân b. Ahmed el-Büstî, *Kitabu'l-Mecrûhîn mine'l-Muhaddisîn*, Thk: Hamdi Abdulmecid es-Selefi, I-II, Daru's-Samî'î, 2. Baskı, Riyad, 2007

----- **Sahihu İbn Hibbân**, Thk: Halil b. Me'mun Şihâ, Daru'l-Ma'rife, 1. Baskı, Beyrut, 2004

----- **Sikât**, I-X, Meclis-u Daireti'l-Meârifî'l-Osmaniyye, 1. Baskı, Haydarabad, 1978

- İbn Mâce, Ebu Abdillâh Muhammed b. Yezid el-Kazvini, **Sünen-i İbn Mâce**, Thk: Râid b. Sabri İbn Ebi Alefe, 1. Baskı, Daru Tavîk, Riyad, 2010
- İbn Manzûr, Ebu'l-Fadl Cemaleddin Muhammed b. Mükerrrem, **Lisanu'l-Arab**, I-XV, Daru Sâdır, 1. Baskı, Beyrut, ts.
- İbnu'l-Esîr, İzzeddin İbnu'l-Esîr Ebi'l-Hasan Ali b. Muhammed el-Cezerî, **Üsdü'l-Gâbe fî Ma'rifeti's-Sahabe**, I-VIII, Daru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 3. Baskı, Beyrut, 2008
- İbnu'l-Esîr,----- **en-Nihâye fî Garibu'l-Hadis ve'l-Eser**, Thk: Tahir Ahmed ez-Zâvî, Mahmut Muhammed et-Tenâhî, Daru Turasi'l-Arabî, Beyrut, ts.
- Kettanî, Muhammed b. Ca'fer, **er-Risaletü'l-Mustatrafe li-Beyan-i Meşhur-i Kütüb-i's-Sünneti'l-Müşerreffe**, Daru'l-Beşâiri'l-İslamiyye, 8. Baskı, Beyrut, 2009
- Mâlik b. Enes, **el-Muvatta'**, I-II, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1981
- Mennâu'l-Kattân, **Mebâhis fî Ulûmi'l-Kur'an**, Mektebe Vehbe, 7. Baskı, Kahire, 1995
- Mizzî, Cemaleddin Ebu'l-Haccâc Yusuf, **Tehzibu'l-Kemâl fî Esmâi'r-Ricâl**, I-XXXV, Thk: Beşşâr Avvâd Ma'ruf, 1. Baskı, Müessesetü'r-Risale, 1992
- Mubârekfûrî, Ebu Ali Muhammed Abdurrahman b. Abdurrahim, **Tuhfetü'l-Ahvezî Şerh-u Câmi't-Tirmizî**, I-II, Thk: Râid b. Sabri İbn Ebi Alefe, 1. Baskı, Beytü'l-Efkârî'd-Devliyye, ts.
- **Minnetü'l-Mun'im fî Şerh-i Sahih-i Müslim**, I-IV, Darusselam, 1. Baskı, Riyad, 1999
- Müslim b. Haccâc b. Müslim el-Kuşeyrî, **Sahih-u Muslim**, 2. Baskı, Daru's-Selam, Riyad, 2000
- Nesaî, Ahmed b. Şuayb b. Ali b. Sinan Ebu Abdurrahman, **Sünen-i Nesaî**, Thk: Râid b. Sabri İbn Ebi Alefe, 1. Baskı, Daru Tavîk, Riyad, 2010
- **es-Sünenü'l-Kübra**, I-XII, Thk: Hasan Abdulmun'im Şelebi, Müessesetü'r-Risale, 1. Baskı, Beyrut, 2001

- Nevevî, Ebu Zekerriyya Yahya b. Şeref b. Muri, **Riyazu's-Salihîn Peygamberimizden Hayat Ölçüleri**, I-VIII. Terc: Heyet, (M. Yaşar Kandemir, İsmail Lütü Çakan, Raşit Küçük) Erkam Yayınları, İstanbul, 2010

----- **el-Minhâc Şerhu Sahîhi Müslim b. Haccâc**, I-XVIII, el-Matbaatu'l-Mısıriyye, 1. Baskı, Kahire, 1929

- Sem`ânî, Ebu Sa`d Abdulkerim b. Muhammed b. Mansûr et-Temîmî, **el-Ensâb**, Thk: Abdurrahman b. Yahya el-Muallimî el-Yemânî, I-XII, Mektebe İbn Teymiyye, 2. Baskı, Kahire, 1980

- Şevkânî, Muhammed b. Ali b. Muhammed, **Neylu'l-Evtâr Şerhu Munteka'l-Ahbâr Min Ahâdîsi Seyyidi'l-Ahyâr**, I-VIII

- Taberânî, Ebu'l-Kasım Süleyman b. Ahmed, **el-Mu`cemu'l-Kebîr**, I-XXV, Thk: Hamdi Abdulmecid es-Selefî, Mektebe İbn Teymiyye, 2. Baskı, Kahire, 1983

----- **el-Mu`cemu'l-Evsat**, I-X, Thk: Ebu Muâz Târik b. `Avdullah b. Muhammed, Ebu'l-Fadl Ebdulmuhsin b. İbrahim el-Hüseynî, Daru'l-Harameyn, Kahire, 1995

----- **el-Mu`cemu's-Sağîr**, I-II, Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 1983

- Tayâlisî, Süleyman b. Davud b. el-Cârûd, **Müsned-ü Ebi Davud et-Tayâlisî**, Thk: Muhammed b. Ebdu'l-Muhsin et-Türkî, I-IV, Daru Hicr, 1. Baskı, Cîze, 1999

- Tehânevî, Zafer Ahmed el-Osmanî, **İ'lâu's-Sünen**, I-XIX, Daru'l-Fikr, 1. Baskı, Beyrut, 2001

- Tirmizî, Ebu İsa Muhammed b. İsa b. Sûre, **Sünenü't-Tirmizî**, Thk: Râid b. Sabri İbn Ebi Alefe, 1. Baskı, Daru Tavîk, Riyad, 2010

- Uğur, Mücteba, **Ansiklopedik Hadis Terimleri Sözlüğü**, 1. Baskı, T.D.V. Yayınları, Ankara, 1992

- Yazır, Elmalılı M. Hamdi, **Hak Dini Kur'an Dili**, I-IX, Eser Kitabevi, İstanbul, ts.

- Yıldırım, Suat, **Peygamberimizin Kur'an'ı Tefsiri**, 2. Baskı, Yeni Akademi Yayınları, İzmir, 2006

----- **Ana Hatlarıyla Kur'an-ı Kerim ve Kur'an İlimlerine Giriş**, Ensar Neşriyat, İstanbul, 1993

- Yücel, Ahmet, **Başlangıçtan Günümüze Hadis Usûlü**, İ.F.A.V., İstanbul, 2009

- Zehebî, Şemseddin Muhammed b. Ahmed b. Osman, *Mîzanu'l-İtidal f. Nakdi'r-Rical*, Thk: Muhammed Rıdvan Arksûsî, Ammâr Rîhâvî, Ğiyâs el-Hâc Ahmed, Fâdî el-Mağribî, Muhammed Berekât, I-V, Daru'r-Risaleti'l-Âlemiyye, 1. Baskı, Dımeşk, 2009

----- *Tezkiretü'l-Huffâz*, I-IV, Mektebü'l-Harami'l-Mekkî, Mekke, h. 1377

----- *Siyer-i A`lami'n-Nübelâ*, Thk: Muhammed Eymen eş-Şibrâvî, I-XVIII, Daru'l-Hadis, 1. Baskı, Kahire, 2006